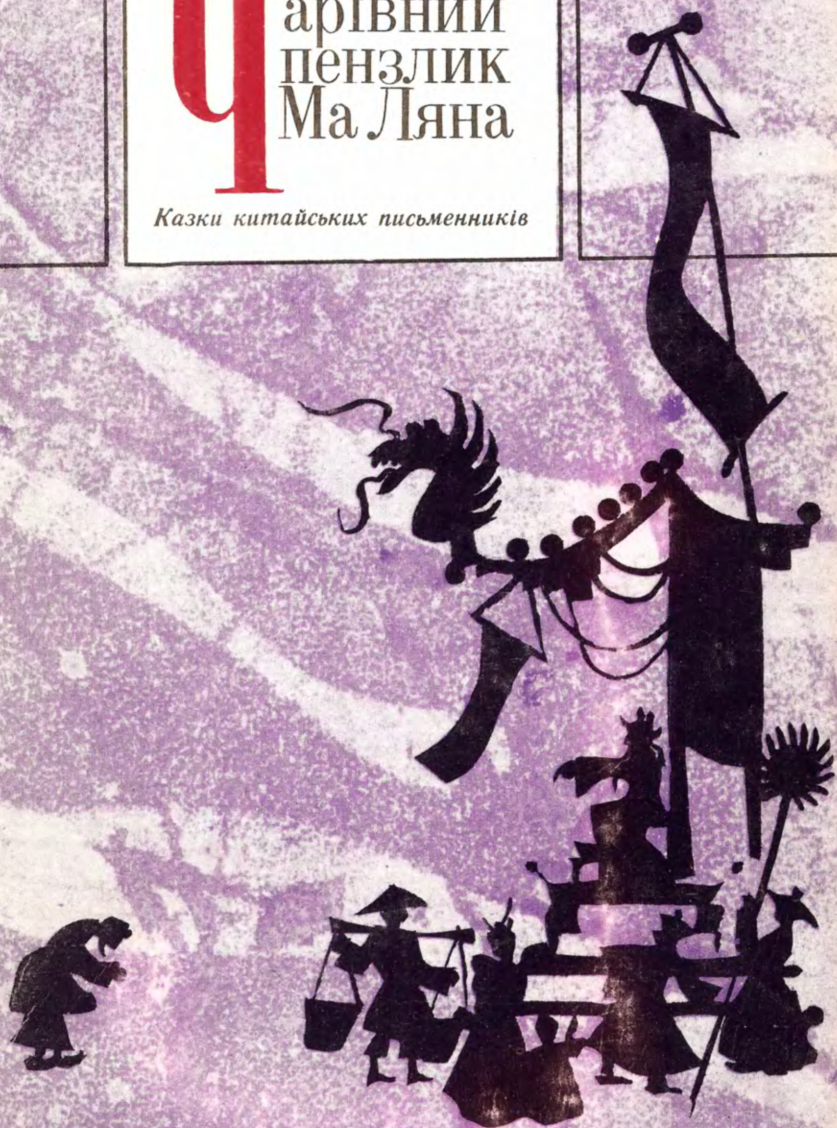

Царівний
пензлик
Ма Ляна

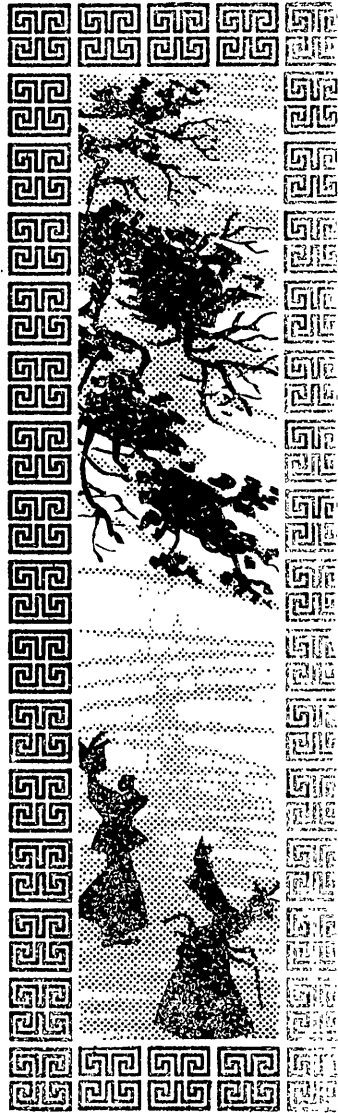
Казки китайських письменників

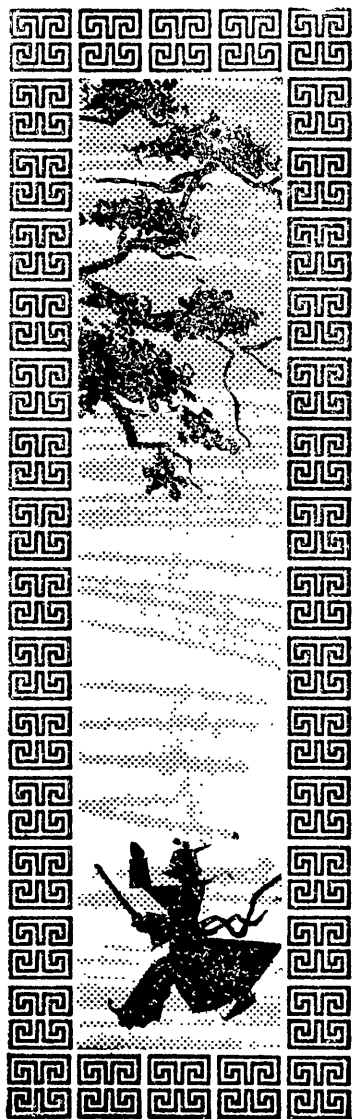

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
«МОЛОДЬ»
1992

神笔马良

Чарівний пензлик Ма Ляна

*Казки китайських
письменників*

Переклад з китайської
Івана Чирка

ББК 84.5 Кит.

Ч—20

До збірки ввійшли китайські народні казки в літературній обробці китайських письменників і повість-казка «Лінь Великий та Лінь Маленький» про пригоди двох братів у чарівній країні.

В сборник вошли китайские народные сказки в литературной обработке китайских писателей и повесть-сказка о приключениях двух братьев в волшебной стране.

Перекладено з різних видань

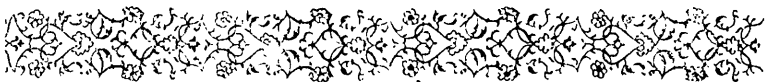
*Художнє оформлення В. В. КУЗЬМЕНКА
Редактор О. О. КОВАЛЕНКО*

4705020100—026
Ч М226(04)—91 БЗ.З.16 97

ISBN 5-7720-0549-9 © Український переклад. Іван Чирко, 1991
© Художнє оформлення. В. В. Кузьменко, 1991

КАЗКИ

Хун Сюньтао
ЧАРІВНИЙ ПЕНЗЛИК
МА ЛЯНА

Зараз важко сказати, чи це казка чи й справді колись таке було, але й досі в народі з вуст в уста передають розповідь про великого майстра пензля Ма Ляна. Отож я повідаю її вам у тому вигляді, в якому сам почув від людей.

Жив у давні часи в Китаї хлопчик, якого звали Ма Лян. Його батьки померли, коли він був ще зовсім малим, от і довелося йому з самого малечку заробляти собі на прожиток власними руками. Починав з того, що збирав у лісі хмиз і продавав його селянам, допомагав людям косити сіно, корм худобі на зиму запасати. А коли випадала вільна хвилина, хлопчикові дуже хотілося малювати. Та на біду не було в нього грошей, щоб пензлика купити, адже той коштував дуже дорого.

Та ось одного разу йшов він повз школу. Зазирнув у відчинене вікно і побачив учителя, що сидів над аркушем паперу і малював пензлем картину. Вчитель зобразив двох феніксів на гілці, а тоді у верхньому кутку написав ієрогліфами один із стародавніх мудрих висловів. Хлопчина не утримався й зайшов до класу.

— Чого це ти припхався сюди, вахлаче? — суворо спитав учитель.

— Хочу навчитись малювати, — сказав Ма Лян, — а пензлика в мене немає. Чи не дали б ви мені вашого пензлика на кілька днів? Хоч маленького.

Учитель здивовано хмикнув:

— Чи ви бачили таке, щоб син злидаря вчився малювання? Ану, геть звідси!

«Хіба коли бідний, то й малювати зась?» — обурився Ма Лян. Відтоді він малював за будь-якої нагоди. Високо в горах, куди ходив по хмиз, часто задивлявся на орлів, що ширяли попід самими хмарами, а потім ма

лював гілкою на землі їхні розпростерті крила. На березі річки, де іноді доводилося косити сіно, він вдивлявся у водну глибіню і, вмочивши пальця у воду, виводив на гладенькій поверхні прибережних валунів пустотливих рибок. А коли повертався до своєї хатини, то малював на стінах вуглинками все, що протягом дня всотували його очі: дерева, хатки, глиняні горщики, бамбукові кошики, килими тощо.

Минали роки. Ма Лян з хлопчика виріс в юнака, але малювати не покидав. Зрештою він досяг такої майстерності, що намальовані ним пташки, здавалось, ось-ось затріпочуть крильцями і почнуть співати, а риби стрибнуть у воду і попливуть. Якимось він намалював на скелі перед селом велике курча. Опівдні в небі з'явилися орли і кружляли над скелею до самого вечора. Іншого разу на камені за горою зобразив великого сірого вовка. Відтоді вівці та корови боялися навіть потикатися туди, не те що пастись біля каменя. Сусіди нерідко просили Ма Ляна намалювати щось для них, щоб хоч чимось прикрасити свої злиденні хижки. Навіть гроші обіцяли. Та хіба то картини, коли доводиться фарбу пальцем розмазувати?

А пензля Ма Лян так і не мав. Хоча й працював від світанку і до вечірньої зорі, та ледве заробляв на млинець із гаолянової муки і шматок соєвого сиру.

Одного разу Ма Лян повернувся додому дуже пізно і був такий стомлений, що впав на ліжко і відразу міцно заснув. Та раптом його хижку з розмальованими від долівки до самої стелі стінами залило яскраве світло. До ліжка підійшов якийсь сивобородий дідусь із сяючим, мов золото проти сонця, пензликом у руці. Даруючи юнакові вимріяного пензлика, дідусь мовив:

— Руки твої вже вправно малюють, а серце навчилося відрізняти добро від зла. Отже, ти став справжнім художником. Візьми цього чарівного пензлика, але не намагайся розбагатіти своїм мистецтвом і не чини людям зла.

Ма Лян схопив пензлика, скрикнув від радості й прокинувся.

«Який чудовий сон мені приснився,— подумав він,— от коли б і справді так сталося!»

Юнак розплющив очі. Вже розвиднювалося, і він побачив, що поруч із ним на старій дірявій ковдрі лежить той самий пензлик зі сну. Схопившись із ліжка, Ма Лян зірвав аркуш паперу, яким замість шибки було заклеєно віконну раму, і розстелив його на підлозі, по-

тім наскріб у димарі трохи сажі, розвіз її у саді і вмо-
чив туди пензлика.

«Для початку намалюю сороку, вона своїм скреко-
том людям щастя віщує»,— вирішив Ма Лян.

І тут-таки заходився малювати птаха з чорними кри-
лами, білими боками та довгим хвостом. А коли вивів
останню пір'їну, сталося несподіване: сорока раптом
розправила хвоста, змахнула крилами і, крикнувши Ма
Ляну на прощання— скре-ке-ке! — вилетіла з кімнати.

«Оце так пензлик! — здивувався юнак.— Він, мабуть,
чарівний! Спробую намалювати квітку, вона нікуди не
полетить!» Кількома вправними рухами накидав на па-
пері тонке стебельце з різьбленими листочками і ве-
ликою напіврозпуклою квіткою. Квітка раптом розгор-
нула свої пелюстки, і кімната сповнилася чарівним за-
пахом. Юнак забоявся, що ніжна квітка зів'яне на
папері в кімнаті, й посадив її в землю неподалік від две-
рей. Коли Ма Лян обережно загортав ніжні корінці ша-
ром землі, з сусіднього будинку вийшла заплакана
жінка.

— Чого це ви плачете, тітонько? Що сталося? — спи-
тав він?

— Останній горщик розбили,— відповіла жінка,— те-
пер немає в чому і юшки зварити.

— Не таке й страшне лихо,— весело промовив Ма
Лян і спритно намалював чарівним пензликом на порозі
її хати три глиняні горщики.

Посуд вийшов гарний, з поливою на боках, і коли
Ма Лян постукав по стінці одного з горщиків, той аж
задзвенів. Жінка радісно всміхнулася, підхопила гор-
щики і забігла в дім.

Відтоді не минало й дня, щоб до Ма Ляна не за-
вітав хто-небудь із бідняків. Одному соха потрібна, дру-
гому — невід, третьому — мотика, четвертому — діжка.
Діти просили іграшки, дівчата — гарні гребінці, щоб
заколювати волосся. І кожен ішов від художника з по-
трібною річчю.

Якось пізно вночі Ма Лян вертався із сусіднього
села, де допомагав одному із селян будувати новий дім.
Діставшись до своєї вулиці, він подумав, що, як тільки
зайде до своєї хатини, одразу ж ляже спати. Раптом із
перехнябленої хипсі, повз яку він саме проходив, по-
чувся стогін. Ма Лян зупинився, прислухався. Стогін
пролунав знову. Юнак прочинив двері, зайшов до кім-
нати. Він знав, що в хипсі жив старий наймит Чу, який
все життя гнув спину на багатіїв. А тепер, коли зіста-

рився, виявилось, що він більше нікому не потрібен. У кімнаті, крім дір'явої циновки, на якій лежав хворий, нічого не було.

— Що з вами, шановний Чу? — спитав Ма Лян.

— Помираю, — ледь чутно прошепотів старий. — А хотілося б дожити до ранку — востаннє побачити світання зору. Але до сходу сонця ще так далеко, а смерть уже за плечима стоїть.

— Не журіться, — сказав Ма Лян, — повірте мені, зоря настане раніше, ніж до вас прийде смерть.

Старий недовірливо похитав головою. Тоді Ма Лян вийняв пензлика і заходився малювати на стіні. На білому тлі несподівано зарожевів прозорий відблиск сонця, що сходило. Дідусь Чу побачив крізь ранковий серпанок далекі гори, озеро з припишкою водою, білі лотоси край берега.

Старий наймит так багато і так тяжко працював, що йому не вистачало ні часу, ні сил милуватися всім тим, що його оточувало. Перед очима у нього завжди була чужа земля, яку він розпушував тяжкою мотикою, або ж каміння, яке розбивав на щєбінь, щоб вимостити ним дорогу до приїзду імператорського чиновника.

Спершись на лікоть, старий Чу нарешті підвівся:

— Ма Ляне, синку, звідки ти довідався, що саме ці озера та гори я бачив ще в дитинстві. Відтоді був певен, що гарнішого місця ніде в світі не знайдеш. Ти нагадав мені дитинство, і невблаганна смерть відступила від мене. Поглянь, яке небо на сході, ясне та гарне. Певно, день сьогодні буде сонячний, погожий.

Чу всміхнувся радісно, підвів ще вище голову, легко зітхнув і помер. У кімнаті враз стало темно. Лише тоненький гнотик блимав, догоряючи у гаснику.

Ма Лян закрити старому очі і тихо вийшов. Хитаючись від втоми, він побрів до своєї хижки досипати короткої залишок ночі.

А вранці Ма Ляна спіткало нове лихо. Не буває такого тину, щоб через нього вітер не продував. Поголос про дивовижну юнакову майстерність дійшов і до місцевого поміщика. Він наказав своїм служникам розшукати юнака і привести до нього, а потім звелів Ма Ляну малювати лише для нього одного.

— Даремно твої лакузи тягли мене сюди, — сказав юнак поміщикові. — Я малюю всім, але якщо мене гречно попросять. І тобі б намалював. Чого тобі в твоєму господарстві бракує? Мій пензлик миттю виконає будь-яке твоє бажання.

Поміщик розіслав перед художником шматок шовкового полотна і запропонував:

— Насамперед намалюй мені визолоченого нагая з сімома хвостами. Правда, у мене є чим служників лякати, але в старого нагая лише п'ять кінців, тож, коли шмагаю ним людей, не завжди можу дошкулити так, як бажав би.

Ма Лян сам був бідний і виріс між бідних. Йому не раз доводилося чути, що у багатіїв і душі чорні і серця люті. Не хотів вірити, що це справді так. А тут враз подумав, що поміщик і йому хоче увіткнути в груди подібне люте серце, і від огиди аж сахнувся поміщика.

— Нічого я тобі не намалюю! — рішуче відказав юнак. — Навіть пензлем не поворухну!

Розгніваний поміщик наказав замкнути хлопця в стайні. Три дні не носили йому ні їсти ні пити. А на четвертий день, коли звечоріло, випав сніг, укрити землю товстою білою ковдрою, вдарив мороз. Поміщик подумав: «Якщо за ці дні голод не примусив Ма Ляна скоритись, то, може, хоч мороз навчить його розуму».

Напнувши на плечі кожуха, поміщик пішов до стайні. Вже біля дверей побачив, що крізь шпарину пробивається і падає на білий сніг червона смужка, ніби від вогню, та й пахне звідти чимось смачним. Припав поміщик до шпарки і побачив — у стайні яскраво палає вогнище, а Ма Лян сидить перед багаттям і їсть гарячий корж.

Господар зчудувався: і звідки все це в Ма Ляна? А що тут дивного? Адже хлопець ніколи не розлучався зі своїм чарівним пензликом. От і намалював вогнище, щоб погрітись і коржів на вечерю напекти.

Поки поміщик прикипів оком до щілини, Ма Лян закінчив вечеряти і захотів пити. Не гаючи часу, він дістав із кишені пензлика і прямо на підлозі намалював чашку з чаєм. Над чашкою хмаркою повисла пара й по стайні рознісся духмянний аромат заварки. Ма Лян неквапом почав сьорбати дрібними ковтками запашний напій.

«Ах ти ж вражий сину, — розгнівався поміщик. — Собі малює, а для мене відмовляється пензликом поворухнути. Стривай, я для тебе вигадую найжорстокішу кару!»

Поміщик загорлав, скликаючи челядь, а коли ті позбігалися до нього, звелів одімкнути стайню і покарати зухвалого художника. Доки служники морочилися із величезним замком та іржавим засувом, поміщик увесь

час нетерпляче тупав ногами. Нарешті двері відчинилися. Розлучений господар разом із служниками увірвався до стайні. Але художника й слід пропав.

Біля східної стіни вони побачили драбину, яку намалював Ма Лян, а над нею видніла дірка в очеретяному даху. Поміщик першим кинувся до драбини і поліз угору, та ледве він проминув кілька щаблів, як щось затріщало, і старий товстун гепнув на підлогу. Драбина не витримала такої ваги, розсипалася, бо юнак навмисне намалював тонюсінькі щаблі.

А сам Ма Лян тим часом уже вийшов на східну околицю села. Він був певен, що поміщик не заспокоїться, поки його не впіймає. Тож ліпше тікати звідси. Білий сніг наче просив, щоб на ньому намалювали коня. Юнак махнув чарівним пензликом раз, удруге, втретє — і перед ним нетерпляче забив копитами білий огир.

Ма Лян озирнувся на село, помахав рукою селянським хатам — до побачення, мовляв, любі друзі! — а тоді скочив на коня і майнув світ за очі.

Чи довго він їхав, чи ні, коли це почув позад себе вигуки. Озирнувся і крізь лапятий сніг побачив, що за ним на конях із смолоскипами в руках женеться добрий десяток поміщицьких лакіз на чолі із самим господарем. Не злазячи з коня, Ма Лян намалював на полі своєї куртки лука та довгу стрілу.

А погоня ближче. Поміщик із блпскучим мечем у руці скакав поперед усіх. Ма Лян, не спиняючи коня, рвучко обернувся в сідлі. Дзизнула стріла, і за мить поміщик із прохромленим горлом повалився на землю, а Ма Лян підстрожив коня й розтанув у сніговій круговерті.

За кілька годин юнак дістався до великого міста. Місто йому сподобалося, і він вирішив оселитись у ньому. Але для цього потрібні були гроші — за постій на заїжджому дворі заплатити, та й годувати його ніхто за дарма не буде. Це не рідне село. А грошей Ма Лян не мав. Він, звісно, міг намалювати своїм чарівним пензлем гарний дім, і смачну їжу, і навіть купу срібних монет. Але юнак добре пам'ятав, що дідусь подарував йому пензлика зовсім не для того, щоб влаштовувати власне життя, а щоб людям допомагати. Крім того, подумалось йому: «Якщо в маленькому селі знайшовся жаднюга, якому забаглося чарівного пензлика запопасти, то у велелюдному місті такі здирники аж кишать. Не буду я малювати чарівні картини: писатиму лубки і продаватиму людям на базарі».

А що пензлик у нього був усе-таки чарівний, то юнакові доводилося хитрувати. Намалює оленя, але без одного копита, півню зробить курячий гребінь. От вони й залишалися на папері. Його картинки були дуже гарні, і люди охоче купували їх.

Одного разу вирішив він намалювати білого журавля. Сів у затінку під деревом і взявся до роботи. Спочатку вивів на папері довгі ноги та гострий дзьоб, потім виписав пір'я на тулубі й чубчик на голові. Стоїть журавель, мов живий, тільки очей у нього немає. Ма Ляну й самому птах дуже сподобався.

А повз будинок саме несли в паланкіні столичного чиновника, який ще здалеку закріпив картину і захотів придбати її. Він озвався до Ма Ляна. Юнак здригнувся від несподіванки, і краплина туші з кінця пензлика упала якраз на те місце, де у журавля мало бути око.

Білий журавель тої ж миті замахав крилами, весело курликнув і, підібгавши ноги, злетів у повітря. Чиновник задер голову і, роззявивши рота, довго дивився птахові вслід. А коли той загубився у синьому небі, отямився й подумав: «Таке диво гідне уваги самого Сина Неба. Якщо я першим доповім імператорові про небачене досі чудо, то, немає сумніву, отримаю велику винагороду!»

Чиновник звелів носіям мерщій нести його до імператорського палацу. Вислухавши розповідь про незвичайного художника, імператор розпорядився послати кількох челядників відшукати того художника й привести його в палац.

Челядники довго блукали міськими вулицями, поки нарешті таки знайшли Ма Ляна. Ніяк не сподівалися побачити замість поважного майстра пензля простісінького юнака. Старший челядник мовив:

— У повелителя Піднебесної виникло бажання зустрітися з тобою. Тож радій такій милості і мерщій збирайся до палацу.

Радіти Ма Ляну, почувши імператорський наказ, зовсім не хотілось.

— Мені й тут добре живеться,— відповів він,— нікуди я не поїду.

Але коли імператор запрошує кого-небудь в гості, то відкараскатися від такого запрошення не просто. Імператорські слуги враз схопили Ма Ляна, скрутили йому руки і мерщій повезли до свого володаря.

Імператор звелів Ма Ляну намалювати дракона. Хто в Китаї не знає, що дракон — символ імператорської

влади. Юнак тільки всміхнувся у відповідь і натомість миттю намалював вкриті чорними бородавками бридку жабу. Та плигнула зі столу, на якому лежав папір для малювання, на підлогу і, вирячивши на імператора банькаті очі, голосно квакнула.

Імператор аж затремтів від люті і наказав відібрати у юнака пензлик, а його самого кинути до в'язниці.

Запопавши пензлика, імператор обіклався аркушами найкращого рисового паперу і заходився малювати. Та замість чарівних картин з-під пензля виходила страшна мазанина. Даремно він жмакав аркуш за аркушем, чарівний пензлик Ма Ляна не слухався його.

Розгніваний імператор пожбунив пензлика і, щоб хоч трохи втішити себе, наказав дати київ тому запопадливому чиновнику, який першим доповів йому про незвичайного художника.

Ма Лян тим часом сидів у вогкому тісному підземеллі. Поруч із ним, в кутку на старій циновці лежав хлопчина років десяти.

— А як ти тут опинився? — здивувався Ма Лян.

— Чекаю, коли мені зітнуть голову, — зажурено відповів хлопчик. — Мабуть, уже недовго ждати. Певно, завтра розпрощаюся з цим світом.

— Та за що ж це в Піднебесній дітям голови стинають?! — вигукнув Ма Лян.

— За тяжкі злочини. Мій батько — імператорський садівник, і я завжди допомагав йому доглядати клумби. Тиждень тому я ніс дві величезних цеберки з водою. Несподівано перечепився і наступив на улюблену імператорову квітку. Стебло у неї зламалось, і ось через це маю втратити голову.

У Ма Ляна стислися кулаки. Тепер зрозуміло, що то за Син Неба і які закони панують у його царстві! Школа, що він не може врятувати хлопчика. Хіба що казку веселу розповісти, щоб він хоч на мить забув про ту страшну кару, яка чекає на нього завтра вранці. І став Ма Лян розповідати хлопчикові веселі казки та смішні бувальщини. Той слухав, а тоді не втримався і зареготав. Так непомітно проминула в підземеллі ніч.

А імператор, як завжди, провів її в розкішному ліжку. Та цього разу йому чомусь не спалося, до самого ранку він зітхав та перевертався з боку на бік. Не давав йому спокою чарівний пензлик, тому, як тільки розвиднілося, він звелів ще раз привести до нього художника. Імператор пообіцяв дати юнакові срібла й золота, тільки б той малював для нього одного.

У відповідь Ма Лян сказав:

— Ні срібло, ні золото мені не потрібні, але я буду малювати все, що схочеш, якщо погодишся відпустити на волю хлопчика, який зламав твою улюблену квітку.

Імператор замислився. Як і всі правителі, він не любив, коли втручалися в його справи. Але тут йому спала на думку одна хитрість.

— Гаразд, я накажу звільнити хлопця. Ти задоволений? Тоді давай оце поснідаємо і почнемо малювати,— мовив він.

Снідав імператор в оточенні численних придворних у роззолоченій залі, а Ма Ляна повели до крихітної комірчини і страву йому принесли туди ж. А за вікном тієї комірчини був сад, в якому юнак побачив свого малого приятеля. Той ішов стежкою і ніс у руках важезну лійку. Ось хлопчик підійшов до клумби, на якій росли білі лілії, і став їх поливати. Ма Лян раптом помітив, що у хлопця з очей котяться рясні сльози. І плакав він, видно, не від радості, бо білі пелюстки, на які падали дитячі сльози, враз жухли й опадали.

Ма Лян здивувався й вирішив якось розважити хлопця.

— Послухай! — голосно вигукнув він. — Ніколи не бачив, щоб людина плакала, врятувавши голову на плечах.

Хлопець підвів зарюмсане обличчя і мовив:

— Яка радість із того, що моя голова вціліла? Годину тому за наказом імператора кат відрубав голову моєму батькові.

Ма Лян обережно зачинив вікно. Цього разу йому несила було розвеселити хлопця, і він вирішив помститись за безвинно страчену людину.

Хоч і багато страв наготували для імператорського сніданку, але і їм, зрештою, настав край. Художника покликали до зали. Пензлик, якого вчора імператор жбурнув за спинку свого трону, вже лежав на срібній таці, а неподалік, теж на сріблі, лежала стопа чистого паперу.

— Що ж ти мені намалюєш? — поцікавився імператор.

— Хоча б море, — запропонував Ма Лян.

— Гаразд, малюй море, — кивнув головою правитель.

Чарівний пензлик Ма Ляна прудко забігав по аркушу. Біля самих ніг імператора враз заплюскотіло безкрає море. Його синя-синя поверхня була гладесенька

мов скло. Вода світилася і яскріла, наче величезне нефритове дзеркало.

— А чому рибок не видно? — спитав імператор. Ма Лян кілька разів легенько торкнув пензликом паперу, і в морі з'явилася зграйка яскравих рибок. Вони вистрибували із води, кумедно роззявляючи ротики та тріпочучи золотавими плавцями. Таких гарних рибок не було навіть у великому палацовому басейні. Імператор уже був простягнув руку, щоб упіймати найгарнішу, та всі рибки водночас махнули хвостиками і подалися подалі від берега.

— Давай корабель! — гукнув імператор. — Попливу за ними.

Ма Лян намалював великий дерев'яний вітрильник. Імператор, а за ним і численні його дружини та сановники посідали на корабель. Ма Лян кількома помахами пензлика здійняв вітер — по морю покотилися хвилі, вітрила враз понапиналися, і корабель рушив у море. Проте рибки пливли швидше, ніж корабель, тож імператор закричав:

— Додай, гаспиде, вітру, додай!

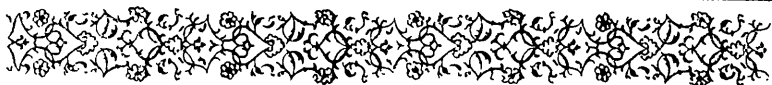
Художник ще кілька разів махнув пензликом. Над хвилями з'явилися білі баранці, вітрила понапиналися так, що аж стугоніли, і корабель стрімко помчав уперед.

Правитель був задоволений, але Ма Лян знову змахнув пензликом. Тепер море заревіло, закручуючи, мов сувої паперу, гребені величезних хвиль. Корабель стало кидати з боку на бік. Враз наскрізь змоклий імператор вхопився обома руками за щоглу і, витягнувши шию, відчайдушно закричав Ма Ляну:

— Досить вітру, досить!

Проте юнак удав, що не чує. Він знай собі вимахував пензлем. Над морем уже лютувала буря. Небо заволокли чорні хмари, хвилі, здіймаючись стіною, раз по раз налітали на корабель. Від тих ударів дерево моторошно скрипіло й тріщало, поки врешті корабель не розсипався на друзки. Марно імператор та його сановники чіплялися руками за уламки щогли. Кожен порив вітру відривав когось від дерева, поки останній не зник під водою.

Куди ж Ма Лян подався після цього? Ніхто напевне не знає. Кажуть, що він досі блукає по білому світу зі своїм пензликом і малює бідним та сердешним людям чарівні картини. А ще я чув, ніби разом з ним ходить хлопець — його названий син. Ма Лян навчив і його малювати. А хто цей хлопець, ви й без мене здогадаєтесь.

Фин По НАРЕЧЕНІ РІЧКОВИКА

Давно це було, але вкрите сивим мохом каміння на високому березі річки і досі нагадує мешканцям довколишніх сіл про страшне лихо, що коїлося тут кілька століть тому. Тож люди і тепер ще з острахом обходять стороною те жаске місце, де колись височіли храм та монастирські будівлі. А діди та бабусі довгими зимовими вечорами часто переповідають почуту ними від своїх предків дивовижну історію.

Десь близько двох тисяч років тому на березі великої Жовтої ріки було засновано монастир. Широка могутня річка, багаті угіддя довкола приваблювали сюди як прочан, так і ченців з усіх куточків країни. Отож монастир швидко розростався і багатів, прибираючи до своїх рук усе нові й нові землі. Влада ченців з кожним роком міцнішала. З часом і риба в річці, і всі лани та ліси довкола стали монастирськими. Тисячі селян працювали на монастир від самісінького ранку і до ночі. А рибалки та купці, що возили свій крам річкою на човнах, платили данину й приносили в храм багаті подарунки.

Але зажерливим ченцям усе було мало. Вони ходили по селах та містах і розповідали простим людям, нібито на дні річки живе водяний бог і вимагає, щоб йому щороку віддавали в дружини найвродливішу дівчину. Якщо ж тому богові не догодити, то річка вийде з берегів, позаливає поля, поруйнує міста і села, й у країні розпочнеться страшний голодомор.

Ченці розповідали, а люди слухали їх і поступово починали вірити.

Не обминали ченці і багатих садиб, де були дівчата на виданні. Наполохані батьки відкуповувалися золотом та сріблом, аби тільки врятувати свою улюблену дитину від наглої смерті. Посланці божі мовчки згрібали у свої торби щедрі подарунки й ішли далі. А в кала-

мутну воду великої ріки кидали красуню з бідної родини. Так велося з року в рік. Лили гіркі сльози сердешні батьки та матері, народ обурювався, а нелюди-ченці тішили себе, підраховуючи нові прибутки.

Та ось одного року цій жакхливій традиції настав край. А сталося це ось як.

За кілька днів перед тим, як мало відбутися жертвування, в міській управі зібралися на раду ігумен монастиря, правитель волості, місцевий поміщик, лихвар та волосний пристав.

Прийшла на ту раду і місцева знахарка; вона перша завела мову:

— Щороку ми віддаємо найвродливішу дівчину з нашої округи. І, на щастя, вже стільки років поспіль на річці не було жодної великої повені. Отож, щоб віддячити річковикові ріки за його милість, слід було б і цього року зробити те саме, але церемонію годилося б провести особливо урочисто!

Правитель волості підтримав її і додав:

— З селян та ремісників слід зібрати не менше мільйона монет. Тисяч двісті-триста витратимо на свято, а решту поділимо між собою.

— Збирати гроші доручить мені,— підхопився з місця волосний пристав.— Не хвилюйтесь, усіх обійду, жодного двору не промину.

На цьому й порішили.

— Гроші в селянських капшуках все одно, що горіхи на дереві. Поки не труснеш— жоден не впаде. А що дужче трястимеш, то більше їх сипатиметься!— пояснював своєму помічникові пристав, прямуючи вулицею.

Ось вони підійшли до невеликої перехнябленої хатини під стріхою і постукали в двері. На ганок вийшов старий:

— Знову по гроші на весілля річковикові? Вибачайте, цього разу нічого вам дати. Торік не вродило, тож самим немає чого їсти.

— Цить!— гримнув на нього пристав.— Бо знаєш, що буде, як річковий дух почує твої слова? Розгнівається і нашле на наше місто таку повінь, що доведеться всім нам плавати, як риbam, або повзати по дну, мов ракам. А особливо тут у вас на долині. Твою халупку першою змие! Тож давай гроші. Цього року по десять тисяч монет з кожного двору!

Наляканий загрозою повені старий дістав із-за пазухи в'язку монет і віддав пристава.

Стара відьма тим часом обходила ті двори, де, на

її думку, саме підростали вродливі дівчата. Зайшла до першої фанзи¹: побачила господаря, склала побожно руки перед грудьми на знак привітання і, приязно всміхнувшись, мовила:

— Щиро вітаю вас! Річковик обрав своєю нареченою вашу доньку. Тож не баріться, а готуйтеся до свята!

Дівчина, що була в сусідній кімнаті, як почула таку мову, з переляку залізла під ліжко і причаїлася там, мов наполохана миша.

— Зжалься над нами! — заблагав старий господар.— Ти ж добре знаєш, що, крім доньки, у мене нікого в світі немає. Як заберете її, тоді навіщо й мені жити?

— Ніби це від мене залежить, — відказала відьма.— Річковик сам обирає собі наречених. Піде за нього — житиме в щасті та радості. А тобі, після того як станеш тестем річкового духа, від його заступництва і добра додасться і здоров'я.

— Яке там щастя, яка радість? — зітхнув старий.— Щороку посилаємо дівчат тому річковикові, і жодна з них і досі не повернулася. Годуємо рибу та раків — ось що ми робимо.

— Як ти смієш таке говорити? Відтоді, як річковикові стали дарувати наречених, наш край ні разу не страждав від повені. Хіба це не заступництво? А цього разу його вибір упав на твою доньку. Коли не погодишся її віддати, він розгнівається і наśle таку повінь, що всі довколишні села залле водою. Бачиш, скільки людей постраждає через тебе.

Старий селянин пішов до задньої кімнати, вийняв із шафи золоту шпильку і з досадою поклав знахарці на долоню:

— Стільки років недоїдав, недосипав, аби купити цю прикрасу. Мріяв, що подарую доньці, коли вона заміж ітиме. Тепер тобі віддаю, тільки врятуй нас від напасті!

— Гаразд! Зважу на твое щиросердя, помолюсь за вас. Якщо річковик не перечитиме, хай буде по-вашому. А як наполягатиме, то я знову прийду до тебе.

Відьма пішла до іншого двору, бо знала, що й там є молода гарна дівчина. Вона постукала в двері, проте їй ніхто не відповів. У цій хатині жили ще бідніші люди — коли вони побачили, що стара ворожбитка прямує до них, то мерщій зібрали дещо з речей, взяли доньку і через задні двері втекли з дому.

¹ Фанза — хата (кит.).

Чутка про те, що місцеві правителі шукають наречену річковиків і збирають гроші для весілля, швидко поширилася по всіх довколишніх селах. Селяни хапали найкоштовніше, брали дітей і тікали якнайдалі від рідних осель в надії знайти порятунк в чужих краях. Тисячі втікачів забили всі шляхи, що вели на схід і на захід, на південь і на північ.

До міста в супроводі своєї челяді саме квапився новий повітовий начальник Сі Меньбао. Побачивши стільки селян, він здивовано зупинив коня і став розпитувати людей, куди й чому вони тікають. Хтось із селян, зважившись, виступив з юрби наперед і через пеньколоду розповів йому про те, що діялося в їхніх селах.

Повітовий начальник порадив їм далеко не тікати:

— Через тиждень-два вертайтеся зі своїми родинами додому. Ніхто вже не посміє забирати ваших дочок і віддавати їх річковиків.

Та люди не повірили незнайомому панові й пішли далі. Сі Меньбао лише зітхнув, глянувши їм услід, і поїхав своєю дорогою. Села, які траплялися йому на шляху, майже зовсім обезлюдніли. «Чому тікають люди?» — ятрила його думка.

Другого дня після приїзду до повітового міста Сі Меньбао покликав кількох літніх людей і став розпитувати про їхнє життя-буття. Один із старійшин докладно розповів начальникові про звичай, що зародився в їхньому краї, мабуть, ще в сиву давнину, і пояснив:

— Поки ми так чинимо, річковик не карає наші землі повинню. Але в деяких селах, на жаль, селянські поля лежать на високих місцях, далеко від річки, тому там нерідко все сохне й вигоряє.

— Мабуть, велику силу має ваш річковий дух! Ну та почекаємо весілля, а тоді побачу, що то за звичай.

За день чи за два по тому кілька селян прибігли до нового повітового начальника і сказали, що час іти на весілля річкового духа, бо все вже готово. Сі Меньбао вдягнув офіційне вбрання, сів у візок і поїхав до річки. По дорозі він усіх зустрічних селян запрошував іти з ним на весілля.

Понад річкою уже височів пишно оздоблений просторий павільйон, а на воді неподалік від нього хвилі гойдали припнутий до кілків очеретяний пліт. Люди розповіли новому начальникові, що скоро з павільйона виведуть нову наречену, посадять її на пліт і пустять за течією, а через десяток верст пліт і дівчину на ньому

затягне на дно. А там дівчина потрапить до палацу річкового бога.

На обох берегах річки юрмилися мешканці повітового міста і жителі багатьох довколишніх сіл. Біля павільйону, з заклопотаними обличчями, походжали багатії, поміщики, чиновники з управи. Нарешті з павільйону вивели дівчину. За нею гордовито ступала набундючена віщунка та десятків зо два її учениць у святковому вбранні. Деякі з них тримали в руках хусточки, а деякі несли курильниці з запашними куріннями.

Сі Меньбао попросив віщунку підвести дівчину до нього. Та подала знак одній із своїх учениць, і за мить наречена уже стояла перед повітовим начальником. На ній було гаптована шовком червона сукня та білі сап'янові черевички. Обличчя сумне, зажурене.

Начальник повіту звернувся до одного із чиновників:

— Річковий дух не людина: йому підійде тільки справжня красуня. Чи не послати нам до нього віщунку? Нехай спитає, чи подобається річковикові ця дівчина. Якщо ні, то перенесемо весілля на якийсь інший день, а тим часом підшукаємо гідну його красуню.

По такій мові Сі Меньбао наказав солдатам схопити стару відьму й кинути її в річку. Багатії та чиновники враз збагнули, що на них чекає, і з переляку аж впополотніли.

Минуло кілька хвилин, і начальник повіту звернувся до місцевих можновладців:

— Щось затримується наш посланець. Мабуть, зледачіла під старість. Пошлемо когось молодшого, хай поквапить її,— і він наказав солдатам кинути у воду одну з учениць старої. Трохи згодом в річку полетіла інша, а потім ще одна учениця. І жодна з них не повернулася назад.

— Певно, ми послали до духа дрібних людців, не хоче він з ними розмовляти. Доведеться послати когось із начальства. Нехай той спробує з ним домовитись,— і Сі Меньбао показав солдатам на колишнього начальника повіту.

У того очі полізли на лоба, і він злякано поточився. Проте солдати вже вчепилися йому в руки і штовхнули з берега. Тільки кола пішли від того місця, де він шубовснув у воду.

Сі Меньбао незворушно стояв на березі і чекав на-

слідників. Але час збігав хвилина за хвилиною, а на поверхню ніхто не впливав.

— Очевидно, нашому повітовому начальникові забракло кебети домовитись із річковиком. Пошлем йому на допомогу когось із спритніших та кмітливіших.

Чинovníки, поміщики та дуки враз укліякли перед начальником округи, благаючи про пощаду.

— Ну гаразд, зачекаємо ще трохи,— погбдився Сі Меньбао.

Минуло з чверть години і Сі Меньбао звернувся до них знову:

— Бачите, вода в річці плине спокійно, як і досі текла. І ніякого духа там не видно. А ви з року в рік губили безневинних селянських дівчат, для того щоб улестити його. Настав час відповідати за все.

— Це ченці та відьма дурили нам голови, а ми їх слухали,— в один голос почали виправдовуватись чиновники та багатії.

— Ченцям дамо раду, а віщунка вже на тому світі. А тому віднині, якщо хтось надумає знову шукати наречену для річковика, то хай спершу сам сплаває на дно і розпитає, які дівчата тому подобаються.

Люди, що стояли неподалік, почувши ті слова, з грізними криками стіною посунули на чиновників, поміщиків та багатіїв, вимагаючи повернути їм гроші та добро, відняті в них у попередні роки. Дуки та чиновники, боячись народного суду, кинулися по домівках, почали діставати з сундуків гроші, золото та срібло, коштовний одяг і роздавати людям.

Лише учениці віщунки осиротіло стояли на березі і гадали, яка доля на них чекає. Сі Меньбао подивився на дівчат і звернувся до селян:

— Якщо хтось із вас не має грошей, щоб одружитись, то не гайте часу і беріть оцих дівчат.

З натовпу одразу вихопилося кілька юнаків. За мить перед кожною дівчиною стояв парубок, запрошуючи її до своєї господи.

Відтоді вже ніхто в Китаї не прагнув відродити жажливий звичай. Великий павільйон на березі та й усі монастирські будівлі зруйнував час, але люди й досі зберігають пам'ять про жорстоких зажерливих начальників, багатіїв та ченців і про мудрість справедливого Сі Меньбао.

Хуан Сяолін

СТО ТИСЯЧ СТІЛ

Цю казку розповів моему дідові сторічний воїн. А він чув її ще малим від свого прадіда. Тож самі гадайте, як давно це було. А казка про те, як простий селянин врятував нашу країну від чужоземної навали.

Давним-давно напали на Китай вороги. Сунули вони з півночі й дійшли аж до великої річки Янцзи, а там зупинились і стали готувати переправу. Імператор злякався, зібрав рештки свого війська і втік на південний берег.

Настала ніч, імператор послав у ворожий стан спритних вивідувачів. На світанні ті повернулися й доповіли:

— Не вистачило нам часу, щоб перелічити всіх ворожих солдатів, але, гадаємо, їх там більше, ніж рисових зернят на великому полі, ніж зірок на небі вночі. І кожен ворожий воїн має повний сагайдак стріл.

Імператор злякався ще дужче і спитав:

— Що ще бачили ваші очі і що чули ваші вуха?

— А ще вороги, розмовляючи між собою, казали: «Через чотири дні переправимося через Янцзи, понишимо всіх китайців, а їхнього імператора втопимо у річці».

Затремтів правитель Китаю усім тілом і звернувся до своїх радників. Ті довго перешіптувались, а тоді відповіли:

— Позаяк боги не обіцяють нам удачі, а у ворогів стільки стріл, то ліпше нам відступити далі на південь.

Ці слова випадково підслухав простий селянин, що працював на своєму полі біля імператорського намету. Не довго думаючи, він вирішив піти до Сина Неба.

— Тобі чого, голодранцю? — зупинили його вартові.

— Хочу сказати нашому володарю, щоб він не слухав своїх радників.

— А кого ж йому слухати, як не мудрих сановників?

— Мене,— сказав селянин.

— Ха! Та ти, видно, божевільний! — закричала варта.— Геть звідси, поки голови не позбувся!

Правитель почув галас, вийшов з намету, а за ним і всі його радники.

Селянин шанобливо зняв капелюха:

— Великий і премудрий! Чи правда, що наше військо відступатиме без бою?

— Правда,— тихо мовив імператор.— У моїх воїнів дуже мало стріл, щоб починати битву.

— То накажи, Сине Неба, виготовити стільки стріл, скільки потрібно для великої битви. Хіба в Китаї перевелися майстри?

Імператор спалахнув від гніву і як закричить на селянина:

— Ах ти, капловухий собако, вчити мене надумався. Ніхто не зможе за три дні виготовити сто тисяч стріл.

— Тоді треба подолати ворога кмітливістю та хоробрістю. Хіба перевелися в Китаї розумні, хитрі та сміливі люди?

Імператор одвернувся від своїх радників і сумно відповів:

— Мої розумні та хитрі радники не здатні нічого путнього придумати.

Тоді селянин подивився на небо, глянув на річку, на гілля дерев, що погойдувалося під поривами прибережного вітру і сказав:

— Через три дні я покладу до твоїх ніг сто тисяч стріл!

— Брехливий хвалько! — обурился імператор.— Тобі слід було подумати, перш ніж голову мені морочити. Начувайся. Якщо за три дні не принесеш мені обіцяних стріл, велю закопати тебе живцем у землю!

— Твоя воля,— покійно мовив селянин.— А поки що звели дати мені двадцять великих човнів, сотню твоїх воїнів і всю солому, яка знайдеться поблизу.

— Чи не солом'яними стрілами хочеш ошчасливити наше військо? — зареготали імператорські челядники.

— Мої стріли будуть не кращі і не гірші від тих, що мають наші вороги,— відказав на це селянин.

Імператор подумав-подумав і погодився. За його наказом селянинові дали двадцять човнів, сотню воїнів та п'ятнадцять возів соломи. Селянин попросив солдатів відвести човни до тихої заводі, прихованої від ворожого ока високим очеретом.

Минув день. Імператорові кортіло довідатися, скіль-

ки ж стріл уже зробив селянин, тож він послав до нього своїх слуг. Ті невдовзі повернулись і доповіли, що селянин увесь день пив вино та добряче закушував, а потім співав пісні. Солдати також просиділи без діла. Ніхто й не думав братися до роботи.

— От пройдисвіт! Хоче таки ошукати мене!

А сановні радники посилали голови мало не до землі і в один голос закричали:

— Та він шахрай! Хіба простий селянин здатен вигадати щось таке, до чого не додумався ні сам імператор, ні його мудрі радники?

Надвечір другого дня імператорські донощики повідомили:

— Селянин цілий день вудив рибу в очереті, а солдати валялися на березі.

Не втерпів імператор і сам пішов на заводь.

— Показуй стріли! — грізно мовив він до селянина.

— Я обіцяв тобі, о великий Сину Неба, принести стріли на четвертий день, а поки минуло тільки два. Приходь сюди післязавтра вранці — матимеш обіцяне.

Не дуже повірив імператор селянинові. Як той наробить цілих сто тисяч стріл за один день? Тож, повернувшись у табір, він, перш ніж зайти до свого намету, наказав викопати неподалік глибоку яму.

— Післязавтра вранці кат закопає в ній того пройдисвіта! — сказав він сановникам.

А тим часом у заводі вже кипіла робота. Солдати робили із соломи кулі, в'язали їх до бортів байдар, а для веслярів споруджували солом'яні халабуди. Як тільки смеркло, з пониззя річки над водою поплив густий туман. Коли туманом заслало всю річку, селянин наказав солдатам рушати. Ті посідали в халабудках, опустили весла, і човни нечутно посунули до того берега, де розважалося вороже військо.

Коли китайці були на середині річки, вони почули, як на ворожому березі перегукуються вартові. Веслярі завмерли, боячись хоч одним звуком порушити тишу. Раптом селянин голосно зареготав і звелів солдатам кричати, гупати в барабани та бити в гонги.

Човни наближались до ворожого табору з таким лешментом, ніби їх було не двадцять, а ціла сотня.

Вороги очі повидивляля, але через густий туман нічого не побачили. Здавалося, що до нападу готується принаймні тисяча китайців. Як тільки човни підійшли ближче до берега, на них градом посипалися стріли. Вони дзиркали, мов бджоли, або сигналі над головами

наче гадюки, і впивалися в солом'яні кулі та халабудки веслярів. А китайці й далі галасували та били в барабани. Коли до чужого берега залишилося кілька сажнів, селянин наказав повернути човни кормою до ворогів і зупинити.

Човни стояли на місці, а солдати на них зчинили такий гамір, що часом заглушали свист стріл. А їх летіло стільки, що човни аж дрібно дрижали від ударів. Та ось дзиркання стріл почало стихати і селянин, ставши лицем до берега, крикнув:

— Дякую!

Китайці одразу ж налягли на весла. Коли човни повернулися до заплави, яскраве проміння ранкового сонця прорізало густу хмару нічного туману. Всі, хто був на березі, від подиву тягли шиї в бік велетенських дикобразів, що заходили до затоні. Але то були не дикобрази, а човни, з яких в усі боки, від корми і до самого носа, стирчали тисячі стріл.

Сонце не встигло з'їсти росу, а на берег заводі вже прибув імператор зі своїм почтом. У хвості довгої колони гордо виступав імператорський кат, готовий негайно схопити того селянина-пройдиста, що надумав ошукати самого повелителя Піднебесної.

Вийшовши з паланкіна, імператор побачив, що його солдати аж спітніли, висмикуючи із солом'яних оберемків стріли. Кілька чоловік осторонь рахували їх і збирали у в'язки по тисячі штук. І хоч тих в'язок уже давно було понад сотню, та в соломі ще стирчало багато стріл.

Імператор збагнув селянинову вигадку і не без подиву спитав:

— А як ти дізнався, що саме цієї ночі упаде туман?

— Якщо воїн не знає законів неба та землі, не розуміє мови рідної природи, то хай він ліпше сидить вдома і бавить дітей.

— Я теж знав, що сьогодні вночі буде туман,— вихопився наперед один із дуже освідчених радників імператора.

— Але від ваших знань ніякої користі. Кому вони потрібні?

Імператор наказав негайно рознести в'язки по загонах і пороздавати стріли солдатам. Невдовзі його війсьсько переправилося через річку і напало на ворога. А тим нічим було боронитись, бо в них після нічного бою і тисячі стріл не залишилось. Тож і кинулися вони врозтіч, та мало кому пощастило уникнути смерті.

Лу Фин
ЯК ЦЗІЧАН
НАВЧИВСЯ СТРІЛЯТИ

Років тисяч зо дві тому жив у Китаї славетний лучник Фей Вей. Ніхто в цілій країні не стріляв з лука так влучно, як він. Знали про це не тільки люди, а й птахи та звірі. Помітять, бувало, птах, що Фей Вей поклав стрілу на тятіву, і каменем падає з неба просто йому до ніг. А як звір побачить, то притискається до землі і лежить, мов мертвий. Знали вони дуже добре, що від стріли Фей Вея не сховаєшся.

Слава про Фей Вея докотилася і до того далекого села, де жив юнак на ім'я Цзічан. Й ось той Цзічан вирішив і собі стати видатним стрільцем. Зібрав він свої речі, взяв харчів на дорогу і вирушив до Фей Вея. Йшов він понад десять діб. Прийшов і став проситись до лучника в науку.

Фей Вей пильно подивився на парубка і помітив, що той часто-часто моргає.

— Не візьму я тебе,— мовив стрілець.— Вертайся додому і навчись не кліпати очима. А тоді приходи.

З великими сподіваннями йшов до відомого майстра Цзічан, а вертався додому мало не в розпачі. Невеселі думки не давали йому спокою всю дорогу і, тільки підходячи до рідної домівки, він погодився:

— Справді! Хіба можна навчитись добре стріляти з лука, маючи такі очі?

І ось Цзічан став тренуватись. Майже щодня залазив під верстат, на якому мати ткала шовкове полотно. Човник бігав у нього перед самими очима, а хлопець напружував повіки, щоб не моргнути.

Летіли дні за днями. Минуло цілих два роки, і він нарешті домігся успіху. Тепер його очі не моргали навіть тоді, коли до них стрімко підносили шило.

Подався Цзічан до відомого вчителя вдруге. Цього

разу він так квапився, що подолав увесь шлях за дев'ять діб. Побачив Фей Вея і похвалився своїми успіхами. Славетний стрілець глянув йому в вічі та й каже:

— Ні, не візьму я тебе поки що в учні. Зір маєш не досить гострий. Дрібних речей ти не зможеш розрізнити. Иди додому, потренуйся ще, а тоді вже приходи.

З якою радістю та сподіваннями йшов цього разу до Фей Вея Цзічан, а той знову відмовив йому. Зажурився юнак і сумно поплентав додому. Іде та й гадає: «Знайшов чим докоряти мені. Подумаєш, дрібниць не розрізняю...» А вже підходячи до своєї домівки, погодився:

— Справді! Хіба можна влучно стріляти, коли дрібних речей не бачиш?

Знову став Цзічан тренуватися. Спіймав блошицю, зробив із волосини зашморг і накинув їй на ніжку, а потім прив'язав до кілочка на підвіконні. Цілими днями просиджував він, дивлячись на комаху. Спочатку вона була мов макова зернина, а потім наче підросла. Ось вона вже як біб, потім як куряче яйце, а згодом і як гусяче. Минуло три роки наполегливих тренувань. Тепер блоха була для Цзічана наче велике колесо від воза. За цей час зір у нього став таким гострим, що він міг розрізнити найдрібніші дрібниці.

Зібрався Цзічан до знаменитого майстра втретє. Цього разу він мало не біг і дістався до Фей Вея за вісім діб. Побачив стрільця і розповів, чого досягнув за ці роки. Той у відповідь схвально поплескав його по плечу та й каже:

— От і добре! Можеш вважати, що ти вже навчився стріляти з лука і я тобі не потрібен.

Цзічан і сам переконався, що головне для лучника — це мати гострий зір. Тож тепер, коли вчитель похвалив його, юнакові стало радісно на душі. Але кортіло випробувати, хто ж із них краще володіє мистецтвом стрільби з лука, він чи його вчитель. Невдовзі трапилася їм нагода помірятися майстерністю.

Одного дня Фей Вей пішов на полювання. Він ще здалеку помітив, що Цзічан теж вийшов полювати, і рушив йому назустріч. Зупинився на певній відстані і сказав, щоб Цзічан стріляв прямо в нього. Учень слухняно випустив стрілу. Стріла дзизнула і, мов метеор, стрімко полетіла в учителя. Той теж стрільнув. Їхні стріли зіткнулися в повітрі вістрям у вістря і попадали на землю.

Так вони стріляли по черзі разів із п'ять і жодного разу не схибили. Нарешті у вчителя вичерпалися стріли. Тоді він виламав гілку і зупинив стрілу Цзічана перед самими своїми грудьми.

Вражений юнак кинув свого лука на землю, низько вклонився до Фей Вея і сказав:

— Ось свідчення того, що я все-таки не досяг твоєї майстерності, шановний учителю!

Все життя Цзічан поважав свого вчителя і ще наполегливіше переймав у нього мистецтво стрільби з лука.

Цзянь Юань

НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ МАЙСТЕР ШАХОВОЇ ГРИ

Жив колись у Китаї відомий навіть за його межами гравець у шахи. Він досяг такої майстерності в цій мудрій грі, що жоден суперник не ладен був перемогти його. Приїжджали до нього шахісти з різних міст та сіл. Навіть столичні бували. І всі йому програвали. Тож з часом майстер запишався.

«Коли розбите військо відступає,— міркував він,— то його командир тікає разом із солдатами, коли ж перемагає, то полководець спокійно стоїть на пагорбі і спостерігає поле бою. Чому б і моему королеві не стояти спокійно на своєму місці? Навіщо його то ставити на дошку, то знімати? Чи не прибити його до дошки цвяхом?»

Так і зробив. На той час слава про нього поширилася по всьому світі. Найсильніші гравці світу по багатьо годин сушили собі голови над тим, як би пробратися до його короля.

А майстер лише посміхався. Він так звик здобувати перемоги, що вже не зважав на гравця, який сідав до

шахівниці. Під час гри він бачив лише чорні та білі квадратики на дошці та фігури, різьблені зі слонової кістки та чорного дерева.

Тож чи міг він помітити маленького хлопчика із сусіднього будинку, що крутивсь увесь час біля нього і, затамувавши подих, стежив за кожним ходом великого шахіста та його суперників.

Спливав час. Хлопчикові виповнилося сім, потім вісім, потім дев'ять років, а майстра досі ніхто не переміг. Якось відпочивав він перед своїм будинком, після того як виграв партію у шахіста з дуже далекої провінції. Нараз його відпочинок порушив тоненький дитячий голосок:

— Зробіть ласку, пане великий шахісте, зіграйте зі мною партію в шахи.

Уперше за кілька років майстер зміряв поглядом співрозмовника.

— Йди, хлопчику, грайся з пісочком,— приязно мовив він.— Для шахів ти ще не виріс. Щоб опанувати закони цієї мудрої гри треба ой скільки часу і розуму.

— Я знаю, що вам відомі всі її тонкощі, але прошу, не женіть мене.

— Гаразд, сідай,— згодився улещений шахіст.

Не дивлячись на дошку, він посунув уперед пішака. Хлопець трохи подумав і теж зробив хід пішаком.

— Ах ти пташеня жовтодзьобе,— добродушно мовив майстер.— І не боїшся, що я намну тобі чуба?

Майстер ходив, навіть не замислюючись, коли це раптом хлопчик зупинив його:

— Вам шах, шановний учителю! Переставте вашого короля, а то програєте.

Шахіст глянув на дошку, і очі в нього полізли на лоба. Його королю справді загрожували. Хлопчина зробив те, на що не спромігся жоден з приїжджих майстрів.

Шахіст схопив короля і хотів його пересунути, але не зміг, адже фігура була прибита до дошки цвяхом.

На цьому гра закінчилася. Шахіст програв. Хлопчик радісно засміявся й побіг додому. А майстер, залишившись наодинці, прикрив полою халата шахівницю і зі злістю висмикнув цвяха.

Фань Чжицянь

КВІТИ ТАНЬХУА

На східному пологому березі річки Шахе, далеко від основного річища, була поросла буйно зеленню таньхуа, схожа на широке озеро, велика заводь. Місцеві жителі так і називали її — озеро. А щодо таньхуа, то існувало в народі повір'я, що рослина ця особлива, бо цвіте вона дуже рідко, і тільки після опівночі, коли на озері нікого немає. Квіти живуть недовго: як засіріє світанок, вони починають в'янути й опадати. Але той, кому хоч раз у житті доводилося побачити ці квіти, назавжди підпадав під їхні чари.

Саме таке щастя випало на долю однієї з бідних дівчат невеликого села, що розкинулося неподалік від озера. Звали ту дівчину Цай Е. Мешкала вона разом зі своєю матінкою у невеликій старій хатині на околиці села. А що власної землі у них не було, то жили вони з того, що дівчина гаптувала тканини.

А вишивала вона дуже майстерно. На речах, які виходили з її рук, квіти були наче живі. А над квітами пурхали яскраві пташки або метелики, теж схожі на квіти. Заможні селяни та й городяни замовляли Цай Е різні вишивки, але особливим успіхом користувалися весільні вбрання для наречених.

Дівчина працювала натхненно. Часто просиджувала за роботою до ночі, а платили їй за цю копітку роботу так мало, що їм з матір'ю ледве вистачало на харчі. А про те, щоб одяг собі який справити, нічого було й мріяти. Ходила Цай Е в старій сукні з грубого полотна, ще й латаній-перелатаній. Але навіть це вбрання не могло приховати її вроду, тож усі парубки в селі були закохані в дівчину. Що не день, то до їхньої хати йшли свахи. Але Цай Е всім їм казала:

— Мені байдуже, бідний чи багатий буде наречений. Бо вийду я лише за того, кого сама покохаю.

Жив у цьому ж селі юнак на ім'я Ван Хай. Був він

високий, стрункий і розумний. Саме він прозвав місцевого поміщика Цаєм-жаднюгою. Ван Хай також упав біля Цай Е, і зрештою вона теж покохала його. Побачивши їх разом, люди сказали:

— Вони народжені одне для одного.

Згодом батьки молодят домовилися, що весілля їм справлять навесні наступного року. Мати дівчини дуже переживала, адже у неї не було грошей, щоб купити дочці весільну сукню.

— Не горюйте, мамо,— заспокоювала її Цай Е.— Ван Хай візьме мене і в цьому вбранні.

Проте й сама вона була засмучена — якому ж то юнакові чи дівчині у дев'ятнадцять років не хочеться мати пристойного одягу. І ось одного разу пішла вона на річку, щоб випрати свою полотняну сукню. Та лиш вона опустила сукню у воду, як та раптом розповзлася на клапті. Цай Е скрушно зітхнула і мовила:

— Людям такі ошатні речі вишиваю, а у самої навіть простенької сукні немає.

Не встигла вона договорити, як неподалік заворушилися, зашелестіли білі квіти. Цай Е підвела голову і побачила перед собою вродливу жінку. Вона всміхалась до дівчини, а в руках тримала одяг.

— Люба дівчино, візьми собі цю сукню,— мовила жінка і допомогла Цай Е надягнути її.

— Віднині вже не тужитимеш що немає чого тобі одягти,— сказала вона, допитливо глянувши на дівчину, потім додала: — Як заноситься, кинь сукню у вогонь, і вона знову стане як нова.

Цай Е хотіла подякувати жінці, але та зникла несподівано, як і з'явилася. А довкола, як і раніше, хлюпотіла вода та шаруділо листя таньхуа, ніби нашіптуючи їй: «Люба дівчино, носи це плаття і будь щасливою».

В новій сукні Цай Е здавалася ще гарнішою. І матір більше не ятрила думка, що доньці нічого буде вдягнути.

Надходив Новий рік. Сільські дівчата, як того вимагав звичай, шили до свят нове вбрання. Цай Е також захотіла обновити свій одяг. Вона розтопила піч і кинула в огонь уже заношену сукню. А мати, як побачила таке, враз сплеснула руками і рвонулася до вогню, щоб вихопити звідти одяг. Але полум'я вмить поїняло його.

— Що ж ти, доню, наробила?! — затужила мати.

— Стривайте, мамо,— усміхнулась дівчина.— Зараз побачите, що з ним сталося.

Цай Е обережно дістала сукню з вогню, струснула

з неї попів і вдяглася. Вигаптувані на тканині квіти та метелики переливалися тепер всіма барвами веселки.

— Яка краса! — вихопилося у матері.

Першого дня нового року Цай Е гуляла разом з іншими дівчатами сільськими вулицями. Односельці проводжали її завороженими поглядами і ніяк не могли на милуватись.

Тим часом схожий і вродою і поведінкою на мавпу, за що його так і прозвали, син поміщика Цая-жадняги також вештався поміж людьми. І раптом біля сільського храму він побачив Цай Е. Розштовхуючи ліктями людей, поміщицький син кинувся до дівчини, став чіплятися до неї. Коли ж дівчина не удостоїла його навіть словом, пішов слідом за нею, мов тінь. Довелося дівчатам розходитися по домівках, аби тільки покласти край тим переслідуванням. Проте Мавпа не полишав надії на успіх і провів Цай Е до самого її дому. Мати зупинила нахабного залицяльника біля воріт і сказала:

— Моя дочка вже заручена.

— Геть, Мавпо, з двору! — обурилася Цай Е.— Не затьмарюй синього неба.

«Погнівається, погнівається та й перестане,— подумав поміщицький синок.— Все одно нікуди не дінеться».

Удома він сказав батькові:

— Моя сестра збирається заміж. Так от, у селі є дівчина, яка може вигаптувати їй весільні шати. Сам бачив її вишивки. А щоб не платити за роботу, давайте візьмемо її на деякий час до себе. Вона буде працювати, а ми її годуватимемо за це, ось і зекономимо.

Поміщик враз збагнув свою вигоду і негайно послав челядників по Цай Е. А що Цай-жадняга з самим начальником повіту був за панібрата, то дівчина навіть не подумала відмовлятися.

Перед Цай Е поставили кілька скринь з приданим поміщицької доньки і сказали, що все те треба вишити, а інакше її додому не відпустять. Мавпа страшно радів з того і не відходив від вродливої дівчини цілими днями. Так кортіло йому сподобатись Цай Е. Та щоразу, тільки но він хотів пригорнутися до неї, одяг дівчини спалахував такими яскравими барвами, що Мавпа враз сліпнув. Перед очима в нього пливли барвисті кола, і він був змушений відступати.

Наближалось весілля і в самої Цай Е. Ван Хай прийшов до Цая-жадняги і попросив відпустити нарешті його наречену. Та юнака й слухати ніхто не схотів. Його виштовхали з двору, а потім поміщик за зухваль-

ство ще й відібрав у нього землю. Довелося парубкові йти із села. А мати Цай Е, як довідалась про це, з горя померла.

Проте Ван Хай не забув своєї коханої. Він часто навідувався до села і годинами простоював біля зарослої кущами таньхуа заплави.

Минув ще місяць. Заквітли персики. Настав день, коли Цай Е мала виходити заміж, але вона й досі сиділа за височенними мурами поміщицької садиби, через які й собака не перескочить.

Над вбранням дочки Цая-жадноги дівчина працювала допізна. А коли всі в домі лягали спати, діставала довгий шматок шовкової тканини і вишивала на ній картину. Зір Цай Е затьмарювали рясні сльози, страшно боліли поколоті голкою пучки, але дівчина віддавалася цій роботі всією душею. Та з першими півнями вона ховала шовк і знову бралася до приданого поміщицької доньки.

Цілий місяць вона ночами вишивала картину. На шовку було темне небо, густо всипане яскравими зорями і ледь помережене легкими хмаринками, а під тим небом, на березі озера, зарослого кущами таньхуа, стояла молода дівчина з піднятими до неба руками.

«Якби Ван Хай побачив цю картину,— думала Цай Е,— він би зрозумів, як я за ним сумую. Треба звідси тікати, але як? Хто мені допоможе?»

Раптом розчахнулися двері, і до кімнати увірвався Мавпа з челядниками. Вони схопили картину і почали пильно розглядати.

— Та їй же ціни немає,— нарешті вигукнув поміщицький синок.

Він побіг до батька і показав йому вишивку.

— Шкода тільки, що на картині квіти таньхуа не цвітуть,— сказав старий і звелів привести до нього Цай Е.

— Де ти вкрала цю картину? — накинувся на неї Цай-жаднога.

— Я її вишила власними руками! — відповіла дівчина.

— Сама, кажеш. Ну гаразд. Давай домовимось так: я відпущу тебе додому, якщо квіти на твоїй картині порозпускаються.

Дівчина на мить замислилась, а тоді відповіла:

— Я б зуміла вишити ті квіти, але я ніколи їх не бачила. Люди кажуть, що таньхуа цвіте тільки після опівночі.

«Якби тільки він дозволив мені піти вночі до річки,— міркувала дівчина.— Може, зустріну там Ван Хая, а тоді можна було б і про втечу думати».

Оскільки її прохання не вимагало ніяких витрат, то поміщик не став заперечувати. Проте його синок вимагав від батечка, щоб той послав з дівчиною кількох челядників.

Близько опівночі Цай Е прийшла на озеро до заростей таньхуа. По небу повільно плив місяць. Тихо шаруділо листя. Цай Е не побачила на озері свого милого і сумно заплакала. Раптом над кущами таньхуа виникла яскрава вогняна куля. І враз усі квіти таньхуа майже водночас порозпускались. Вони були дуже пишні та гарні, і кожна квітка сяяла яскравим світлом. Серед квітів стояла та добра жінка, яка колись подарувала їй сукню, й усміхалась. Цай Е хотіла підійти до неї, але жінка несподівано зникла. І знову все стало так, як і раніше. Повіяв свіжий вітерець, на буйному листі таньхуа заграли полиски місячного світла. Челядники повели дівчину до поміщицької садиби.

Минуло кілька днів. Цай Е дошивала картину, як вимагали від неї, але Цай-жадняга не відпустив її, хоча й обіцяв. Йому доводилося чути, що той, хто хоч раз бачив, як цвіте таньхуа, приносить у дім щастя. До того ж поміщикові закортіло мати не лише вишивані квіти, а й живі. І знову послали дівчину на озеро.

Прийшла вона туди опівночі і ще здалеку побачила на березі самотню постать. Серце затріпотіло в дівочих грудях часто-часто. Цай Е не помилилась, то був Ван Хай.

Поміщик того вечора влаштував учту. Розповідають, що коли начальник повіту побачив картину, яку вишила Цай Е, то був так вражений, що довго не міг отямитись.

— Стривайте, стривайте,— хвалився поміщик.— Скоро побачите живі квіти таньхуа.

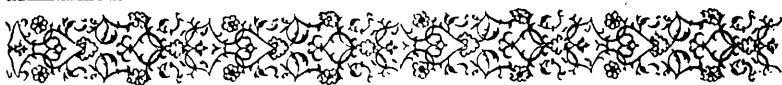
Усі гості юрмилися біля картини. Досі жоден з них ніколи не бачив подібного витвору людських рук.

Цай-жадняга потягнувся руками до квітів, і над ними виникло яскраве сяйво. Гості здивовано вирячилися на небачене диво, і тої ж миті сяйво спалахнуло вогнем, який охопив поміщика, а тоді перекинувся на його сина та повітового начальника, що стояли поруч із подарем.

Люди стали переповідати, що Цая-жаднягу покара-

ла чарівниця Бай Хуа¹, яка береже квіти таньхуа від плюндрування.

А що сталося з дівчиною? Одні кажуть, що її забрала чарівниця, інші — ніби втекла зі своїм нареченим. Проте, що б люди не казали, Цай Е рушила назустріч своєму щастю.

Є Шентао НАСІНИНА

Давно це було. Ніхто вам зараз не скаже напевне, в якому році чи в якій саме місцевості сталася ця подія, але відразу після неї по всій країні раптом покотилися чутки, ніби в якомусь селі хтось знайшов дивовижну насініну. Велику, як волоський горіх, і кольором схожу на смарагд. Невдовзі з усіх усюд до села юрбами почали стікатись люди, бодай одним оком глянути на небачене диво. І кожен, кому випадало таке щастя, від захвату тільки глипав очима.

Потім стали розповідати, що як посіяти насініну, то з неї невдовзі виткнеться паросток, блакитно-зелений, як яшма. А на тому паростку розпуститься квітка і буде вона така гарна, що й словами не описати. Не зрівняються з нею ні троянда, ні півонія, ні хризантема, хоч усім відомо, які то красиві квіти. А пахнутиме вона так, що буде духмяніша і за орхідею, і за запашну магнолію, і за ароматні квіти сливи.

Що правда, ніхто ще ту насініну ніколи не висівав, а отже, жодна людина не бачила тієї дивної квітки і не насолоджувалася її ароматом.

Зрештою ці чутки докотилися до імператорського двору. Імператор зрадів, почувши, що в його країні є така незвичайна насініна. Він розтяг в усміщці свій об-

¹ Бай Хуа — біла квітка (кит.).

лямований густою, як праліс, сивою бородою рот, що враз нагадав глибоку печеру, і мовив:

— У мене в саду безліч квітів — від дрібних біленьких, що витикаються з-під снігу рано навесні і за якими довелося посилати гінців аж на далеку північ, і до розкішних білих лілій із жарких країв. Але то відомі всім квіти, які тепер стали звичайними в імперії. Нічого особливого в них немає. Якщо я зумів дістати ці квіти, то й інші роздобудуть, треба лише захотіти. А тут ось є одна єдина в світі насінина, і якщо вона проросте, а потім ще й розквітне, то другої такої ніде більше не побачиш. Отоді я на весь світ прославлюсь, тоді всі довідаються про мої силу і велич! Ха-ха-ха!

Імператор звелів негайно розшукати незвичайну насінину, де б вона не була, і посадити її в горщик з білої яшми. Землю з імператорського саду кілька разів просіяли крізь сито, щоб була пухка, а поливали насінину із золотого кухля найчистішою водою.

Щоранку імператор власноручно переносив горщик із теплиці до найпишнішої зали свого палацу. А коли вечоріло, відносив назад. Приставлені до горщика люди пильно стежили за погодою. Тільки почне холодати, зразу розводили вогонь і ставили до нього горщик.

А імператор марив тим днем, коли із землі виткнеться блакитно-зелений росток. Прокинувшись вранці, він одразу квалився до теплиці. Подовгу стояв перед горшком, а росток все не показувався.

Час збігав стрімко, минув рік відтоді, як насінину посадили в горщик. У імператорському саду уже вдруге зазеленіла трава, а в теплиці ніяких змін. Правитель став багатий насінину:

— Весняні трави забували уже вдруге, проростає ж і ти слідом за ними!

Та марно, насінина не проростала.

Восени, коли проростає насіння багатьох рослин, імператор, стоячи над горщиком з насіниною, почав багатий знову:

— Уже й озимина посходила, проростає і ти слідом за нею!

Та даремними були його багання. Державець раптом розгнівався і несамовито закричав:

— Кожна насінина має в собі іскру нового життя, ти ж хоч і гарна, та мертва! Стільки часу я на тебе згаяв.

Він викопав насінину із ґрунту. Вона була такою ж, як і тоді, коли її посіяли: завбільшки з волоський горіх

та з надзвичайною смарагдовою лущиною. Імператор глянув на неї ще раз і зі злістю жбурнув у ставок:

Вода в імператорському ставку була проточна, тож незабаром насінину підхопила течія і винесла в потік, що біг через міську околицю. А відтак за кілька днів вона потрапила в рибальський невід. Вкрай здивований небаченою досі насінною рибалка став скликати до себе людей і пропонувати їм насінину за невеликі гроші.

А тут саме нагодився багатий сановник. Він повернувся до гурту, і його сите, округле, схоже на трохи здутий гумовий м'яч обличчя враз засяяло радістю.

— В моєму домі повно всіляких коштовних речей,— звернувся він до людей.— Є там і діаманти в кулак завбільшки, і перлини, як куряче яйце. Але коштовності є і в інших вельмож, бо їх можна купити, а грошей нам не бракує. Тож мало радості від усіх тих скарбів. А як мені пощастить придбати оцю насінину, та коли вона проросте і розквітне, то уславлюся на всю країну і заткну за пояс інших вельмож нашої округи. Ох і заздритимуть вони мені! Ха-ха-ха!

Придбавши дивовижну насінину, вельможа звелів посадити її у велику срібну вазу і приставив до неї чотирьох досвідчених садівників, щоб ті по черзі доглядали насінину. Садівників добирали прискіпливо, влаштувавши велике змагання, на якому претендентам ставили безліч запитань про властивості та особливості тих чи тих квітів. Право зайняти почесні місця здобули тільки ті, хто зміг без запинки відповісти на всі запитання. Садівникам призначили гарну платню, потурбувалися і про їхні родини, щоб вони клопоталися лише вирощуванням незвичайної квітки. Вони й справді робили все, на що були здатні, вдень й уночі чатуючи біля срібної вази. Вони знали всілякі методи вирощування квітів, рецепти найкращих добрив, а також порядок поливу рослин.

«Ми так дбаємо про цю насінину, що вона, без сумніву, незабаром проросте, а там, гляди, й розквітне нам на радість,— думав вельможа.— Навесні, коли квітнуть майже всі рослини, я влаштую бучний бенкет, запрошу на нього таких же можновладців, як і я, нехай помилуються моєю, єдиною в світі такою квіткою. А після цього вони напевне проїмуться ще більшою повагою до мене, людини значно багатшої за них».

З такими думками вельможа часто підходив до срібної вази, але в ній, як і раніше, чорнів ґрунт. Цікаво,

коли ж зрештою з неї все-таки виткнеться блакитно-зелений росток?

Та спливали дні за днями, минув цілий рік відтоді, як вельможа посадив незвичайну насінину. Знову надійшла весна, пора, коли в багатих родинх влаштовують бенкети, запрошують численних гостей, тому, стоячи перед срібною вазою, поміщик благав:

— Хотів би гостей запросити іменитих, влаштувати бучний бенкет, тож допоможи мені, проростай мерщій та порадуй нас своєю квіткою!

Проте відійшла пора й осінніх бенкетів, а насінина все не сходила. Одного разу вельможа підійшов до срібної вази і мовив:

— Хочу знову кликати гостей, тож благаю допоможи мені, проростай скоріш і здивуй нас своїми квітами!

Але й цього разу його благання виявилися даремними. Вельможа розгнівався і закричав:

— Бридка насінино, та ти ж мертва! Навіщо я стільки часу на тебе змарнував?

Він виколупав насінину із великої срібної вази. Вона зовсім не змінилася: завбільшки з волоський горіх і з дуже гарною смарагдовою лушпиною.

Вельможа востаннє подивився на неї і зі злістю жбурнув через мур огорожі.

Насінина перелетіла через мур і упала перед дверима купецького дому. Господар здивовано глянув на неї, потім нахилився і підняв.

— Дивина,— мовив він,— якась незвичайна насінина упала прямо перед дверима мого будинку. Це, певно, знак мені. Мабуть, тепер розбагатію.

Купець посадив насінину неподалік від входу до своєї крамниці. Відмикаючи її щоранку, а надвечір замикаючи, він підходив до розпушеної ямки і все дивився: чи не проросла бува? Минув рік, а блакитно-зелений росток усе не витикався. Купець зажурився:

— Я, певно, збожеволів, коли подумав, що насінина чарівна. А вона, мабуть, мертва! Годі час марнувати. Треба братися за розум, а не про якісь там чари думати. Розбагатіти можна лише тоді, коли сумлінно працюватимеш!

Він виколупав насінину і викинув на вулицю. Вона пролежала майже півдня, а тоді прибиральник, що підмітав вулицю, кинув її в кошик для сміття, а потім вивалив на пустирищі за військовим містечком. Там її знайшов один солдат.

— Та це ж чарівна насінина! — радісно вигукнув

він.— Сама доля подає мені знак. Тепер вже неодмінно стану офіцером.

Він схопив насінину і посадив у затишному місці неподалік від казарми. Одразу після занять солдат біг до своєї грядки і, мов заворожений, годинами просиджував над розпушеною землею, не звертаючи уваги на інших вояків, що з цікавістю підходили до нього.

Збігло більше року, а насінина не проростала. Увірвався солдатові терпець, і він сказав собі:

— Я, мабуть, збожеволів, коли подумав, що ця насінина чарівна. Вона мертва! Годі час гаяти! Треба за розум братись, а не про якісь там чари думати. Ліпше діждусь бою, покажу себе і, напевне, стану офіцером.

Виколупав він насінину з грядки і зі злістю жбурнув її світ за очі.

Насінина полетіла над землею наче паперовий кораблик і опустилася на невеличке зелене поле, яке саме боронував молодий селянин, обпалений до чорноти пекучим сонцем, з натрудженими руками та ногами, на яких м'язи повипиналися від напруги.

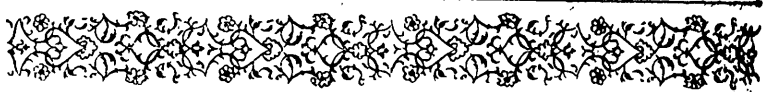
Проте, коли перед ним на землю впала незвичайна насінина, він зупинився, змахнув рукою піт з чола, озирнувся довкола і, лагідно посміхнувшись, мовив:

— Яка дивна насінина!

Потім узяв її, викопав посередині свого поля ямку і посадив. Після цього він, здавалося, забув про насінину. Та невдовзі вона сама нагадала селянинові про себе: із землі виткнувся блакитно-зелений росток, що скоро виріс у яшмове стебло. Минуло ще кілька днів, і на верхівці стебла розгорнула свої пелюстки квітка. Така гарна, що ні в казці розказати, ні пером описати. А якою запашною вона була! Ароматом квітки просякло все навкруги, а одяг тих, хто приходив побачити це чудо, ще довго зберігав її приємний запах.

Позираючи на квітку, що виросла на його полі, молодий селянин не дуже то й радів і не вихвалявся перед своїми сусідами тим щастям, яке йому випало. Лише лагідна усмішка не сходила у нього з обличчя.

Мешканці села цілими сім'ями приходили поглянути на небувалу квітку, а вертаючись з поля, привітно всімалися одне до одного і приносили додому на своєму вбранні частку її аромату.

Є Шектао

ПАМ'ЯТНИК СТАРОДАВНЬОМУ ГЕРОЮ

Якось мешканці одного села вирішили вшанувати свого земляка, уславленого стародавнього героя, і попросили відомого скульптора висікти тому герою гранітний пам'ятник.

Митець погодився. Але перш ніж братися до роботи, захотів побільше довідатися про життя героя, щоб уявити собі величний образ, не лише обличчя, а й вдачу, задуми, сподівання, ретельно вивчити всі його героїчні вчинки.

Скульптор добре розумів, що доля сприяє лише тому, хто вкладає в роботу всю душу, тому він завжди діяв за принципом: роби діло сумлінно, і щастя не пройде мимо. Пам'ятник має бути як живий, щоб люди зразу бачили, що перед ними герой, і шанували славетного предка. Тож майстер довго гортав літописи, читав різні книжки, думав, фантазував, аж поки нарешті вирішив, яким повинен бути пам'ятник. Тепер він твердо знав, як мусить стояти герой, з яким виразом на обличчі. Усе передбачив, до найменшої дрібниці, подумав навіть про пальці та зачіску.

Тепер залишалося зробити як задумав, і тоді пам'ятник буде сповнений життя, а не стоятиме мертвою подобою колишньої знаменитості.

Пішов скульптор у гори, знайшов підходящу скелю, відколов від неї величезну брилу і заходився працювати. Роздивившись гранітну брилу, він зміркував, що в ній треба залишити, а що відсікти, а тоді узявся за молоток та долото. Поволі земля довкола брили вкривалася уламками граніту, а під різцем скульптора, мов прояв чарівного духу, спочатку неясно, а потім дедалі виразніше проступала постать героя.

Збігло не так вже й багато часу: гранітний герой

стояв з гордо піднятою головою, його погляд, спрямований удалечінь, наче підкреслював безмежність замірів героя, а з широко розкритого рота, здавалося, ось-ось пролунає заклик до бою. Лівою рукою він немов пригортав до себе, боронив підвладний йому народ. А стиснута в кулак і випростана вперед м'язиста правиця ніби попереджала: якщо хто-небудь зазіхнеться бодай на клапоть його землі, той зазнає у відповідь нищівного удару.

В центрі міста був широкий майдан, на якому й вирішили встановити монумент. З уламків, відколотих від великої брили, змурували постамент.

Скульптор гадав, що так буде краще. Досі пам'ятники ставили на великі плоскі камені, а тепер люди, вперше потрапивши до міста, насамперед помічали постать на високому п'єдесталі. Адже й у Парижі насамперед впадає в око Ейфелева вежа.

Цей пам'ятник прославив скульптора, бо йому таки пощастило втілити в камені величний образ стародавнього героя.

На відкриття пам'ятника посходилися мало не всі мешканці міста. А коли впала завіса, радісними вигуками привітали героя, і там-таки, на майдані, стали співати пісні, закружляли в танку, а дехто й чарку перехилив з такої нагоди.

Відтоді стародавній герой, здавалося, став часткою душі мешканців міста. Пам'ятник надихав їх на сумлінну працю, і вони з радістю бралися за будь-яке діло. А проходячи біля пам'ятника, люди зупинялися, низько вклонялися героєві і лише тоді йшли далі.

Чванство, кажуть, обминає тільки мудреців та дурнів, а решта смертних не уникає цієї вади. І хоч гранітна глиба, з якої висікли пам'ятник, була ні мудрою, ні дурною, адже камінь мертвий, камінний цей герой, помічаючи, як його шанували люди, не міг не запишатись.

— Погляньте, яка мені шана,— казав він.— Стою на високому постаменті в самісінькому центрі міста. Перехожі від широкого серця кланяються мені до землі. Такої честі досі не мав жоден мудрець, жоден святий. Не рівня вони мені!

Ці слова гранітного героя були звернені не до хмар, що повільно пливли в синьому небі, адже хмарам все байдуже, і вони нездатні його зрозуміти; і не до дерев, що гойдали віттям під поривами вітру. Їм ніколи прислухатися до його міркувань. Він говорив до таких, як і сам, каменів. А саме до тих уламків глиби, з яких ви-

мурували його високий постамент. Похизуватися та почванитись перед своїми товаришами — явище звичайне в наші часи. Кам'яний герой, гордо закинувши голову, дивився удалечинь і не мав ані найменшого бажання нахилитись, щоб глянути на своїх братів,— запишався надміру. Йому й на думку не спадало, що інші також варті уваги. Навпаки, йому кортіло кинути з погордою: «Гей ви, там, піді мною, чим ви можете похвалитись? Всі ви нікчеми!»

Раптом десь внизу пролунав голос камінчика, що досі невибагливо лежав у одному з наріжків п'єдесталу. Говорив він тихо, але чітко й переконливо:

— Агов, там, нагорі, ти що, глузду рішився? Ану, пригадай, ким ти був ще не так давно.

— Ти про що? — спитав кам'яний герой, відчуваючи, що передав куті меду; та все ж не бажаючи визнати, що надто задирає носа.

— Хіба ми вийшли не з однієї брили граніту? Адже тоді не існувало ні тебе, ні нас — ми були єдиним цілим.

— Згоден, так було. Але потім вправна рука скульптора відсікла вас. Кілька ударів молотком, і ви всі попадали на землю. Я ж став уособлювати шляхетного героя! Відтоді всі мешканці міста дуже шанують мене. Хіба можна порівнювати нас? Ви лише підкреслюєте мою велич. І це правильно, адже зрівняти нас — це однаково, що поєднати небо з землею.

— Ха-ха-ха! — засміявся, не стримавшись ще один з камінчиків.

— Чого ти там регочеш, нікчемо?

— Ти не лише забув минуле, а й сучасного не розумієш!

— Як це?

— А так, що ти й тепер невіддільний від нас. Ми й досі одне ціле: від твоєї маківки і до найменшого камінця в підмурку. Крім того, твоє становище вкрай непевне, бо ти стоїш на нас. А як ми розсиплемось, то де й подінеться твоя велич.

— Ото налякали! Хіба мало каміння на землі?

— Каміння багато, та воно тобі вже не знадобиться. Якщо впадеш з такої висоти, то враз розколешся на сотні уламків і нічим не відрізнятимешся від нас.

— Вгомоніться, невігласи! Годі залякувати мене своїми розпатякуваннями! — розгнівався герой. Він вважав, що має всіма засобами підтримувати свою честь і гідність, тож вимовив ці слова навмисне голосно, ніби кричав на низького раба.

— Он як! Виходить, ми брешемо,— обурилися в один голос камінці, з яких було складено постамент.— Стривай! Зараз затрусишся!

Гранітний герой зі страху забув і про свій гнів і про свою пиху і почав благати:

— Навіщо нам сваритись? Адже всі ми друзі, спаяні в одне ціле. Давайте жити в злагоді. Я згоден, ваша правда. Але покиньмо наші чвари, пробачте мене.

— Ха-ха-ха! Нарешті зрозумів?

— Зрозумів, усе зрозумів!

Та через певний час, мабуть, переконавшись, що пристрасті вгамувались і небезпека йому більше не загрожує, герой знову почав своє. Навчені досвідом багаторічні рослини розпускають листя лише після того, як минуть морози, тож і кам'яний герой повів мову здалеку і дуже обережно:

— І все-таки мені здається, що в дечому я перевершую вас, бо втілюю образ героя, а він — особа історична.

— Не варто посилатись на історію,— урвав його маленький камінець.— Звідки тому, хто писав історію, відомі мрії і думки героя, що жив тисячу років тому? Ось ти віриш тому, що написано в історії?

Інший камінець додав:

— І насамперед про героїв. Може, вони й слова доброго не варті. А історик змалював їх справжніми героями. Так чи інакше, але ніхто не здатен перенестися в пошуках доказів у ту епоху, коли жив герой. До того ж такої людини взагалі могло не бути. Хтось склав легенду, а згодом вигадка про героя перетворилася в історичний факт. Хіба На Чжа¹, Сунь Сінчже² та У Сунь³ жили насправді? Всі вони персонажі художніх творів. А втім, їхні імена живуть у людських серцях. І ось тут історія мало чим відрізняється від історичних романів.

— Може, і мій герой теж чиясь вигадка? — Серце кам'яного героя пройняв холод, він ледве заспокоївся.— Але ж мешканці міста зберігають пам'ять про нього і так шанують. Ні, я не з тих вигаданих героїв.

— Ага, ти сумніваєшся! — майже одноголосно вигукнуло з півдюжини каменів.

¹ На Чжа — могутній герой із стародавнього китайського роману «Финшенпан», син святого.

² Сунь Сінчже — всемогутній святий із класичного роману «Подорож на Захід».

³ У Сунь — герой роману Ши Найяня «Річкові заплави», що відзначався незвичайною силою.

А один кмітливий камінець кинув:

— Та мешканцям цього міста більше, ніж комусь іншому, потрібна ця вигадка, тож вони й схилиються перед пам'ятником.

Кам'яний герой зовсім розгубився і тільки буркнув:

— Невже мене ошукали? Виходить, що й скульптор повірив вигадці, піднявши мене так високо і поставивши на найпочеснішому місці. А я, дурний, стою тут та ще й пишаюсь. Таки ошукали мене.

Камінці в постаменті й собі почали перешіптуватись:

— І ми з ним пошилися в дурні. Тепер ось маємо вічно тримати на собі чийсь вигадку.

Розмови поступово стихли. Усі замислилися над несподіваним відкриттям.

Деся опівночі гранітна постать, ніби плавець, що стрибав з трампліна у воду, несподівано нахилилася вперед і впала. А що постамент був дуже високий, а сам герой надзвичайно важкий, то пам'ятник миттю розколовся, розсипавшись на тисячі уламків. Водночас розвалився й постамент. На місці пам'ятника утворилася купа каміння.

Уранці деякі мешканці міста прийшли на майдан вшанувати славного героя, але там замість величної споруди громадилося каміння. Пам'ятника наче ніколи й не було.

Люди здивовано перезиралися і пригнічено мовчали. Їм здавалося, що у них забрали півдуші. Потім вони неохоче полпенталися хто додому, а хто на роботу.

А коли до купи каміння підійшов скульптор, то з очей у нього бризнули сльози. Він оплакував свій найкращий витвір і вирішив назавжди розлучитися з мистецтвом. І справді, більше він нічого не створив.

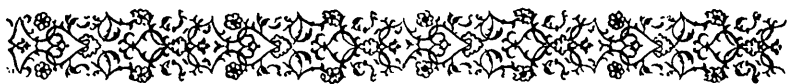
Каміння, що лежало купою посередині майдану, почало дратувати людей, і хтось запропонував забрукувати ним дорогу через болото, що вела з міста на північ. Люди погодилися і збудували гарний і зручний шлях. З такої нагоди мешканці міста знову влаштували свято.

Над новим брукованим шляхом яскраво сяяло сонце, і кожен камінець усміхався, омитий його промінням. Вітаючи один одного, камінці гомоніли:

— Тепер ми по-справжньому рівноправні.

— І ніхто не скаже, що ми чиясь вигадка.

— Ми знову вкупі, але тепер приносимо користь. Хай по нас ходять люди.

Є Шентао ОПУДАЛО

Поети оспівали у вишуканих віршах осяяні сонцем поля, художники намалювали безліч картин з польовими пейзажами, але всі вони мовчать про те, що діється на полі вночі. Чи може хоч хто-небудь повідати нам про життя поля під покровом ночі? Поети? Надвечір вони зовсім хміліють від солодкого питва. То, може, художники? Ні, як тільки западають сутінки, вони беруть у руки музичні інструменти і грають мелодійні пісні. Отож чи до поля їм у вечірній час?

І все ж є той, хто може розповісти нам про життя в полі під покровом ночі. Це — Опудало.

Християни вірять, що людину створив Бог. Не станемо з'ясовувати, так це було чи не так. А ось те, що солом'яну людину, тобто Опудало, виготовили селянські руки, — неспростовний факт. Його кістяк з тонких бамбукових прутиків облягає пожовкла торішня солома. Голова, на якій не розрізниш ні очей, ні носа, ні брів, замість шапки накрита старим бамбуковим кошиком або лотосовим листям. У безпалій руці Опудало тримає старе віяло. Точніше, воно прив'язане шворкою до руки і сумно звисає донизу. З рук і з ніг стирчать прутики бамбукового кістяка.

Селянин встановлює Опудало край поля, і воно там днює й ночує.

Опудало завжди насторожі, завжди при ділі. Візьмемо, наприклад, вола чи собаку. Віл хоч і не часто, а все-таки може лягти і, ліниво піднявши голову, уп'ястися очима в небо, а собака іноді тікає зі свого двору аж на інший куток села. Господар потім подовгу шукає чотириноного сторожа.

На відміну від вола Опудало не лягає й не дивиться в небо. Немає у нього й невгамовної цікавості, як у пса, що ладен будь-якої миті бігти світ за очі.

Опудало стоїть там, де його поставили, і стежить за

полем. Тільки вітер злегка погойдує прив'язане до його руки віяло, відганяючи птахів, що літають над полями і видзьобують колоски, які ще тільки почали наливатися зерном. І харчі йому не потрібні, і спати він не хоче, навіть не присяде, щоб перепочити. Мов вартовий, непорушно стоїть край поля. Отож, безперечно, Опудало найкраще обізнане з життям поля, з усіма його таємницями.

Бачило воно, як усміхається місяць, як спадає на землю роса, пам'ятає, яка солодка вона на смак, чуло, як зорі шепчуть свої чарівні казки. Знає Опудало, якими мовчазними бувають нічні поля, як поринають у сон дерева та трави. Помічає воно, як вітаються жучки та бабки, як кружляють у шлюбному танку метелики.

Одним словом, Опудало знає все. Гадаю, настав час і нам довідатись про те, що діється на полі вночі.

Глупа ніч. Яскраються зорі в чорному небі. Опудало, помахуючи старим віялом, стереже поле. Схиляючись під вітром, вже налиті волотки рису тихо-тихо шелестять. При світлі мерехтливих зірок рисові чеки здаються такими свіжими та зеленими, наче їх щойно засадили. Радісно стає на душі в Опудала, коли воно уявляє собі, як усміхатиметься його господиня, бідна стара жінка, збираючи багатий урожай.

Коли ж це вона усміхалася востаннє? Мабуть, років дев'ять тому, ще перед тим, як помер її чоловік. Вона оплакувала його так довго, що очі в неї й досі червоні і на них раз по раз навертаються сльози. Потім жінка та її син засаджували це поле. Три роки вона віддавала борги за похорон свого чоловіка. Потім на бідолашну селянку ще одне горе: син тяжко захворів і невдовзі помер. Мати ледь не збожеволіла. Відтоді вона стала млявою, немічною і насилу обробляла свій клаптик землі. Ще три роки пішло на те, щоб знову вилізти з боргів, повернути гроші, які брала на похорон сина. Потім два літа поспіль траплялася повинь. Увесь урожай гинув ще на корню. Щоки у вдови не висихали від сліз, а очі стали сліпнути. Вже за п'ять кроків стара нічого не бачила. Її обличчя, пооране густими зморшками, нагадувало висохлий мандарин, і здавалось, на ньому вже ніколи не засяє усмішка.

Але цього літа хліба вирости буйні й обіцяли багатий урожай. Тому й раділо Опудало, думаючи про свою хазяйку.

Ще до жнив жінка побачить, який достаток виріс у неї на ділянці, зрадіє, що нарешті доля сповна винаго-

родила її, і тоді лагідна усмішка заграє у неї на обличчі. Така усмішка втішила б Опудала більше, ніж усмішки зірок та ясного місяця. Ця усмішка йому до рожча над усе, адже воно любить і поважає свою господиню.

Поки Опудало стояло, поринувши у радісні мрії, над ділянкою пролетів світло-жовтий метелик. Опудало зразу впізнало в ньому заклятого ворога рисових посівів, а отже, і ворога його хазяйки. Пам'ятаючи про свій обов'язок, а також з любові до своєї бідолашної господині воно хотіло прогнати ненависного метелика й одразу ж замахало старим віялом. Та ба, ці кволі помахи не налякали метелика. Одлетів далі від Опудала і примостився на рисовому листочку перепочити. Це ще дужче стурбувало Опудала. Але, встромлене в землю на межі поля, воно не могло ходити, тож лише махало здалеку віялом. А те віяло аніскілочки не лякало капосного метелика, що спокійно відпочивав.

Від самої згадки про гіркі сльози та численні зморшки на обличчі у старої, від думки про те, яке лихо загрожує посівам і про нещасливу долю своєї хазяйки, Опудалу стало так боляче, наче йому в саме серце увіткнули гострого ножа.

А метелик тим часом нікуди не летів, марно намагалось прогнати його Опудало. Одна за одною гасли в небі зграйки зірок, і лише тоді, коли пільма розтанула остаточно, нічний метелик знявся в повітря й полетів.

З сумом позирало Опудало на рисову стеблину, на якій сидів метелик. Здавалося, все обійшлося, але по волі рослина стала хилитись до землі. Ще недавно смарагдове листя на ній опустилося вниз і скрутилося. І тут Опудало помітило, що на зворотному боці листочків пістрявіють яечка. Це ще дужче стривожило його. Передчуваючи всім серцем страшне лихо, воно було безсиле відвернути його. Бідолашна вдова з підсліпуватими очима. Якби попередити її, вона б ще зуміла врятувати своє поле. Міркуючи над тим, як би це зробити, Опудало все дужче вимахувало віялом. Тільки луна йшла від того, що віяло стукало по бамбукових ребрах. Лише так воно могло попередити стару жінку, бо кричати не вміло.

Та ось хазяйка прийшла на поле. Нахилившись до самої землі, вона пересвідчилась, що на ділянці під рисом досить води, а отже, поки не треба качати воду з річки. Потім поглянула висаджений її руками рис. Урожай обіцяв бути багатим. Пом'яла рукою тугі волот-

ки, подивилась на Опудало. Стоїть там, де й завжди. Начебто все гаразд: шапка не перекосилася, віяло гоїдається на витягнутій руці, час від часу торохтить по випнутих ребрах. Старенька, вибравшись на високу межу, збиралася йти додому — треба перевесла з соломи крутити, щоб було чим снопи в'язати.

Зрозумівши це, Опудало розхвилювалося ще дужче. Не маючи голосу, воно безупинно торохтіло прив'язаним до руки віялом, сподіваючись цими тривожними звуками привернути увагу старої вдови і застерегти її від лиха: «Хазяечко моя, постривай. Перевір посіви ще раз. Твоє поле вже засіяла своїм насінням велика біда. І якщо це насіння зійде, то його вже не виполеш. Твої очі знову виїдатимуть сльози, а серце розриватиметься від розпачу. Зараз ще можна зарадити лихові, ще не пізно. Переверни лишень ось цей листочок!»

Віяло й далі посилало тривожні сигнали. Та чи могла їх зрозуміти стара жінка? Тому вона повільно, крок за кроком, віддалялася від своєї ділянки, поки нарешті не зникла з поля зору. Опудалові стало ясно: даремними були його старання.

Окрім Опудала, ніхто не переймався сумною долею майбутнього врожаю, а саме воно не здатне було врятувати його. Навіть Вітра не могло попросити, щоб той попередив стареньку про біду, повернув її на поле.

Опудало й так було кволим, а тут воно зовсім знітилося. Навіть рівно стояти сил бракувало. Зсутулилось, згорбило спину, наче немічний дід.

Минуло кілька днів, і гусінь світло-жовтого метелика заповонила все поле. Тихими ночами Опудалу було добре чути, як шкідники висмоктують соки з рослин. Він бачив, як гладшає гусінь, і розумів, що нападників уже не спинити. Стебла рису, одне за одним, опускали донизу прив'ялі волотки. З болем Опудало дивилося на це злодійство, бо знало, що попри всю тяжку працю на долю старої селянки знову випадали сльози та злигодні. Схиливши голову, Опудало гірко заплакало.

Холоднішало. Від поривів нічного вітру Опудало здригалося всім тілом, але через сльози та горе воно не помічало цього. Раптом густу темряву розітнув жіночий окрик:

— Я кому кажу? Чи ти не чуєш?

Цей вигук повернув Опудало до дійсності, і лише тепер воно відчуло, як змерзло. А чим зарадиш? Мушиш і в спеку, і в холод виконувати свої обов'язки. Воно кинуло погляд у той бік, звідки пролунав окрик. За кіль-

ка кроків від поля протікала річка, на хвилях якої по-гойдувався рибальський човен. Жінка з берега закидала у воду сітку, а тоді сідала на землю і деякий час чекала.

З човна інколи долинав дитячий голос. Маля кволо кликало маму. Дитяче скигління бентежило жінку, вона кидалася до сітки, витягувала її з води, але улову не було.

— Та спи вже! Ось наловлю риби, продам і завтра вранці наварю тобі рису. А своїми вигуками ти мені лише рибу полохаєш,— докоряла мати. Проте дитина не вгамовувалась, невдовзі захникала знову:

— Мамусю, мене горло болить, нагрій мені чаю...

Останні слова обірвав напад нестримного кашлю.

— Де я тобі візьму того чаю? Заспокойся, золотко моє!

— Я пити хочу,— заплакав у відповідь малюк. У безлюдному полі його плач лунав розпачливо.

Стривожена мати випустила з рук мотузку, до якої було прив'язано сітку, зійшла на човен, нахилилась до намету, взяла чашку, зачерпнула води з річки і дала малюкові. Дитина жадібно припала губами до чашки: так хотілося пити. Та холодна вода не принесла полегкості дитині: кашель почав душити її ще сильніше, і невдовзі малюк вже тільки хрипів.

Жінка полишила дитину й знову пішла ловити рибу. Маля тим часом затихло, а вона закидала й закидала сітку у річку, поки туди, зрештою, не попався карась верхків із вісім завдовжки. Того дня це в неї був перший улов. Жінка обережно виплутала рибу із сітки, поклала її в дерев'яну цеберку, що стояла біля самих ніг Опудала, і закинула сітку знову.

Опудало знову затривожилося, йому шкода було хворого малюка, що лежав не в ліжку поруч із матір'ю, а мучився на холоді в човні і не мав навіть ковтка гарячого чаю, щоб зігріти застуджене горло. Боляче було і за жінку-рибалку, яка мусила холодної темної ночі заробляти на рис для дитини і не могла заспокоїти малюка.

А ще більше краялося серце в Опудала від того, що не здатне воно спалахнути вогнем, щоб зварити малюкові чаю або стати м'якою постіллю, щоб дитина могла зігрітись. Карався він і тим, що не міг відняти у ситої гусені погублений нею рис і віддати його бідолашній матері.

О, якби воно могло ходити, то неодмінно здійснило б.

усе те, про що зараз тільки мріяло! Доводилося лише нарікати на своє тіло, яке, мов дерево, вросло в землю і не здатне ні на півкроку зрушити з місця. Позбавлене можливості хоч чимось допомогти людям, Опудало скурушно плакало, низько схиливши голову.

Від несподіваного сплеску в цеберці Опудало здригнулось. Воно перестало ридати і зацікавилось рибою. Виявляється, води в цеберці було лише на дні, тож карась задихався і з останніх сил підстрибував, аби вирватися з полону. Та в цеберки були високі вінця, тож карась даремно бився об її стінки, завдаючи собі болю. Нарешті, підвівши очі, він помітив над собою Опудала і розпачливо звернувся до нього:

— Любий друже, кинь ти своє віяло та порятуй мене! Вирвали мене з рідної стихії, і оце, якщо ти не виручиш, невдовзі помру. Зжалься наді мною.

В Опудала серце кров'ю обливалося, поки воно слухало карасеві благання, але у відповідь лише похитало головою: «Пробач, друже, але я кволе, німічне створіння. Всією душею хотів би врятувати і тебе, і цю жінку, і її малюка та й багатьох інших, але не можу зрушити з місця. Пробач, я кволе й німічне».

Проте карась не зрозумів, що могло означати те хитання головою, тому обурився і розгнівано закричав:

— Невже тобі важко? В твоєму серці немає ні краплини співчуття, тільки й знаєш хитати головою! Як я помилився! Хіба кого-небудь бентежить чуже горе? Ніхто тобі не допоможе, якщо тебе спіткає лихо. Мусиш покладатись лише на себе, а коли сили не стане, то залишиться тільки одне — померти.

По цих словах карась знову відчайдушно застрибав. Хвіст, плавці і весь його тулуб судомилися, мов у конвульсіях.

Опудалові стало ясно, що карась не зрозумів його. Тож воно сумно зітхнуло, і клубок знову підступив йому до горла. З часом, трохи заспокоївшись, воно підвело голову і побачило, що рибалка спить, затиснувши в кулак мотузку від сіті. Сон зморив стомлену жінку, і вранці їй знову нічим буде годувати свою дитину. Карась у цеберці вже не стріпувався, а лише кволо водив хвостом.

«Це найжахливіша ніч для мене,— подумало Опудало.— Справді трагічна. Погляньте лише на цих маленьких ненажер. Понаїдалися так що мало не луснуть, а й далі повзають по рисових стеблах. Увесь врожай пропав. Даремно моя хазяйка надривалася на цьому полі.

На небі одна за одною гасли зірки. Певно, скоро почне світати. Нараз Опудало помітило якусь чорну тінь на межі поля. Пильніше придивившись, воно розрізнило скуйовджене волосся, коротку широку сукню і зробило висновок, що це жінка. Темна постать зупинилась, глянула на човен і, відійшовши від нього на кілька кроків, завмерла.

Опудало з подивом гляділо на неї і прислухалося до її журливих слів. Вона промовляла ледь чутно, але Опудало звикло дослухатися до найтихіших нічних звуків. А жінка шептала ось що:

— Хіба можна продавати жінку? Це ж не корова і не порося. А що як і справді продасть? Ні, не стану чекати такої ганьби. Заробив би ти трохи грошей, і йди собі до картярів чи вино пити. За кілька днів усе програв чи пропив би, і по тому. Так навіщо знущатись наді мною? Ні, ліпше вмерти, іншого порятунку немає! Може, на тому світі зустріню мого покійного синочка.

Невиразний шепіт, що перемезовувався з сумним зітханням, перейшов у ридання.

Знову жах охопив Опудало. Воно стало свідком ще однієї трагедії. Жінка прийшла втопитись, а йому б так хотілося врятувати її. І від того воно знову тривожно заторохтіло віялом по своїх бамбукових ребрах, намагаючись розбудити зморену рибачку. Та даремно. Виснажена до краю стомливою працею, та спала мов убита. І тоді, втративши всяку надію, Опудало у відчаї зненавиділо самого себе за те, що стоїть, мов прикипіле, на одному місці. Воно каралося тим, що бачить, як гине людина, а не може допомогти їй. Та це ж найтяжчий злочин. І усвідомлювати це дуже страшно, навіть страшніше смерті.

«Небо, скоріше розвидняйся! Люди, прокиньтесь! Виходьте на поля! Пташки, рознесіть цю жахливу звістку по всьому світу! Ранковий вітре, розвій її жаскі думи про смерть!» — подумки благало Опудало.

Але все довкола оповивала зловісна імла, панувала німа тиша. Серце у Опудала розривалося на шматки, а дедалі сильніший страх не дозволяв йому відвести очі від жіночої постаті на березі.

Жінка деякий час стояла мовчки, потім кілька разів прихилилася до води. Опудало збагнуло, що фатальна мить наближається, і його віяло застукало з новою силою. Та жінка ніби й не чула цього тривожного торохтіння, мов залякла стояла на березі.

Важко сказати, скільки часу вона так простояла, та

раптом здійняла до неба руки і, зігнувшись, шубовснула у воду. Знепритомніле Опудало вже не чуло, як сплеснула вода в річці.

А вранці селяни, що квапилися берегом до своїх ділянок, знайшли в річці утопленицю, і звістка про це миттю розкотилася по навколишніх селах. До річки юрбами посунули люди. Безладний тупіт ніг розбудив рибачку, що досі міцно спала. Помітивши, що карась уже заснув, вона поставила цеберку в човен. Дитина теж прокинулася, обличчя у неї змарніло ще дужче, а кашель душив її з новою силою.

До річки прийшла і Опудалова хазяйка. Підійшовши до свого поля, вона лише глянула на нього і остовпіла. Минуло зовсім мало часу відтоді, як стара жінка була тут востаннє, а поле не впізнати: рисові стебла пожовкли і почали сохнути, полягли волотки, що так і не встигли налитися зерном. Затужила, заплакала бідолашна вдова від несподіваного лиха. Люди кинулися до неї, але Опудало цього вже не бачило, бо нерухомо лежало посередині поля.

Чжен Чженьдо **ЗАЯЧІ ПЛУТНІ**

Заець, на мою думку, наймудріший і найхитріший з усіх лісових звірів. Завдяки своїй кмітливості та винахідливості він пошив у дурні стількох лісових жителів, що й не перелічити. Через те ошуканство всі сусіди люто ненавиділи зайця і тільки й мріяли про те, як би його впіймати та поквитатися з ним за всі капості. Але зробити це було не так легко. Надто вже заець спритний. Які тільки хитрощі не вигадували звірі. Та все марно.

Одного разу вовк поскаржився лисиці:

— Ох і набрид же мені цей зухвалий зайчисько. Да-

вай заманимо його до тебе в дім, от і буде нам вечеря. Схопимо його і роздеремо на шматки. А тоді й самі поласуємо і всіх лісових мешканців врятуємо від цього паскудника. Ну то як?

— Чудово! — підтримала його лисиця. — Але як його заманити?

— То вже мій клопіт, — заспокоїв її вовк. — Роби тільки, як я скажу. Біжи хутенько додому, лягай у ліжко і вдавай із себе небіжчицю. Тільки, боронь боже, не ворущись і ні з ким не розмовляй. Дочекаємося, коли заець прийде прощатися, а там, як стане над твоїм ліжком, одразу хапай його. Я ж про всяк випадок чекатиму під дверима. Нікуди від нас не втече. Побий мене грім, якщо ми його випустимо. Тоді до самої смерті буду саму траву їсти.

Послухала його лисиця і мерщій побігла додому. Вклалася в ліжко, вкрилася ковдрою і лежить, мов мертва. А вовк тим часом подався до зайцевої садиби. Підійшов до оселі, постукав у двері й каже:

— Брате зайцю, послухай, яке в нас горе. Сьогодні опівдні нагло померла лисиця. Невдовзі й поховаємо її бідолашну. Не барись і ти, приходь на похорон. Адже вона все-таки наша сусідка, — по цих словах вовк, не дочекавшись зайцевої відповіді, почимчикував з двору.

Заець повірив вовкові і вирішив, як заведено у порядних звірів, також віддати останню шану лисиці. Проте не слід забувати, що він був кмітливим звіром. Зайшовши на чуже подвір'я, заець зупинився перед дверима і став роззиратись довкола, чи не загрожує йому щось. Лисиця тим часом, ніби й справді мертва, нерухомо лежала під ковдрою на ліжку. Побачивши її, заець зітхнув і тихо мовив:

— Ой-ой, бідолашна лисиця, невже й справді померла? Треба ж такому лихові трапитись... А якщо справді, то це ж чудово. Адже вона була моїм запеклим ворогом... Посиджу біля дверей та зачекаю, поки сусіди посходяться, а тоді з ними й до хати зайду. Бо, як вона жива, що тоді зі мною буде?

Тут він зауважив, що в лисиці підібгані ноги і, щоб розвіяти свій сумнів, навмисне голосно мовив:

— Сестро лисице, а може, ти й не зовсім мертва? Бо чув я, що лисиця, помираючи, відкидає задні лапи, а у тебе вони чомусь підібгані.

Лисиці й невтямки, що то заець перевіряв її. Тож вона, прагнучи якомога краще зіграти свою роль, нищечком випростала ноги. А зайцеві тільки того й треба.

Він миттю збагнув, що його обдурили, і гайда з двору. Прибіг до своєї хатини, замкнув двері і не виходив надвір до самого вечора.

Вовк та лисиця хотіли було наздогнати куцого, та куди там. Розлючений вовк дорікнув лисиці, але та огризулася:

— Сам знаєш, що зайця не так просто перехитрити.

Таким чином замість зайця на вечерю вони ввіймали облизня.

Заєць та ведмідь

У лисиці в садку за будинком росла груша. І родила вона щороку дуже рясно. Як тільки плоди починали достигати, заєць робив дірку в огорожі, пробирався в садок і обтрушував груші. Лисиця не раз помічала, що груш на дереві дедалі меншає, хоч сама вона їх майже не їла. Отже хтось краде. Ох і розлютилась вона. А тоді вирішила спіймати злодія й спустити з нього шкуру. Вона довго міркувала, як це зробити і нарешті придумала. Груша росла біля самісінької огорожі. Лисиця пригнула одну із гілок до самої землі, прив'язала до неї мотузок, на іншому кінці зробила зашморг і налаштувала пастку біля дірки в огорожі.

Уранці зайцеві закортіло грушок, адже знав, що за ніч їх багато напало. Прибіг до огорожі, поліз у дірку і був би проліз, та раптом зачепив задньою лапою зашморг. Гілля рвонуло вгору, і підвішений за задню лапу заєць загойдався в повітрі. Ото вскочив зайчисько в халепу. Лисиця напевно не помилує його, якщо він потрапить до неї в лапи, бо вони з нею давні вороги. З'їсти, може, і не з'їсть, а прибити до смерті може. І так гірко стало у нього на душі, що куций мало не заплакав. Коли це бачить: із лісу виходить ведмідь. Зрадів заєць і як заволає на повний голос:

— Ведмедю, ведмедю!

Клишоногий зупинився, озирнувся довкола. Хто б це міг його кликати? І нарешті побачив зайця, що теліпався на мотузці. Підійшов до дерева.

— Брате зайцю, а чого це ти висидиш на груші? — спитав він.

— Та, бач, гроші заробляю, — відповів заєць. — За кожну хвилину, що я отак вишу, по одному юаню маю. Як хвилина, так і юань.

— За хвилину по юаню? — здивувався ведмідь.— Нічого не розумію, поясни.

— Слухай уважно. Це лисиця мені таку платню призначила: за одну хвилину — один юань. Вона боїться, що ворони покрадуть у неї всі груші, от і найняла мене. А щоб ворони ще здалеку бачили мене, повісила на гілку. Отак я й заробляю за кожну хвилину по юаню.

— Та це ж неабиякі гроші! — позаздрив ведмідь.— Ти гарно влаштувався. Повисів хвилину, і юань у кишені.

— А я що кажу? Як хвилина збігла, так і маєш юань. Платня чудова, але я вже каюсь, що найнявся. Насамперед тому, що мені вже набридло тут висіти, по-друге,— у мене вдома безліч справ. Тому, мабуть, тікати звідси. А ти б не хотів замість мене постерегти? Адже за кожну хвилину отримаєш по одному юаню. Знаєш, у лисиці прірва грошей! До того ж вона завжди дотримується обіцянки.

— Звісно, хочу! Злазь, я замість тебе на дерево полізу!

Ведмідь нахилив гілку, розсмикав зашморг і звільнив куцого. А тоді накинув зашморг собі на лапу. Гіллячка випросталась, і тепер у повітрі повис уже ведмідь. Заєць неквапом вибрався через дірку в огорожі на вулицю і пошкандибав додому досипати.

А лисиця, прокинувшись, взяла дубця в руки і виїшла в сад.

— О! Так це ти у мене груші крадеш? — залементувала вона, побачивши на гілляці ведмедя.— Стривай, злодюго, зараз я провчу тебе!

Лише обламавши клишоногому боки, лисиця відпустила його. Бідолашний ведмідь. Заєць нашкодив, а йому перепало. Тільки тепер він збагнув, що куций ошукав його. Позаздрив ведмідь на гроші, а отримав синці.

Як заєць пошився в дурні

Після того як лисиця відшмагала ведмедя замість зайця, той вирішив помститись куцому і все шукав нагоди, як би покарати підступного зухвальця. Заєць розумів, що ведмідь йому не подарує, тож, помітивши клишоногого ще здаля, він звертав з дороги і тікав світ за очі. Нарешті ведмедю терпець урвався і він попросив

допомоги в своїй найкращій лісовій подружці — мавпи. Адже це неподобство: його, шанованого в усьому лісі звіра, раптом обвів довколо пальця якийсь зайчисько. Ганьба. Життя йому в лісі не буде, якщо він не поквитається з цим нахабою.

Мавпа також славилася в лісовому царстві своїм розумом та кмітливістю. Вона вислухала ведмедя, насупила брови і, трохи помовчавши, відповіла:

— Не журись, брате ведмедю. Я тобі пораджу, як покарати цього шибеника.

— Люба сестричко, та я довіку буду вдячний тобі, — зрадив ведмідь. — От тільки боюся, що завдаю тобі зайвого клопоту.

— Та ти що? Ми ж з тобою давні друзі. Підійди-но ближче, порадимось.

Ведмідь підійшов і мавпа зашепотіла йому майже на саме вухо:

— Я придумала чудовий план, любий брате. Завтра вранці я піду до зайця і запрошу його до себе в гості. Він любить смачно попоїсти, тож неодмінно прийде. Я пригощу його наливочкою, а коли він сп'яніє, зв'яжу. А тоді роби з ним усе, що тобі заманеться. Але поки не нап'ється, щоб і духу твого в моїй хаті не було. А то, як побачить тебе, зразу втече.

— Чудово! Згоден! Хоч і я залюбки випив би наливочки.

Наступного ранку, як тільки сонце виткнулося з-за обрїю, мавпа побігла до зайця. Той ще спав.

— Брате зайцю, брате зайцю! — загукала вона, зайшовши на подвір'я. — Годі спати, вставай мерцій! У мене сьогодні день народження. З такої нагоди я приготувала і випити й закусити, хочу тебе в гості запросити. Сподіваюсь, ти не відмовиш мені, прийдеш!

Почувши крізь сон, що мова йде про їжу та питво, заєць миттю підхопився з ліжка, відчинив двері і люб'язно запросив мавпу до кімнати.

— Гостей, окрім тебе, нікого не буде, тож не затримуйся, приходь раніше, погомонимо.

— Аякже, щоб тебе та не привітати? Неодмінно буду!

Десь після опівдня заєць прийшов в гості до мавпи, а та вже весь стіл застала смачними стравами і зразу налила в чарки. Заєць не підозрював, що мавпа готує йому пастку, тому вихилив кілька чарок підряд і невдовзі сп'янів. Мавпа хутенько дістала мотузку, зв'яза-

ла куцого, а тоді тричі сплеснула в долоні. З-за будинку вийшов ведмідь, несучи в лапах міцну ломаку.

— Лежить в кімнаті. Можеш тепер робити з ним що хочеш,— сказала мавпа.

Ведмідь кілька разів уперіщив зайця ломакою і в'їдливо спитав:

— То як, зайчику, сподобалася тобі моя палиця? Тепер, мабуть, не хитруватимеш?

У зайця хміль миттю вивівся з голови. Він розплющив очі, побачив над собою ведмедя з ломакою й одразу все зрозумів. Вдаючи, ніби дуже злякався, він заблагав:

— Ой, не бий мене! У мене кишені напхані золотом та сріблом. Я тобі все віддам, тільки не бий мене.

Зачувши про гроші, ведмідь опустив ломаку.

— Давай гроші, і я більш не битиму.

— Та як же я їх дістану, коли в мене руки зв'язані?

Ведмідь розв'язав віршовку, куций зіп'явся на ноги і став обтрушувати штанці. Коли ж ведмідь нагадав йому про гроші, заєць повернувся до нього спиною, і тільки його й бачили. Қлишоногий та мавпа кинулися навздогін, та куди їм. Трохи пробігли, захекались і сіли відпочивати. Ведмідь похнюпив голову і мовив:

— Ну й хитрющий! Але як ще коли-небудь потрапить мені в лапи, то я вже його не відпущу.

Заєць та корова

Навесні в родині зайців з'явилося стільки зайчат, що бідолашні батьки тільки за голову хапалися. Адже всі діти дуже люблять молоко, а де його стільки настати? Довелося просити корову, але та відмовила:

— Тут хоча б своєму теляті вистачило, а ще ти зі своєю оравою.

День був спечний, і корова вирішила схватися від сонця під яблунею. Заєць пішов слідом за нею:

— Поглянь, які чудові яблука на цьому дереві. Великі та рум'яні. Мабуть, солодкі як мед. Зірви собі кілька штук та й ласуй. Адже такого жаркого дня завжди мучить спрага. А з'їси яблучко, зразу легше стане.

— Воно-то так,— не стала заперечувати корова,— але яблука висять дуже високо. Хіба ж я їх дістану?

— Навіщо лізти на дерево? — здивувався заєць.— Упрись рогами в стовбур яблуні і потруси її. Тоді яблука самі посиплються тобі на голову.

— Який ти розумний! — захоплено мовила корова.— Справді, все дуже просто. Зараз попробую.

Вона підійшла до стовбура, вперлась в нього рогами і натисла. Корова тисла й тисла так, що обидва її роги мало не простромили стовбур яблуні і застряли в деревині. Як корова не силкувалась, проте витягти їх не могла і збагнула, що заєць обдурив її.

А куций тим часом майнув додому. За кілька хвилин він повернувся до яблуні в супроводі дружини та цілої зграї зайчат. Кожен приніс із собою пляшку. Вони кинулись до корови і вмить видоїли все молоко. Корова гнівалася, але мусила терпіти, адже вона не могла зрушити з місця. Перед тим як іти додому, заєць досить люб'язно мовив:

— Щиро дякую. Ночуватимеш тут, під яблунею, нічого з тобою не станеться. Не переживайся. А вранці ми знову прийдемо, видоїмо тебе.

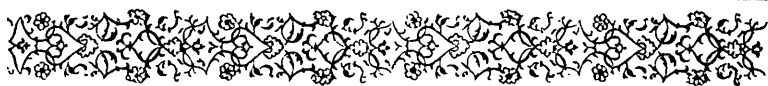
Корова цілу ніч брикалася і таки висмикнула роги із стовбура яблуні. А потім стала гадати, як їй поквитатися за кривду. І придумала. Спочатку пішла попаслась, а тоді повернулася до яблуні і стала під деревом, наче й не відходила. Сподівалась, що коли заєць прийде доїти, вона зуміє вдарити його ногами. Та заєць того ранку прокинувся дуже рано і бачив, як корова паслась.

— Усю ніченьку не лягала, ні хвилинки не спала,— поскаржилася корова зайцеві, коли він прийшов до неї вранці.— Прощу тебе, потримай мого хвоста, а я спробую висмикнути роги.

— Е, ні! — засміявся заєць.— Ще ногою вдариш. Та й навіщо тобі ті роги висмикувати, коли, як я знаю, корови сплять стоячи.

Збагнула тут корова, що зайця не обдурить, затремтіла від гніву і хотіла була спімайти його. Корова крутнулася, щоб кинутися на куцого, але той був уже далеко. Голосно сопучи, корова погналася за ним. Та, забігши за поворот, заєць шаснув у кущі, а корова побігла далі.

Заєць поглянув їй услід і зареготав. І так сміявся, що аж попереk в нього заболів.

Ба Цзінь
**ДЕРЕВО,
ЩО ВМІЛО ГОВОРИТИ**

Вогнище потроху згасало. Батько несподівано урвав свою розповідь. Він підвівся, підійшовши до купи хмизу, взяв цілий оберемок сухого гілля і поклав його на вогонь. Я кинув на жевріюче вугілля жменю сухого листя. Воно враз спалахнуло, і ми знову посідали перед багаттям.

Вогонь поволі набирав сили. Охоплені полум'ям окремі гілочки шипіли й зітхали, наче були живі. Батько замислився і мовчки дивився на вогонь. Я силкувався відгадати, про що він думає. Повіяв легенький вітерець, стало прохолодніше. Вогнище повеселішало, запалало яскравіше. Звернуте до вогню батькове обличчя від тепла розчервоніло. Він сидів заплющивши очі і, здавалось, дрімав.

Неподалік від нашого намету стояла купка беріз. Кожен порив вітру змушував їхнє листя тихо шелестіти. Здавалось, що хтось, повільно переставляючи ноги, ходив по сухому листі. Батько дістав люльку, взяв суху гілочку і сунув її у вогонь. Прикуривши від гілочки, він знову замислився.

Інших звуків у лісі не було. Темніло. Нараз я затремтів усім тілом, мене поймав страх. Я зіщулювся й простягнув до вогню руки.

Здалеку, від залізниці почувся свисток. Поїзди завжди свистять, коли проминають станцію не зупиняючись. Я раптом здригнувся й сказав батькові:

— Тату, мені страшно!

Батько, ніби прокинувшись, розплющив очі, поглянув на мене і, видихнувши цівку диму, здивовано спитав:

— Чого?

Від його лагідного голосу та ласкавого погляду у

мене стало спокійніше на душі. Ніби виправдовуючись, я відповів:

— Ви чомусь замовкли... Прислухаетесь, як шелестить листя? — Я показав на берези. Напівсховані темрявою, вони нагадували велетнів, які зачаїлись біля пастки, чекаючи на здобич. А як тільки здіймався вітер, вони знову починали шелестіти листям.

Батько ледь усміхнувся і байдуже мовив:

— Повіяв вітер, от і листя зашелестіло. Так завжди буває, не бійся.— Я не відповів, і тоді він додав: — Та й я поруч. Чого тобі боятись?

Я буркнув щось невиразне, а сам прикипів очима до берез. Їхні розпливчаті обриси злегка погойдувались. Нараз у мене замиготіло в очах. Темні тіні, здавалось, загрозливо вирости. Я притис руки до тіла і підсунувся ближче до батька, тісно пригорнувшись до нього.

— Що, синку, стомився за день? Схили голову мені на груди. Зігрієшся і трохи поспиш,— лагідно мовив батько.

Я пригорнувся до його грудей і заспокоївся. Але заплющити очі не наважувався. Задравши голову, пильно вдивлявся у батькове обличчя. Він і далі мовчав, насупившись, дивився кудись удалечінь. Я не знаю, що він там бачив.

Як тільки здіймався вітер, він починав гладити мою руку, наче заспокоював мене: «Не хвилюйся, сину, це листя шелестить, спи ріднесенький!»

А я все не міг склепити очей і нарешті мовив:

— Листя ніби щось каже.

— Справді, ніби щось каже,— механічно погодився батько.

— Тату, хіба воно вміє розмовляти? — здивувався я, почувши його слова.

Батько не відповів. Він дивився на берези, від яких долинав шелест, що нагадував шеліт або човгання ніг по листю. Я поворухнув головою. Батько погладив мене і, зітхнувши, сказав:

— А колись було таке дерево, що вміло говорити.

— Справді?! — випростався я.— Справді було таке дерево, що вміло говорити?

Насуплене батькове обличчя трохи проясніло, і на ньому промайнула усмішка. Він схилився до мене і тихо мовив:

— Це казка.

— Казка? — розчаровано перепитав я, бо знав, що казки — то суціль вигадки, а я подумав, що таке дерево

справді було. Та за хвилину я вже радів, адже завжди охоче слухав батькові казки. Він їх розповідав так переконливо, наче все в них було насправді.

— Тату, розкажіть цю казку,— попросив я.— Розкажіть про дерево, що вміло говорити.

Знову повіяв вітер. Цього разу під його поривами ще дужче захитались берези і зашаруділо листя. Окремі листочки, пожовклі, збляклі, зривалися з дерев, кружляли в повітрі і часом долітали до нас, падали на вогнище, яскравими спалахами осяваючи батькове обличчя.

Батько все ще сидів мовчки. Схилившись наді мною, він ласкаво гладив мене по голові, брав у свої долоні мої руки.

— Ти, синку, часом не змерз? — раптом стурбовано спитав він.

Мені стало приємно і радісно від такого піклування. Зворушено всміхнувшись, я похитав головою і відповів:

— Мені не холодно. Просто я дуже хочу послухати казку про дерево, що вміло говорити.

— Гаразд,— кивнув він головою.— Зараз розповім.

Він знову підвів голову, подивився на берези і почав:

— Слухай. Було колись таке дерево. Воно нічим не відрізнялося від усіх інших, і від цих також,— батько показав рукою на берези, що хиталися перед нами.— Словом, було таке дерево!

— Тату, ви знову жартуєте наді мною,— перебив я його.— Якщо дерево справді вміло говорити, то як воно могло не відрізнитися від усіх інших?

— Стривай, спочатку послухай. Ще нічого не чув, а вже заперечуєш.

Батько лагідно поплескав мене по голові. Я нічого не відповів, приготувався слухати його розповідь.

Дерево це росло обіч широкого шляху, що вів до великого міста і закінчувався перед пишним царським палацом. Треба сказати, що в тій країні, як і в багатьох інших, на той час також був цар.

Росло дерево вкупі з багатьма іншими і нічим не виділялося з-поміж них, тому ніхто не звертав на нього уваги. Хоч воно було ще молоде, але, стоячи край дороги, за своє коротке життя багато чого бачило. Повз нього пройшло багато людей: старих і молодих, могутніх правителів і простого народу, людей вчених і неписьмених. Усі вони ходили цією дорогою. Цар їздив цим шляхом у розкішній кареті, яку завжди супроводжува-

ли екіпажі міністрів, вельмож та численна варта. Запряжена великими сніжно-білими кіньми визолочена карета сяяла на сонці, холодним блиском вигравала зброя з руках охоронців.

Косоокий цар з обрідкуватою борідкою, накопиливши червоного носа, набундючено сидів на шовкових подушках. Прості люди ніколи не бачили обличчя свого володаря, бо варта заздалегідь розганяла людей зі шляху, по якому мав їхати цар. Тож царський лик могли бачити лише дерева, що росли понад шляхом, а вони, як відомо, не вмюють говорити.

Після того як проїздив цар зі своїм почтом та варгою, на дорогу виходили зовсім інші люди. Худі, голодні, обірвані. Йшли вони завжди мовчки, повільним кроком. Обличчя в тих людей були суворі, без тіні усмішки. Та як тільки десь на дорозі лунав стукіт кінських копит, сумна, мовчазна юрба враз розсипалася, люди кидалися врозтіч і ховалися в кущах обабіч дороги. А як тупіт завмирав удалині, вони знову, боязко озираючись, виходили на шлях і простували далі. Якщо хто-небудь із них не встигав зійти з дороги і заважав рухатись царській кареті чи екіпажам царських вельмож, то такий нещасливець гинув під копитами або ж у царській катівні. Дерев з узбіччя бачили все це, але вони не вмели говорити.

Взимку часто випадав сніг. Він пухким килимом укривав шлях, але, як тільки починало світати, незважаючи на крижаний вітер, на дорогу виходили босоногі, напівголі люди. В руках вони несли лопати, мотики, на плечах — якісь клумаки. Дехто з них штовхав перед собою тачку. На холоді було важко мовчати, тому люди весь час вигукували щось, скрушно зітхали. Пообіді, коли теплішало, на прогулянку виїжджав цар. У кареті разом з ним сиділа котрась із його коханок. Але царська варта встигала звільнити дорогу від простолюдинів. Царські посіпаки голосно вітали свого повелителя та його коханку, а та, слухаючи цареві жарти та схоже на качине кахкання хихотіння, дзвінко сміялась. Дерев обабіч дороги, хоч і поскидали листя, але все те чули й бачили.

Нарешті прийшла весна, стало сонячно й тепло, зазеленіло листя на деревах. Зранку шлях, як і взимку, був ущерть заповнений босоногими людьми у дранті. Вони йшли мовчазними купками, і навіть п'янкий весняний вітер не зміг звеселити їх. Люди, здається, не розуміли, що таке весна. Пообіді, як завжди, на дорогу

виїжджала царська карета. Очі набундюченого царя, здавалося, косували ще більше, ніс почервонів ще сильніше, борода ще обрідніла. Проте цар весело сміявся, а його сміх дедалі дужче нагадував кахкання старого качура. Коханки улесливо всміхалися до свого володаря, вельможі запобігливо кивали головами, а варта оберігала спокій пихатого панства. Цар зі своїм почтом до самого вечора катався по шляху.

Коли стемніло, на дорозі стало тихо. Тільки десь самотньо лунали неквапливі кроки запізнілого перехожого. Це був юнак. Після довгої ходьби він стомився і присів на узбіччі дороги під деревом, спершись спиною на стовбур. Юнак підвів голову і подивився на всіяне зорями небо. Довкола пахло зеленню дерев. «Чому це я не бачу зірок? — раптом стривожився юнак. — Адже вони є на небі. Чому ж я їх не бачу? Темрява. Суцільна темрява переді мною!.. А здогадуюсь! Мені щось зробили з очима. Тому я й не бачу!» Парубок помацав пальцями орбіти своїх очей і скривився від болю. Повіки були міцно стулені, а під ними відчувався рубець. Юнак спробував потерти їх, але все одно нічого не побачив, лише з куточків очей викотилося дві сльози. Голова у нього враз опустилася на груди, з яких вихопився розпачливий крик: «Я нічого не бачу! Я нічого не бачу!» і гірко зарідав. Деревачули його сумні вигуки, бачили, як він побивається, але ж вони не вмiли говорити.

Раптом нічну тишу знову порушили чийсь кроки. Вони повільно наближалися до того місця, де сидів юнак. Кроки були легкі, жіночі. Дорогою йшла дівчина років п'ятнадцяти-шістнадцяти. Вона теж почувла голосне ридання, зупинилась і прислухалась, але в темряві не зразу збагнула, звідки воно долинає. Та ось дівчина рушила до дерев.

Юнак не чув її кроків, він і далі безнадійно плакав. Та раптом закричав, мов божевільний: «Верніть мені мої очі! Верніть мені мої очі!» Дівчина, побачивши юнака, пішла до нього, а він сидів, задравши голову і спершись підборіддям на руки, ніби задивившись на зорі. З куточків його очей одна за одною скочувалися сльози. Тихий вітерець обвівав юнакове обличчя, ніби прагнув здмухнути їх.

Нарешті, почувши кроки, юнак опустив голову і почав сторожко прислухатись. Тоді мовчки змахнув сльози з повік та обличчя.

— Брате,— тихо позвала його дівчина і підступила

ближче. Потім сіла поруч, обняла юнака за плечі і спитала: — Чого ти тут сидиш? Ходімо додому.

Юнак довго мовчав, тільки сльози повільно збігали у нього по щоках. Нарешті, пригорнувши дівчину до себе, сказав:

— Не примушуй мене...

Сестра не зрозуміла. Стримуючи сльози, вона спитала знову:

— Чому ти не прийшов додому? Я чекала тебе із самого ранку. Мені сказали, що тебе вже випустили. Я сиділа вдома, а ти все не йшов. Потім тебе начебто бачили на цій дорозі. Я побігла сюди.

— Я й сам не знаю, чому сиджу тут. Мене вивели на шлях і відпустили. Певно, не схотіла завдавати собі зайвого клопоту. Тож я пішов і йшов, поки не стомився, а тоді сів відпочити,— тихо мовив брат.

— Скільки горя ти зазнав за такий короткий час, і до чого вони тебе довели? — дивлячись на братове обличчя, скрушно зітхнула сестра.

Потім вона умовляла його повернутись додому, а він все не хотів. Нічого не пояснював, відповідав коротко. Що в нього було на думці, мабуть, тільки дерева знали, але вони не вміли говорити, лише тихо шуміли та гойдали гіллям, коли налітали пориви вітру.

Ніч ставала чимдалі темнішою. Десь опівночі на шляху почувся гомін, до якого домішувалися брязкіт кайданів та човгання важких черевиків. В загальному шумі часом щастило почути окремі вигуки, лайку та ляскання батогів. При світлі підсліпуватих паперових ліхтариків ішла колона в'язнів. Брат та сестра, злякано притиснувшись одне до одного, заклакли під деревом, боячись навіть поворухнутись.

Ось колона порівнялася з ними. Розмірено хиталися ліхтарики, голосніше залунали вигуки та лайка, пронизливіше захльоскали нагаї по головах та спинах юних в'язнів. Наглядачі квапили колону. Низько схиливши давно нечесані голови, молоді в'язні,— кожному з них років по п'ятнадцять-шістнадцять, навіть найстаршим не більше двадцяти,— понуро переставляли брудні, закривавлені ноги. Червонувате світло ліхтаря часом вихоплювало із темряви чие-небудь обличчя, бліде, знекровлене, від виду якого ставало моторошно.

Раптом один хлопець, спіткнувшись, тихо зойкнув і впав на дорогу. Враз до нього підскочив конвоїр, ухопив юнака за чуприну і затопив небораці кулаком в обличчя. Потім грубо вилаявся. Двоє інших в'язнів підхо-

пили парубка під руки, поставили на ноги й повели далі. Ніхто не просив пощади, ніхто не плакав. Міцно зціпивши зуби, в'язні брели далі. Нараз крізь лайки та брязкіт кайданів прорвалася пісня. Конвоїри не любили пісень, але змушені були слухати їх, бо знали, що ніякими нагаями не затулиш людям рота. Вони співатимуть і перед смертю.

Дерева край дороги все це бачили і, здавалось, хотіли спитати: «За які провини над ними так знущаються? Який злочин вони скоїли?» Але дерева не вміють говорити, тож вони стояли мовчки.

Оточена конвоїрами колона юних в'язнів помалу віддалялась. Через деякий час про неї нагадували лише червоні цятки ліхтариків, що мерехтіли вдалині. Куди їх повели? Цього навіть старезні дерева не знали. Від інших дерев вони чули, що десь там була вимурована з дикого каменю велетенська вежа. То, можливо, юнаків тримають там за оббитими залізом дверима та ґратованими вікнами? За вежею було глибочезне провалля, куди ранками скидали тих, хто помер за ніч. Щороку кілька сотень юнаків проходять цією дорогою до вежі, але ніхто не бачив, щоб хоч один із них вертався назад. За які провини їх прирікли на смерть, не знали навіть старі дерева.

— Брате, ти бачив? — спитала дівчина тремтячим голосом, порушивши напружену тишу.

Юнак, звичайно, нічого не бачив, але у відповідь скрушно кивнув головою. Коли в'язні проходили повз них, він, зачувши брязкіт і людські голоси, зрозумів, що діялось на дорозі. Про такі нічні походи парубок не раз чув ще там, у темниці.

— Брате, любий. Дай спокій своєму вразливому серцю. Сам бачиш, як вони розправляються з непокірними!

Юнак кивнув головою, але не сказав ні слова.

— Я боюсь. Боюсь, що тебе знову схоплять, знову кинуть до темниці. Страшно навіть подумати, що й ти можеш опинитися серед тих юнаків,— схвильовано мовила сестра.

Брат, нарешті затамувавши біль у серці, відповів:

— Не бійся. Я такий самий, як ті юнаки. Тож і доля в мене така сама. Якщо вони захочуть розправитися зі мною, то нехай чинять свою чорну справу, адже душу мою вже не перекувати.

Сестра намагалася вмовити його, але даремно. І тоді

вона заплакала. А брат все просив її, щоб вона залишила його й ішла додому.

— Хіба я можу піти? У мене, крім тебе, нікого немає. Як не підеш, то і я не повернусь,— заперечувала вона.— Куди ти, туди і я з тобою.

Вони обнялися й заплакали. Сестрі важко було зрозуміти його відмову, а він ніяк не міг збагнути, чого вона хоче.

— Брате, чому ти сказав, що ти такий самий, як ті юнаки? Хіба вони не злочинці? — поцікавилася дівчина.

— Так, вони злочинці. Але для наших правителів ми всі злочинці. Ти цього не знала? Адже ніхто з нас не кричить під вікнами царського палацу: «Хай живе цар!» Ніхто з нас не зневажає простої людини. В тих пишних каретах ти не побачиш жодного юнака. Доки в цій країні правитиме цар, доти всі ми будемо злочинцями. Ти пам'ятаєш, як челядники одного вельможі мало не вбили старого селянина, якого ми потім забрали до себе й вилікували? То був мій перший злочин! Мабуть, також пам'ятаєш, як солдати вигнали сім'ю бідняка з його халупи, а я кинувся до солдат і став соромити їх? То був мій другий злочин! Отож і виходить, що я теж злочинець! Злочинець, бо не вірю ні в мудрість, ні в справедливість того, що зараз діється в країні. Ось чому ми повинні допомагати простим людям, дбати про них, любити їх. І в цьому мій злочин. Бачиш, скільки злочинів я скоїв? Ось за це мене й хочуть покарати,— схвильовано пояснював він сестрі, намагаючись водночас розтулити повіки. Але очі все одно нічого не бачили.

— Тоді дозволь і мені піти з тобою. Я теж злочинець, бо завжди була поруч тебе,— набравшись сміливості, мовила дівчина.

Вона вирішила піти за ним хоч на край світу, але брат, ніби щось пригадавши, став заперечувати:

— Ні, ні! Залишайся вдома!

Проте сестра не слухала його. Вона витерла сльози і рішуче мовила:

— Я піду з тобою. На цьому світі, крім тебе, у мене немає ні рідних, ні близьких. Кажу, куди ти зібрався, і рушаймо разом. Тільки навчи, що треба робити, як мені діяти.

Брат був зворушений. Колись і сам хотів, щоб вона завжди була поруч. Але тепер, коли він осліпнув?

— Сестро, хіба ти не бачиш, що сталося з моїми очи-

ма? — спитав він.— Для чого тобі ходити зі мною? Адже я навіть обличчя твого не бачу.

Дівчина перелякано зойкнула і, підвівши братові голову, зазирнула йому в вічі. Через нічну темряву вона не помітила страшних рубців, але знайомих здавна променистих зіниць у брата не стало. Обличчя було темне, невиразне. Невже йому викололи очі? Яка жорстокість! Вона ніжно погладила його стулені повіки і аж простогнала:

— Брате! — Серце у неї розривалося від горя, і вона, обхопивши його голову, міцно притисла до своїх грудей.

— Тепер ти мусиш зрозуміти мене. Тож облиш мене і вертайся додому. Я каліка, і нічого мене жаліти,— вичавив він із себе, намагаючись вивільнити притиснуту до її грудей голову.

Але сестра не бажала його слухати. Виціловуючи братові склеплені повіки, вона плакала, домішуючи до його сліз і свої.

— Сестричко, відпусти мене. Я не можу так жити, не хочу жити без очей! Яка радість від такого життя? Що на мене чекає? То буде не життя, а животіння. Тож пусти мене, і я піду!

Він вирвався із сестриних обіймів і зіп'явся на ноги. Та ледве зробив перший крок, як перечепився за щось і впав. Тихо зойкнувши, спробував підвестись, але несподівано вдарився обличчям об дерево. Сльози бризнули на стовбур. Наче зрошене довгожданим дощем, дерево здригнулося, а в його верхівці зашумів вітер.

Дівчина метнулась до брата, допомогла сісти і занепокоєно спитала:

— Що з тобою? Ти не поранився?

Ні, він не поранився, але серце у нього вже давно ятрили незагойні рани.

— Іди додому,— тихо мовив він.— Не треба за мною ходити. Мені вже нічим не допоможеш.

Сестра сіла поруч. Вона розуміла братів розпач, здогадувалася, що гнітить його душу. Але як утішити єдину рідну людину? Стомлений брат тим часом задрімав у неї на грудях. Вона не наважувалася вдивлятися у його обличчя. Дівчина раптом пригадала, як вони жили після смерті батьків. Вона так зажурилася, що, прихиливши голову до стовбура, стіха почала дорікати Богові:

— Святий Боже, якщо ти є, то невже не бачиш з неба, що діється на землі? За які гріхи страждають десятки тисяч юнаків? Невже все це робиться з твого благословення?

Проте небо мовчало, лише дерева тихо зашуміли своїми верхівками. Адже вони добре знали, що немає на небі ні святих, ні духів, а от сказати про це не могли, тільки шуміли.

— Всемогутній владико небесний, прошу тебе, зглянься на мої благання. Невже всі ті юнаки — злочинці? Невже людина живе тільки для самої себе? Невже вона не повинна співчувати й допомагати іншим? Невже побачивши, як когось ображають, знущаються над ним, не має права заступитися за нього? Кому потрібні всі ці кайдани, нагаї, в'язниці? Навіщо позбавили брата зору?

Владика небесний мовчав. Дереву співчували дівчині, прислухаючись до її слізних благань, але нічого не сказали їй, бо не вмiли говорити.

— Всюдисущий Боже, хіба всі люди, що живуть на землі і створені твоїми руками, не твої діти? Чому ж тоді хтось може будувати своє щастя, збиткуючись над знедоленими? Кому потрібні царі, вельможі та в'язні? Чому це цар може, зневажливо посміхаючись, їздити в кареті, тоді як в'язні місяць багно скривавленими босими ногами? Завіщо юнаків, які допомагають людям, хапають і заковують у кайдани, січуть нагаями, саджають у підземелля, катують, виколюють їм очі?

Всевидющий Боже, вислухай мене, бідолашну дівчину, і зглянься на мої благання. Скажи мені, невсе це робиться з твого благословення? Невже це справедливо?.. Брат каже, що без очей йому не жити, а мені не жити без брата. Великий, всемогутній Боже, вислухай мене і зглянься на мої благання.

Небо мовчало. Бог не чув слізних благань, бо на небі взагалі ніякого бога немає. Дереву знали про це і, співчуючи дівчині, без упину шуміли своїми вітами. Вони б хотіли відповісти дівчині, та не вмiли говорити.

Дівчина нарешті зрозуміла, що вона даремно сподівається на милість Божу. Її очі враз заслало чорною пеленою, і від туги вона знову заплакала. Гіркі сльози нестримним потоком полилися на стовбур дерева, до якого прихилилась дівчина.

А дерево жадібно всотувало їх, розносячи по всьому своєму могутньому тілу: від кореня і до найдрібнішого листочка на самій верхівці. Наче сповнившись якоюсь невідомою могутньою силою, дерево раптом здригнулось, в його стовбурі щось зворухнулось, і воно відчуло, що тепер може говорити.

— Усе це несправедливо, — почало воно ясним, чітким голосом. — Всі люди народжуються рівні. Ніхто не

може мати привілеїв. Ті, що будують своє щастя на біді інших і оберігають те щастя за допомогою нагаїв, кайданів та в'язниць, приречені на загибель. Навіть у мурованій з каменю двадцятидвохповерховій вежі вони не знайдуть собі порятунку, бо настане час, коли й вона розвалиться. Вічні на цьому світі лише лице юні серця, ніяка сила їх не зломить. Отож ідіть. Ідіть разом. Не зважай на те, що твій брат утратив зір. Його очима віднині стануть твої очі, він бачитиме світ крізь них. Ідіть і допомагайте людям, любіть їх. Ніякого злочину в цьому немає.

Голос ішов згори, відлунюючи по всьому лісі і дивуючи інші дерева. Вони були вражені тим, що таке молоде дерево вміє говорити людською мовою. А ще дужче їх вразили слова того дерева.

Дівчина й сама здивувалася не менше, ніж вони. Зачувши перші слова, вона підвела голову, але над нею було тільки гілля, а далі темніло всипане зірками нічне небо, і більш нічого. Вона подумала, що це сам бог відгукнувся на її молитву, і святобливо дослухалася до кожного слова, які, мов сяйво далеких зір, западали їй у душу, витісняючи звідти і почуття скорботи, і страх. Рвучким рухом вона розбудила брата і переповіла йому все, що пощастило їй почути.

Брат завжди вірив сестрі, тому, вислухавши її, одразу збадьорився. Сестра допомогла йому підвестись. Вони ще трохи постояли під деревом, сподіваючись, що голос Божий скаже їм ще що-небудь, але довкола було тихо, і вони вийшли на дорогу. Відтепер сестрині очі слугували їй братові. Вони міцно пригорнулись одне до одного й повільно пішли своїм шляхом.

Тіні юнака і дівчини розтанули у темряві. Дерево хотіло ще щось сказати їм услід, але тільки зашуміло листям. Воно, як і раніше, не могло говорити: здатність розмовляти людським голосом несподівано виникла і так само несподівано щезла.

Батько закінчив розповідь. Він навіть забув про те, що йому хотілося курити. І лише трохи помовчавши, дістав люльку і припалив. Глибоко затягнувшись, він випустив з рота цівку диму. Дим хмаркою повис між нами, і я намагався крізь неї розгледіти вираз батькового обличчя. Але вогонь у багатті вже згасав, і при його непевному світлі я бачив лише розмиті обриси, хоч добре знав, що обличчя у батька тієї миті було особливе.

Сьогодні він чимось стривожений. Інакше ніколи б не супився і не став би розповідати таку сумну казку, у якій нібито й кінця немає. Казка, звичайно, схвилювала й мене. А надто цікавила дальша доля брата та сестри. А батько нічого про це не сказав, тому я не втримався:

— Тату, ви ж казку розповіли не до кінця. Що потім сталося з братом та сестрою? Чим усе скінчилося?

— Бачили такого цікавого? — Батько затагнувся кілька разів підряд, потім постукав мене пальцем по лобі, ніби натякаючи на мою недогадливість, і сказав:

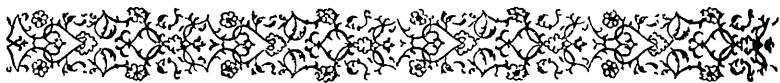
— Що потім було, я не знаю. От коли виростеш, сам розпитаєш у людей.

Він підвівся і стомлено мовив:

— Вогонь, синку, скоро зовсім згасне, ходімо спати. Бо завтра нам рано вставати, якщо хочемо що-небудь вполювати.

Я раптом змерз; від вогнища лишилася тільки купка жару, і я аж тремтів. Я знав, що батько більш нічого не скаже, отже, треба й мені підводитись. Я мовчки взяв батька за руку й пішов з ним до намету.

Довкола, як і досі, шуміли берези, і я мов насправді побачив дві постаті, що виходили з-поміж беріз. Брат і сестра, пригорнувшись одне до одного, повільно йшли перед нами, а ми нібито ступали слідом за ними.

Бін Бін

ДІДУСЬ КАМ'ЯНА ГОЛОВА

Біля підніжжя гір жило колись два брати. Коли старший брат одружився, то захотів розділити спадок, що дістався братам після смерті батька. Але ділити не став, а просто забрав усе собі, залишивши меншому тільки стару мотику та солом'яний дощовик.

Тож після такого ошуканства, довелося меншому братові шукати в горах клапоть землі, придатний для обробітку. Прийшовши на обрану ділянку, він клав свій

дощовик на скелю, яка нагадувала голову старого діда і промовляв:

— Дідусю Кам'яна Голова, нехай мій дощовик тут полежить.

А скеля і справді була дуже схожа на людську голову, і ось одного дня вона раптом озвалася до парубка:

— Хлопче, бачачи твою тяжку працю, я вирішив винагородити тебе. Зший із полотна мішок у три аршини і три вершки завдовжки і принеси його з собою, то я дам тобі троху срібла.

Увечері молодший брат засвітив каганця і почав з різного ганчір'я шити мішок.

Наступного дня дідусь Кам'яна Голова накидав йому з рота повний мішок срібла. Хлопець тримав мішка і все примовляв:

— Годі, годі, скоро повний мішок буде!

— Ти сумлінно працював усі ці дні, копаючи землю, і заслужив це срібло,— відповів йому дідусь Кам'яна Голова.

Молодший брат дуже радів, вертаючись додому з мішком срібла на плечах.

Про цей випадок невдовзі довідався старший брат. Він узяв у молодшого мотику та дощовик і подався в гори.

Щоб дідусь Кам'яна Голова був щедріший і дав побільше срібла, він навалив йому на спину купу каміння. Не витримав дідусь Кам'яна Голова такого тягаря та й каже:

— Принось і ти завтра полотняний мішок у три аршини і три вершки завдовжки, насиплю й тобі срібла.

Як почув старший брат ці слова, то зразу побіг додому. Але дідусь гукнув йому вслід:

— Ти лише про срібло думаєш, а каміння з моєї спини не покидав. Хочеш, щоб мене задавило до ранку!

Тільки тоді старший брат повернувся і покидав каміння з дідової спини.

На другий день старший брат прийшов у гори з мішком у три сажні і три аршини завдовжки. Дідусь Кам'яна Голова став плювати йому срібло в той мішок і незабаром наповнив ущерть, а старший брат знай примовляє:

— Мало, мало, сип більше!

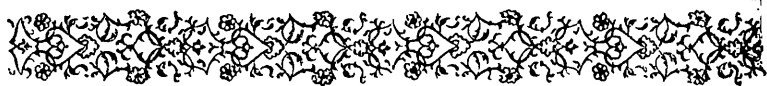
Надумався старший брат вигребти все срібло у дідуса Кам'яної Голови з горла і засунув йому в рота

руку. Розгнівався тут дідусь Кам'яна Голова і затис руку старшого брата в роті.

Раптом почалася злива, струмені води вмить змили срібло і засипали його землю, а старший брат дивився на все це і кричав, підстрибуючи на одному місці, бо витягнути руку із дідусевого рота ніяк не може.

Коли старший брат не повернувся вчасно додому, його дружина пішла на гору і, побачивши, яка сталася біда, спробувала врятувати свого чоловіка, але дідусь Кам'яна Голова міцно тримав руку в роті.

Простояв жадібний брат на горі аж цілих три роки. Нарешті дружина вирішила відрубати йому руку. Гірко заплакав старший брат, а дідусь Кам'яна Голова посміхнувся, розтулив рота й випустив руку.

Бін Бін ТРОЄ БРАТІВ

У дрімучих, безлюдних місцях жило троє братів. У старшого було прізвисько Шуньфінер — Чутке Вухо. Десь за тисячу верст вітер шелесне травою, а він уже чує. Другого прозивали Цяньліянь — Гостре Око. Він бачив усе, що діялося на тисячу верст довкола. Найменший мав ім'я Чанцзяочань, тобто Довгоногий. Одним кроком він міг переступити через високу гору чи перейти річку. Жили собі брати тихо та мирно: вони нікому шкоди не робили, і їх ніхто не чіпав.

А в палаці на височенній горі жив злий дух. Бачив він, що брати живуть гарно і брали його завидки. Отже, став він гадати, як би згубити братів, а їхнє добро собі забрати.

Нарешті і придумав наслати на братів повінь, щоб потопити їх. Та Шуньфінер прочув, як шумить вода, і каже братам:

— Буде висока вода! Треба якось рятуватись, але куди нам тікати?

Середульший брат заспокоїв його:

— Там, за хмарами, я бачу височенну гору. Брате Довгоногий, віднеси нас туди!

Старший брат вчепився руками за праве плече Чанцзяочаня, середульший — за ліве; менший брат зробив із десяток кроків у тому напрямку, куди показував Гостре Око, і вони опинилися далеко за хмарами, на вершині високої гори.

Мов лютий звір, накинулася повінь на землю. Вода вже позаливала стрімкі вершини і перевали, але й далі прибувала. Ось вона піднялася до колін Довгоногому, потім до живота, до грудей, а там зупинилась, бо ще трохи і затопила б палац самого злого духа, що височів серед хмар. Тож злий дух наказав воді повернутись у море.

Проте злий дух не заспокоївся. Одного разу він здійняв бурю й пустив на братів вогонь, щоб вони згоріли. Цяньліянь одразу помітив смертельну небезпеку і попередив братів:

— Братове! На нас іде пожежа, треба якось рятуватись. Але куди нам тікати?

— Сьогодні вітер дме на південний схід. Тікаймо в інший бік, на плоскогір'я, там і врятуємося від пожежі,— сказав Чутке Вухо.

Узяв Довгоногий братів на руки і поніс туди, куди старший брат показав. Невдовзі вони були вже на північно-західному плоскогір'ї. Тим часом від вогню розжарилося півнеба, а вітер не вшухав. Вогонь розгорявся дедалі дужче. Вже почало тріскатись каміння і вода в річках закипіла. Земля палала до самого синього моря. Але вогонь обминув плоскогір'я, і брати раділи, що врятувалися. Відтоді вони стали ще ріднішими один одному.

Але й після цієї невдачі злий дух не вгамувався. І далі сушив собі голову, як би згубити братів. Покликав він якось до себе свою доньку, наказав їй перекинутись сизою голубкою і летіти туди, де жили брати.

Прилетіла голубка в лісок, де найстарший брат збирав хмиз, витягла шию і туркотіла, аж поки юнак кинув роботу та почав прислухатись до її воркування.

— Любий Шуньфинер, ти така добра та лагідна людина, така талановита. Та якби не твої вуха, то твої брати вже давно б у воді потопились або у вогні погоріли,— казала голубка.

— Туркочеш ти, горлице, гарно, а от слухати твої слова прикро,— відповів старший брат і повернувся до роботи. Назбиравши кілька в'язок хмизу, він ліг у за́тінку під деревом і заснув.

Голубка вдала, наче їй дуже шкода старшого брата, оскільки він не повірив їй, тяжко зітхнула і полетіла до криниці, з якої середульший брат брав воду. Вона сіла поблизу і туркотіла, аж поки Цяньліянь кинув роботу та став прислухатись до її туркотання:

— Любий Цяньліянь, ти такий добрий та лагідний, такий талановитий. Та якби не твої очі, то твої брати вже давно б потонули або у вогні погоріли,— почала вона.

— Ну то й що? Ми ж брати.

— Любий Цяньліянь, у тебе таке добре серце, ти такий дбайливий, та ба, брати твої... ехе-хе! — тут голубка скрушно зітхнула.— Не цінують вони тебе!

— Чому це вони мене не цінують?

— Кожен з них хвалиться, що якби не він, то тебе б давно риби з'їли або ти б на вогні спікся.

— Ех, братове, братове! Які ви безсовісні! Ну, дарма, поживемо — побачимо.

Він знову взявся до роботи, а коли натягав води, ліг біля криниці й заснув.

Горлиця вдала, що їй дуже шкода середульшого брата, оскільки він не повірив їй, тяжко зітхнула й полетіла до Чанцзяочаня, який саме сидів на березі і мив ноги. Сіла вона на гілку і стала туркотати.

— Гарно ти туркочеш, горлице,— похвалив її менший брат.

— Які в тебе чудові ноги, любий Чанцзяочань!

— Що в них чудового. Ноги та й ноги. Краще поспівай ще, любя пташко.

Потуркотіла вона ще трохи, потім схилила голівку і ніяково мовила:

— Це я для тебе. Для твоїх братів я б не співала.

— Чому, любя пташко?

— Та невдячні вони, а в тебе ніжне серце і душа привітна, вдача добра і ти взагалі... такий вродливий.

— Хіба можна таке говорити про моїх братів?

— Але ж вони кажуть, що коли б не вони, то тебе б давно риби з'їли, або ти б на вогні спікся. Кажуть, що тебе, дармоїда, давно слід прогнати. Тільки не кажи їм, що це я тобі про все розповіла.

— Та без мене їх самих риби з'їли б, або вони на

вогні попеклися б! — розгнівався найменший брат і, не домивши ніг, побіг шукати середульшого брата.

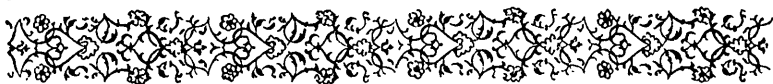
Тільки стали брати розмовляти, як враз і посварилися. Почувши крик, старший брат прибіг до них і давай мирити. Та де там!

— Годі нас дурити! — закричали менші брати, побачивши старшого. І стали вимагати розподілу майна. Шуньфінер умовляв братів схаменутись, а тоді сів і заплакав.

Довгоногий забрав свою частку майна і за хвилину вже був за дві тисячі верст від рідного обійстя. Гостре Око також подався подалі від батьківського дому. Вони були певні: що далі вони розбіжаться, то краще житимуть.

Коли невдовзі злий дух наслав на них нову повінь, Чутке Вухо одразу почув про це, та братів не було поруч. Гостре Око хоч і бачив за хмарами високу гору вдалині, але не знав, що йде висока вода, та й Довгоногого не було поблизу. А той без братів ні про повінь нічого не чув, ні гори високої вдалині не бачив.

Так злomu духові вдалося посварити братів, а відтак і звести зі світу.

Сяо Ганьню, Пань Пінюань

ТРИ ДЕРЕВА

Було це давним-давно, навіть дуже давно. Жили собі чоловік та жінка і мали вони двох дочок та одного сина.

Батько з сином плели бамбукові кошики, а мати та дочки ткали полотно, вишивали. Всі вони були дуже трудящі, працювали і вдень і вночі. Ламп тоді ще не було, і люди вечорами палили хмиз та солому, щоб по-світити собі.

Відомо, яке світло від вогнища. От і доводилося їм

працювати в напівтемряві, коли вогонь то моргне, то майже згасне.

Йшли роки, і від повсякденної роботи в сутінках стали вони недобачати, а мати так зовсім осліпла. Почала вона нудьгувати, захворіла ще дужче і невдовзі померла.

Після похорону чоловік та діти знову сіли всією родиною до вогню, витираючи сльози, що котилися у них із почервонілих припухлих очей, та сумно зітхаючи.

— От якби місяць світив так ясно, як сонце, і сховався щонаочі,— промовила старша сестра,— тоді б люди не псували очей і не сліпли!

— А як же це зробити, щоб місяць світив так ясно, як сонце, і сховався щонаочі? — запитала менша сестра.

Батько трохи подумав та й каже:

— Подейкують люди, що десь на світі є гора Денюньшань. На цій горі живе дідусь-садівник, старий-престарий. Борода у нього сива-сива та довга-довга, аж до самої землі. Навіть вуса та брови має сиві. Коли місяць пропливає над горою, дідусь вилазить на нічне світило і гуляє по ньому. От якби він попросив місяць світити так ясно, як сонце, і сходити щонаочі, то люди б тоді, працюючи вночі, не псували собі очей.

— А давайте знайдемо того дідуса та попросимо його поговорити з місяцем,— запропонували обидві дочки.

— Це нелегка справа! — відповів батько.— Кажуть, що шлях до тієї гори далекий і тяжкий. Гора вся вкрита снігом, а заввишки вона в кілька верст.

— Та заради того, щоб люди могли і вечорами працювати, щоб вони очей собі не сліпили, не побоїмося ні труднощів, ні лиха! — вигукнули дочки в один голос.

Наступного дня ще й не світало, коли старша сестра вирушила в дорогу.

Йшла вона, йшла, перебиралася через широкі ріки, переходила через високі гори, продиралася крізь густі ліси. Від довгої ходьби у неї ноги підкошувалися. Тоді вона поповзла на колінах. А коли розбила до крові коліна, розірвала свій одяг, позамотувала їх шматками тканини і рушила далі.

Дев'ять місяців добиралася старша сестра до гори і таки видряпалася на засніжену Денюньшань.

А на вершині побачила дідуса із сивою бородою, сивими вусами і сивими бровами. Дідусь сидів на камені і великим гребінцем розчісував свою довгу сиву бороду, а біля його ніг стояв бамбуковий кошик. Виснажена дівчина підповзла до нього і мовила:

— Прошу тебе, дідусю, скажи місяцю, щоб він світив так ясно, як сонце, і сходив щоночі.

А дідусь так захопився своєю бородою, що не відповів їй.

— Дідусю, люди тебе просять! — стала благати дівчина. — Люди палять хмиз та соломку і працюють ночами, а від цього хворіють на очі й сліпнуть.

Дідусь неквапом повернувся до неї і бачить: стоїть перед ним на колінах змучена дівчина, ноги у неї в ранах та саднах і хитається від виснаження.

— Стривай, дитинко! — мовив він співчутливо.

Коли місяць порівнявся з вершиною гори, дідусь відкинув гребінець, обмотав бородою шию і поліз на самий вершечок гори, а тоді перестрибнув на місяць.

Сидить дівчина на горі, задерши голову, і дивиться на це.

Невдовзі дідусь спустився вниз і, похитавши сивою головою, сказав:

— Відмовив мені місяць. Не може він світити, як сонце. І не може щоночі сходити, бо треба йому в морі купатися, інакше забрудниться його лик і зовсім потемніє.

Похнюпила голову дівчина. Подумала вона, що багато людей, що працюють ночами, і далі будуть хворіти на очі і сліпнути. Заплакала вона так гірко, так невтошно.

Бачить дідусь, закапали сльози у дівчини з очей на сніг, і від тих сліз почав той сніг танути. Розчулився дідусь та й каже:

— Місяць на небі, дитинко, нічого зробити не може. Треба нам самим щось тут, на землі, придумати!

— Що ж ми можемо придумати, дідусю? — спитала вона плачучи.

— Якби хтось із людей погодився стати олійним деревом, то можна було б добувати з того дерева олію, заливати її в світильники. Люди б працювали вечорами при світильниках і не псували б собі очей.

— Я згодна пожертвувати собою для людей! — вигукнула дівчина, гордо підвівши голову.

Побачив дідусь, що вона від щирого серця говорить, і заходився розчісувати свою сиву бороду. Чесав-чесав, аж коли з бороди викотився маслянистий плід завбільшки з куряче яйце. Взяв дідусь той плід і, передаючи його дівчині, сказав:

— Проковтни, дитино, і ти станеш тим олійним деревом.

Анітрохи не вагаючись, старша сестра взяла плід у руки, донесла до рота і проковтнула. Тієї ж миті вона перетворилась на крислате, густолисте дерево, на якому враз зацвіли чудові квіти, а з тих квітів невдовзі зав'язалися плоди, кожен завбільшки з куряче яйце. І були ті плоди вщерть наповнені олією.

— Дитино,— сказав дідусь,— віднині ти зватимешся тунговим деревом!

Дмхнув легенький вітерець, весело залопотіло листя на тому дереві.

Дев'ять місяців чекав батько з дітьми старшої доньки, а її все не було. Засумували і затужили вони за нею.

— Піду я на гору Денюньшань! — сказала менша дочка.— Попрошу сивобородого дідуся сходити до місяця та й сестрицю разом відшукаю.

Наступного дня ще не світало, коли менша сестра вирушила в дорогу.

Ішла вона, йшла, перебиралася через широкі річки, переходила через високі гори, продиралася крізь густі ліси. Від довгої ходьби у неї ноги підкошувалися. Тоді вона поповзла на колінах. А коли розбила до крові коліна, розірвала свій одяг, позамотувала їх шматками тканини і рушила далі.

Дев'ять місяців добиралася менша сестра до гори і таки видряпалася на засніжену Денюньшань.

А там на камені сидів дідусь із сивою бородою, сивими вусами і сивими бровами. Сидів і великим гребінцем розчісував свою довгу сиву бороду, а біля його ніг стояв бамбуковий кошик. Виснажена дівчина підповзла до нього і мовила:

— Прощу тебе, дідусю, скажи місяцю, щоб він світив так ясно, як сонце, і сходив щоночі.

Глянув дідусь, а перед ним стоїть на колінах змучена дівчина, ноги в неї в ранах та саднах, і хитається від виснаження.

— Приходила вже до мене одна дівчина,— відповів співчутливо дідусь.— Передав я місяцю її прохання, та не може він світити, як сонце, і щоночі сходити, бо треба ж йому колись і в морі скупатись.

— А як же нам бути? — спитала засмучена дівчина.

— Треба наробити світильників і світити тунговою олією,— відповів дідусь, показуючи на тунгове дерево.— Дівчина, що раніше приходила, стала тепер тунговим деревом.

Підповзла менша сестра до дерева, поторкала стовбур і каже:

— Здрастуй, сестро! Ти стала тунговим деревом, щоб давати людям олію для світла.— Потім повернулася до дідуся і почала прохати:— Дідусю, я теж хочу стати олійним деревом!

Побачив дідусь, що вона від щирого серця сказала, і заходився чесати свою довгу сиву бороду. Чесав-чесав, аж поки викотився з бороди масляний плід завбільшки з голуб'яче яйце. Взяв дідусь той плід і, передаючи його дівчині, сказав:

— Проковтни його, дитино, і ти теж станеш олійним деревом.

Анітрохи не вагаючись, менша сестра взяла плід у руки, піднесла його до рота і проковтнула. Тієї ж миті дівчина стала невисоким зеленолистим деревом, на якому враз розпукли чудові квіти, а з тих квітів невдовзі утворилися круглі червоні плоди, наповнені олією.

— Дитино,— сказав дідусь,— віднині тебе називатимуть чайним деревом.

Повіяв легенький вітерець, весело зашелестіло листя на чайному дереві.

Дев'ять місяців чекали батько з сином сестер, та не повернулася ні старша, ні менша.

— Залишайтеся, тату, вдома, а я піду попрошу сивобородого дідуся сходити до місяця та, може, й сестер відшукаю заразом,— сказав хлопець.

Наступного дня ще й не світало, коли брат вирушив у дорогу. Так само, як і його сестри, дев'ять місяців ішов він і нарешті вибрався на засніжену Денюньшань. Брат теж побачив дідуся, що сидів на камені і розчісував довгу сиву бороду.

Почав брат просити дідуся сходити до місяця і попросити його світити ясно, як сонце, і сходити щоночі.

А дідусь відповів хлопцеві, що місяць не може світити, як сонце, і сходити щодня. Потім він розповів, що до нього вже приходили дві дівчини і тепер вони стали олійними деревами, з яких люди можуть добувати олію і світити нею.

— Я теж хочу стати олійним деревом,— вислухавши його, сказав хлопець.

— Як же ти станеш, коли в моїй бороді вже маслянистих плодів немає?

Підповз хлопець ближче до дідуся, притиснувся до його ніг і став благати:

— Сестри мої будуть людям служити, тож хіба я можу осторонь лишитись?

Зглянувся дідусь на такі благання, почав чесати свою бороду і вичесав з неї маленьку маслянисту кульку. Віддав він її хлопцеві і каже:

— Добрий хлопчику, з'їж цю кульку — і твоє бажання виповниться.

Підніс брат кульку до рота і проковтнув, і тут-таки перетворився на велике дерево з товстим стовбуром і листям, як голки. Стовбур дерева у багатьох місцях виблискував від живиці, що повиступала на корі.

— Хлопче,— каже дідусь,— зватимешся ти сосною. Повіяв вітерець, і весело зашуміла сосна.

Дев'ять місяців чекав батько, та так і не дочекався ні сина, ні дочок.

— Піду і я,— сказав він сам собі.— Попрошу діда, щоб місяць ясніше світив, а може, й дітей разом відшукаю.

Як і діти, дев'ять місяців ішов батько по бездоріжжю, поки нарешті вибрався на гору Денюньшань. Побачив і він дідуся, що сидів на камені і розчісував довгу сиву бороду.

Почав батько просити дідуся сходити до місяця і сказати йому, щоб ясніше світив і щоночі сходив.

Дідусь відповів йому, що даремно просити місяця, а потім додав, що до нього вже приходило трое дітей і всі вони стали олійними деревами, з яких люди можуть добувати олію і світити нею.

— Я теж хочу стати олійним деревом,— став багатити батько.

— Ні, не можна! — відказав дідусь.— Немає у мене більше ні масляних плодів, ні чарівних кульок... Але ти прийшов вчасно. Візьми насіння цих дерев з собою і порозсівай по землі. А потім навчи людей, як з їхніх плодів олію та живицю добувати і о темній порі користуватися світильниками, куди ту олію заливати.— Мовивши так, він віддав батькові бамбуковий кошик, що стояв біля його ніг.

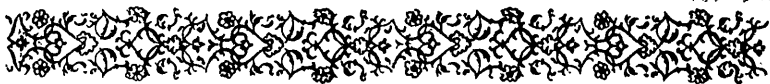
Повіяв легенький ветереч, захитали дерева своїми гілками, весело зашелестіло листя, і з кожного дерева посипалися в кошик плоди та насіння.

Узяв батько того кошика на плечі й пішов додому, сіючи плоди та насіння по горах та хребтах.

Минуло не так уже й багато часу — і всі гори, всі хребти вкрилися густими лісами. На тунгових та чайних

деревах в цих лісах росли олійні плоди, а стовбури сосон вкривалися живицею.

Кожна родина тепер мала вдосталь олії, щоб звечора наповнити світильники, і люди могли працювати при гарному освітленні хоч до самого ранку. Відтоді вже ніхто не хворів на очі, ніхто не сліпнув від нічних старань.

Пу Сунлін

ПОКИ ВАРИВСЯ ОБІД

Давно це було. В ті часи китайські юнаки, які прагнули стати чиновниками, повинні були раз на кілька років збиратись у столиці чи у великих містах, щоб скласти державні іспити на певну посаду, і лише після цього могли мріяти про самостійне життя. Один із таких юнаків, якого звали Цзен, блискуче склав іспити і з кількома приятелями, які також витримали випробування, поїхав за місто відпочити після великого напруження останніх днів.

Зовсім випадково вони дізналися, що в монастирі Вайрочани живе вішун, тож друзі спершу вирішили заїхати до нього, поспитати про своє майбутнє.

У монастирі вони зайшли в кімнату до вішуна, вклонилися йому й посідали. Той, зрозумівши їхній настрій, завів улесливу розмову. Цзен слухав його, помахуючи віялом та посміхаючись.

— Скажіть мені,— урвав він раптом вішуна,— чи стану я колись першим міністром?

Вішун миттю посерйознішав і відповів:

— Так, коли настане Довгий Мир, ви будете першим міністром аж цілих двадцять років.

Цзен дуже зрадів такому пророцтву й одразу записався.

Коли друзі вийшли надвір, почав накрапати дощ, і вони забігли до найближчої чернечої келії, щоб пере-

чекати негоду, замовивши перед цим у сусідній таверні обід.

У келії, на молитовному килимку, сидів лише якийсь старий носатий чернець із запаленими очима. Він навіть не глянув у бік молодиків, а ті, склавши руки на знак привітання, вклонилися йому, потім посідали на канапу і повели між собою розмову. Друзі вітали Цзена з блискучим майбутнім, а той, чимдалі сповнюючись радістю, відповідав їм:

— Коли мене призначать першим міністром, то тебе, Чжане, я пошлю губернатором на південь; потім викличу до столиці своїх двоюрідних братів і дам їм гарні посади, та й про інших родичів подбаю. Тоді можна буде сміливо сказати, що моя заповітна мрія справдилась.

Друзі Цзена покотились від сміху. А дощ за дверима періщив мов з відра. Цзен відчув, як втома скувала його тіло, і приліг на канапі.

Раптом, наче крізь сон, побачив: підійшли до нього двоє імператорських секретарів і вручили підписаний імператором указ, яким великий міністр і наставник Цзен запрошувався до участі у вирішенні важливих державних справ. Цзен з радістю поїхав у палац. Син неба покликав його до внутрішніх покоїв, посадив навпроти себе і завів розмову. Говорили вони довго, і наприкінці імператор повелів, щоб усіх чиновників третього класу і нижче призначав і звільнював лише Цзен. Потім імператор подарував міністрові халат, вигаптований драконами та пояском з яшмовою пряжкою, а також чудового породистого коня. Цзен накинув собі на плечі новий халат, низько вклонився імператорові й пішов.

А коли повернувся додому, то побачив замість свого старого будинку, з якого недавно вирушив до палацу, величну споруду з гарними, майстерно розмальованими колонами та різьбленими сволами. Цзен ніяк не міг збагнути, коли сталися ці дивні зміни.

Проте, вдавши, що йому байдуже, посмикав себе за бороду і тихо покликав, — і враз відгукнулися численні служники та челядники. А невдовзі до покоїв Цзена потяглися сановники різних ступенів та рангів — і всі вони дарували йому розмаїті заморські чудасії. Низько схиляючись у поштивому вітанні, вони входили і виходили безперервними вервечками. Коли з'являлися міністри, Цзен квапився їм назустріч, як кажуть у Китаї, «взувши капці задом наперед». Коли настала черга помічників та секретарів міністрів, то цим він ледь кивав головою і удостоював кількох слів. А тих, хто був на ще

нижчому шаблі, зустрічав майже непомітним кивком голови.

Губернатор провінції Шаньсі подарував йому десять молодих співачок. Вони дуже сподобалися Цзенові, тож тепер мало не щодня він ходив до них слухати музику та пісні.

Якось Цзен пригадав, що коли він був ще нікому не відомим бідним юнаком, то часто звертався по допомогу до впливового в їхньому місті чиновника Вана, який ніколи не відмовляв йому. А тепер, мабуть, Ван потребує його допомоги, то чому б не простягнути йому руки? Цзен написав доповідну імператорові, і невдовзі Вана було призначено радником в одне з міністерств.

Потім йому пригадалось, що імператорський стайничий Го колись неприязно позирнув на нього. Він викликав до себе прокурора Ченя, і той звинуватив Го в злочинах. І незабаром стайничого вигнали з роботи. Ось так Цзенова прихильність до кого-небудь чи ненависть стали впливати на людські долі, і від того він мав велике задоволення.

Цзенові сусіди боялися його влади і ладні були віддати першому міністрові і найкращі ділянки землі, і навіть нажити тяжкою працею майно. Відтоді своїм багатством Цзен дорівнювався до самого імператора.

Минув ще рік. Цзен став помічати, що придворні чиновники потай від нього про щось шепчуться, ніби засуджуючи його поведінку. Але перед ним кожен з них стояв, як слухняний кінь, отож Цзен і далі був такий само пихатий та зарозумілий, і не звертав більше уваги на таємничі перешіптування.

Та одного разу вчений Бао, що служив у ревізійній палаті, подав імператорові доповідну такого змісту:

«З дозволу вашої величності хоч довести до вашого відома, що вшанований вами Цзен був колись звичайнісіньким п'яницею, картярем та волоцюгою. Мовлене ним одне-єдине мудре слово привернуло увагу вашої величності, і ви одразу ж піднесли його на вершину влади. Відтоді його батько носить пурпурове вбрання, а син натягнув на себе яскраво-червоний халат найвищого чину. Доброзичливе ставлення і прихильність вашої величності до цього чоловіка не мають межі.

Однак він зовсім не думає про те, щоб, не шкодуючи свого здоров'я, а може, й самого життя, віддячити вашій величності вірною службою за численні милості. Навпаки: Цзен тішить своє самолюбство і зловживає владою. Він скоїв злочинів, за кожен з яких слід карати на гор-

ло, більше ніж волосся в нього на голові. Він вимагає хабарів від чиновників залежно від прибутковості їхніх посад.

Певна річ, цивільні й військові чини стали в нього частими гостями, а він за свою протекцію призначає ціну так само, як дрібні крамарі на базарі призначають ціну за товар. Тих, хто запобігав перед ним, ловив кожне його слово, було чимало. Але траплялось, що який-небудь шляхетний талановитий сановник або воєначальник не хотів йому лестити і в усьому догоджати. Тоді на такого непоштивця падала кара: одних він знижував у посаді, інших — взагалі проганяв зі служби, знімаючи з них вбрання вченого й обертаючи на звичайних простолюдинів. Іноді, коли підлегли не хотіли миритися з його свавіллям, він зовсім навіснів і засилав сміливців у місця, де, крім вовчого та шакалячого виття, нічого не почувеш. Він так залякав усіх придворних вашої величності, що ніхто не сміє явитися на ваші ясні очі й розповісти правду.

Перший міністр безжалюбно пригночує простий народ, обкладаючи його непосильними податками і оббираючи до нитки. Сморід його злочинів та ядучі випари людської кривди затьмарили сонце над вашою імперією!

Сподіваючись на ваше високе заступництво, Цзен не боїться ні блискавки, ні грому; він і не думає каятись у своїх гріхах. Коли ви, ваша імператорська величність, велите йому прибути до палацу і доповісти про свої діяння, він стелеться повзучою травою, а від вас виходить, мов грізний змій. Не встигне він виїхати за двірцеву браму, як у нього в саду починає гриміти музика, лунають пісні, а дім заповнюють ті, хто сподівається на підтримку всемогутнього сановника. Ось так у безперервних гулянках, у турботах про гінчаків та коней минають його дні і ночі. Він зовсім байдужий і до державних справ, і до життя народу. Де ще, в якій іншій країні світу може бути такий перший міністр?

Як у столиці, так і по всій країні люди здивовані й охоплені жахом, а в їхніх серцях клекоче гнів. Треба його негайно покарати, відтяти сокирою голову, інакше буде страшне лихо.

Ваша величність, я не можу спокійно жити на цьому світі, бо тремчу від страху і вдень і вночі. Але, ризикуючи власним життям, я добрав сміливості і виклав усе, як воно є насправді, сподіваючись привернути вашу увагу. Падаю перед вами ниць — слізно благаю вас, звеліть відрубати голову цьому підступному лестуну і за-

брати в казну нажите брехнею і свавіллям все його багатство. Тоді небо змінить свій гнів на милість, а на землі з полегкістю зітхнуть усі прості люди. Якщо ж доведуть, що я звів на людину наклеп, то хай мене суворо покарають».

Ось такого листа одержав імператор. Дізнавшись про це, Цзен увесь затремтів з переляку так, наче його облили крижаною водою. Імператор, утім, обійшовся з міністром великодушно, залишив доповідну в себе, не давши їй ходу. Та невдовзі посипалися скарги від багатьох ревізорів та вищих сановників, які викривали численні непорядні вчинки першого міністра. Від нього відвернулись навіть ті, хто ще зовсім недавно кланявся йому в ноги і величав батьком рідним.

Отож зрештою вийшов указ про конфіскацію Цзенового майна і про його заслання в далеку провінцію Юньнань, де він служитиме простим солдатом.

Довідавшись про указ, першого міністра поймав жах. Незабаром до нього на подвір'я ввійшли кілька десятків солдатів, озброєних шаблями та списами. Вони вдерлися у внутрішні покої, зірвали з Цзена міністерський одяг та шапку, скрутили йому руки. А тоді стали виносити з кімнат і складати на подвір'ї все його багатство: золото, срібло, гроші, гори перлів, агатів та іншого коштовного каміння. Далі навитягували тьму-тьмущу всіляких речей, в тому числі розмаїтих килимків, запинал, гардин, занавісок і навіть дитячих пелюшок та жіночих черевичків. Цзен дивився на своє багатство, і серце його обливалося кров'ю.

Нарешті позамикали й позапечатували всі будівлі, комори та гамазеї, а Цзеновим домашнім веліли забиратися геть. Приставлений до колишнього міністра та його дружини охоронець повів їх з двору. Ковтаючи гіркі сльози, вони вирушили в далеку путь. Почали було просити, щоб їм дали хоч яку-небудь шкапу та старенького візка, аби тільки не йти пішки, однак їм відмовили.

Верст через п'ять у Цзенової дружини розболілися ноги, і вона вже ладна була впасти на землю, але чоловік подав їй руку, і так, підтримуючи одне одне, вони пройшли ще верст із п'ять, а може, й більше. Тепер уже й сам Цзен ледве переставляв ноги...

Раптом шлях їм перетнули високі гори, які своїми вершинами чіплялися за хмари. Цзен сумно подумав, що у них, певне, забракне сил подолати ці кручі, і з очей у нещасного закапали сльози. Наглядач раз по раз зиркав у їхній бік і не дозволяв зупинитися ні на мить. Ско-

ро Цзен помітив, що сонце хилиться до обрію, а при-тулку, де можна було б заночувати, не видно. Ледве тягнувши ноги, вони пленталися далі. Коли дійшли до середини гори, дружина знесилена впала на коліна і гірко заплакала. Цзен теж зупинився біля неї, щоб пере-вести дух, хоч наглядач і накинувся на них з лайкою.

Раптом десь неподалік залунали людські голоси — то зверху спускалася ватага розбійників, кожен з яких тримав у руці гострий ніж. Наглядач злякався і зразу втік, а Цзен укліяк перед розбійниками і став благати, щоб вони пожаліли його, бо він такий бідний, такий не-щасний, а його женуть у далекі краї на заслання. Роз-бійники, люто витріщивши очі, грізно кричали:

— Усі ми — прості люди, яких ти мало не позовдив з білого світу, тож нам, негіднику, нічого не треба, окрім твоєї паскудної голови.

Цзен спалахнув від гніву.

— Та чи знаєте ви, — гукнув він, — що я хоч і скоїв злочин, але все-таки був першим міністром? То як же ви посміли напасти на мене, мерзотники?

Розбійники розлютились ще дужче, один з них роз-махнувся великою сокирою й рубонув Цзена по шиї. Колишній міністр відчув, як його голова зі стуком упала на землю. Не встиг отямитись, а перед ним уже стоять два чорти. Вони скрутили йому руки за спиною і пове-ли геть.

Ішли вони, може, годину і прийшли до великого міста. Підвели його до пишного палацу. В одному із залів того палацу на помості сидів чоловік, дуже страшний на вигляд, певно, якийсь цар, і, схилившись над столом, вершив суд: одних карав, інших милував. Цзен, коли підійшла його черга, упав перед ним на коліна і почав слізно благати, щоб йому зберегли життя. Цар зазир-нув у його справу і, прочитавши кілька рядків, люто закричав:

— Цей злочинець дурив свого імператора і завдав великої шкоди усій країні! Кинути його за це у казан з киплячим салом!

І зразу завили, заверещали, затюкали десятки сотень чортів. Тієї ж миті здоровенний чортяка схопив Цзена і поволік східцями у підземелля, де на тринозі, над купою жаркого вугілля, стояв велетенський казан. Цзен зіщулювся, жалібно заскиглив, але сховатись було ніку-ди. Чорт узяв його однією рукою за чуприну, а дру-гою — за ногу і кинув у казан. Цзенове тіло скрутилося в клубок і разом з хвилями розпеченого сала почало то

підніматися до поверхні, то опускатися на дно казана. Шкіра та м'язи грішника палали вогнем. Зрештою кипляче сало проникло до його нутрощів і тепер мучило його ще й зсередини. У Цзена лишилося тільки одне бажання: якнайскоріше вмерти. Та хоч він і прагнув смерті, але та зволікала.

Минуло, мабуть, з півгодини; до казана підскочив чорт, витяг Цзена великими вилами і кинув цареві до ніг. Той ще раз зазирнув до його справи.

— Як?! — знову закричав він гнівно. — Користатися владою, щоб визискувати свій народ? Покарати за це злочинця на ножовій горі!

Чорт знову схопив його і поволік в інше місце. Неподалік від палацу Цзен побачив невелику гору, густо втикану гостролезими ножами, що стирчали в різні боки, мов молоді пагони бамбука. Він побачив, що на тих ножах уже корчилося кілька чоловік. Від їхнього моторошного стогону та крику у Цзена похололо серце. Чорт потяг бідолаху на гору, а він усе опирався та плакав. Тоді нечистий вихопив швайку, намащену чимось пекучим, і встромив Цзенові в голову, в самий мозок. Цзен, стогнучи від болю, просив зжалитися над ним, але розлучений дідько вхопив його і підкинув угору. Цзен відчув, що злетів мало не під хмари, а потім із запаморочливою швидкістю став падати. Гострі ножі прохромали йому груди — і пекельний біль затьмарив білий світ.

Під власною вагою тіло поволі опускалося нижче й нижче, поки врешті Цзен зірвався з ножів і скотився до підніжжя гори. Якийсь час він лежав не в змозі поворухнути ні ногою, ні рукою. Та чорт поставив його на ноги і знову погнав до царя. Той звелів підрахувати, скільки золота награбував Цзен, торгуючи чинами та своєю ласкою, зухвало порушуючи всі закони, самочинно привласнюючи чуже добро. Наперед вийшов бородань з рахівницею та конторською книгою в руках і доповів:

— Три мільйони двісті десять тисяч!

— Якщо у нього й справді такі загребуші руки, то нехай вип'є це багатство.

Чорти хутенько настягали величезну купу золота та срібла, які стали плавити в залізному казані. Згодом вони заходилися по черзі черпати з казана розтоплений метал і заливати Цзенові в горло. Метал тік по щоках, шкіра на обличчі тріскалась та шкварчала. Розплавлений метал спалював усе на своєму шляху. Поки Цзен жив на землі, то завжди журився, що у нього мало зо-

лота та срібла, а тепер, навпаки, бідкався, що його так багато! Півдня катували його чорти і закінчили тільки тоді, коли Цзен випив усе до останнього черпака.

Після цього пекельний цар наказав відвести його в округу Гуаньчжоу і там перетворити на жінку. В Гуаньчжоу Цзена підвели до товстої залізної поперечини, на яку було насаджено величезне колесо, що палахкотіло вогнем. Яскраві омахи полум'я сягали аж до неба. Чорт копнув Цзена ногою і звелів йому лізти в те колесо. Та коли нещасний, заплющивши очі, ступив кілька кроків, колесо завертілося в нього під ногами, і Цзенові здалося, що він стрімко падає. Тіло враз похололо. Цзен розплющив очі і глянув на себе — він був не дорослим чоловіком, а маленькою дівчинкою! Неподалік стояли його батьки, вдягнуті в старе дрантя, з безлічі дірок якого стирчала вата. Жили вони в землянці, стіни якої були завішані всілякими кошиками, костюрами. І Цзен зрозумів, що став дочкою жебраків.

Тепер дівчинці доводилося щодня бігати разом з іншими старченятами, тримаючи в руках миску для милостині. А живіт підводило від голоду, бо нерідко бідоласна цілий день не мала й ріски в роті. Суконька в неї була дірява, і холодний вітер пронизував тіло аж до самих кісток.

Коли дівчинці виповнилося чотирнадцять років, її віддали в найми. Хоч одяг та харчі були й тепер поганенькі, але все-таки кращі ніж досі. Зате господиня була лиха і мало не щодня шмагала її нагаєм. На щастя, господар ставився до дівчинки ліпше і це трохи скрашувало її злигодні.

Одної ночі сусідський парубок, відомий гультьяй, переліз через паркан, пробрався до неї в кімнату і став залицятися. Враз дівчина пригадала, як поплатилася за гріхи у своєму попередньому житті. Після мук, яких їй завдавали чорти, хіба можна знову братися за старе? Від таких думок дівчині стало страшно, і вона закричала на весь дім. Хазяїн з хазяйкою прокинулися й прибігли до неї. Гультьяй хоч-не-хоч мусив тікати.

Через кілька днів до дівчини вночі зайшов сам господар. Коли вона почала скаржитися йому на свої злигодні та образи, в коридорі раптом почувся шум. Двері розчахнулися, і до кімнати вбігло двоє розбійників, озброєних ножами. Вони вмиль відтяли господареві голову і стали запихати в мішки одяг та інші речі. А дівчина, зіщулившись під ковдрою, ледь дихала від страху.

Коли розбійники нарешті пішли, вона заголосила й

кинулася до господині. Та злякалась і закричала на гвалт. Запідозривши, що то наймичка разом зі своїм коханцем убила її чоловіка, вона подала скаргу правителеві округи. Після катувань в управі дівчину засудили до страшної кари: згідно з законом її мали четвертувати.

І от її зв'язали й повели до місця страти...

Образа стисла їй груди, перехопила дух... Насилу переставляючи ноги, дівчина в розпачі почала скаржитись на несправедливий вирок, думаючи водночас, що на всіх дев'яти поверхах потойбічного світу та на вісімнадцяти поверхах страшного пекла такої несправедливості, мабуть, не побачиш.

Цзен затремтів усім тілом, і з його грудей вихопився жаский крик.

— Тобі що, страшне щось приснилося? — спитали приятелі.

Розплющивши очі, Цзен побачив, що старий чернець сидів там, де й раніш.

— Поглянь, проспав мало не до заходу сонця, — дорікали друзі Цзену. — Час би й попоїсти, бо животи підводило.

Цзен з сумним, байдужим виглядом підвівся з канапи, а чернець, ледь усміхнувшись, спитав його:

— Ну, то як, збулося пророцтво про те, що ви станете першим міністром?

Цзен здивовано подививсь на нього, а тоді, склавши руки, схилився перед старим і попросив його наставити на путь істинний.

— Плачайте в душі своїй добрі помисли, будьте милосердним до людей, тоді і в геєні вогненній виросте для вас квітка зеленого лотоса Будди... А більше я вам нічого не скажу, бо звідки мені, простому ченцеві, знати всі премудрості?

Цзен зайшов до келії радісний, утішений собою, а надвір виходив сумний, ніби чимось пригнічений. Райдужні мрії про високі палаци та пишні хорони розвіялись, а натомість прийшло цілковите збайдужіння.

Через якийсь час Цзен подався у гори, і, що було з ним потім, ніхто не знає.

Цзінь Хе, Лінь Ді БАБУСИНІ ФІНІКИ

Рано навесні посадила бабуся фінікову пальму. Довелося їй немало попрацювати: і ґрунт угноювала, і поливала майже щодня, і гусінь визбирувала. Незабаром пальма рясно завітла. А коли пелюстки обсипалися, завіязались на ньому фініки; було їх багато-багато, і таких великих, як голубині яйця. Обліпили собі гілки та й спіють на сонці.

Одного дня пішла бабуся в місто, а тут несподівано налетіла буря. Пальма затрусилася під вітром, посипалися фініки на землю, жодного на дереві не залишилось.

Коли дощ ущух, із своєї нори виповз їжак. Підбіг він до дерева, скрутився в клубок, покотився, настромив кілька фініків на свої голки і гайда додому.

А тут саме дятел нагодився:

— Хто тобі фініків дав? — питає.

— Сам назбирав, — відповів їжак. — Там їх під деревом ціла купа. Хочеш — можеш і ти назбирати.

Підлітає до них сорока та й каже:

— Бабуся дерево посадила і так про нього дбала. А сьогодні, коли її вдома немає, ти фініки у неї потяг.

Соромно стало їжакові. Подався він назад до дерева і поскидав фініки на землю.

— Уже вечоріє, давайте занесемо фініки бабусі в хату, — запропонувала сорока.

— Згода, — підтримав її дятел.

— З радістю допоможу, — сказав їжак.

Знову він покотився під деревом і настромив на свої голки фініки, а сорока та дятел взяли по два плоди і майнули до хати.

Підлітають вони до дверей, а ті замкнені. Скільки не бив дятел дзьобом у дошку, та відімкнути їх не зміг.

— Нічого у тебе не вийде, — сказала сорока, підле-

тівши до вікна, і продзьобала папір, яким було заклеєне вікно замість шибок.

Тут підійшов до бабусиної хати і їжак.

— Якщо вже так,— каже він,— то давайте я носитиму фініки, а ви кидайте крізь дірку в хату.

Працювати завершили, коли вже місяць зійшов.

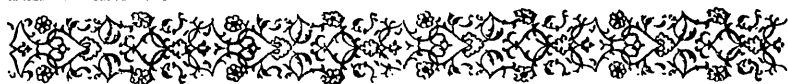
— Потомилися ми, ходімо он до того великого каменя та спочинемо на ньому,— мовив їжак.

Тим часом бабуся повернулася з міста. Підійшла вона до дерева і мало не заплакала: жодного фініка не залишилося на ньому. «Не інакше, як буря пооббивала, а вода позносила»,— подумала старенька.

Засмутилася вона, та робити нічого, відімкнула двері і тільки зайшла до хати, як посковзнулася і впала. Озирнулася, помацала довкола руками: що б це могло бути? Придивилась, а всю підлогу всіяно фініками. Швиденько зіп'ялася стара на ноги, виглянула із дверей і голосно запитала:

— Хто це допоміг мені? Чим я віддячу тому добродієві?

А їжак, дятел та сорока слухають бабуся і тільки всміхаються.

Цзінь Цзян

ЛИСИЦЯ ТА МАВПА

На острові, посеред річки, росло дерево, на якому стигли червонобокi персики. Через ці знадливі плоди лисиця та мавпа загубили спокій. Сиділи вони якось на березі й гадали, як би його через річку перебраться. Нарешті, порадившись, вирішили, хоч важко було, а таки зробити кладку через річку. Знайшли довгу колоду і перекинули її через протоку.

Але колода вузька, удвох по ній не пройдеш.

— Я піду першою, а ти слідом за мною,— запропонувала лисиця.

Мавпа не перечила і пропустила лисицю вперед. Але хитра лисиця й гадки не мала ділитися здобиччю. Перейшовши на острів, вона відіпхнула колоду від берега і, сміючись, сказала:

— Не пощастило тобі сьогодні, сестрице мавпо, покуштувати персиків. Іди собі додому.

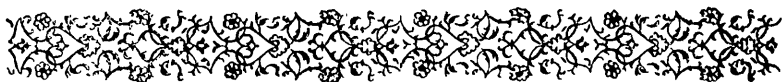
Розгнівалась мавпа, але, погамувавши злість, теж засміялась:

— Ласуй персиками на здоров'я, але додому ти вже не повернешся.

Схаменулася тоді лисиця, заплакала і стала благи:

— Люба мавпочко, ми ж з тобою давні друзі. Врятуй мене!

А мавпа відвернулася і пішла собі додому.

Дуань Вейцзюнь

ДІВЧИНА—МОЛЮСК

Жив колись юнак на ім'я Чжан Гань. Було йому років двадцять. Батько та мати у нього давно померли і не мав він ні братів, ні сестер. От і мусив сам-один обробляти клапчик землі, що дістався йому у спадок. Щодня, як тільки зійде сонце, він вставав, готував собі обід у поле, замикав двері й рушав працювати. Додому повертався лише після того, як сонце вже ховалося за гору. А ще ж треба було зварити вечерю, випрати одяг, полагодити черевики. За щоденним клопотом ніколи було й замислитись над своїм тяжким життям.

Одного разу, йдучи з поля додому, юнак знайшов на дорозі молюска, такого гарного, наче коштовний камінь. Приніс хлопець молюска додому, вкинув у кадуб з водою, і вода в кадубі враз стала чиста, прозора.

На другий день хлопець, повернувшись із поля, зайшов у хату, а там чисто прибрано, плиту витоплено. Підняв покришку казана — повен казан каші. Здивувався юнак і каже сам собі:

— Хто це зробив?.. Хто мені допоміг?.. І хто б це міг бути?.. Двері ж були замкнені...

Роззирнувся довкола, але в хаті було порожньо, як завжди.

— Гаразд. Повечеряю, а тоді пошукаю,— вирішив він.

Каша була така запашна, така смачна! Полоївши, хлопець прибрав після себе і ліг спати, бо дуже стомився за день. Проте раніш бувало, тільки ляже він на постіль, одразу ж і засне, а того дня все перевертався з боку на бік, міркував над тією загадкою.

— Хто ж це мені допоміг?

Гадав майже до півночі, але, нічого не придумавши, не помітив, як і заснув.

Проспівали півні, засіріло небо. Встав юнак і хотів промити рис, щоб зварити собі сніданок, аж глядь —

під казаном жар червоніє і їжа вже готова. Ще більше здивувався він, навіть лячно стало хлопцеві.

— Та хто ж це мені допомагав? — питав він самого себе, обдивляючись кімнату, але ніде не помітив навіть людської тіні.

— Гаразд, попоїм, а на ситий шлунок і думатиметься легше.

Після сніданку юнак навмисне не став підмітати підлогу, носити воду і мити посуд, як це він робив досі, а замкнув двері й пішов у поле. Їсти з собою нічого не брав, тому в обід довелось іти додому. Неквапом простуючи стежкою, він гадав: «Може, вже й обід зварено?»

І справді, не лише обід було зварено, а й долівку підметено, і посуд вимито. Крім того, хтось виправ його брудний одяг і повісив сушитися на бамбуковій жердині; старі капці з новими латками стояли біля ліжка.

«Щось дивне діється»,— подумав юнак, але в чудо не хотів вірити. Гадав, що то сусідська бабуся жаліє його і потайки допомагає.

Пішов він до бабусі, що жила у сусідстві.

— Це ви, бабуся, зварили мені обід і випрали одяг?

— Ні,— відповіла старенька,— я й своїх справ не ладна за день переробити.

— Тоді хто ж усе це зробив?

— Не знаю,— відповіла бабуся, пораючи якусь хатню роботу.

Здивувався юнак ще дужче, тепер він зовсім нічого не міг утнути. А обід же був такий смачний, такий духмянний.

«Якби у мене була дружина, то вона б у всьому мені допомагала. Разом у полі б працювали, разом у домі поряdkували, було із ким погомоніти, повеселитись.

Звечора йому не спалося, в голові роїлися думки. Заснув уже після третіх півнів. Коли засинав, то вуста його осяяла усмішка — мабуть, хлопець щось придумав.

Зранку, як і щодня, пішов юнак у поле і, не дочекавшись обідньої пори, поспішив додому, щоб зрештою довідатись, хто там у нього порядкує. Відчинив двері і побачив дівчину в темному одязі, з волоссям, заплетеним у дві коси; стоїть біля плити й готує обід. Як тільки вона відчула, що хтось зайшов до хати, мерщій кинулася до кадуба, хлюпнула вода — і дівчини не стало.

Розповів юнак про те диво старенькій сусідці.

— Це дівчина-молюск, вона тобі й допомагає,— здогадалася бабуся.

— А що ж мені робити?

— Дурненький! Коли вона виповзе зі своєї мушлі, хапай мерщій ту мушлю і бери дівчину собі за дружину.

Юнак подумав, що бабуся гарно порадила, і вирішив не йти в поле, а схватись у хаті й чекати, поки дівчина вилізе. Сидить він, сидить, вже й день минув, і сонце зайшло, на небо зорі висипали, а в хаті нікого не видно й не чути. Від довгого сидіння закололо у юнака в боці, болів поперек, перед очима кола пішли, в роті пересохло, а кишки грали марш від голоду. Виліз він зі свого сховища; в кімнаті нікого, казан порожній, плита не топлена. Зітхнув юнак тяжко і заходився готувати вечерю.

Ще один день не працював у полі, а просидів у закутку до самого смерку, але так нічого й не побачив. Довелося знову самому вечерю варити.

Так минув і третій день, і четвертий... і шостий, а дівчина все не з'являлась. Юнак подумав, що вона, певне, гнівається на нього. Сьомого дня, загубивши надію побачити її, хлопець поклав на плече мотику і подався в поле.

Прийшов, поглянув на посіви й сторопів: геть усе поле позаростало бур'янами. Взявся юнак полоти і так захопився роботою, що не помітив, як сонечко стало до землі хилитися. Тут він згадав, що навіть не обідав, й заквапився додому. Знову, як сім днів тому, плита була витоплена, посуд помитий, а їжа здалася йому ще смачнішою.

Пообідавши, юнак знову пішов у поле, але робота не йшла на лад: його тривожили думки про вродливу дівчину-молюска. Повернувшись додому, побачив на столі вечерю, але цього разу їжа не лізла йому в горло.

Вранці він знову сховався у закутку і просидів аж до заходу сонця, коли зорі всіяли небо, а живіт підтягло до хребта, але так нічого й не побачив. Довелося варити вечерю самому.

Знову пішов юнак до бабусі-сусідки.

— Ой, бабуню! Більше не прийде дівчина-молюск,— сумно мовив він.

— А може, вона хоче перевірити, чи ти насправді працюватимеш і швидко, і вправно, то дівчина-молюск, може, й стане твоєю дружиною.

Послухався Чжан Гань бабусиної поради: щодня працював у полі сумлінно, і вдома у нього завжди був лад.

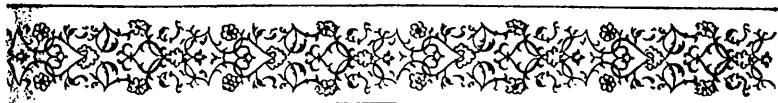
Чимало днів збігло. Прокинувся якось Чжан серед ночі. Тільки-тільки проспівали треті півні. Нараз із кадуба почувися дивні звуки. Він вирішив, що це дівчина-молюск виходить із води. Юнак сповз тихесенько з ліжка, підійшов до дверей і визирнув на кухню.

Й прикрив рота рукою, щоб не закричати від подиву. На його очах молюск підповз до вінця кадуба, виліз із своєї черепашки, стріпнувся і перекинувся гарною дівчиною з двома довгими косами, яку він бачив першого разу. Від радості юнакові хотілося стрибати, але він боявся навіть поворухнутися і не промовив ані звуку. Затамувавши подих, парубок спостерігав, як дівчина підійшла до плити, набрала рису, промила його водою, висипала в казан і розпалила вогонь. Прочинив Чжан тихенько двері, зайшов до кухні, намацав у кадубі рукою черепашку, з якої вилізла дівчина, і сховав її до кишені. Дівчина лише тепер відчула, що хтось зайшов до кімнати, метнулась до кадуба, та було пізно: черепашка зникла. Почала вона благодати юнака, щоб той віддав їй черепашку.

— Будь моєю дружиною! — сказав він натомість.— Я відразу покохав тебе. Якщо ти згодна, житимемо вкупі, разом працюватимемо. Подумай, як хороше нам буде удвох!

Дівчина засоромилася, зашарілася і нарешті погодилася.

Так одружилися молодий селянин Чжан Гань і дівчина-молюск. Жили відтоді у злагоді, та й працювали на совість. Він ходив у поле, а вона вдома господарювала: варила їсти, пряла, шила, поралася біля свиней та овець.

Жу Цяохуа

ПАПУГА

Був колись цар, і жив у того царя в золотій клітці мудрий папуга. От одного дня папуга й каже цареві:

— Відпусти мене, царе, злітати на батьківщину, родичів провідати. Я їх, мабуть, років сто не бачив. А через два дні я повернусь.

Цар подумав-подумав і випустив папугу. А на другий день прибіг до нього радник і мало не кричить:

— Обдурив вас папуга, не повернеться він ніколи до палацу, бо набрндло йому в клітці жити, дарма що вона золота!

— Гаразд,— мовив на те цар.— Якщо не повернеться, то ти замість мене царюватимеш, а як прилетить назад, то я заберу все твоє майно.

Наступного дня папуга повернувся до своєї клітки та ще й зернятко якесь приніс цареві.

— Посади, царю, це зернятко,— пояснив він,— і виросте з нього велике дерево. За рік на тому дереві з'являться плоди. Хто покуштує цих плодів, той зразу стане молодим.

Хоч-не-хоч мусив радник віддати цареві все своє майно, нажите за багато років.

Покликав цар садівника і звелів йому посадити дивне зернятко у своєму саду. Минув рік. З того зернятка виросло велике дерево, на якому стигли два плоди. І ось настав час, коли садівник зірвав плід, поклав його на таріль і поніс цареві.

Біля палацу його перестрів радник.

— Що це ти несеш? — подікавився він.

— Плід, покуштувавши який, навіть дід стає міцним парубком. Несу цареві.

— Дай-но того плода... Зачекай мене тут, я хочу роздивитись його пильніше. А тоді віддам тобі.

Садівник погодився.

Приніс радник плід до своєї кімнати і отруїв його.

А тоді повернув садівникові. Той відніс плід до палацу. Цар узяв його з тарелі і вже хотів було покуштувати, як раптом до царських покоїв убіг радник:

— Ой ваша величність! Не їжте того, чого жодна людина не куштувала. Може, ці плоди неїстівні, і тоді ви втратите ваше безцінне життя!

Подумав цар і, вирішивши, що радник має рацію, вирізав із середини плода невеличкий шматочок і кинув собаці. З'ївши той шматочок, собака здох.

Радник, який хотів помститись мудрому папузі за втрачене майно, мовив:

— Тільки подумайте, ваша величність, як ви піклувалися про папугу і чим він хотів вам віддячити.

Розгнівався цар, витяг папугу з клітки і відкрутив йому голову. Потім наказав зрубати дерево, а садівника стратити.

Царські челядники похапали сокири і кинулися щодуху в сад. Бачать, там, під тим чарівним деревом, сидить юнак з дівчиною.

— А де садівник?! — загорлали царські слуги.

— Я садівник, — відповів юнак, — а це моя дружина.

Не повірили. Зрубали вони дерево, а юнака і дівчину відвели до палацу.

— Ми й раді відтяти голову садівникові, — доповіли челядники цареві, — але в саду його немає. Лиш оцих молодят здибали там.

— Що ви робили в моєму саду?! — закричав цар.

— Я ваш садівник, — відповів юнак.

— Я тебе не наймав у садівники, — ще дужче гримнув на нього цар. — Моему садівникові не менше сімдесяти років!

— Не гнівайтесь на мене, ваша величність, — мовив юнак. — Довідалися ми з дружиною, що ви звеліли нас покарати, і вирішили з'їсти другий плід, що залишився на дереві, та й померти від цього. Але ми не померли, а помолоділи.

Цар замислився, а потім питає юнака:

— Куди ти заходив, несучи плід до палацу?

— Нікуди не заходив, — відповів юнак. — Але по дорозі мене перестрів ваш радник. Він узяв плід, заніс на хвилину до своєї кімнати, а потім вийшов і віддав мені.

Цар відразу збагнув підступність свого радника і звелів стратити його.

Відтоді царя часто бачили біля могили мудрого папуги. А вертаючись до палацу, він підходив до пня дерева, плоди якого повертали людям молодість, і скрушно зітхав.

Сяо Ганьню, Пань Пінюань ЧАРІВНИЙ КОШИК

Надумавсь один князь збудувати високий-високий, аж до самого неба, замок.

— Заберу я у племен тун та мяо їхнє золото і срібло, захоплю всю їжу, а ще найвродливіших дівчат і все це сховаю в замку, а сам сидітиму в найвищій вежі й стежитиму за близькими й далекими селами, щоб бува в якому не спалахнув бунт проти мене,— казав він своїм вельможам.

І звелів князь своїм воїнам хапати людей і примушувати їх рубати ліс та випалювати цеглу для новобудови. У тринадцятирічного хлопця Дуге забрали тата з мамою і теж послали випалювати цеглу. Вдома залишилися Дуге та його трирічний братик і півторарічна сестричка. Тепер хлопцеві доводилося самому і малят доглядати, і в полі працювати.

Щодня до сходу сонця виходили діти на схил гори, ставали там під розлогим деревом. Дуге лівою рукою пригортав до себе братика, а правою — сестричку. Сльози в дітей котилися по щоках, коли вони примовляли:

Татусю, мамусю, чому не йдете
І діткам сердешним ви сліз не втрете?
Ми схудли й змарніли, чекаючи вас...
Татусю, мамусю, верніться до нас!

Отак щодня виходили трійко худеньких, виснажених діток на гору і плакали. Слізки крапали, крапали у них з очей — і з тих сліз утворився цілий струмок. Побіг той струмочок до річки, а річка потекла в море. З моря, перемагаючи течію, до них попливла золота рибка.

Тепер, коли діти, стоячи під деревом, починали плакати, золота рибка підпливала до берега, висувала з води голову і, дивлячись на дітей, безгучно розкривала й закривала рота.

Одного разу золота рибка висунула з води голову, щоб поглянути на дітей, але тут налетів хижий птах

і вхопив її. Побачив це Дуге, закричав на птахів, той злякався і випустив золоту рибку із дзьоба.

Підбіг Дуге до рибки, взяв її обережно руками і каже:

— Ти така сама нещасливиця, як і ми. Стрибай у воду, пливи до своїх батьків і живи разом з ними.

Опинившись у струмочку із сліз, рибка вклонилася дітям, махнула хвостом і попливла геть.

На другий ранок Дуге знову стояв з братиком та сестричкою на горі. Вдивляючись удалину, вони плакали та промовляли:

Татусю, мамусю, чому не йдете
І діткам сердешним ви сліз не втрете?
Ми схудли й змарніли, чекаючи вас...
Татусю, мамусю, верніться до нас!

Підпливла золота рибка до берега, вихопилася зі струмка і, пролетівши над водою, впала за кущ троянди. Невдовзі з-за куща вийшла гарна-прегарна дівчина в золотавому одязі.

— Дуге, — сказала вона, — під горою Хуаннюшань є ущелина, а в тій ущелині живе чарівний бичок. Щороку восьмого квітня, на свято князя корів, коли сонце стає у зеніті, він вистрибує з ущелини і через печеру Байшитун проходить у гору Хуаннюшань, щоб поздоровити князя з днем народження. Рушай до печери й затули опідні великим бамбуковим кошиком вхід до Байшитун. Чарівний бичок наткнеться на кошик і зупиниться. А ти стрибай йому на спину, обніми руками за шию, а ногами міцно стисни боки. Бичок підстрибне сім разів по сім і, якщо не зможе скинути тебе, виконуватиме всі твої накази. Звели бичкові їхати до вашого князя. Коли приїдете до палацу, бичок затопче князя ногами, а ти врятуєш своїх рідних.

Дівчина замовкла і пішла за трояндовий кущ, невдовзі плюснула вода в ручаї — і від берега попливла золота рибка.

Послухався Дуге дівчини. Діждавшись восьмого квітня, встав ще вдосвіта, взяв великий бамбуковий кошик і пішов на гору Хуаннюшань.

Йде він, іде, коли бачить: лежить на дорозі величезна змія, очі здоровецькі й світяться, мов каганці, з роззявленої пащі висолопила довгого язика — чигає на здобич.

У хлопця стислося серце.

Кепська справа! Як же бути? З одного боку скеля, з другого — прірва, обійти ніяк.

Сховався він за великим каменем і став чекати, поки змія поповзе геть. А та лежить собі і не ворушиться. Сонечко тим часом уже майже над головою, не можна більше гаяти часу.

— Робити нічого, доведеться битися,— вирішив Дуге.

Вискочив він із схованки, розмахнувся коромислом і вперіщив змію по потилиці. Розсердилася змія, засичала, ще ширше роззявила пащу і кинулася на юнака. А Дуге підняв кошика і накинув змії на голову. Потім сів зверху і давай лупцювати її коромислом. Змія скрутилась, а тоді махнула хвостом і відкинула хлопця. Впав Дуге на гострий камінь і поранив собі ногу. Насилу підвівшись, він стояв на одній нозі і бив змію коромислом. Невдовзі та нерухомо випросталася на шляху.

У Дуге з рани сочилася кров; він сів на землю, нездатний навіть ворухнути рукою чи ногою. Та, згадавши про пенависного князя, про палац до неба, про людей, що зносять муки, про рідних тата й маму, брата і сестричку, вхопився за коромисло і, зціпивши зуби, пошкунтильгав до гори Хуаннюшань.

Скоро південь, а до гори ще так далеко! Подивився хлопчина на сонце і, як міг, надав ходи.

Раптом у струмочку, над яким бігла стежка, випірнула золота рибка; вона підпливла до берега, вистригнула з води і впала за куц троянди. Мить — і рибка перекинулася гарною дівчиною. Дівчина підняла віяло, яке тримала в руці, і двічі махнула ним — враз повіяв дужий вітер, підхопив Дуге, кошика, коромисло і переніс до підніжжя гори.

Сонце саме стало у зеніті. Дуге хотів було затулити кошиком вхід до печери, але не встиг. Золотавий бичок проскочив у нього під носом. Схопив Дуге бичка за хвіст, але не втримав, упав на землю, лише клопоть шерсті висмикнув з хвоста: Кілька жмутків шерсті зачепилося й за кошик. Оце і все.

Бичок зник, печера закрилася, а Дуге лежав перед скелею і гірко зітхав.

— Ох, клята зміюко, це через тебе я не впіймав бичка, не поквитався із князем, не врятував людей та своїх батьків. Як же я тебе ненавиджу!

А з ноги у Дуге й далі цебеніла кров, нога боліла нестерпно. Провів він рукою, в якій тримав жмут шерсті, по рані — і що за диво! — біль враз ушух, кров зупинилась, хлопень звівся на ноги.

Тут Дуге відчув, що дуже зголоднів. Зазирнув у кошик і подумав: «Який же я дурень! Чому не взяв із со-

бою хоч трохи кукурудзи?» Постукуючи долонею по кошику, він став приспівувати:

Ой ти кошику старенький,
Ти порожній-пороженький,
Нічим голод вгамувать...

Нараз у корзині зажовтіли смажені кукурудзяні зерна. Покуштував їх Дуге — запашні, солодкі. Хлопець зметикував, що це шерсть із хвоста золотавого бичка зробила його кошик чарівним.

Попоївши кукурудзи, Дуге ще раз стукнув по кошику і сказав:

— Кошику, кошику, нехай здійметься вітер і віднесе мене додому.

Повіяв вітер, підхопив Дуге і переніс до його хати. А там голодні братик та сестричка сидять зарюмсані й від плачу аж похрипли.

Стукнув хлопець по кошику і сказав:

— Кошику, кошику, дай смаженої свинини та вареного рису нагодувати брата та сестричку.

Враз кошик наповнився духмяною смаженою свининою та вареним рисом. Сіли вони втрьох і вперше за довгий час смачно попоїли.

«Не спіймав я чарівного бичка, то хоч кошик тепер маю чарівний. Вдарив раз чи два, сказав що хочеш — тут тобі й з'явиться, — подумав хлопець. — То, може, полечу я на княжий двір і зроблю те, що й хотів?»

— Братіку, сестричко, я полечу за татком та мамою, — мовив він, а відтак стукнув по кошику і наказав: — Кошику, кошику, звели орлові віднести мене на княжий двір!

Ураз де й узявся орел, підхопив кошика, до якого заліз Дуге, і поніс на княжий двір. За кілька хвилин орел опустив кошика перед палацом і зник, наче розтанув.

На майдані десятки тисяч людей місили глину, носили каміння, клали цеглу, тесали колоди. Палац уже на кілька десятків сажнів здіймався над землею. Сам князь сидів на схилі гори під жовтою парасолькою і наказував своїм челядникам шмагати нагаями та бити бамбуковими киями усіх, хто, як йому здавалося, погано працював. Сльози, піт і кров змішувалися на людських тілах, дехто від ударів непритомнів і падав на землю. **Справжнісіньке пекло!**

Стукнув Дуге по кошику і каже:

— Кошику, кошику, хай прилетить чорний дракон і проковтне князя.

Вилетів із кошика чорний дракон, проковтнув князя і шугнув у небо. Перелякані челядники порозбігалися, а люди мало не плакали від радості.

Ще раз Дуге ударив по кошику і промовив:

— Кошику, кошику, нагодуй бідолашних людей.

Й одразу з кошика один за одним почали вилітати казани з вареним білим рисом, а далі — миски з м'ясом, а за мисками — пляшки з вином. Люди стали їсти, сміятись, а подекуди вже співали й танцювали.

Батьків своїх Дуге знайшов під копицею сіна. Худі, виснажені, вони лежали на голій землі. Хлопець окликнув їх, і з очей у нього покотилися гіркі сльози. Посадив він тата й маму до кошика, й стукнув по ньому і звелів:

— Кошику, кошику, прилипни до рожевої хмарки, хай вона віднесе нас додому!

Незабаром і справді з'явилася рожева хмарка і віднесла їх додому. Ще здаля вони помітили, що перед хатою разом з дітками стояла вродлива дівчина в золотавій сукні й усміхалася їм.

Хмарка опустилася до самих дверей. Обійняли вони міцно дівчину, синка та донечку і мало не заплакали від щастя.

Лу Фин

ЯК НАЙМЕНШИЙ БРАТ ВИКОПАВ КОЛОДЯЗЬ

Давним-давно жило трое братів. Уже ніхто й не пам'ятає, як їх звали, тому й ми будемо називати їх просто: старший, середульший та найменший. Старші брати вже мали сім'ї, а найменший ще не одружився.

Їхні батько та мати померли від пошесті, і господарювати став старший брат. Він добре розумівся у землеробстві, знав, коли, де і що сіяти. Такий досвідчений

господар міг прогодувати ще й більшу сім'ю з їхнього поля, але вже перший урожай був значно менший, ніж у попередні роки. Жити стало скрутніше. Середульший брат мовчав, але його дружина не стерпіла нестатків і почала сваритись із дружиною старшого брата, бо той, мовляв, не вміє порядкувати. Щоб припинити сварки, старший брат погодився передати господарювання середульшому.

Той теж був досвідченим хліборобом. Він добре поміркував, підрахував і вирішив, що в нього справи підуть краще. Але на другий рік вони зібрали ще менший врожай. Нічим було виправдатись середньому братові перед сім'єю, мовчала і його дружина.

На третій рік господарювання перейшло до найменшого брата. Це був кременезний юнак. Разом з іншими братами він нарівні працював у полі, а весь вільний час пестив своїх улюбленців — білу гуску та червоного півня. Сусіди, глузуючи з нього, казали, що гуска — сестра йому, а півень — брат рідний. Крім того, він любив стріляти з лука і стріляв так вправно, що на всю округу не було іншого такого стрільця. Отож старші брати й вирішили, що треба спробувати й меншому повести господарство. А той і не перечив.

«Коли старший брат господарював, — розмірковував він, — то врожай зібрали гірший, ніж у минулі роки, а коли середній брат взявся за справу, то врожай став ще меншим. Якщо врожай з року в рік меншає, то цьому повинно бути якесь пояснення. Мабуть, дощової води не вистачає нашому полю». Тож він вирішив викопати на своїй ділянці колодязь. Старші брати підтримали його.

Стали вони копати колодязь. Копали день, копали другий. А на третій день докопалися до каменя. Камінь той лежав під землею і висмоктував з неї всі соки. Від цього він з кожним роком розростався, а земля виснажувалася дедалі дужче. Розгнівався камінь на братів, що вони порушили його спокій, та як зареве на них:

— Як ви сміли розкопати землю наді мною?

Але брати не злякалися того крику і наступного дня пішли в поле рано-вранці, взявши з собою молот та залізні долота, щоб продовбати камінь наскрізь і дістатись до води. Прийшовши на поле, вони побачили, що на тому місці, де вони копали колодязь, лежить велика кам'яна брила.

— Диво! — сказав старший брат.

— Дійсно диво! — погодився середній. — Мабуть, краще його не чіпати.

— Диво чи не диво, а камінь цей слід розбити! — рішуче мовив наймолодший брат.

Тільки він промовив останнє слово, як камінь висунувся із землі аж на три аршини і виставив назовні свою страшну зубасту личину, від одного погляду на яку можна змерти. Старші брати покидали молотки та мотики, що їх принесли з собою, і побігли світ за очі.

— Куди ви тікаєте? — крикнув на них найменший брат.

Брати зупинились, озирнулись. Найменший брат узяв молот і почав гатити по каменю. Коли старші брати підійшли, він уже повибивав страшній личині зуби. Брати посміливішали.

Цілий день вони лупали той камінь. Над вечір камінь-чаклун зрозумів, що йому не минути біди, і гулькнув під землю. А там, де він лежав досі, утворилася глибока яма.

Ніч минула спокійно. А коли вранці брати зібралися йти в поле, червоний півень підійшов до найменшого брата і тихо промовив:

— Будь обережний. Сьогодні камінь-чаклун хоче нацькувати на вас отруйних змій.

Старші брати почули півневе застереження, злякалися і не схотіли йти в поле. Тоді найменший спитав півня:

— Що ж мені робити, півнику, дорогесенький мій?

— Піди на східну гору і попроси допомоги у орла. Орел і камінь-чаклун — смертельні вороги, бо камінь ховає під собою тих змій, яких ненавидить орел.

Послухав найменший брат півня і пішов до орла. Той уважно вислухав його і пообіцяв покликати й інших орлів на допомогу. Найменший брат пішов на гору, що височіла неподалік від їхнього поля, сів під деревом і почав спостерігати. Ось над полем закружляла зграя орлів. З ями виповзла величезна змія, а за нею безліч менших. Найбільша змія підвела голову і висунула язик. Великий орел каменем упав на неї і схопив дзьобом. Інші змії злякалися орла і, наче миші, що вздріли kota, збилися в клубок.

Слідом за великим орлом до землі почали спускатися й інші птахи. Через деякий час орли здіймалися в повітря, тримаючи в дзьобах по дві-три змії. Пролітаючи над горою, вони переможно вітали найменшого брата.

Тим часом камінь-чаклун сидів у ямі і чекав звістки про перемогу. Він хотів, щоб змії обплутали цього зухвалого юнака і скинули в яму. А там він з'їсть його і заспокоїться. Та даремно він чекав. Нарешті камінь не утримався і визирнув із ями. Змії позникали — лише свіжа кров яскріла на чорній землі. Зрозумів камінь-чаклун, у чому тут річ, розгнівався і накрив собою все поле.

«Силою тут не зарадиш,— подумав найменший брат.— Піду додому та поміркую». Цілу ніч він не міг заснути, все думав, як побороти цього проклятушого каменя. Коли проспівали треті півні і надворі засіріло, до кімнати увійшла біла гуска. Вона завжди приходила о цій порі подзьобати рису, але того дня злетіла до хлопця на ліжко і мовила:

— Бери, парубче, лук та стріли.

— Навіщо? — здивувався найменший брат.

— Стріляй каменеві-чаклунові в очі. Якщо влучиш, то все буде гаразд.

Подякував наймолодший брат гусці за пораду і спокійно заснув. Вранці він прокинувся, одягся, попоїв і став збиратися. Покликав з собою старшого брата, але той побоявся, не пішов. Відмовився піти й середульший. Тоді він узяв лука та стріли й подався сам.

За сто кроків від каменя хлопець зупинився і став роздивлятися, де у каменя очі. Але на обличчі у того було безліч великих і дрібних цяток. Які ж із них очі? Вибрав дві найбільші і випустив дві стріли: одну стрілу в праву, а другу — в ліву. Обидві стріли поцілили.

Ураз щось загуло, загриміло, загуркотіло. Камінь розколовся навпіл, і з-під нього виповзла велика золота черепаха.

Ця черепапа жила тут у стародавні часи, а потім з'явився камінь-чаклун і поховав її під своїм могутнім тілом. І ось вона нарешті звільнилася. Зеленуваті намистинки її очей сяяли радістю. Вона підповзла до найменшого брата і мовила:

— Ти, юначе, справді хоробрий. Я щиро вдячна тобі і схиляю перед тобою свою голову. Для такого сміливого та розумного юнака я зроблю все, що він забажає.

Золота черепапа мала велику силу і могла виконати будь-яке бажання юного сміливця. Захотів би він мати палац — і палац з'явився б перед його очима, виграючи на сонці коштовними оздобами. Але не про палац думав найменший брат.

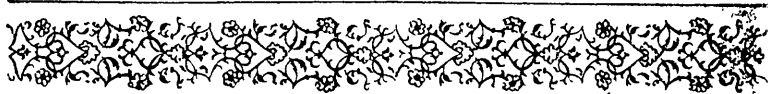
— Я хочу, щоб тут був колодязь,— сказав він,— а з

колодязя било джерело з медовосолодкою водою, яке зрошувало б наше поле і поля всіх селян довкола. А поля щоб родили щедро, даруючи щастя всім людям.

Ураз на їхній ділянці з'явився колодязь, обкладений самоцвітами, які на сонці мінилися всіма барвами. З колодязя широким струменем била вода. Її краплини розпоршувались у повітрі, зрошуючи ниви, на яких стигли багаті врожаї.

З того часу брати, та й не тільки вони, а всі селяни, збирали на своїх полях вдосталь хліба.

На цім і казці кінець.

Лу Фині

ЗОЛОТА СОКИРА

Жив-був колись хлопець років п'ятнадцяти, звали його Ченши. Наймитував він у поміщика Чжана-шкуродери. Зібрався якось Ченши в гори по хмиз. І от, переходячи через річку, він ненароком випустив із рук сокиру. Як же тепер без сокири по хмиз іти? Додому повернутись страшно — поміщик звелить покарати батогами. Сів хлопець на березі річки і гірко заплакав. Від того плачу аж листя на деревах затремтіло і вода в річці хвилями пішла. Почувши такий плач, дух ріки розчулився, перекинувся сивеньким дідусем, вийшов до хлопця і спитав:

— Чого ти, синку, плачеш? Чого побиваєшся?

— Як же мені не плакати, дідусю. Утопив я ненароком сокиру. І оце боюся хазяйського батога,— щиро зізнався Ченши.

— Не журися, синку. Зараз я спущуся на дно і дістану твою сокиру,— сказав дідусь і стрибнув у воду.

Невдовзі виносить старий із води золоту сокиру й питає:

— Це твоя сокира, синку?

Взяв Ченши сокиру, подивився — золото так і сяє, так і горить, але хлопець мовив:

— Ні, дідусю, не моя.

Дідусь схвально кивнув головою, ласкаво всміхнувся і знову пірнув у річку. Цього разу він дістав із води срібну сокиру. Срібло так і виграє, так і виблискує, але Ченши і цього разу сказав:

— Ні, дідусю, і це не моя.

Старий знову схвально кивнув головою і, приязно всміхнувшись, утретє спустився на дно. Нарешті він виніс залізну сокиру. Взяв Ченши її в руки, подивився та й каже:

— Дякую, дідусю. Це вже моя сокира.

— Ти чесний, синку. Хай життя твоє буде веселе й щасливе.

Рубає Ченши хмиз, а на душі у нього так легко та весело. Вчора за цілий день нарубав одну в'язку, а сьогодні, ще до обіду цілий оберемок був готовий. Заспівав він пісню і поніс хмиз додому. Повернувшись на поміщицький двір, хлопець розповідав про свою пригоду хазяїнові.

— Дурний ти. Чому не взяв золотої сокири? — вилаяв його Чжан-шкуродер.

Наступного дня поміщик сам переодягнувся у дроворуба і пішов у гори. Переходячи річку, він навмисне випустив з рук сокиру, а потім сів та й заплакав ще голосніше, ніж Ченши напередодні.

Почув його дух річки та й питає:

— Чого це ти, друже, так плачеш? Чого побиваєшся?

— Дідусю, дідусю, впала в річку моя сокира, і я тепер боюся, що мене поб'є хазяїн, — збрехав шкуродер.

— Не тужи, друже, я спущуся на дно і дістану твою сокиру, — сказав дідусь і стрибнув у річку.

Невдовзі виніс дідусь із води залізну сокиру.

— Це твоя сокира, друже? — питає в Чжана.

Подивився поміщик, мотнув головою:

— Ні, дідусю, не моя.

Ні слова не сказав старий і знову опустил на дно. Цього разу він виніс срібну сокиру. Срібло так і грає, так і виблискує, але поміщик відмовився:

— Ні, дідусю, і це не моя.

Втретє сховався дідусь під водою. Цього разу він виніс золоту сокиру.

— А ця сокира твоя, друже? — ледь стримуючи гнів, спитав старий.

Побачив шкуродер, як засяяла золота сокира і подумав: «Яка коштовна річ».

— Дякую, дідусю, це моя сокира! — промовив він, задоволено хихикнувши.

Віддав дідусь йому сокиру і враз десь подівся. А шкуродер зрадів і поринув у мрії про те, як ця сокира стане родинною реліквією, буде переходити від батька до сина, і так з покоління в покоління. А можна ще продати сокиру та прикупити землі, щоб і діти, і внуки жили щасливо та заможнo. Раптом він захвилювався: де сховати такий скарб? Чи не вкраде хто?

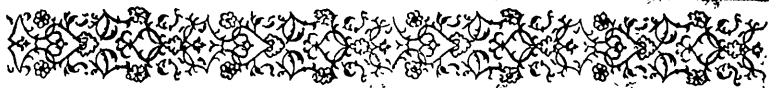
Багато думок роїлося в голові шкуродера, поки він стояв над річкою. Прикидав і так і сяк, та жодної думки не було в нього про те, щоб піти в ліс та цією сокирою нарубати дров. Урешті вирішив він мерщій бігти додому, віддати сокиру дружині, щоб сховала її в скриню.

Заколисаний своїми мріями Чжан-шкуродер ступив на місток. Унизу шуміла, вирувала бурхлива вода, наче на когось гнівалась. Та поміщик зовсім не помічав, що місток вузьенький і хисткий.

— Тепер, мабуть, я найбагатіший чоловік у світі. Що забажаю, те й моє буде...

Тільки він подумав, як перечепився і полетів сторчма у воду.

Відтоді більше ніхто не бачив Чжана-шкуродера. І золота сокирка теж не дісталася його нащадкам.

Лу Шань

САНЬЛАН, ПРОДАВЕЦЬ СИРУ

Давно це було, вже й не пам'ятаю коли. Жив собі хлопець, що торгував соєвим сиром. У батька та матері він був єдиним, тому односельчани і прозвали його Саньлан, тобто третій в сім'ї. Батька невдовзі після народження сина за якусь провину кинули до в'язниці. Там він і помер. А мати затужила за ним, довго з горя плакала, занедужала і злягла в ліжко.

А жити якось треба було. Добре, що хлопчик хоч і мав небагато літ, але вдався працьовитим. Ночами бувало сидить і сир розтирає, а вдень бере коромисло на плечі, ходить вулицями та провулками, продає і заробляє на їжу та дрова.

Якось уночі, коли хлопець розтирав сир, щось стукнуло у вікно. Він здригнувся з переляку і озирнувся. Бачить, а за вікном сусідський рябий кіт упіймав якогось птаха. Крила у птаха покусані, і він з останніх сил одбивався від кота, а той, граючись зі своєю здобиччю, час від часу підкидав птаха лапою вгору.

Кинув-хлопець свою роботу, навшпиньки підійшов до вікна, несподівано простяг руку, схопив кота за шкіру і відкинув його геть, а пораненого птаха взяв обережно в руки і підніс до каганця. Це була ворона. Бідолашний птах розпростав крила, роззявив дзьоба, напівзаплющив очі і ледве дихав. Хлопець влив йому у дзьоба кілька крапель соєвого молока і поклав на своє ліжко.

Удень, як завжди, Саньлан продавав сир, а ввечері, повернувшись додому, поїв ворону соєвим молоком, годував сиром та рисом. За кілька днів ворона видужала.

Одного разу хлопцеві здалося, наче хтось його покликав. Він кинувся до матиного ліжка. Мати, відкинувши голову, тихо посапувала. Саньлан здивувався.

— Саньлан! Саньлан! — почулося знову, але вже від його ліжка.

Лише тепер Саньлан збагнув, що його кличе ворона, і відкинув завісу, що закривала ліжко. Взявши ворону до рук, він став умовляти її:

— Поклич ще раз! Поклич!

Ворона розкрила дзьоб і двічі каркнула:

— Саньлан! Саньлан! — потім змахнула крильми, облетіла кімнату і знову сіла хлопцеві на руки. Чорні очиці, схожі на намистини, пильно дивилися на Саньлана і немов говорили: «Поглянь, я знову можу літати!»

Прокинувшись, мати побачила, що син бавиться з вороною замість того, щоб працювати. Це дуже не сподобалося їй.

— Ось тобі маєш, злидота забавку собі знайшла, — буркнула вона.

— Мамо, ви послухайте, ворона вміє розмовляти. Ану, крикни ще.

Ворона розкрила дзьоба і, наслідуючи Саньлана, тихенько крикнула: «Мамо!»

Мама посміхнулась.

Тепер хлопець ще дужче полюбив ворону. Він випускав її політати, а надвечір вона поверталася додому. Ворона навчилася вимовляти ще декілька слів, і це дуже тішило сина та матір. Вони не раз сміялися, слухаючи її базікання. Сім'я ніби поповнилася ще одним членом.

Ворона тепер спала біля хлопцевого узголів'я. Якось уночі вона підслухала, про що розмовляли мати з сином.

— Саньлан, приходив повітовий староста, вимагав, щоб ти сплатив податок.

— Мамо, де ж мені взяти грошей на той податок?

— Старосту гнівити не слід. Позич кілька срібних і заплати. Не марнуй часу!

— У кого ж я позичу?

— Знаєш, синку, про що я подумала? А чи не продати нам ворону? За неї гарно заплатять, адже вона вміє говорити, — промовила мати, трохи помовчавши.

— Ні, мамо, не можу я її продати!

— Послухай, де ти бачив, щоб бідняки годували ворон?

— Не силуйте мене, мамо. Я її не продам, і край!

Мати тяжко зітхнула і замовкла.

Ворона дочекалась, доки мати та син поснули, роз-

простала крила, знялася в повітря і через вікно майнула у зоряне небо.

Летить вона, летить, коли бачить, стоїть чудовий палац. Спустилася вниз і сіла на дереві біля палацу. Одне з вікон палацу було відчинене і звідти сяялося яскраве світло. Зазирнула ворона у вікно, а там сидить чоловік у розкішному вбранні, перед ним купа блискучих золотих монет та кілька зливків золота. Чоловік перелічив усе це багатство один раз — щось не так; перелічив ще раз, іще, іще... Потім підвівся, сховав частину золота за пазуху і вийшов з кімнати.

Ворона мерщій залетіла у вікно, сіла на стіл, а тоді схопила зливки золота і полетіла геть.

Ще не світало, а Саньлан уже був на ногах, щоб вчасно приготувати соєвий сир на продаж. Тільки він підняв ковдру, щоб застелити ліжко, як щось, дзенькнувши, упало на підлогу. Що б це могло бути? Хлопець швиденько засвітив гасника, коли бачить — на підлозі лежить блискучий золотий зливки. Хлопець подумав, що це йому приснилось, і вкусив себе за руку — боляче. Тоді спробував золото на зуб — справжнє. Саньлан радісно закрячав і розбудив матір. Вони вирішили, що сам бог послав їм допомогу.

За кілька днів ворона зробила ще одну нічну прогулянку і знову принесла зливки золота. Коли Саньлан знайшов і цей зливки, вони з матір'ю стали молитись богу. Ворона ще кілька разів злітала до палацу, і відтоді Саньлан та його мати вже не бідували.

А місцевий багатій, що мешкав у тому палаці, став помічати, що у нього один за одним зникають золоті зливки. Він стривожився, посилив охорону і доповів про своє лихо в управу.

Коли настала ніч, ворона знову полетіла по золото. Як тільки господар кабінету відвернувся від стола, ворона кинулася у вікно, схопила золотий зливки, та раптом вікно зачинилось, і тікати було нікуди. Нишпорки з управи, що заздалегідь сховалися в кабінеті, повискакували зі своїх схованок, гукаючи: «Тримай злодія!» Вони метнулись до ворони, схопили її і потягли до управи.

Повітовий начальник, як почув, що злодія спіймано, відразу прибіг на службу і звелів нишпоркам негайно вести злодія до суду. Там начальник стукнув судовим молотком по столу і запитав:

— Це ти крав золото?

— Я-а-а, я-а-а! — відповіла ворона.

Начальник розгнівався та як закричить:

— А хто ти?

— Во-ро-о-о-на, во-ро-о-о-на!

Загрюкав повітовий начальник молотком і заволав лютим голосом:

— Нахаба! Поцупив золото, ще й насміхається! Мабуть, перед тим, як тягнути тебе сюди, слід було б всипати тобі сотню батогів.

Сищики голосно засміялись і пояснили начальникові:

— Вельмишановний пане, та це всього-на-всього ворона.

Тільки тепер повітовий роздивився, що перед ним справді була чорна ворона. Це ще більше його розлютило.

— Гаразд! — сказав він, грюкнувши по столу. — В такому разі бити батогами не будемо, а от пір'я все повискубуйте!

Кинулися сищики скубти ворону. Обскубли тулуб, узялися за крила. Але тут до суду зайшов той багатій, в якого ворона цупила золото. Він сів поруч з повітовим начальником, але, побачивши, що такий суд не допоможе йому відшукати та повернути золото, підвівся й каже:

— Зізнавайся, вороно, куди ти сховала золото?

— Не зна-а-а-ю! Не зна-а-а-ю! — каркнула ворона.

— Тебе хтось навчив красти. Скажи правду, і тебе відпустять.

— Не зна-а-ю! Не зна-а-ю! — знову закаркала ворона.

Бачить багатій, що нічого не виходить, нахилився до повітового начальника і щось зашепотів йому у вухо. Шепоче, шепоче, а начальник лише головою киває, а потім наказав випустити ворону. Нехай вона летить куди хоче.

Вилетіла ворона з управи, аж бачить — слідом за нею біжать сищики. Замахала вона крильми і подалася в поле. Літала вона, літала, кружляла в небі, кружляла, а тоді сіла відпочити на ділянку з цукровою тростиною. Багатій зі своїми помічниками похапали лопати та кирки і кинулися на цю ділянку. Незабаром уся тростина була витолочена, а поле перекопане вздовж і впоперек.

Бідолашній вороні нікуди було сховатись, знялася вона й полетіла на інше поле. Багатій зі своїми людьми і це поле перекопали, тоді вона полетіла на інше. Таким чином багатій понищив усі посіви тростини навколо. Побачили селяни, що багатій, не сказавши їм ні слова,

понищив їхні посіви, обурились і юрбою посунули до повітової управи зі скаргою. Багатій не тільки не знайшов свого золота, а ще й мусив заплатити селянам за збитки.

Поки ворона жила в полі, на її тілі виросло густе пір'я. Сищики з управи не могли тепер відрізнити її від інших і перестали ганятися за нею. Отже, тепер вона могла вільно літати куди хотіла і нарешті повернулася до Саньлана. Нічого й казати, як зрадив хлопець, побачивши свою улюбленицю, що так довго пропадала. Він дозволив їй знову спати на своєму ліжку.

Однієї ночі вона підслухала ще одну розмову матері з сином.

— Саньлан, відтоді як бгг послав нам кілька зливків золота, ми вже не турбуємося ні про харчі, ні про одяг, але на серці у матері все одно спокою немає.

— Що ж вас, мамо, непокоїть?

— Бачиш, я хвора, не встаю з ліжка. Була б ще людина в домі — і все було б гаразд.

— То дозвольте мені продати золото і найняти людину, яка б доглядала вас. Добре?

— Що ти, синку, кажеш? У кожного є свої батько й мати, яких треба доглядати.

— Тоді я полишу торгівлю, щоб піклуватися про вас. Ви згодні?

— Дуренький. Ніяк не збагнеш, до чого я веду. Тобі вже час одружитися.

— Та я й сам хотів би одружитись, але яка дівчина піде за мене, простого торговця сиром?

Мати тяжко зітхнула й замовкла.

Коли мати та син міцно позасинали, ворона вихопилася з хати і полетіла в сад до повітового начальника. Єдина його дочка ще не спала. Підперши голову рукою, вона сиділа в кімнаті перед вікном, про щось мріючи, а в другій руці вертіла золоту квітку, якою вона прикрашала голову. Ворона зі своєї гілки довго розглядала цю дівчину. Вона й справді була вродлива.

Невдовзі дівчина поклала квітку на столик і лягла спати.

Ворона тихенько прокралася до кімнати, схопила квітку і полетіла додому.

Вранці Саньлан неждано-негадано знайшов у кімнаті золоту квітку. А дочка начальника повіту невідомо як загубила свою найулюбленішу прикрасу. Засумувала дівчина і аж захворіла. Що не день, то марніє, а квітки все знайти не можуть.

Стурбований батько не полінькувався для своєї доньки сісти в паланкін і наказав віднести його до храму бога-покровителя міста помолитись і дізнатись, куди поділася квітка. Ворона полетіла слідом за паланкіном і, поки повітовий бив поклони та бубонів молитви, сховалася потойбіч шапки бога, оздобленої коштовними камінцями. Відбивши сім чи вісім поклонів, повітовий почав благати:

— Отче-хранителю, де шукати золоту квітку моєї доньки?

Тільки замовк, коли чує, відповідає йому бог:

— Кайся! Кайся!

Повітовий злякався, почав бити поклони, та так часто, ніби товк головою часник у ковганці. Водночас він примовляв:

— Від усієї душі благаю тебе, господи, свічку поставлю, оливи куплю, тільки вилікуй доньку. Все зроблю, все.

— Шапку! Шапку! — відповів на це бог.

Повітовий миттю зірвав шапку з голови.

— Бороду рви, бороду! — лунав голос бога.

Повітовий ладен був на все, тільки б донька видужала. Забувши про свій чин і про гідність, він став скубити волосся з бороди.

— Заміж дочку, заміж! — через деякий час каже хранитель.

— Навчи, отче, за кого заміж віддати?

— Саньлана! Саньлана!

Повітовий навіть уявити не міг, хто такий Саньлан, і спитав старосту.

— Та є такий, — відповів той.

Повітовий вклонився ще кілька разів і каже:

— На все згоден, на все, тільки б донька видужала.

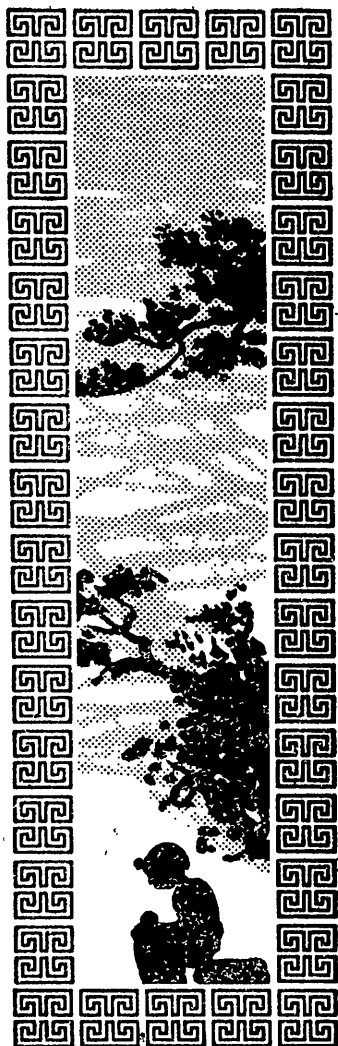
Коли повітовий начальник сів у паланкін і його понесли додому, ворона теж вилетіла із своєї схованки, полетіла до Саньлана і розповіла йому про все.

І справді, через кілька днів посланець повітового начальника привів дівчину. Побачила красуня в руці у Саньлана свою золоту квітку й одразу видужала. А ввечері того ж дня вони й весілля відгуляли.

Чжан Тяньі

ЛІНЬ ВЕЛИКИЙ ТА ЛІНЬ МАЛИЙ

Повість-казка

Розділ I

Небезпека чатує вже за ворітьми

Жив колись у далекому глухому селі бідний-пребідний селянин. І селянин, і його дружина були такі старі, що вже й не пам'ятали, скільки їм років. Дітей у них змолоду не було і раптом, попри всі сподівання, стара народила дідові двоох синів. Старий неймовірно зрадив і від щастя закричав на повен голос:

— Ха-а! Та у нас тепер два сини! Навіть думати не смів про таке щастя в нашому віці.

Стара теж була дуже рада.

— Треба підібрати їм гарні імена,— сказала вона, милуючись своїми крихітками.

Які ж імена для них обрати? Досі старому не доводилося замислюватись над подібними питаннями, тож довелося відшукати старий ієрогліфічний словник, що зберігався в домі ще відтоді, як він колись ходив до попчаткової школи. «На якій сторінці словник розкриється, там і шукатиму імена»,— подумав старий.

Раз!.. Два!.. Три! Розкрив словник навмання і враз натрапив очима на ієрогліф «цай», що означало «страва». Отже, старшого треба назвати «Дацай», тобто «велика страва», а меншого «Сяоцай», «мала страва».

— Хе. Які вже там страви, коли їсти нічого,— зітхнув дід і перегорнув словника ще раз.

Тепер він натрапив на ієрогліф «фей», тобто «гладкий». Ще гірше. Він сам ніколи гладким не був і певен, що і його дітям це не загрожує. Тож не підходить і це ім'я.

Гортав старий того словника то від початку до кінця, то навпаки. Вже й світати почало, а він нічого путящого так і не знайшов. Як розвиднілось, взяв старий мотику та й подався в поле. Перше, що кинулося йому в вічі, коли він вийшов за ворота своєї садиби, був осяяний ранковим сонцем ліс.

— Чудово! — вигукнув дід радісно.— Візьму я зі слова «ліс» останній ієрогліф, який читається «лїнь». Отже,

того, що народився першим, назвемо Далінь — «великий ліс», а меншого Сяолінь — «малий ліс».

Відтоді збігло десять років. Старий дід та його баба повмирали. Перед смертю вони покликали своїх синів і сказали їм:

— Запам'ятайте, діти, ніякого добра за своє життя ми з бабою не нажили, тож доведеться вам кидати рідну оселю і йти межі люди, щоб там заробити хоч щонебудь собі на прожиток. А нас після смерті віднесіть на ту гірку, що височіє за нашою садибою. Чорні круки та ворони, що кружляють над нею, могили нам не викопають, але по-своєму потурбуються про нас. Ви ж візьмете собі все, що вам сподобається, і підете в світ.

Сини так і зробили, як їм заповідали батьки. Відтягли обох на гірку. А коли діти спустилися вниз, чорні круки та ворони, що сиділи на деревах, голосно каркаючи, знялися в повітря. Кожен птах ніс у дзьобі грудочку землі, і невдовзі на тому місці, де лежали небіжчики, була чорна могила.

— Брате,— порушив мовчанку Сяолінь,— ходімо в дім, зберемо речі та, поки ще не стемніло, вирушимо в путь.

Насамперед хлопці зсипали в одну торбу весь рис, що ще залишився, в другу покладали сяке-таке дрантя, дві глиняних миски, узяли торби на плечі та й пішли.

— Куди ж нам податися? — спитав Далінь, коли вони вийшли за ворота.

Тільки тепер вони зрозуміли, яке лихо їм спричинилося. Немає віднині у них ні батька, ні матері. Нікому ні пораду дати, ні втішити. Посідали посеред дороги та й заплакали.

Довкола височіли гори, зеленіли буйні ліси, стиг урожай на родючих полях, але все то було чуже, не їхнє. Куди ж їм тепер податися? Де притулку собі шукати? Смеркало. Сонце закотилося за гори, пішло на спочинок. На небо вплив місяць у супроводі міриадів мерехтливих зірок.

Далінь та Сяолінь і далі плакали. Вони ревли, аж поки сонце, свіже й усміхнене, визирнуло на сході.

— Ти досі плачеш? — спитав брата Сяолінь, втираючи сльози,— годі нам сльози лити.

— Та й мені вже набридло. Ходімо.

Доріг вони не знали, тож пішли куди очі бачили. Аби не сидіти на місці. Йшли вони не день і не два, аж раптом виявили, що в них скінчився рис.

— Харчів більше немає! — сказав Далінь. — Що тепер будемо робити?

— Насамперед спочинемо, а потім подумаємо. Гаразд?

Вони примостилися біля якоїсь чорної купи. Далінь ще раз зазирнув у торбу, потім тяжко зітхнув і сказав:

— Як би я хотів стати зараз багатим! Багатому все можна — і їсти досхочу, і ходити весь час у новому вбранні, і працювати не треба...

— Як це не треба? — заперечив Сяолінь. — А ти забув, як тато казав, що кожна людина мусить працювати.

— Це він так казав, бо був дуже бідним. А от поміщикові нашому працювати немає потреби. Тато також казав, що добре тому, у кого є своя земля, своє поле.

— І мама й тато були дуже бідними, але дуже порядними людьми, не те, що поміщик. Багаті — всі нероби.

— Зате весело живуть! — наполягав Далінь. — А у бідних життя невеселе, адже вони мусять увесь час працювати й...

Раптом, ніби грім, десь зовсім поруч пролунав гучний голос:

— Ще що мусять?.. Мусять поїсти вас!

Далінь та Сяолінь злякано підстрибнули.

Хто б це міг бути? Адже довкола ні душі.

Брати вчепилися один в одного, холодний піт градом скочувався в них з чола, а ноги та руки тремтіли зі страху. Вони роззиралися на всі боки, та нікого не побачили.

— То хто ж це нас налякав? — нарешті спитав Далінь.

— Не знаю.

Раптом хлопчики помітили, що чорна купа, біля якої вони сиділи, заворушилася.

— Землетрус! Тікаймо! — зарепетував Сяолінь.

Та було пізно. Чорна купа стрімко підвелася і заступила їм шлях.

— Ой! Яке страховисько! Людина — не людина, і на звіра не схоже.

Виявляється, що Страховисько саме тут спало, а хлопчики подумали, що то купа чорної землі. Тепер же Страховисько піднялося на повен зріст. Очиська у нього були мов два мідних гонги, ще й світилися зеленим. Воно потяглося зарослими грубою шерстю, мов траввою, лаписьками до хлопчиків, щоб схопити їх.

Отакої. Ще й справді з'їсть Даліня і Сяоліня!

«Рано чи пізно, а все одно кінець,— подумав Далінь.— Немає тепер у нас ні батька, ні матері, ні землі власної, ні грошей. Та й харчі скінчилися. То, може, хай краще з'їсть?»

А Сяолінь захвилювався. «Втекти, безперечно, нікуди не втечеш,— розмірковував він гарячково, бо у Страховиська такі довжелезні лаписька, що воно тебе й за версту дістане».

Страховисько було певне, що тепер поласує і, глузливо посміхаючись, позирало на хлоп'ят.

— Хочеш таки поїсти нас? — з обуренням вигукнув Сяолінь.

— Можна й не їсти,— іронічно посміхнувшись, мовило Страховисько.— Це якщо ви насиплете мені повну жменю перлів.

— Перлів? А що це таке? Ми й слова такого ніколи не чули.

— Ха-ха-ха! Тим гірше, що не чули. Тоді вибачайте!

Сяолінь тихенько шепнув Даліню:

— Тікаймо.

— Та він нас умить наздожене.

— Кидаймося в різні боки. Тоді жодного не впіймає.

Раз... Два... Три... Лінь Великий кинувся на схід, а його менший брат — на захід.

Страховисько розгубилося. Спочатку воно хотіло побігти за Далінем, але ж і Ліня Малого теж не хотілося втрачати. Так і смикалося то в один бік, то в другий, а хлоп'ята тим часом втекли.

На тому місці, де шойно сиділи брати, залишилася тільки полотняна торба. Страховисько й справді вже згодніло. Гніваючись саме на себе, воно схопило торбу і заходилося жувати. Але що тієї торби для такого здоровила? Тільки нитки в зубах позастрявали. Розгнівавшись ще дужче, Страховисько висмикнуло із землі сосну і стало колупати нею в зубах. Колупало довго, поки не повиковирювало всі шматки, що засіли поміж зубами.

— Коли так сталося, то, мабуть, доведеться ще поспати,— зітхнуло Страховисько.

На небі вийшов місяць-молодик, тоненький, вигнутий, як брови у молодій дівчини.

Страшидло випросталося на весь зріст, підняло догори лапи і випадково однією з них зачепило ріжок місяця. Спересердя плюнуло й сказало:

— Тю, ну й не щастить мені сьогодні!

Розділ 2

Королівський закон

Лінь Малий без передиху біг верст із десятків, поки опинився в гірській долині. Озираючись — ніхто не жечеться, і тільки тоді вирішив віддихатися.

— Брате! Брате! — прокричав він кілька разів, та потім збагнув, що вони побігли в різні боки.

Отже, де тепер Лінь Великий, він не знав. Потер рукою очі, що раптом засвербіли, і хотів було заплакати. Але тіло скувала втома, він упав на траву і невдовзі вже спав.

Зійшов місяць, і його проміння заблискотіло в куточках очей Сяоліня, де затрималися слізки.

Сяолінь проспав години зо дві, як раптом чує, хтось іде. Розплющив очі і побачив, що до нього прямує двоє звірів.

Один із них був поважний сановник, пес на ім'я Смух, а другий — Лис, чи пан Байдужий. На обох ошатне вбрання. Насамперед увагу привертав незвичайний циліндр на голові у лиса Байдужого, який, мабуть, був зроблений із срібла, бо надто вже виблискував при місяці.

— Мені сьогодні пощастило, — звернувся пан Смух до пана Байдужого. — Гаманця знайшов.

— І що ж у ньому було? — з цікавістю спитав Байдужий.

— Не вгадаєш. Повен гаманець мух.

— Яке ж це щастя, коли там були самі лише мухи? — враз збайдужів Байдужий. Його вважали дуже освіченим лисом, і він, безперечно, знав, які речі варті уваги.

— По-вашому, пане Байдужий, виходить, що щастя — це коли знайдеш щось незвичайне?

— В усякому разі не мух. Найліпше було б знайти людину.

— Для мене це не проблема, адже я щасливець. До того ж я маю такий тонкий нюх, що людину я за версту почую!

За розмовою вони не помітили, як підійшли до того місця, де лежав Лінь Малий. Нараз Смух побачив хлопчика і аж підстрибнув від радості.

— Пане Байдужий! Пане Байдужий! Я ж казав вам, що й людину можу знайти. Ха-ха!.. Оце так несподіванка!

Байдужий почухав лапкою за вухом і з заздрістю подивився на пана Смуха.

А настроений рішуче пан Смух схопив Сяоліня за комір і підняв над землею.

— Як на вашу думку, пане, скільки мені дадуть за кожен фунт цього хлопчиська?

— Я спа-ати хочу,— пробурчав спросоння Сяолінь,— а ви тут гвалт зчинили.

— Що, обурюєшся, що тебе розбудили? Ха-ха-ха...— зареготав Смух.— Так от, затям собі, що я тебе знайшов. Тож виходить, що віднині ти мій. І я можу зробити з тобою все, що захочу.

Лінь Малий розплющив очі. Сон де й подівся. Ой леле, знову напасть якась.

— А в чім річ? Хіба я завинив тим, що тут спав?

— Безперечно, як те, що тричі по сім—двадцять один, так і те, що я тебе знайшов. Отже, ти моя власність.

— Ти мене знайшов, і я твоя власність?

— А як ти думав? Не віриш — спитай у нього.— Смух показав на пана Байдужого.

Байдужий нахилився до Сяоліня, взяв його за вухо, до якого прилипла грудка глини, і став повчати:

— В нашій країні справді є такий закон: якщо хто-небудь підібрав на дорозі якусь річ, то може вважати її своєю власністю. Позаяк пан Смух підібрав тебе край дороги, то ніхто не стане заперечувати, що віднині ти йому належиш.

Лінь Малий протер очі і здивовано подивився спочатку на пана Смуха, потім перевів погляд на Байдужого і сказав:

— Я не вірю, що може бути такий закон.

— А це вже твоя справа, вірити чи ні. В нашому законі так написано: оскільки я тебе підібрав, то ти стаєш моїм майном. Не згоден, плати мені викуп. Тисячу цеглинок золота. Тоді я, можливо, і відпущу тебе.

Лінь Малий насупився і спробував вирватись із лап Смуха, та даремно він борсався. Пес був набагато дужчим за нього і міцно тримав у своїх лапах.

— Я не твій! — раптом закричав хлопчик.— І ніякого золота у мене немає! Не вірю, що може бути такий закон, і не буду тебе слухати!

— Гаразд. Якщо ти нам не віриш, то давай інших питаємо, чи є такий закон.

— Давай питаємо. Ходімо до самого короля!

— Ходімо.

І вони пішли. Смух все ще не випускав Ліня Малого зі своїх лап, і той ніби між іншим сказав:

— Це добре, пане Смух, що ви мене ведете. Бо я так стомився, що ледве ноги переставляю.

Смух хоч і не скаржився на своє здоров'я, та невдовзі відчув, що у нього лапи німіють. Він послабив хватку.

— Пане Смух, а може, я сам піду, без підтримки.

— Добре, йди.

Як тільки Смух випустив хлопця із своїх лап, той одразу ж зірвався з місця і кинувся навтьоки.

Пан Байдужий так рвучко нашорошив вуха, що його циліндр злетів у небо і зачепився за ріг місяця.

— А-я-я! Мій циліндр! — заголосив пан Байдужий.

Але панові Смуху було не до циліндра, хоч Байдужий і вважав його своїм найкращим приятелем. Він ловив хлопчину. Бігав Смух дуже прудко, бо був з породи мисливських хортів, тому Лінь Малий зумів відірватися від нього на якийсь аршин. І ця відстань, як на лихо, швидко скорочувалася.

— Наддай, Сяоліне, наддай! — бадьорив себе хлопчина.

Проте пан Смух наздоганяв.

Місяць на небі також не відставав від Ліня Малого. А на його ріжку, тихо погойдуючись під поривами вітру, звисав сріблястий циліндр пана Байдужого.

Нарешті Смух схопив Сяоліня за плече.

— А ти бігаєш швидше за мене,— мусив визнати його перевагу Сяолінь.

— Хоч усім давно ясно, що чотири рази по сім буде двадцять вісім, але ми однаково підемо до короля. Нехай він підтвердить, що ти моя власність,— з цими словами він повів Ліня Малого у місто. Місяць з циліндром на ріжку також подався слідом за ними.

А Байдужий тим часом лив сльози, дивлячись по червонілими від плачу очима на циліндр.

— Що мені робити? Що мені робити? — лунало його голосіння.

— Чого ти скиглиш? — накинувся на нього Смух.— Почекай кілька днів, поки місяць виповниться, і тоді твій циліндр сам упаде на землю.

— Добре, добре. Я так і зроблю,— скривившись, мовив Байдужий.— Ви йдіть, а я тут посиджу, буду чекати. До побачення.

Смух та Лінь Малий подалися до столиці. Години за дві вони досягли міської брами.

— Відчиніть! Негайно відчиніть! — крикнув Смух, постукавши у браму.

Король, що саме лаштувався спати, почув грюкіт і невдоволено насупив брови:

— Кому це не спиться серед ночі? Хто там?

— Я!

Оскільки варта вже спала, то довелося королю самому йти відчиняти міську браму.

Король був дуже старий. Його довжелезна борода мела підлогу, і нерідко траплялося, що він сам наступав собі на бороду й падав. Король узяв свічку і неквапом рушив до брами, але невдовзі заплутався у своїй довгій сивій бороді і упав. Свічка погасла.

— Ой-ой-ой! — застогнав він.

Смух, зачекавшись, нетерпляче гримнув із-за брами:

— Агов! Хто там? Скільки можна чекати?

— Стривай, стривай хвилиночку. Ось тільки свічку засвічу. Така морока!

Десь за годину король нарешті відімкнув браму.

— Що там у вас стряслося? — спитав він.

Смух низько вклонився королеві і сказав...

Стривайте, я обмовився! Пан Смух ще й рота не встиг розкрити, як Лінь Малий випалив:

— Я лежав на траві і спав. Потім до мене підійшов цей пан. Потім він підняв мене. Потім пан Смух сказав, що я його власність. Потім я став заперечувати. Потім ми пішли до тебе, щоб спитати.

— А потім? — спитав король.

— Потім постукали у браму. Потім ми чули, як ти довго з чимось вовтузився. Потім ти заскиглив...

Король враз почервонів і почав заперечувати:

— Ні, я не скиглив!

Смух знову низенько вклонився:

— Поясніть йому, ваша величність. Якщо я, Смух, підібрав цього Сяоліня, то виходить, що він, тобто Сяолінь, відтепер став моєю власністю. Хіба в нашому законі не так сказано?

— Не так! — перебив його Сяолінь.

— Не кричи! — гримнув на нього Смух. — Я короля питаю. Розсудіть нас, ваша величність, будь ласка.

Король припідняв бороду рукою і сказав:

— Смух має рацію. Сяолінь належить йому.

— Цього не може бути! — стояв на своєму Лінь Малий.

Король дістав із кишені Звід законів, поставив свічку

на землю і заходився гортати. Гортав він довго, поки не знайшов потрібну сторінку.

— Поглянь-но сюди. Це наш Звід законів. Так ось тут, у статті за номером тридцять вісім тисяч вісімсот шістдесят чотири, написано: «Якщо Смух знайшов на дорозі Ліня Малого і підібрав того, то Лінь Малий став його власністю».

Нічого не вдієш, саме так було написано у королівському Зводі законів.

— Ну, то як? — глумливо посміхаючись, спитав Смух Сяоліня.

— Гаразд, піду з тобою.

Зрозуміло, що після цього Лінь Малий зненавидів короля. На прощання він кинув йому:

— Хоч ти і король, а все одно рюмса! Адже я певен, що це ти тут скиглив!

Як тобі не сором
Прикидатись хворим?
В тебе очі й ніс
Червоні від сліз.

Бодня ти чимала,
Що давно без сала,
Пес і цап дурний —
Ось хто ти такий.

— Не дотепно! — осудливо похитавши головою, сказав Смух, потім він знову вклонився королеві і мовив:

— Дуже вдячний вам, ваша королівська величність, за пояснення!

І Смух знову поволік Сяоліня з собою.

Король уже хотів замикати браму та раптом, ніби згадавши щось надзвичайно важливе, крикнув навздогін:

— Гей, Смуше! Якщо зустрінете продавця пельменів, то пошліть його сюди. Мені пельменів закортіло.

— Гаразд, ваша величність.

— А не буде пельменів, то нехай принесе соєвого сиру, підсмаженого на олії. Тільки щоб духмяний був. Чуєш?

— Чую, ваша величність.

— Але спершу, якщо таки зустрінеш продавця, сплати йому мій борг. Добре?

— Гаразд, ваша величність.

Розділ 3

Аукціон

Після того як молодий місяць з циліндром пана Бай-
дужого на ріжку сховався на заході, зі сходу, посилаю-
чи перед себе золотаво-червоні промені, викотилося сон-
це і осяяло все довкола.

Перед Лінем Малим було місто.

— Ти куди мене поведеш? — поцікавився він.

— До своєї фірмової крамниці.

— А що я там робитиму?

— Не питай. Ти тепер мій і робитимеш усе, що я тобі
звелю.

«Тато й мама померли, старший брат теж невідомо
куди дівся, а я став майном пана Смуха,— з гіркотою
подумав Лінь Малий.— Справи мої кепські. Тепер у ме-
не не життя буде, а суцільне безглуздя».

І що більше думав Сяолінь, то тяжче ставало в ньо-
го на душі.

Вони вийшли на широку вулицю, і Смух поважно
гукнув:

— Візник!

До них негайно підкотила карета. Смух запхав до неї
Ліня Малого, вмовстився на сидінні і наказав:

— Поганяй!

Карета рушила. Сяолінь так стомився, що в нього од-
разу почали заплющуватись очі, і він невдовзі заснув.
Уві сні йому привиділися тато та мама, і Далінь, який
пригощав його цукром. Лінь Малий засміявся і потягнув
брата до себе:

— Брате!

— Чого це ти мене називаєш братом? — мовив стар-
ший брат чужим голосом.

— Як? Ти мене не впізнав? Адже я Сяолінь.

Він смикнув Даліня ще дужче. Штовхнувши його
у відповідь, той сказав:

— Та спи вже, коли задрімав. А мене облиш.

Сяолінь збентежено розплющив очі і побачив, що він
не брата свого смикав, а якогось пса. Спросоння Сяо-
лінь захникав. Але пес уже виліз із карети і поволік
його за собою:

— Годі рюмати, вже приїхали.

Лінь Малий озирнувся: перед ним була велелюдна
вулиця, обабіч якої впритул одна до одної стояли багаті
крамниці.

Смух завів Сяоліня до найбільшої, над якою була вивіска: «Крамниця Смуха». А ще вище красувався портрет власника: собача морда у чорному циліндрі та з галстуком-метеликом на шиї.

Як тільки вони ввійшли до крамниці, всі прикажчики почали шанобливо кланятись. Управительку крамниці, як виявилось, звали сестрицею Еюй, тобто сестрицею Крокодилицею. Вона підвелася їм назустріч. Очиці у неї були маленькі, а морда здоровецька, витягнута вперед. Шкіру мала чорну, цупку і, певно, дуже міцну. Зачіска — ніби з дроту, а не з волосся. Сестриця Крокодилиця вважала, що вона дуже вродлива. Як згодом довідався Лінь Малий, вона мріяла вийти коли-небудь заміж за найгарнішого у всьому королівстві кавалера — спадкоємця короля і тому пудрилася по чотириста вісімдесят разів на день і двічі на день плоїла гарячими щипцями волосся. На ногах у неї були дорогі шовкові панчохи та бальні туфлі на високих підборах. Але ноги в неї були дебелі і дуже короткі, ніяке вбрання не могло приховати цього ганджу.

Проте все це Лінь Малий зауважив згодом. А зараз помітив лише, що, перш ніж вийти до них, сестриця Крокодилиця швиденько вихопила кругле, мов лик повного місяця, люстерко, припудрилась і тільки тоді підвелась зі стільця.

— Пане Смух, чи вдало ви поторгували? — спроквола мовила вона ніжним голосом.— Чи пощастило вам привезти щось цікаве?

Смух дістав із кишені якусь коробку і сказав:

— Тут усередині гаманець з мухами і на додачу,— він показав пальцем на Сяоліня,— ось цей хлопець, Сяолінь.

Сестриця Крокодилиця дістала з шухляди квитанцію і записала:

Мухи	1 гаманець
Сяолінь	один

Потім вона відвела Ліня Малого на склад і замкнула його там. На складі було повно розмаїтих товарів: котячі смухи, рушнички, грудки цукру, люстерка, курячі яйця, огризки олівців, різні недоїдки та багато інших речей. До всього цього тепер додали й Сяоліня.

Хлопцеві довелося просидіти на складі три дні. Коли надходив час снідання чи обіду, по нього приходила сестриця Крокодилиця і вела його спершу до їдальні, а потім до парку на прогулянку.

Якось пообіді, коли вони йшли до парку, біля самого

входу їм назустріч трапивсь якийсь молодик. Сестриця Крокодилиця одразу ж кинулася до нього. А той, помітивши її,— навтіки. За кілька хвилин, так і не наздогнавши юнака, сестриця Крокодилиця повернулася вся в сльозах.

— Навіщо було гнатися за ним? — поцікавився Лінь Малий.

— Та тому, що я кохаю його, а він мене ні. Він, власне кажучи, донедавна працював зі мною у крамниці пана Смуха, а потім злякався, що я його покохала, і почав плакати. Проплакав цілий тиждень, а потім зник. Відтоді я ніяк не могла з ним зустрітись. Ось і сьогодні нічого не вийшло.

Її розповідь раз по раз уривали сльози, а виплакавшись, вона повела Сяоліня на склад.

На п'ятий день Ліня Малого посадили в діжку. Окрім нього, туди ж поклали каламар з-під туші, сірникову коробку, недоїдений коржик, якийсь малюнок і металеву кульку. Потім діжку викотили на просторе подвір'я, де вже рядами стояло ще кілька тисяч таких самих діжок. Готували чергову партію товару.

— Навіщо все це? — поцікавився Лінь Малий.

— На продаж.

— Чудово, красно дякую.

О третій годині сестриця Крокодилиця задзвонила у дзвінок, на подвір'я ввалилася велика група людей, Усі вони були оптовими покупцями. Купці походжали поміж рядами, іноді сідали на стільці.

— Панове! — звернувся до них Смух, коли юрба трохи заспокоїлась.— Крамниця Смуха виставила сьогодні на аукціон велику партію товару. Всі вони найвищого гатунку. Ми запросили вас взяти участь в аукціоні і пропонуємо насамперед звернути увагу на першу бочку. В ній міститься: хлопчик Сяолінь — один, сірники — одна коробка, чудовий коржик — один, кольорова картина — одна, каламар з тушкою — один, металева кулька — одна. Прошу вас, панове, визначати вашу ціну.

Покупці одразу пожвавішали, загомоніли.

— Даю один финь,— крикнув хтось, піднімаючи догори дрібну монетку.

— Два фини!

— Два з половиною!

— Три!

— П'ять финів!

— Шість!

- Шість з половиною!
- Шість і три чверті!
- Сім!

Раптом підвівся чолов'яга з густою чорною бородою, що вкривала майже все обличчя:

— Гривеник! Даю гривеника!

— Гривеник! Хто більше?.. Рахую до трьох. Раз... Два... Три! Товар ваш,— сказав Смух.— Отже, Сяолінь, тепер ти належиш ось цьому панові. Звати його Квадрат.

— До побачення, Сяолінь,— сказала, підійшовши до нього, сестриця Крокодилиця.— Не забувай мене.

— Не забувай і мене,— приєднався до неї Смух.

— Довіку не забуду,— відповів на це Лінь Малий.

Пан Квадрат одразу ж згріб Сяоліня і посадив у зелений візок.

— Куди ти мене повезеш? — несміливо спитав Сяолінь, повернувшись до нього.

— На роботу-оту.

— Яка ж у тебе робота?

— Різна-ізна.

— Гроші платитимеш?

— Не буду-уду.

Деякий час вони їхали мовчки, а тоді Сяолінь наважився ще спитати свого нового господаря:

— Ви якось дивно розмовляєте, пане Квадрате. Останнє слово чомусь майже двічі повторюєте.

— А тому, що у мене ніздрі великі. Я розмовляю, а слова у ніздрях луною відгукуються-укуються.

Розділ 4

Фірма «Стук-грюк»

Візок зупинився.

Виявляється пан Квадрат теж був власником, але власником фірми значно більшої, ніж крамниця Смуха. На брамі висіла величезна вивіска:

Фірма «Стук-грюк».

Спеціалізоване торгове підприємство.

Виготовляємо й продаємо:

Ювелірні вироби!

Перли!

Яшма!

Золото!
Срібло!
Діаманти!

Всі товари найвищої якості!

— Ти бачив нашу вівіску-віску? — спитав Квадрат.

— Бачив.

— От і добре. Тобі випала честь працювати в нашій фірмі-ірмі. Якщо лінуватимешся, то битиму-итиму!

На фірмі «Стук-грюк» працювало вісімсот хлопчиків та дівчаток. Всі вони виготовляли всілякі прикраси з перлів, золота та срібла. Ліня Малого бородатий господар поставив до діамантів. На цій ділянці було зовсім мало людей: разом із Сяолінем троє.

Квадрат пояснив Сяоліню:

— Вставатимеш о третій годині ранку-анку. Збігаєш на кухню-ухню, принесеш мені сніданок-анок. Потім підстрижеш бороду-ороду. Потім відпочинеш секунду-унду і підеш на роботу-оту. Потім відпочинеш одну секунду-унду і знову до роботи-боти. О дванадцятій ночі підеш спати-ати. Встанеш о третій годині-ині, збігаєш на кухню-ухню. Потім підстрижеш мені бороду-ороду...

Сяолінь прямо видихався. Вставав о третій ночі, на дворі, звичайно, ще й не сіріло, лише місяць здивовано позирав на нього крізь вікно. Стрімголов біг на кухню, бо треба було нести хазяїнові сніданок. А за снідання Квадрат з'їдав п'ятдесят фунтів хліба, сотню курячих яєць і бичка. Сяолінь, цілком зрозуміло, не міг йому подати все одразу і ніколи б не впорався з такою роботою, якби йому не допомагала приятелька. Звали цю приятельку Сисіцзі. Йй також було десять років, і працювали вони поруч, на діамантовій ділянці.

Після снідання Лінь Малий стриг хазяїнові бороду. Виявляється, що борода у Квадрата росла дуже швидко. Зранку пострижеш, а за якусь годину вона знову довга, як і була. Одного разу хазяїн сказав Сяоліню:

— Якщо мою бороду не стригти щодня-дня, то боюсь-юсь, що вона незабаром облугає всю планету.

Розправившись із бородою, Лінь Малий біг до своїх діамантів. Спочатку він мусив злазити у таємний підвал пана Квадрата. Там у темній-претемній печері була величезна яма, наповнена до самого краю якимсь багном. Треба було набрати того схожого на рідку глину багна у відро і потім розмішувати його. Мішати доводилося по три доби поспіль. З хлопця за цей час не один десяток потів стікало, зате з відра виходила добра сотня

камінців діамантів. Тож, певно, пан Квадрат, маючи таке багатство, жив непогано.

Що ж до Сяоліня, то хоч він і старався добре працювати, але хазяїн бив його дуже часто. Варто було хлопчикові глянути вбік чи позіхнути, як лунав страшний звук «па» і по спині хльоскав хазяйський батіг. Квадрат ніколи не випускав батога з рук. І бив усіх, хто потрапляв йому на очі.

Якось Сяолінь пропрацював увесь день і дуже старанно і зробив діамантів більше, ніж завжди. Квадрат зрадів, винагородив його металевою кулькою і сказав:

— Сьогодні ти працював дуже добре-обре. Тож я хочу тебе винагородити-ити. Але в інші дні ти, певно, лінувався-ався. Чому ти щодня так не працюєш-цюєш? Виходить, ти негідник-гідник. Негідників треба бити-ити. Тож сьогодні я все-таки тебе відшмагаю-магаю.

Того дня Сяолінь отримав добрячого прочухана.

Збігло чимало днів. Якщо розповідати про всі події докладно, то нам і часу не вистачить. Тому я зараз швиденько перегорну кілька сторінок щоденника Ліня Малого, і ви довідаєтесь, як йому жилося увесь той час.

«П'ятниця. Встав рано, відніс хазяїнові сніданок. Підстриг йому бороду. Потім пішов на роботу. Потім хазяїн побив мене. Потім я довго плакав і нарешті заснув.

Субота. Встав рано, відніс сніданок. Потім підстриг хазяїнові бороду. Потім пішов на роботу. Потім хазяїн побив мене. Потім я довго плакав і нарешті заснув.

Неділя. Встав рано, відніс хазяїнові сніданок. Підстриг йому бороду. Потім пішов на роботу. Потім хазяїн побив мене. Потім я довго плакав і нарешті заснув.

Понеділок. Встав рано, відніс хазяїнові сніданок. Потім підстриг йому бороду. Потім пішов на роботу. Потім хазяїн побив мене. Потім я довго плакав і нарешті заснув.

Вівторок. Встав рано, відніс хазяїнові сніданок. Потім підстриг йому бороду. Потім пішов на роботу. Потім хазяїн побив мене. Потім я довго плакав і нарешті заснув...»

Минув цілий місяць. І ось одного разу Сяолінь, скориставшись тим, що хазяїн кудись пішов, раптом замислився, а тоді тихенько спитав у Сисіцзі:

— Як же це воно так виходить? Ми черпаємо з ями оцю рідку глину, мішаємо її до сьомого поту, і глина раптом перетворюється в діаманти?

— Нічого не можу сказати,— відповіла Сисіцзі.

— А чому ті діаманти такі дорогі? Для чого вони потрібні?

— Не знаю.

— Багнуку ми з ями черпаємо,— тихо провадив Сяолінь,— мішаємо її у цеберках ми, й зрошуємо її своїм потом також ми, отже, продавати діаманти повинні також ми.

Сисіцзі подумала і відповіла:

— Мабуть, так.

— Чому ж досі Квадрат всю виручку забирає собі?

— Не знаю.

До їхньої розмови пристав хлопець, який працював разом з ним. Звали його Сяому.

— А давайте самі продавати! — запропонував він.

— Згода.

— А якщо Квадрат про це довідається, він має право відшмагати нас?

Сисіцзі задумалась і відповіла:

— Мені здається, що не має. Ми повинні сказати йому: «Діаманти наші. Ми їх добуваємо, тож повинні й продавати. А ви до них ніякого відношення не маєте».

Після цієї розмови друзі не спали всю ніч, а вранці раненько взяли по кілька діамантів і непомітно вислизнули на вулицю.

Сяому відразу загукав:

— Кому діаманти? Продаємо діаманти! Продаємо дешево. По п'ятдесят тисяч за камінець.

До них підійшла набундючена пані:

— А дешевше не продасте?

— Та це й так дуже дешево, шановна пані.

Жінка заперечно похитала головою:

— Ні, ні. Це дорого, дуже дорого!

Пані пішла далі, але через кілька кроків вона зупинилась і повернулася до них. Узяла один камінець у руки довго роздивлялася і раптом закричала.

— Та вони ж фальшиві в тебе!

— Хто вам сказав? — обурився Малий Лінь.

— Ви з якої фірми? Чому діаманти без етикеток?

— Ніякої фірми у нас немає. Ми самі їх виготовляємо.

Поки вони отак сперечалися, нагодився поліцай. І не простий, а в окулярах. Він згріб усіх трьох дітей.

— Ви звідки? Часом не з фірми «Стук-грюк»?

— Так, з неї.

У поліцай аж очі закруглились від страху.

— Он воно що. Ви накрали діамантів у своєї фірми і тепер спокійнісінько їх продаєте! Ходіте зі мною!

— Ми нічого не крали! Ми їх самі робимо!

— Не має значення. Я вам сказав — ходімо!

Вони навіть не встигли оговтатись, як поліцай дістав з кишені мотузок і зв'язав їх.

Поліцай повів їх до управи. Начальником там був лис, молодший брат Байдужого. Звали його Баобао. Увесь чорний від голови до п'ят Баобао зустрів їх запитанням:

— Хто дозволив вам красти та продавати діаманти?

— Ми їх не крали. Самі зробили.

— Та-ак. Ось я тут сиджу перед вами такий гарний, такий чарівний, а ви? Тож мушу вас покарати.

— За віщо. Ми ж вам казали, що ми не крали діаманти, бо ми самі їх робимо,— вихопився наперед Сяолінь.

Баобао кивнув головою:

— А про що я кажу? Щойно я був у королівському саду. Публіка там була в захопленні від моєї вроди та моєї чемності. Саме з цієї нагоди й ви прийшли сюди. Отже, я мушу вас покарати.

Сяолінь зашепотів Сисіцзі на вухо:

— Якось дивно поводитьсь цей начальник. Тобі не здається?

— Не знаю.

— А які у вас підстави? Як ви доведете, що ми крали? — подав голос Сяому.

Баобао знову кивнув головою:

— Підстави. Недавно я з'їв двох курочок, одного зайця, тому й мушу вас покарати. До того ж позаяк циліндр мого брата, що досі висів на ріжку місяця, уже впав на землю, то я тим паче мушу взяти вас під арешт. Мій вирок: сім діб. Щоб не сміли іншого разу красти!

Сисіцзі хотіла щось заперечити йому, але поліцай в окулярах схопив усіх трьох за шкірки і замкнув у камері.

— За що нас посадили? — обурився Лінь Малій.

— Не знаю,— мовила Сисіцзі крізь сльози.

А тим часом пан Квадрат дивом дивувався, куди могли подітись Сяолінь, Сисіцзі та Сяому. Злий, як сто чортів, він кидався із кутка в куток своєї кімнати і, вимахуючи нагаєм, кричав:

— У-у-у! Повбиваю! Повбиваю-ваю! — Він махнув нагаєм так, що той аж засвистів: — Чого свистиш? Я й сам добре знаю, що треба бити, як спіймаємо-маємо.

Десь опівдні пан Квадрат нарешті дізнався, куди поділись його маленькі наймити і помчав у поліцію.

— Пане Баобаб-баб, ви посадили до в'язниці моїх трьох негідників на цілий тиждень-иждень. А хто ж мені діаманти робитиме-итиме? Випустіть, прошу вас-вас. Придумайте для них якусь іншу кару-ару!

— Можна,— погодився Баобаб.

Він звелів випустити всіх трьох злочинців, а на папірці написав новий вирок: «Покарання ніг».

Отже, каратимуть лише їхні ноги. Що це таке, ніхто не знав. Лінь Малий подумав, що, очевидно, битимуть батогами по п'ятах. Хоч і боляче, але не страшно. Вони вже встигли позвикати до биття.

Поліцай повів їх коридором до кімнати, на дверях якої висіла табличка:

КАБІНЕТ ПОКАРАННЯ НІГ.

Поліцай знову зв'язав їх одним мотузком, познімав з них черевики та шкарпетки і «покарання» розпочалося.

Батогів ніяких не було, а...

— Ой! Ой-йой! Мамочко, хіба так можна?! За віщо такі муки?

— А-я! Що ви з нами робите? — закричав Сяолінь.

— Пустіть мене, пустіть! Ой, нене! — запищала слідом за ним Сисіцзі.

— Ой! Так і вмерти недовго. Та не давіть так! Ой! — стогнав Сяому, а по щоках у нього котилися сльози.

Зараз, коли вже вони нарешті замовкли, я поясню, що це за покарання. Їм просто лоскотали підшви.

Усіх трьох прив'язали до ослінчика так міцно, що ні ногою, ні рукою не поворухнути. Після цього поліцай почав лоскотати їм підшви. Свербіло так, що діти нетямались, але вирватись не могли. Вони реготали, ледве переводячи дух, а від того сміху з очей у них капали дрібні сльози. Їм хотілося плакати, а що зробиш?

Цілу годину знущалися над ними, а потім Квадрат забрав їх додому.

— Ну негідники! — визвірився він на них, коли вони зайшли до своєї майстерні.— Надумалися у мене діаманти красти та грошики заробляти. Зараз я вам покажу ті діаманти!

Нагай засвістив знову. Цього разу дітям перепало більше, ніж завжди. Вони кричали, верещали, а на їхніх тілах від нагай набухали червоні смуги та кров сочилася із тих місць, де тріскалася шкіра. Лінь Малий

згадав і про маму, і про тата, і про Даліня і плакав надто гірко.

Квадрат бив їх аж поки стомився. А потім, витираючи спітніле чоло, сказав:

— Надовго запам'ятаєте! А тепер на роботу-боту!

Вони попленталися до ями з багном, ледве представляючи закривавлені ноги. Навздогін їм ще раз лягнув нагай.

— Живо.

Розділ 5

Малий збирається на силі

Настала зима. А з нею прийшли і морози.

Сонце, злякавшись холоду, вдяглося у товсту шубу і тому зовсім не гріло.

Слав Сяолінь зі своїми друзями в маленькій комірчині. За постіль їм правила рисова солома, якою було заслано холодну підлогу. Вкривалися також соломою. За ніч на такій постелі не встигали зігрітись ні руки, ні ноги, які позамерзали під час роботи. І це ще не все. У Ліня Малого, як на гріх, від морозів попухли ясна і страшенно боліли зуби. Коли під час розмови бувало торкався зубами язика, то аж криком кричав. Так було йому боляче.

Одного разу, коли вони вже влягалися спати, прямо до ніг Сяоліню упало щось кругле. Він нагнувся і побачив звичайнісіньке куряче яйце.

— Сяолінь! Сяолінь, врятуй мене! — почувся слабенький писк.

— Хто б це міг бути? — здивувався Сяолінь і став озиратись.

— Це я, куряче яйце.

Сяому та Сисіцзі попродирали заспані очі і стали чекати, що буде далі.

— Чудасія якась. Ти просиш мене, щоб я тебе врятував?

— Так. Врятуй мене, — проскигло яйце. — Пав Квадрат хоче з'їсти мене. А я ж не яйце.

Сяолінь та його друзі здивувалися ще більше. Нарешті Сисіцзі набралася сміливості і прошепотіла:

— Мановне яйце, сідайте, прошу. Сідайте і поясніть нам усе докладно.

— Я не можу сісти, бо я кругле.

Тоді Сяолінь поклав яйце на солому. Воно було холодне. Від морозу навіть шкаралупа на ньому з одного боку посиніла.

— Дякую вам, бо я там змерзло. Вірніше, змерзла. Я вже казала вам, що я не яйце, а дівчина, і звати мене Цяоцяо. Я теж колись, як і ви, виготовляла діаманти для пана Квадрата. Попрацювала два роки, а потім він, підлий мерзотник, сказав мені:

— Раз, два, три, курячим яйцем стань ти,

Раз, два, три, курячим яйцем стань ти.

— Відтоді я куряче яйце. Наш хазяїн обертає на курячі яйця всіх, хто чимось йому не догодив, і потім їсть їх.

Слухаючи розповідь Цяоцяо, всі троє тремтіли від страху і лише презирались між собою.

— Злякались? — тихо спитало яйце.— А все від того, що всі бояться хазяїна. А яка користь від того страху? Треба діяти!

Сяолінь був згоден з Цяоцяо, але як її врятувати?

— Ти не можеш знову стати людиною? — спитав він.

— Можу,— відповіла Цяоцяо.— У тебе, Сяолінь, є металева кулька. Вдар нею по моїй шкаралупі, вона трісне, і я знову стану людиною.

— А тебе не заб'ю?

— Ні, сміливіше.

Сяолінь дістав із кишені металеву кульку і легенько вдарив по шкаралупі. Яйце тріснуло, і з нього вилізла кругловида дівчинка. Це й була Цяоцяо. Діти сіли кружка — і дівчина тихо повела:

— Коли Лінь Малий понесе завтра вранці сніданок хазяїну, то нехай покладе йому в їжу трохи багна з ями. Він проковтне його і відразу засне, а ми тим часом втечемо.

Через кілька хвилин про цей план уже знали і в сусідній комірчині, а потім у тій, що далі й далі... Незабаром всі діти, що працювали на фірмі, довідалися про нього.

Вони зійшлися до кімнати Ліня Малого та його друзів і стали вирішувати, що робити з хазяїном. Всі одностайно вимагали покарати Квадрата смертю.

— Правильно! — підвівся на весь зріст Сяолінь.— Тільки після його смерті ми зможемо жити по-людськи. О-ой! — раптом вигукнув він, зачепивши язиком хворі ясна, і опустився на солому.

Поки він бідкався зі своїми зубами, Цяоцяо, а з нею ще кілька дітей рушили до комори, де хазяїн зберігав

яйця, і почали розбивати їх металевою кулькою всі підряд. Там були і справжні яйця, але немало траплялося й таких, в яких сиділи діти.

О третій годині ночі Сяолінь, як йому порадила Цяоцяо, влив корячок багна з глибокої потаємної ями у їжу і цоніс її хазяїну. Не встиг Квадрат розжувати першого шматка, як одразу й захропів.

— Ура! Чудово! — зраділи діти. — Тепер можемо діяти далі.

— Але вбити його можливо тільки металевою кулькою, — попередила Цяоцяо. — Її треба підкинути високо-високо вгору і лише тоді, коли вона впаде прямо на Квадрата, йому настане кінець.

— Це не так просто, — зауважив хтось із дітей.

— До того ж кулька повинна підлетіти аж на сто сажнів, — пояснювала Цяоцяо далі. — Якщо не підніметься на таку висоту, то не вб'є його, а тільки розбудить. Тоді всім нам кінець. Він усіх нас поїсть.

— Це дуже небезпечно! — вигукнула Сисіцзи. — А що як ми не зуміємо підкинути кульку на таку висоту чи не влучимо? Тоді Квадрат залишиться живим?

— Так, тоді рано чи пізно настане такий день, коли кожен із нас перетвориться на куряче яйце для нашого хазяїна.

— Ні, я не хочу ставати яйцем. Давайте кидати кульку.

— А в кого з нас вистачить сили це зробити? Хто кидатиме?

— Сяолінь! Сяолінь! — залунало з усіх сторін.

— Гаразд, я згоден! — підвівся Лінь Малий.

А він і справді був дужий. Адже протягом тривалого часу щодня носив хазяїнові сніданок. А сніданок той, ви це добре знаєте, був дуже важкий. Отак Сяолінь тренувався і непомітно для самого себе набирався сил. Хлопчисько взяв у руки кульку, покрутив її в пальцях, потім міцно стис зуби і — ой! В очах у нього потемніло, а рука безсило опустилася.

Через кілька хвилин він приготувався вдруге. Кульку треба підкинути дуже високо.

— Раз, два, три!

Він зібрав усі сили, і кулька полетіла вгору. Вона здіймалася вище й вище, аж поки зовсім не зникла з очей.

Позадиравши голови, діти ще довго дивилися в небо, але кулька, скільки її не чекали, так і не повернулась.

Лінь Малий захвилювався:

— Що ж тепер маємо робити? Може, заб'ємо його палицями?

— Палиці не допоможуть,— заперечила Цяоцяю.— Тільки кулька здатна це зробити.

— То давайте зробимо ще одну! — запропонував Сяолінь.— Бо ту, що була, ви ж самі бачили, закинув, певно, на саме небо.

— Гаразд, давайте зробимо ще одну.

Притьма кинулись до роботи і працювали аж до півночі, а пан Квадрат і далі спав.

І тут сталося диво: о третій годині ночі раптом з неба прилетіла та сама кулька, про яку вони вже й забули, і впала біля самих ніг Квадрата. А той собі продовжував спокійнісінько хропти, тільки його чорна борода раз по раз то піднімалася, то спускалася.

— Хе-е, не попав! — розчаровано мовив Сяолінь.

Кидуючи кульку, він думав тільки про те, щоб вона полетіла якомога вище, і не прицілювався. Отже, треба спробувати ще раз. Він знову взяв кульку в руку.

— Кидай удруге! — закричали товариші.

Цього разу слід бути обережним, кидати точно і не натужуватись понад міру.

Кулька злетіла рівно на сто сажнів й упала, влучивши в пана Квадрата.

Він тут-таки й помер. Отже, ніхто з них тепер не обернеться на куряче яйце. Радіючи від щастя, вони загукали:

— Чудово! Ура!

Малий Лінь сміявся й радів разом з усіма та раптом як закричить:

— Ой-ой!

— Що з тобою? — стривожилася Цяоцяю.

— Зуби! Зуби!

Розділ 6

У дядечка Чжунмая

Всі діти погодилися з тим, що колишній хазяїн уже мертвий. Отож фірма тепер їхня. Але що з нею робити? — стали гадати хлопчики та дівчатка.

— Будемо працювати, як і досі,— мовила Цяоцяю.— Кожен нехай робить своє діло, а всі речі, які ми зуміємо виготовити, продаватимемо самі.

— Я за! — підтримав її Лінь Малий.

— І ми за! І ми за! — загукала решта.

— Але хай нас ніхто не б'є,— сказала Сисіцзи.

— Звичайно, звичайно,— підтримали її звідусіль.

— Хто ж нас битиме, якщо Квадрат уже мертвий,— спитав хтось.

— А я проти того, щоб нам ноги карали! — вихопився Сяому.

Хтось підняв руку:

— І годі нам спати на соломі.

Цяоця взяла аркуш паперу і почала записувати, повторюючи вголос кожну пропозицію:

— Щоб нас не били. Щоб нам ноги не карали. Щоб ми не спали на соломі. Ще що?

— Щоб у нас ясна від холоду не пухли,— додав Сяолінь.— Треба, щоб ліки видавали проти хвороб.

Цяоця записала й це.

Коли всі пропозиції було висловлено і занотовано, діти накинулись на сніданок, який Сяолінь ще вранці приніс хазяїнові. Усі дуже раділи.

Але того ж дня необхідно було вирішити ще безліч питань. Одна за одною посипалися нові пропозиції:

— Треба обрати старшого!

— І керуючого справами!

— Виробити свої закони!

Порушувалося чимало й інших питань, яких одразу не вирішиш.

Наговорившись, діти вирішили відпочити по-справжньому. Почали з пісень, а потім під загальні оплески дехто пішов у танок.

Лихо, як завжди, прийшло несподівано. Веселощі були в розпалі, коли раптом розчинилися двері і до кімнати зайшов... Хто б ви думали? Діти повернулися на звук і сторопілі. Дехто одразу затремтів од страху, а дехто здивовано вигукнув:

— Ой! Звідки він взявся?

Хто ж це був? Ха-ха! Важко повірити. Але що поробиш? На порозі стояв сам пан Квадрат. Така сама чорна борода на все обличчя і такий же нагай у руці.

Сяолінь озирнувся на те місце, де лежав убитий Квадрат. Чудасія якась. Мертвий Квадрат лежав там же!

— Ти хто? — спитала Сисіцзи того, живого Квадрата.

— Я? Я Квадрат Другий! — Він витримав паузу і додав:— Ви думали, що вбили свого хазяїна і тепер байдикуватимете? Хе-хе, є ще один Квадрат — Квадрат Другий! Ось покличу Страховисько і накажу йому пере-

ловити вас усіх до одного. А потім вас судитимуть. Адже всі ви злочинці. Ви вбили людину!

— Це твій Чотири по Чотири був злочинцем і вбивцею! — закричала Цяоцяо. — Знаєш, скількох дітей він замутив?

— Гаразд! — буркнув Квадрат Другий. — Одним словом, доведеться вам відповідати за вбивство господаря!

Поки він вигукнув, вирячивши очі, Сяолінь тихенько підняв з підлоги металеву кульку, примірівся і кинув угору. Кулька упала, влучивши Квадрата Другого в потилицю, і той гепнув на підлогу.

— Розбігайтесь! Врозтіч! — закричала Цяоцяо.

Та тільки діти кинулися до дверей, як на порозі з'явився ще один Квадрат.

— Стійте! — загукав він. — Я Квадрат Третій. Не подумайте тікати, а то покличу Страховисько.

— Тікаймо! Мерщій! — скомандував Сяому.

І тоді діти юрбою посунули до дверей. Вони збили Квадрата Третього з ніг і повискакували на вулицю.

— Рятуйте! — кричав їм услід Квадрат Третій. — На допомогу! Страховисько, до мене!

Поки він репетував, кличучи на поміч Страховисько, небо враз потемніло і застугоніла земля. На дорогу вихопилося Страховисько. Воно було таке здоровецьке, що заслонило собою небо. Що ж то за Страховисько було? Та те саме, що колись хотіло з'їсти Сяоліня і Даліня.

За Страховиськом бігли поліцаї. Вони хотіли схопити убивць, які щойно спровадили на той світ двох Квадратів.

Лінь Малий згадав, як їм з братом пощастило тоді втекти від цього Страховиська.

— Розбігайтесь в різні боки! Врозтіч, врозтіч! — загукав він.

Діти кинулися хто куди. Страховисько і цього разу розгубилося. Воно встигло схопити лише кількох дітей, що завагалися або тікали надто повільно. В їх числі, мабуть, і Сисіцзи. Сяому також кудись подівся.

Лінь Малий та Цяоцяо бігли поруч. Обое, на щастя, були прудконогими. Інакше б і вони не уникнули лиха.

Сяолінь біг так стрімко, що не помітив велике дерево і стукнувся об стовбур так, що в нього аж вуха повідвалювались.

— Стривай! Я, здається, щось загубив! — оторопіло мовив він, зупиняючись.

Цяоцяо, що бігла за ним, підхопила вуха і крикнула:

— Біжи, не зупиняйся!

— Тоді доганяй.

— Хвилиночку, я заховаю їх, а то знову загубиш.

Цяоцяо загорнула вуха Сяоліня в аркуші паперу і поклатала в кишеню. Вони помчали далі. Без відпочинку діти пробігли чверть сотні верст. Лише тоді зупинились, озирнулися — ніякого Страховиська не видно. Можна сісти, передихнути.

Цяоцяо хотіла щось сказати Сяоліню, повернувшись до нього, але той раптом вигукнув пронизливим голосом:

— Цяоцяо, у тебе теж чогось бракує на обличчі!

— Чого?

— Одразу не збагну, але ти чомусь сама на себе не схожа. А де мої вуха?

Цяоцяо дістала його вуха з кишені і допомогла начепити їх.

— А я що загубила? Теж вуха?

— Можливо... — почав він, але враз вигукнув: — Ні! Зрозумів! Ти загубила ніс.

Цяоцяо провела долонею по обличчю, носа справді не було, вона перелякалась і розгублено мовила:

— Що ж тепер зі мною буде?

Вони побігли шукати ніс. Шукали до півночі, але не знайшли.

Вранці, загубивши всяку надію, вони рушили далі. Попереду завидніла залізнична станція. Неподалік стояв ще якийсь будиночок. Вони рушили до нього. Підійшовши до дверей будиночка, вони прочитали оголошення:

ЧЕКАЮ ВЛАСНИКА!

Учора я знайшов на дорозі носа!

Потерпілого прошу зайти і отримати свою пропажу.

З повагою Чжунмай.

— Цяоцяо, ура! Твій ніс!

Лінь Малий і Цяоцяо увійшли до будиночка. У кімнаті за столом сидів літній дядечко і снідав. Він подивився на дітей і сказав:

— Чжунмай — це я. Ви, мабуть, шукаєте носа? А яким він у тебе, дівчинко, був?

— Гостренький, з двома дірочками.

— Правильно, тоді беріть.

Вони взяли носа, подякували дядечку Чжунмаю і хотіли було вже йти. Але, побачивши страву на столі, відчували, що дуже зголодніли. Ковтаючи слину, вони поглянули на дядечка Чжунмая. А той уже давно помітив, що вони хочуть їсти.

— Ви ще сьогодні не снідали?

— Ні...

— Тоді сідайте до столу, поки не прохололо. Розкажіть, куди ви йдете?

Цяоця та Лінь Малий, як тільки дядечко спитав, ураз пригадали, що їм нікуди йти, і зарюмсали. Вони ковтали їжу і крізь сльози пояснювали:

— Ми працювали на фірмі «Стук-грюк». Потім її господар Квадрат став нас бити. Потім хотів обернути нас на курячі яйця і з'їсти. Потім ми його вбили. Потім прийшов Квадрат Другий. Потім Квадрат Третій. Потім за нами гналося Страховисько. Потім ми загубили вуха. Потім носа. Потім зайшли до вас. Потім ви спитали нас. Потім ми стали розповідати: «Ми працювали на фірмі «Стук-грюк». Потім її господар Квадрат став нас бити. Потім хотів обернути нас на курячі яйця і з'їсти. Потім ми його вбили. Потім...»

— Зрозуміло, зрозуміло. У вас, бачу, немає дому, вам нікуди йти. В такому разі залишайтеся у мене. Будемо жити разом.

Дядечко Чжунмай пригорнув дітей, і вони засміялись крізь сльози. Чжунмай, примруживши очі, всміхнувся до них і тихо зітхнув. Цяоця та Сяолінь заплакали знову, але то, мабуть, вже були сльози радості.

Розділ 7

Лінь Малий пише листа Ліню Великому

«Брате, я дуже часто думаю про тебе. Де ти тепер?

Ми з Цяоця шукали носа, а знайшли дядечка Чжунмая. Ніс теж уже на місці. Ми називаємо дядечка Чжунмая татом. Тато Чжунмай дуже любить нас.

Тато Чжунмай — машиніст на паровозі. Він учить нас грамоти. Тато Чжунмай каже:

«Я вже старий, дуже старий. Тож навчу вас керувати паровозом, і ви допомагатимете мені».

Ми зраділи і закричали:

«Та це ж чудово!»

І ми почали вчитись. Ми стараємось і неодмінно навчимося.

Де ти тепер, брате? Чи згадуєш про мене?

Цяоця часто губить свій ніс. Якщо під час розмови вона необережно кивне головою, той одразу падає. Коли вона вперше піднялася на паровоз, її ніс теж упав. Як

воно буде далі? Мабуть, так само, бо віднині доведеться часто лазити на паровоз. А як ти гадаєш, що буде потім?

Ха, не здогадуєшся! Потім ніс у Цяоцяо приросте.

Якось ми з Цяоцяо стрибали через мотузку. Вона чудово стрибає. Гралися ми, гралися, і раптом її ніс знову відпав. А потім ми...

Потім тато Чжунмай сказав:

— Я хочу повезти Цяоцяо до лікарні, щоб там їй вилікували носа.— Але так і не повіз, бо в тата Чжунмая не було грошей.

Потім я згадав про тебе. Якось мені приснився сон. У тому сні я побачив тебе. Я так зрадів і спитав тебе: «Ти як тут опинився?» Ти відповів: «Мене тато Чжунмай запросив».

Мені стало дуже добре. Ми з тобою почали бігати. Потім разом з татом Чжунмаєм заходилися бити Страховисько, а воно як закричить: «Я усіх вас поїм!»

Потім Цяоцяо схопила свою скакалку і зв'язала Страховисько. Я підкинув свою металеву кульку. Вона влучила в Страховисько — і воно зразу здохло.

Потім зійшов місяць. Він усміхався до нас і ми всіміхались до нього. Потім до нас несподівано підійшли Квадрат і пан Смух. Смух вчепився в мене, але Цяоцяо прогнала його. А Квадрат раптом підняв свого нагая і почав мене бити. Тато Чжунмай кинув металеву кульку і вбив його.

Ми всі дуже-дуже раділи, а потім їздили на паровозі. Потім місяць запросив нас до себе в гості. Ми поїхали до нього на паровозі. Там ми побачили Сисіцзі та Сяому.

І тут я прокинувся.

Виходить, це був сон. Тато Чжунмай та Цяоцяо були поруч, а тебе не видно. Я довго шукав тебе, гукав: «Брате, брате!» А потім заплакав.

Приїжджай, брате, до нас. Як приїдеш на нашу станцію, спитай, де живе дядечко Чжунмай, і тебе приведуть до нас. Приїжджай за всяку ціну, неодмінно!

Тато Чжунмай також сподівається, що ти провідаєш нас. Та й Цяоцяо буде рада тебе бачити. Всі ми чекаємо тебе.

Хочу, брате, сказати тобі ще одне: перш ніж їхати, напиши мені листа. Напиши, коли тебе чекати. Ми купимо тобі подарунок — м'яча, а ще яблуко. Обов'язково напиши...

Поки я писав тобі листа, Цяоцяо знову загубила сво-

го носа. Тато Чжунмай шукає його. Я теж іду шукати. Зачекай...

О, це така морока. А потім? Потім ми знову прилаштували носа на його місце.

Тато Чжунмай каже, щоб я лягав спати, бо завтра треба рано вставати.

Неодмінно приїжджай. І обов'язково напиши листа. Напиши, де ти зараз живеш, що робиш. Як не напишеш, то я надаю тобі ляпасів.

Щодня згадую про тебе. А ти про мене згадуєш? Скоріше приїжджай, скоріше приїжджай...»

Ось такий був лист Сяоліня його старшому братові. На конверті він написав таку адресу:

*«Терміновий
панові старшому брату
від Сяоліня».*

Вклавши листа у конверт, Лінь Малий заклеїв його і кинув у поштову скриньку.

Розділ 8

Ясноликий ангел

Поміркуйте самі, чи дійде цей лист за призначенням? Гадаю, що ні.

Сяолінь не показав його татові Чжунмаю, не порадився також і з Цяоцяо, а взяв і відіслав на свій розсуд. Після цього він довго чекав відповіді від брата, але так і не отримав ніякої вісточки.

Лінь Малий майже щоночі бачив брата уві сні, а прокинеться — того ніде немає.

— Брате, де ти?

І справді, куди ж зрештою подівся Далінь? Читачам цієї казки, певно, нетерпеливись довідатись.

Далінь? А він у цей час сидів у себе вдома і обідав. З цією процедурою у нього було чимало клопоту. А за ним вишикувалися двісті служників...

Почувши це, ви обов'язково спитаєте:

— А чому ти розповідаєш про нього не від початку? Як він там опинився? Звідки у нього власний дім? Адже відтоді, як Страховисько хотіло з'їсти обох братів, а ті розбіглися в різні боки, ми нічого не чули про Ліня Великого.

Правильно. Звідси й почнемо.

Того дня Страховисько не зуміло спіймати ні Ліня Малого, ні Ліня Великого. Він, як і його менший брат, промчав щодуху і без перепочинку аж десять верст. Озираючись — не видно ні Страховиська, ні Сяоліня.

Далінь дуже стомився і сів під деревом спочити. А в голові у нього роїлися думки: «Куди побіг Сяолінь?.. От коли б ми були багатими!.. Якби ж то були. Тоді б і перли мали. Віддали б Страховиську, і воно б нас не чіпало. Не довелося б із Сяолінем розбігатися хто куди».

За цими міркуваннями він незчувся, як у нього заплющилися очі, а тоді він ліг на землю і заснув. І приснилося йому, ніби вони з Сяолінем розбагатіли. Віддали Страховиську купу перлів, і воно пішло собі геть. Навіть вклонилося їм на прощання. А потім снилося, що вони з Сяолінем живуть у чудовому будинку. У них вдосталь і харчів, і одягу, і працювати не треба. Далінь дуже радів. Приємно бути багатим!

— Хочеш розбагатіти? — раптом почув він чийсь голос.

— Хто тут?

— Я,— відповів той же голос.— Мене звати Вертихвіст.

«Невже я й досі сплю?»

Але це був не сон. Лінь Великий уже проснувся. Розплющивши очі, він побачив перед собою лиса. Писок у нього був чорний, але на лисі був довгополий фрак, на ногах — лискучі черевики, які так і сяяли при світлі місяця. Такі гарні, що аж очам було боляче.

— То ти справді хочеш стати багатим?

— Хто ти такий?

— Мушу повторити: мене звати Вертихвіст. Ну то як, хочеш стати багатим?

— Якби ж то,— позіхнув Далінь і махнув рукою.

— Тож запам'ятай: звати мене Вертихвіст. Я знаю спосіб, як тобі розбагатіти.

— Що? — Лінь Великий враз сів. Боячись, що йому причулось, він додав: — Повтори ще раз те, що ти сказав.

— Я справді можу допомогти тобі стати багатим,— відповів Вертихвіст.

Ха, справді! Далінь миттю схопився на ноги і повів розмову з лисом у зовсім іншому тоні:

— Це так шляхетно з вашого боку! А все-таки ви дійсно можете допомогти мені стати багатим? Але ж я потім мушу чимось віддячити вам за це.

— Безперечно,— засміявся Вертихвіст.

— Чим саме?

— Про це опісля. А зараз ходімо. Сьогодні понеділок... Так от, в суботу ти станеш багатим.

Баобао взяв хлопця за руку, і вони пішли. Незабаром вони дісталися до великого міста. Зайшли до пишного будинку на центральній вулиці, біля якого стояла охорона з поліцаїв. Ще кілька поліцаїв сновигали по подвір'ю.

— Мушу тобі сказати, що я видатний стрибун. Ти про це не чув? — відрекомендувався Баобао хлопцеві, коли вони посідали в кімнаті.

— Ні, не чув.

— Минулого разу на спартакіаді я здобув перше місце.

Трохи помовчавши, Вертихвіст повів далі:

— Скажу ще одне: тут у нас є один дуже багатий чоловік, звати його пан Бабах. Ти про такого не чув?

— Не чув.

— Пан Бабах — найбагатша людина у світі. Навіть американські вугільні та нафтові королі часом позичають у нього гроші. Але у пана Бабаха немає дітей. Якщо ти станеш його сином, то й ти будеш багатим.

Далінь, як і раніше, мовчав, і тоді Вертихвіст мовив:

— Взагалі, я чиновник, ти це знаєш?

— Ні, не знаю.

— Навіть начальник, але незначний. А хотілося б стати великим начальником, найголовнішим... Тобі я можу зізнатися, що мрію стати Державним міністром. Пан Бабах у великій дружбі з королем. Той у всьому вірить панові Бабаху. Якщо він попросить короля зробити Вертихвоста своїм міністром, то король йому не відмовить. Тепер ти розумієш, про що йдеться?

— Так, тепер розумію.

Вертихвіст пильно подивився на Даліня і задоволено кивнув головою.

— В такому разі попроси свого батечка, щоб він сховався до короля і...

— Якого батечка? — здивувався Далінь. — Мій тато помер!

— Я маю на увазі пана Бабаха. Якщо ти станеш його сином, то хіба тоді він не буде твоїм батьком?

— А як же я стану сином пана Бабаха?

Вертихвіст засміявся:

— Це вже мій клопіт. Дивись, я зараз стану посланцем неба, тобто ангелом.

Вертихвіст узяв на туалетному столику коробочку з пудрою і напудрив собі морду. Ще недавно зовсім чорна, вона тепер стала сірою. Після цього він нарум'янив щоки і вийняв із шафи довгу жіночу сукню. Накинувши її на себе, Вертихвіст, вихляючи стегнами, підійшов до Деліня:

— Ну як?

— Дуже гарно.

— Схожий я на ангела? — спитав Вертихвіст жіночим голосом.

— Схожий!

Лис витяг із шафи якусь коробку.

— Тут у мене сховані крила. Вчора з'їв добрий десяток курей, а ось крила вирішив залишити. — Вертихвіст причепив крила в себе на спині.

— Навіщо це? — поцікавився Лінь Великий.

— Ха, не здогадався. Ти читав коли-небудь дитячі казки? У зарубіжних казках часто пишуть про добрих ангелів. А в ангела неодмінно мають бути крила. Тому я причепив собі крила, щоб скидатися на ангела.

Вертихвіст довго вертівся перед дзеркалом і все вигукував:

— Справжній тобі ангел! Чудово!

Він так завзято милувався собою, що аж спітнів. Краплини поту скочувалися з чола, змиваючи і пудру, і рум'яна, тому обличчя стало пістрявим, з чорними, сірими та червоними смугами. Нарешті, роззирнувшись довкола, ясноликий посланець неба тихо сказав Далію:

— Не здумай тікати. Сиди тихесенько тут і чекай, поки я повернусь. А захочеш їсти, прочини вікно і подихай свіжим повітрям. А мені час іти. До побачення!

— До побачення!

— Хочу ще раз попередити тебе: про нашу сьогоднішню розмову нікому ні слова. Якщо прохопишся кому-небудь, то не бути тобі багатим паничем, а мені — Державним міністром. Затямив?

— Гаразд, запам'ятаю.

Біля дверей Вертихвіст раптом зупинився. Хвилинку розмірковував, а тоді підійшов до шафи, дістав звідти шматок бісквіту, а шафу замкнув. Уминаючи бісквіт, пояснив Ліню Великому:

— У ангела і голос має бути ангельським, адже він має ще й пісні співати, а на порожній шлунок не заспіваєш. Гадаю, що цей шматочок мені не завадить. А пісню ангела я вже склав.

За хвилину Лінь Великий почув за вікном:

Шматок бісквіту з'їв
Вертихвіст ясноликий...

Поступово віддаляючись, пісня стихала.

Нараз Далінь відчув, що у нього паморочиться голова і перед очима попливли барвисті кола. Він хутко підбіг до вікна і розчинив його, тієї ж миті поліцай, що стояв під вікном, гаркнув на повен голос:

— Ти що, тікати надумав?

— Куди там мені тікати? — мовив Лінь Великий, а сам собі під ніс додав: — Тільки мрії ти почав, як би стати сином пана Бабаха, а він про втечу.

Розділ 9

Посланець неба дарує Бабаху щастя

Лис вийшов за ворота і сів у карету.

— Поїхали! — наказав він коневі.— До пана Бабаха. Довезеш до огорожі його садиби, а там я перестрибну. Зрозумів?

— Зрозумів,— відповів кінь і поніс з місця учвал.

За якусь мить карета під'їхала до білого муру, яким було обнесено садибу пана Бабаха. Карета зупинилась. На білому тлі муру видніло кілька десятків великих і малих ієрогліфів:

САДИБА ПАНА БАБАХА.

Мазюкати й малювати заборонено!

За порушення цих правил —
Покарання ніг!

А поряд з цим Лис прочитав ще один напис, зроблений величезними ієрогліфами: «Писати заборонено!»

Вертихвіст саме в цьому місці вийшов із карети. Мур був із срібла і сажень заввишки. Срібло було гладесеньке, мов дзеркало. Вертихвіст ще раз подивився на своє, посмуговане червоним, білим та чорним обличчя. Саме таким хотілося йому бачити зараз самого себе.

Не стримуючи захоплення, Вертихвіст вигукнув:

— Це ж чудово! Прегарно! Я так собі подобаюся. Шкода, що поки не Державний міністр, а як стану, то подобатимусь собі ще дужче. Слід якнайшвидше допомогти Даліню стати сином пана Бабаха. А поки що треба перестрибнути цей мур. А він такий високий. Ну, вперед!..

Вертихвіст розігнався: раз, два, три...— і стрибнув. Та виявилось, що перепона для нього зависока, і він упав на землю. Кінь побачив, як гепнув Лис, і зареготав на всю вулицю:

— Ги-ги-ги! Бідолашний мій хазяїн: так упасти!

— Смієшся! Тю на тебе! Гадаєш, не перестрибну? Дивись!

Зібравшись із силою, Вертихвіст розігнався ще раз: раз, два, три! Тепер вийшло, він застрибнув на мур. Звідти перебрався на дерево, що росло неподалік, а далі по гілках дістався до розчиненого вікна і непомітно шаснув до кімнати pana Бабаха.

Вертихвіст плигнув з підвіконня на підлогу і перевів подих. Потім розплющив очі, уважно озирнувся довкола. Його погляд зупинився на золотому ліжку посеред кімнати. А на ліжку спав пан Бабах і хрпів так, що аж гілля гнулося. А коли він видихав повітря, то чорні вуса у нього під носом метлялися, мов вітрила під час бурі. Величезний, як гора, живіт pana Бабаха було вкрито ковдрою, зшитою з асигнації та векселів. Товстючі губи pana Бабаха раз по раз плямкали. Розповідають, що колись його улюблена блощиця хотіла переповзти з верхньої губи на нижню. Ціла година минула, поки вона зуміла це зробити. Прокинувшись, пан Бабах страшно перелякався, коли б ця блощиця не перетрудилась, і попросив лікаря негайно зробити блощиці укол, бо комаха ця була така ж гладка, як і її господар.

Вирощувати блощиць було найбільшим захопленням pana Бабаха. Загалом він випестив понад тридцять тисяч штук. Коли наставала ніч, вони хмарою сунули у робітничі гуртожитки на прогулянку, погратися в піжмурки.

Поки Вертихвіст згадував усі ці історії, одна із блощиць заповзла багатієві в ніздрю — і від лоскоту пан Бабах чихнув:

— Ап-чхи-и! — і прокинувся.

Вертихвіст манірною ходою рушив до ліжка і тоненьким голоском промовив:

— Бабах, прокинься! Бабах, прокинься!

— Хто це? — спитав Бабах.

— Це я, ангел. Щойно з неба спустився.

Бабах подумав: «Десь я чув, що всі ангели дуже вродливі і мають крила. А того, до кого спуститься ангел з неба, жде щастя. Ану, лишень гляну, чи цей ангел вродливий».

Широко розплющивши очі, Бабах подивився на ангела. У нього аж замиготіло в очах.

— О! — вигукнув він і рвучко підвівся. Потім упав навколішки і звернувся до Вертихвоста: — Ясноликий ангеле, прекрасний посланцю неба! Ти спустився до мене на землю, щоб передати волю небесного владика? Чи хочеш зробити мене щасливим?.. А чому крила в тебе мов у курки?

— У всіх ангелів такі,— відповів Вертихвіст, опускаючи очі долу.

— А так, так. Звісно. Понаписували та понамальовували всякої всячини, а воно, бач, все значно простіше. Крила ангелів зовсім інші. То кажи мерщій, ясноликий посланцю, з якою метою завітав ти до мене?

— Радісну звістку приніс я тобі. Але встань з колін, сідай та поговоримо.

— Чудово! І ти, любий ангеле, сідай, будь ласка. Закуриш, ясноликий.

— Можна. Сигари є?

Бабах хутко подав сигару Вертихвосту, дав прикурити. Вертихвіст зручно вмовстився у кріслі, заклав ліву ногу на праву і, смачно затагнувшись, почав:

— Сигара чудова. На небі, на жаль, таких немає. Отже, Бабах, час і про діло поговорити. У тебе, здається, немає сина?

— На превеликий жаль, немає. І від того я дуже страждаю.

— А ти хотів би його мати?

— Звичайно! Аякже! Ясноликий може зарадити моему лихові?

Вертихвіст затагнувся димом, помовчав і відповів:

— Хм. Саме задля цього я й спустився на землю. Бачу, ти людина порядна, тож я й прибув сюди, щоб подарувати тобі сина.

У Бабаха від радості аж дух перехопило.

— Справді? А де ж він? Тут з тобою?

— Не поспішай,— зупинив його Вертихвіст.— Ангели, роблячи святе діло, не квапляться. У них так не заведено, все має бути солідно. Бабах, я зголоднів, розмовляючи з тобою. У тебе є щось поїсти? Та й випити також.

— Знайдеться, знайдеться! — радісно заторохтів Бабах.

Він подзвонив у дзвіночок, і кілька служників, несучи перед себе великі тарелі з їжею, увійшли до кімнати. Там було і випити, і закусити.

— Так от,— закушуючи, продовжив розмову Вертихвіст.— Сина ти матимеш вже у суботу. О третій годині дня до головних воріт твоєї садиби підійде хлопчик у чорному костюмчику. Це й буде твій син. Зараз я дам тобі каблучку. У того хлопчика в чорному костюмчику, який прийде до тебе у суботу, також буде каблучка. Його каблучка буде зовсім як твоя. Це й буде знак для тебе.

Бабах від щастя аж заплакав і знов укляк перед Вертихвостом:

— Дякую тобі, ясноликий посланцю неба! Дякую тобі, прекрасний ангеле! Ха-ха! У мене тепер є син! У мене тепер є син!

— Стривай, стривай! Послухай ще трохи! Твоєму синові вже десять років. Хлопець дуже розумний, тож ти дослухайся до всього, що він казатиме.

— Звичайно! Звичайно!

— Гаразд, а тепер мені час іти.

Вертихвіст підвівся, підійшов до вікна. Раз, два, три... Він хотів було вже стрибати вниз, та раптом згадав ще про одну річ:

— Бачу, в тебе тут ціла коробка сигар і пляшка вина. Я хочу взяти їх з собою на небо, щоб почастувати там усіх. Можна?

Бабах радо віддав Вертихвосту і сигари, й пляшку. Тільки після цього Вертихвіст вистрибнув у вікно і побіг до муру.

А Бабах одразу ж устав навколішки, звів до неба руки і став молитись:

— Дякую тобі, мій ясноликий посланцю неба! Дякую тобі за милість і за щедрість твою.

Розділ 10

В домі пана Бабаха

Дні котилися за днями, і ось нарешті надійшла субота.

Вертихвіст дістав чорний костюмчик і звелів Даліно вдягти його. А тоді став напучувати:

— О третій годині дня підеш до пана Бабаха. Я дам тобі каблучку, покажеш її Бабаху — це знак. І від сьогодні станеш багатим. Якщо пан Бабах питає тебе, звідки прийшов, скажеш, що спустився з неба. Зрозуміло?

— Зрозуміло.

— Гарзд.— Вертихвіст поплескав Даліня по плечу.— Скажу ще одне: хоч ти і станеш багатим, але не забувай і про мене. Мусиш за все добро віддячити мені.

— Неодмінно віддячу.

— І бережи нашу таємницю.

— Обов'язково.

О третій годині дня Далінь в чорному костюмчику з каблучкою в руках вирушив до садиби Бабаха і зупинився перед сталевою брамою, оздобленою численними діамантами. На брамі була величезна дошка з написом:

САДИБА ПАНА БАБАХА

Біля брами стояло двадцять чотири лиси в довгополых лівреях. Стояли непорушно, наче вирізьблені з каменю. Як тільки Далінь наблизився до них, всі двадцять четверо чемно вклонилися:

— Ви син пана Бабаха?

— Так. Я син пана Бабаха. Я спустився з неба.

— У вас є каблучка?

— Ось, будь ласка.

Пересвідчившись, що все правильно, двадцять чотири лиси ще раз вклонилися Ліню Великому і мовили хором:

— Так. Ви справді молодий панич, заходьте, просимо вас!

Раптом до брами підїхала карета, на якій великими ієрогліфами було написано: «Вітаю сина».

Двадцять чотири лиси запросили Ліня Великого до карети, і коні помчали екіпаж. Садиба була величезна. Їхати довелося цілу годину, поки нарешті зупинилися перед величезним будинком. Пан Бабах вийшов назустріч. Глянувши на каблучку в руці Даліня, він радісно вигукнув:

— У мене є син! Тепер я маю сина! Скоріше назови мене татом!

— Тату! — охоче вигукнув Лінь Великий.

Бабах хотів було обійняти сина, але не зміг. Йому заважало величезне черево. Спробував простягнути руки, але не дістав. Все одно він був дуже радий і весело готав. Від того сміху черево в нього ходором заходило. Та ось він звернувся до хлопця:

— Багатшого за мене в світі немає. А що ти мій син, то і ти найбагатший у світі. До того ж я найчереватіший черевань у світі. Хочу й тебе підгодувати. Яка це радість, що у мене тепер є син. Сьогодні увечері

влаштую з цього приводу урочистий банкет. Також треба підібрати тобі гарне ім'я, милозвучне і схоже на моє. Ну, приміром, Ах-ах! А потім пошлю тебе до школи.

Відтоді Даліня більше ніхто не називав його колишнім ім'ям, а тільки Ах-ахом. Тож і нам доведеться надалі вживати лише це ім'я.

— Я теж дуже радий! — сказав Ах-ах. — Мені тут так подобається.

— Синку мій любий, іди сюди! Поцілуй мене, дитинко моя!

Ах-ах підбіг до нового батька, видряпався на його величезний живіт і нарешті таки поцілував!

Бабах після цього викликав дві сотні ошатно вдягнених служників і наказав їм:

— Віднині слугуватимете молодому панові і будете слухати тільки його. А зараз принесіть йому новий одяг, перевдягніть панича Ах-аха в усе найкраще. — Потім звернувся до сина: — Ці двісті служників — твої. Імен у них немає, лише номери, от ти їх і називай: перший, другий, третій... двохсотий. Не слід забивати собі голову нікому не потрібними іменами.

Двісті служників принесли гарний одяг і перевдягли Ах-аха, після чого відвели молодого панича до світлиці із запашним повітрям.

— Це ваш кабінет, пане Ах-ах.

Кабінет був чудовий. Стіл був з рафінаду. Крісло — шоколадне, вищого гатунку, з м'яким сидінням із рожевої пастили. Підлога, здавалося, була скляна, бо блищала, мов дзеркало. А коли Ах-ах придивився пильніше, то зрозумів, що її вимощено кольоровими льодяниками.

— Чудово! — захоплено вигукнув Ах-ах. — Я такий щасливий: нарешті я став багатим. Їстиму тепер все, що мені заманеться, буду вишукано вдягатися, а працювати не буду. Дуже добре, краще не придумаєш. Хіба я можу не любити мого нового тата?

Потім двісті служників повели Ах-аха до кімнати Бабаха. В того саме був лікар і заспокоював Ах-ахового батька:

— Прошу вас, пане Бабах, не хвилюйтесь. Ця хвороба не страшна. Я сьогодні зроблю йому ще три уколи, і він одужає.

Бабах підвівся:

— Гаразд, я вам вірю. А тепер давайте провідаємо хворого. Ах-ах, ходімо з нами.

Бабах взяв сина за руку, і разом з лікарем вони пішли до кімнати, де лежав хворий. Біля ліжка стояло

вісімнадцять медсестер. Вони тихим голосом доповіли лікареві:

— Він заснув.

— Він не мерзнув? — поцікавився лікар.

— Здається, ні.

— Ну гаразд.— Лікар потер руки і посміхнувся.— Зараз я зроблю йому укол.

Ах-ах здивувався: «А де ж хворий? Ліжко порожнє. Чи, може, я осліп?»

Хлопчисько придивився пильніше. Хворий, виявляється, був, але такий маленький, що одразу й не помітиш.

Хворою була блощиця!

Лікар зробив блощиці укол і сказав сестрам:

— Йому треба добре виспатися, тому зберігайте цілковиту тишу. А о шостій годині сорок сім хвилин п'ятдесят вісім секунд ви розбудить його. Дасте молока, а потім перенесете на стіл, нехай він погуляє.

Розпорядившись, лікар твердими кроками пішов геть.

Бабах знову взяв Ах-аха за руку, і вони навшпиньки вийшли з кімнати. Ведучи за собою хлопця, Бабах пояснював:

— Це дуже відомий лікар. За кожен візит бере по дві тисячі золотом. А тепер давай зазирнемо до клубу блощиць.

Вони зайшли до просторої кімнати. Блощиць там аж кишіло! Від самого їхнього вигляду Ах-ах уже з порога почав чхати. Біля дверей стояв огрядний чиновник, який командував блощицями і був їхнім тренером. Побачивши Бабаха, він голосно закричав:

— Струнко!

Блощиці миттю вишикувалися в колони.

Кивнувши головою, Бабах посміхнувся і повів, тримаючи за руку, Ах-аха далі.

— Тату, для чого ти вирощуєш блощиць? — поцікавився Ах-ах.

— Треба ж якось час гаяти, от я й розважаюсь. Вони подобаються мені понад усе в світі. Скажімо, хтось не хоче мене слухати, тоді я велю блощицям покусати його.

О п'ятій годині до Бабаха прийшло чудовисько. Його здоровецькі, як гонги, очі жевріли зеленавим світлом. На порослій мохом правій руці біліла смужка пластиру.

Ах-ах, побачивши це страшидло, поточився, а тоді кинувся тікати. Він упізнав те саме Страховисько, що хотіло їх із Сяолінем поїсти.

— Ах-ах, стривай, не бійся! — закричав навздогін Ба-

бах.— Цього Страховиська не варто боятись, воно слухає мене.— Потім повернувся до Страховиська: — Це мій син. Послав його мені дуже симпатичний ангел.

Страховисько вклонилося Ах-аху і промовило:

— Ми з вами, шановний паниче, потоваришуємо.

— Чого прийшов? — спитав Бабах.

— Та так. Гадав, може, вам щось потрібно.

— Навіщо це ти заклеїв руку пластиром?

— Ненароком подряпав об Місяць.

— Ну добре. Поки для тебе нічого немає, йди собі.

Сьогодні ввечері я даю урочистий банкет.

Страховисько низько вклонилося і пішло.

— Воно щодня до мене приходить,— похвалився Бабах.

Ах-ах що більше думав, то дужче радів:

«Знаменито! Пречудово! Я вже став багатим, і все котиться як по маслу. І чого це Сяолінь вигадав, що бути багатим дуже погано?.. Цікаво, а де він тепер? Чи пощастило й йому розбагатіти? Новий тато сказав мені, що він найбагатіший у світі і найгладкіший. Я теж стану гладшати. Це ж добре...»

— Ах-ах! — раптом покликав його батечко.— Хочу сказати тобі дві речі. По-перше, у всьому слухайся мене, по-друге, сам не смій нічого робити. Виникне якась потреба — наказуй служникам, нехай вони зроблять. Зрозумів?

— Зрозумів.

— От і добре. Тоді, синку, підійди до мене і поцілуй.

Ах-ах напружився, виповз на живіт Бабаху і поцілував його. А коли скотився вниз, то відчув, що зовсім виснажився.

Розділ II

Урочистий банкет

О дев'ятій годині вечора в домі пана Бабаха розпочався великий банкет. Гостей зібралось дуже багато. Серед них були і Смух, і Байдужий, і Квадрат. Останній, побачивши господаря, сказав:

— Тепер ви маєте сина-ина. Вітаю вас-ас.

Був тут і довгобородий король. Коли він ішов, за ним поважно ступала низенька, товстенька принцеса на ім'я Ружа. Її супроводжували двісті фрейлін, кожна з яких

носила яку-небудь річ: флакони, пляшечки, балончики, баночки, коробочки, пакетики, пудрениці, сумочки, саквояжчики, баулчики, навіть валізи, численні картонки, шкатулки, вузлики, пакунки тощо.

Квадрат тихенько спитав Смуха:

— Навіщо принцеса принесла з собою стільки багажу-гажу? Вона що, переселяється-ється?

— Який там багаж? — відповів Смух. — То її туалет.

— Гм, не дивно, що принцеса така вродлива-лива.

Тут до них підійшов пан Байдужий, а він, як відомо, був дуже вченим лисом.

— Зверніть увагу! — сказав він. — Яка чарівна в нас принцеса. З якою грацією вона виступає на чолі свого численного почту. Йде, ніби гарненька качечка по воді пливе. Та й обличчя у неї, мов у качки. А голос який у неї, теж як у качки. Повірте мені, качка — це найпрекрасніший, найшляхетніший птах у світі. Мені здається, що хтось із предків їх величності, нашого вельмишановного короля напевне належав до качиноного роду.

Король, почувши його, заусміхався:

— Ти дуже розумна людина, Байдужий. Такими, як ти, пишається наша земля. Зайди завтра до нас, поговоримо.

— Слухаюсь! — відповів, поштиво кланяючись, Байдужий.

Присутні тим часом юрбою посунули до принцеси, оточили її з усіх боків, почали захоплюватися нею, всіляко вихваляти. Дехто навіть кланявся принцесі. Але та ніби й не помічала їх. Вона, виявляється, вважала себе першою красунею в королівстві і була певна, що не варто зважати на всіх інших. Тож, щоб не бачити тих, хто її оточував, вона завжди заковувала очі.

Квадрат проштовхався до принцеси і звернувся до неї:

— Вельмишановна принцесо, вам не здається, що сьогодні гарна погода-года?

Ружа була досить вихованою дівчиною. Зрозумівши, що це звернулися до неї, вона люб'язно відповіла:

— Так, у нашому королівстві немає нікого-кого-кого, хто б був гар-гар-гарнішим за мене.

Принцеса Ружа, виявляється, не звертала жодної уваги на те, що їй казали інші. Вони говорили своє, а вона своє. Саме такою була в неї манера розмовляти з людьми.

Бабах також підступив до принцеси, ведучи Ах-аха за руку:

— Дозвольте відрекомендувати вам мого сина, найбільшу мою радість. Саме на його честь я влаштував сьогодні цей великий банкет.

Принцеса чемно кивнула головою і мовила:

— Я спів-спів-співаю! Співаю ках-ках-ках — краще за всіх!

— Так, так. Я дуже поважаю ваш талант.— Бабах кивнув головою і заозирався.— Гм, королевич ще не прийшов. А я мушу відрекомендувати свого сина ще й королевичу-спадкоємцю.

— Його високість принц-спадкоємець! — пролунав гучний голос.

Гості подалися до дверей зустрічати королевича. Смух, нахилившись до Ах-аха, спитав:

— Паничу Ах-ах, як ви вважаєте, принцеса справді гарна?

— Красуня, чарівна,— відповів Ах-ах.

— А королевич, по-вашому, також гарний?

— Дуже гарний,— сказав Ах-ах.— Такий високий!

Королівський спадкоємець і справді був дуже високий. За кілька днів перед тим він випадково ішов пішки однією з вулиць міста і побачив, що на балконі другого поверху хтось повивіщував провітрити одяг. Принц злегка підняв руку і взяв собі якусь річ на «згадку».

Знаний принц був через те, що мав червоний ніс. Тож він поскаржився Смуху та Ах-аху:

— Гарний, то гарний, але, на жаль, ніс у мене червоний.

— А чого він у вас такий червоний? — не утримався від запитання Ах-ах.

— Я ж високий. А вгорі, сам знаєш, холодно, от ніс і мерзне.

Поки вони отак знайомилися, до них підійшов лис у лівреї дворецького і шепнув Бабаху:

— Прибув Великий князь.

Великий князь зайшов до зали, кивнув головою усім присутнім, а потім, вклонившись панові Бабаху, сказав:

— Вітаю! Вітаю! Радий за вас! Нарешті ви маєте спадкоємця. Бажаю вам безмежної радості і великого щастя.

Великий князь був молодшим братом короля, його звали... Ім'я у нього було таке довжелезне, що одразу й не вимовиш. Отож його звали: БУВ СОБІ КОЛИСЬ КОРОЛЬ І МАВ ТРИ СИНИ ПОТІМ КОРОЛЬ ПОЧАВ СТАРІТИ І ЗВЕЛІВ УСІМ ТРЬОМ КОРОЛЕВИЧАМ НА СВІЙ СТРАХ І РИЗИК ВИРУШИТИ НА ПОШУКИ

ПРИГОД ПОДОЛАВШИ ВСІ ТРУДНОЩІ ТРИ КОРОЛЕВИЧІ ТРИ ХОРОБРИХ ЛИЦАРІ ПОВЕРНУЛИСЯ ДОДОМУ КОРОЛЬ БУВ БЕЗМЕЖНО РАДИЙ НА ЦЬОМУ Й КАЗЦІ КІНЕЦЬ.

— Чому ви взяли собі таке довге-предовге ім'я? — поцікавився Бабах.

— Я великий князь, людина знатного роду. А в нашому королівстві здавна повелося так, що всі представники знатного роду на відміну від простолюдинів мають довгі імена.

— Але таке ім'я непросто запам'ятати.

— Ви все одно цілими днями нічого не робите. А як нічого робити, то заучуйте моє ім'я. От і не нудьгуватимете.

Бабах люб'язно закивав головою:

— Щиро вдячний за таку корисну пораду, яку ви зволили дати нам.

Потім почалася вечеря. Стіл був завдовжки верст із десять, але гостей накликали стільки, що вони ледве вмістилися.

Квадрат, вихиляючи чарку за чаркою і смачно закусюючи, захоплено мовив:

— Страви дуже смачні-ачні, кращі від яєць, які я завжди-жди їм.

Не вставаючи з-за столу, Квадрат з'їв сімдесят два бички, сотню свиней, шість слонів, тисячу двісті штук яєць, тридцять тисяч півнів. Сало струмками стікало по чорній бороді і капало на праву ногу принцеси, від чого вона стала нагадувати смажений окіст.

Ах-ах сидів поруч з Бабахом. Двісті служників допомагали йому їсти. Чого б він не забажав, служники зразу й виконували. Йому самому не доводилося й пальцем поворухнути. Перший служник клав йому страву до рота, другий тим часом тримав верхню щелепу, а третій підтримував підборіддя. Потім лунала команда:

— Раз, два, три! — і слуги починали стискати й розводити щелепи.

І все це без жодних зусиль з боку Далія.

Потім другий та третій служники поступалися місцями іншим. Підходив четвертий служник, розкривав рота, а п'ятий зазирає хлопцеві в рот, присвічуючи дзеркальцем, і, киваючи головою, казав:

— Уже все пережував.

Шостий брався за верхню щелепу, сьомий — за підборіддя, широко роззявляли йому рота, а восьмий проштовхував паличкою пережовану їжу в стравохід. Тож

навіть і ковтати самому не доводилося. Ах-ах з радістю думав: «Це справжнє щастя, яке блаженство».

Раптом підвівся Смух і голосно промовив:

— Вельмишановні панове! Сьогодні ми зібралися тут, щоб висловити свою шану панові Бабаху з нагоди появи у нього сина. Вітаючи його і бажаючи великого щастя, я хотів би з вашого дозволу прочитати вірша.

— Добре! Читай! — заплескали в долоні за столом. Смух почав:

На сосні виріс гарбуз здоровенний.
Принцеса Ружа в квітах тоне,
Після вечері я піду додому,
А дуже хотілося, якби...

Тут Смух несподівано сів. Залунали бурхливі оплески та вигуки:

— Здорово! Чудово! Геніально!

Але Бабах звернувся до автора:

— Я щось не зрозумів останнього рядка. Що ви хотіли сказати далі?

— А те, що я дуже хотів би залишитися у вас, не йти звідси додому. Але не підібрав потрібної рими, тож і довелось обірвати рядок.

Квадрат заляпав у долоні:

— Смух дійсно людина мудра-дра!

Королевич, що сидів поруч з ним, звернув увагу на те, що перед Квадратом лежить дуже багато яєць. Простягнув руку і взяв одненьке. Квадрат помітив та як закричить:

— Як ти смієш яйця в мене красти-асти?

— Не кагаль, хіба ми з тобою не друзі?

— Який я тобі друг-руг? — не вгавав Квадрат і забрав украдене яйце.

Королевич схопив його за руку:

— Віддай!

— Не віддам-дам!

— Але ж я підібрав його, а отже, яйце стало моєю власністю. Ти ж забрав назад і таким чином порушив королівський закон.

Квадрат хутко запхав яйце в рот і буркнув:

— Який там королівський закон-кон? Ми тут свої люди, і навіщо нам грати якусь кумедію-медію?

Королевич хотів відповісти на таку зухвалість, та раптом біля вікна пролунав жіночий голос:

— Червононосий королевичу! Ти полонив моє серце, я закохана в тебе!

Хто б це міг бути? Від подиву всі повставали і повернулися до вікна.

На підвіконні стояла... Хто б ви думали?.. Сестриця Крокодилиця. Вона проникла сюди просто з вулиці.

Королевич-спадкоємець, побачивши сестрицю, миттю сховався за могутню спину Бабаха і звідти почав бла-гати:

— Зроби ласку, зроби ласку! Дай мені спокій!

— Що б ти не казав, я все одно кохатиму тебе! — сказала у відповідь на його благання сестриця Крокодилиця і, стрибнувши з підвіконня, рушила до королевича. Той став тікати. Так вони й ганялися одне за одним довкола товстого Бабаха, поки король не закричав:

— Виженіть її звідси! Виженіть Крокодилицю! У параграфі три тисячі шістсот вісімдесят сьомому Зводу королівських законів сказано: «Якщо сестриця Крокодилиця ганятиметься за червононосим королевичем, то її за це слід негайно вигнати». Геть, геть звідси!

Король підійшов до сестриці Крокодилиці і хотів було виштовхати її геть, але та вчепилася королеві в бороду. Від болю той застогнав і гірко заплакав.

Принцеса Ружа з переляку вереснула і зомліла.

Великий князь вхопив сестрицю Крокодилицю, але та й далі кричала:

— Я все одно кохаю королевича. Чого тобі треба? Навіщо ти мене тягнеш?

Великий князь розгнівався, ударив себе кулаком у груди і мовив:

— Я дядько королевича і мушу виручати свого небожа. А ти що, не поважаєш мене? Не поважаєш великого князя, ім'я якому БУВ СОБІ КОЛИСЬ КОРОЛЬ І МАВ ТРИ СИНИ ПОТІМ КОРОЛЬ ПОЧАВ СТАРІТИ І ЗВЕЛІВ УСІМ ТРЬОМ КОРОЛЕВИЧАМ НА СВІЙ СТРАХ І РИСК ВИРУШИТИ НА ПОШУКИ ПРИГОД ПОДОЛАВШИ ВСІ ТРУДНОЩІ ТРИ КОРОЛЕВИЧИ ТРИ ХОРОБРИХ ЛИЦАРІ ПОВЕРНУЛИСЯ ДОДОМУ КОРОЛЬ БУВ БЕЗМЕЖНО РАДИЙ НА ЦЬОМУ Й КАЗЦІ КІНЕЦЬ. Тобі доведеться відповідати за образу мого імені!

Поки він вимовляв своє довге-предовге ім'я, сестриця Крокодилиця вивернулася, вирвалася з його рук і знову стала ганятися за королевичем, не зупиняючись, вона вихопила з кишені люстерко, глянула в нього і стала пудритись.

Заплаканий король підійшов до Смуха:

— Смух, прошу тебе, звели сестриці Крокодилиці вийти геть. Ти її хазяїн, і вона лише тебе одного боїться.

— Сестрице Крокодилице, іди геть! — махнув Смух рукою.

Заплакавши справжніми крокодилячими слізьми, та вийшла. Але за порогом вона зупинилась і крикнула:

— Червопоносий королевичу, ти не знаєш мене, зовсім не знаєш мене!

Тільки після цих слів вона остаточно пішла.

Гості знову посідали на свої місця і продовжили вечерю. Квадрат з'їв ще сімсот бичків, тисячу шістсот п'ятдесят фунтів хліба та вісімсот тридцять дві свині. Повечерявши, він сумно зітхнув і сказав:

— Ха-а! А все-таки, на жаль, я не наївся-ївся.

Принцеса Ружа, що вже прийшла до тям, відповіла йому:

— Та-та-та-так. Я, я, я, найперша ках-ках-ках-красуня в світі!

Невдовзі гості розійшлися. Бабах покликав свого найголовнішого рахівника, якого звали Квіс, і спитав:

— Скільки грошей ми вгатили у цей бенкет?

— Ось. Усі рахунки прислали сьогодні по обіді.— Він поклав папірець на стіл перед паном Бабахом, де було написано загальний підсумок: 23 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000.

— Хочеш знати, скільки це буде? — спитав Бабах у сина.— Всього сорок одна цифра: одиниці, десятки, сотні, тисячі, десятки тисяч, сотні тисяч, мільйони, десятки мільйонів, сотні мільйонів, мільярди...

— Витрати, сам бачиш, чималі,— пояснив він синові.— Але прибутки наші набагато більші. У нас багато шахт, копалень, залізниць, заводів, фабрик...

«Оце так тато»,— радо подумав Ах-ах.

Розділ 12

Початкова школа королівського дому

Через кілька днів Бабах виконав свою обіцянку: послав Ах-аха до школи королівського дому. Школа займала величезну територію. Щоб уявити її розміри, скажемо, що лише від центральної брами до заднього виїзду було двадцять п'ять верст. У школі нараховувалося дванадцять тисяч класних кімнат і шість тисяч ви-

кладачів. А учнів було лише дванадцять чоловік. А з Ах-ахом стало тринадцять.

Директор школи, старий професор, помітивши, що до школи йде Ах-ах, вибіг йому назустріч. Задоволено потираючи руки, він звернувся до нього:

— Ласкаво просимо! Ласкаво просимо! Ідіть одразу на урок. А де ваші служники?

— Служники є.

— Вони тут, з вами?

— Так.

Пан директор підійшов до дверей і визирнув. На подвір'ї справді стояло двісті служників, які прийшли разом з Ах-ахом. Бо ж було встановлено раз і назавжди: куди б їхній господар не йшов, увесь загін служників завжди супроводжував його.

— Чудово. Тепер накажіть своїм служникам, щоб вони відвели вас на урок.

— А який перший урок? — поцікавився Ах-ах.

Директор школи здивовано вилупив на нього очі:

— А-а, ви ще ж не знаєте правил нашої школи.

— Ні, не знаю,— чесно зізнався Ах-ах.

— Зараз я вас розповім.

Директор дістав зі шафи примірник «Правил Початкової школи королівського дому». Він почав голосно читати:

— У нашій школі ніякого розкладу занять не існує. На який урок ученя хоче йти, на той і йде.

Порядок у школі дуже простий:

Іду на урок, сподобався який.

Урок цікавий — у класі сідай.

Не хочеш учитись — біжи гуляй.

— Ось такі правила в нашій школі.

Ах-ах засміявся:

— Пісенька якась кумедна.

Директор школи враз почервонів:

— Я її сам склав. Пісенька чудова. Ви не заважайте, а слухайте. Хочу ще сказати, що у нас шість тисяч викладачів. Чиї уроки вам до душі, до тих і йдіть. Одних тільки вчителів арифметики у нас, наприклад, сто тридцять чотири. Можете відвідувати уроки вчителя Вана, а можете уроки вчителя Чжана. У кого цікавіше, у того й можете вчитись. От тільки плата за заняття буде різною.

— Яка ще плата?

— Плата є плата. У вчителя Вана вона своя, а у Чжана своя.

Скажімо, якщо підете на урок арифметики до вчителя Вана, то доведеться заплатити йому цілу сотню золотих, а вчитель Чжан обмежиться лише однією перлиною. Плата за навчання у нас поурочна, розраховуються безпосередньо з учителями.

Ах-ах, вислухавши директора, зрадів:

— Мені подобаються ці правила. Я хочу негайно іти на урок. На арифметику.

Вийшовши від директора, Ах-ах та його дві сотні служників попрямували до великої брами, на якій висіла табличка:

«Місце, де навчають арифметики. Заходьте всі!»

— Ого! Вчителів арифметики у них справді багато! — здивовано мовив Ах-ах і проминув браму.

Місце для навчання складалося на великий майдан, оточений півтисячею класних кімнат. По майдану походжали сто тридцять чотири вчителі арифметики. Один із них, першим уздрівши Ах-аха, підбіг до нього і запропонував свої послуги:

— Я вчитель Козел. Учю арифметики краще за всіх. Заходьте до мого класу. За урок я беру всього-на-всього по дев'яносто шість монет.

Поки вони торгувалися, до них підтюпцем підбіг ще один вчитель. Він відштовхнув Козла і заторохтів:

— Не ходіть до цього Козла, бо він вас нічому не научить. А я вчитель Єдиний, і арифметика у мене найкраща. Ось послухайте:

Тістечка їли брат та сестра,
Двоє їх, а з'їли по три — всього сім!
Тістечка їсти раджу я всім.
Скільки секунд у хвилині одній?
Рівно сімдесят, як на погляд мій.
Краще не знайдете від арифметики моєї.
Платити доведеться недорого за неї.
Фунт перлів за заняття одне...

Єдиний ще не встиг dospівати, як до них підбіг ще один викладач, що назвався вчителем Няв, і почав украдливо співати:

Знають усі, що секунд вісімдесят в одній хвилині,
Ні, сімдесят, — скаже вам вчитель Єдиний,
Хоч і хвалить арифметику свою він щодня, щогодини,
Але ви не слухайте його нудної балаканини.
Моя арифметика найкраща,
Бо я справжній учитель, а не якесь там ледащо.
За кожне заняття, ви не шкодуйте,
Шматочок торта, шматочок торта,
Шматочок торта мені подаруйте!

Ах-аху сподобалося, що у вчителя Няв уроки були найдешевші.

— Піду до тебе на урок, вчителю Няв,— сказав він.

Вчитель Няв радісно почухав потилицю лапою і засміявся:

— Ха-ха! Домовились! Ходімо до мого класу, паничу Ах-ах.

Коли заняття закінчилися, Ах-ах дав Няву шматок торта і мовив:

— Бери, а я піду відпочивати. На сьогодні досить.

— Стривайте, паничу Ах-ах! — вигукнув Няв.— Арифметика в мене чудова і ціна помірня. Коли домовлялися, все було начебто гаразд, а тепер ви чомусь хочете обрахувати мене.

— Як обрахувати?

— Не додали мені два шматочки торта.

— Я ж тобі дав один шматок, як ми домовлялися. Чого тобі ще? Було ж сказано: «За кожне заняття — шматочок торта».

— Ні, я казав: «За кожне заняття — шматочок торта, шматочок торта, шматочок торта». Отже, складіть їх разом і буде три шматочки.

Ах-ах перелічив на пальцях — правильно. Він дістав ще два шматки, віддав їх учителеві Няву і пішов додому.

Відтоді Ах-ах щодня ходив до школи, але висиджував лише по одному уроку. Його завжди супроводжували дві сотні служників. Ах-аху не треба було ні до чого докладати зусиль: за нього все робили служники. Навіть уроки вчили, задачі розв'язували і твори писали. Тож від смачних харчів та щоденного неробства Ах-ах почав набирати вагу.

Пан Бабах був дуже радий за нього.

— Чудовий син росте! — розповідав він усім.— Як поглядшав, то ще гарнішим став.

Товариші по школі також товкмачили Ах-аху, що він погарнішав останнім часом. А одна дівчина якось перевальцем підійшла до нього і сказала:

— Ах-ах-ах-ах, ти-ти-ти справді гарний. Гарний! Гарний!

Ах-ах подякував за комплімент і у свою чергу спитав її:

— А чому ти не приходиш до мене в гості?

Дівчина відповіла:

— Я, я, я тривалий час вивчаю рідні, рідна, рідну мову!

Дівчату, як ви вже здогадалися, звали принцеса Ружа. Учився в школі й червононосий королевич. А що на вулиці останніми днями похолоднішало, то його червоний ніс аж посинів.

Дні минали за днями. Ах-ах щодня ходив до школи, потім повертався додому, обідав, а побачивши Бабаха, вибирався на його велетенське черево і цілував. І так було щодня. Отже, подій, про які слід було б вам розповісти, не траплялося.

Правда, слід одне зазначити: Ах-ах мінявся. Він що більше ріс, то дужче гладшав. І важко було сказати, де та межа, до якої він буде повніти. Не знаю, скільки він важив на той час, але здається мені, що вже тоді зрушити його з місця не могли б і три тисячі чоловік. Досі Ах-ах спав на другому поверсі, а тепер переїхав на перший: боявся, що підлога провалиться. Якщо хтось бувало всміхався йому, то він уже не міг усміхнутись у відповідь, бо обличчя в нього так заплило салом, що йому вже було не до сміху. Навіть розмовляти Ах-аху було тяжко: заважали ясна, що заповнювали майже весь рот.

А пан Бабах неймовірно радів його успіхові, хоч успіх той був дещо однобокий.

— Мій Ах-ах,— не переставав він вихвалитися,— що не день, то гарнішає. А поповніє ще трохи і зовсім красенем стане.

І Ах-ах гладшав. Коли настала зима, то у нього навіть нігті на пальцях почали тонути в жирі.

Заняття в школі посувались успішно. Крім того, Ах-ах захоплювався спортом, а надто бігом. Це дуже подобалося Бабаху, і він якось похвалив сина:

— Ти справді чудовий хлопець. І вчишся старанно, і в спорті не пасеш задніх. Я певен, що на змаганнях цього року ти неодмінно здобудеш перше місце. Тож не ледарюй, тренуйся щодня.

— Я так і роблю, тату,— через силу мовив Ах-ах.

Оскільки це речення для нього було надто довге і промовив він його без перепочинку, то дуже стомився і тепер ледве зводив дух. А взагалі, коли Ах-ахові треба було щось сказати, то робив це за нього хтось із служників, а він навіть і силкуватися не хотів. От тільки, коли з батьком розмовляв, доводилося самому ворухити губами та голос напружувати.

— Якщо на змаганнях покажеш гарні результати, то принцеса Ружа може звернути на тебе увагу. А після цього можна буде й про ваші заручини подумати.

Ах-ах зрадів і хотів було засміятись, та хіба засмієшся, коли щоки мов гирі? Він нетерпляче замахав рукою служникам, показуючи, що він бажав би засміятись.

І тоді перший та другий служники схопили його за щоки і розтягли їх. Лише таким чином Ах-ах зміг зобразити усмішку на своєму обличчі.

А за хвилину хлопець знову замахав рукою, даючи зрозуміти служникам, що йому б захотілося заспівати. Але співати самому не було потреби, і замість нього це зробив третій служник:

Три по сім — сорок вісім,
Чотири по сім — п'ятдесят вісім.
У тата на голові хризантема зацвіла,
По підлозі блошиця поповзла.
Принцеса Ружа десять кавунів ум'яла.

— Гарна пісенька! — заляпавши в долоні, похвалив сина Бабах.

Але ще більша радість охопила весь дім пана Бабаха, коли настали зимові канікули, позаяк Ах-ах найкраще в школі склав іспити. Була ще одна хвилююча новина: у Початковій школі королівського дому мали відбутися спортивні змагання.

— Я певен, — підбадьорював сина Бабах, — що ти здобудеш перше місце з бігу.

Розділ 13

Два змагання

Нарешті настав день змагань.

На стадіоні зібралася сила-силенна глядачів, панувала атмосфера загального пожвавлення. Бабах приїхав сюди з самого ранку. У нього був чудовий настрій, він майже весь час сміявся. Прибув на стадіон і король. Та оскільки на трибунах скупчилося забагато людей, то королеві раз по раз хтось ненароком наступав на його довжелецьку бороду. Король аж заплакав. Але на нього не звертали уваги, бо всі погляди були прикуті до принцеси Ружі, яка вирядилася з такої нагоди у надзвичайно пишну сукню. Двісті її фрейлін чатували у принцеси за спиною. Варто було принцесі лише ворухнути головою, як фрейліни одразу ж підбігали до неї, пудрили та рум'янили обличчя.

Зазиривши в дзеркало, принцеса Ружа посміхнулась і сказала:

— Сьо-сьо-сьогодні так гарно. Гарно! Гарно! Так цікаво!

Цієї хвилини на стадіоні з'явився Вертихвіст. Відтоді, як йому вперше пощастило побувати у пана Бабаха, він старанно стежив за своєю зовнішністю: щодня пудрив та рум'янив щоки. Того дня він теж прийшов напудрений та нарум'янений. По обличчю у нього стікав піт, вимережуючи його червоними, чорними та білими смужками, що йому так личило. Ноги у лиса були взуті у лискучі чоботи, а на плечі він накинув довгий святковий плащ із оцинкованої жерсті, гладенької, без жодної вм'ятинки.

Побачивши його ще здаля, Ах-ах вигукнув:

— Пане Вертихвіст!

— Хто ви такий? — здивовано спитав той, підходячи ближче. Він зовсім не впізнав хлопця, бо відколи вони востаннє бачилися, той дуже розповнів.

— Ах-ах!

— Ніякого Ах-аха я не знаю.

— Та той, кого ясноликий ангел прислав у подарунок панові Бабаху.

Від несподіваної радості Вертихвіст нашорошив вуха.

— А-а! Нарешті я знайшов вас! Кілька разів намагався зайти до вас додому. Қазав охоронцям, які стоять біля брами вашої садиби, що прийшов провідати молодого панича, але лисиці жодного разу не пропустили мене. Тоді я написав вам листа, та лист невдовзі повернувся назад з поміткою, що за означеною адресою юнак з таким ім'ям не проживає. Що більше я думав, то тяжче на душі у мене ставало. Все питав сам себе, невже ви зовсім забули про мене?

— Та я вас ніколи не забуду.

— В такому разі час би вже й подумати про вашу обіцянку віддячити мені за мою послугу.

Поки вони розмовляли, неподалік від них спалахнула сварка. Виявляється, що червононосий королевич украв шапку в якогось діда. Старий здійняв гвалт, і тоді королевич почав його лупцювати. У старого ротом потекла кров. Тяжко дихаючи, він сказав:

— Поцупив чужу шапку та ще й б'єшся! Ще й б'єшся!

Королевич у відповідь закричав:

— Заберіть звідси цього старого шкарбана!

Кілька поліцаїв кинулися до діда, схопили його й потягли до Вертихвоста, який був начальником, що відповідав за підтримання ладу на стадіоні.

— Цей старий затіяв бійку з королевичем,— доповів Вертихвосту поліцай.— Він ударив грудьми по кулаку його високості.

— Ти навіщо побив королевича своїми грудьми? — спитав Вертихвіст старого.

— Я не бив королевича,— заперечив той.— Королевич украв у мене шапку, а потім ще й ударив...

— Зрозуміло! Ти побив королевича, і я мушу покарати тебе.

— Та не я, а королевич побив мене! — обурився старий.— Тож королевича й карайте, а не мене!

Вертихвіст закивав головою:

— Правильно! Сьогодні принцеса просто чарівна. І щоб потішити її, я тебе неодмінно покараю.

Старий спаленів.

— Хіба ти не чув? Я ж казав тобі, що не бив ніякого королевича! — закричав він.

Вертихвіст знову закивав головою.

— Так. Панич Ах-ах останнім часом дуже розповнів, і за це тебе слід теж покарати. Ти що, не знав, що сьогодні відкриття спортивних змагань Початкової школи королівського дому? Тому я заарештовую тебе на один місяць. Наступного разу не будеш битись.

Поліцаї схопили старого і потягли до буцегарні.

— От і добре, питання вирішено,— повернувся Вертихвіст до Ах-аха.— Можемо говорити далі. Паничу Ах-ах, ви певні, що зумієте віддячити мені?

— А як же? Неодмінно! — рішуче мовив Ах-ах.

Вертихвіст вклонився йому.

— Ви справді чудова людина, паничу Ах-ах. Я радий, що не помилився свого часу. Отож, король зараз на стадіоні. І добре було б, якби ви зараз шепнули панові Бабаху, щоб він порадив королеві призначити мене Державним міністром. Цього буде досить, щоб я вас більше ніколи не тривожив.

Ах-ах негайно подався до свого батечка і попросив його за лиса. І вже через кілька хвилин король продиктував наказ про призначення Вертихвоста Державним міністром.

Вертихвіст низько вклонився Ах-аху:

— Я щиро вдячний вам, паничу. Це дуже добре, що я зараз став Державним міністром. Але я обіцяю, що вірою і правдою служитиму вам і панові Бабаху. Я був певен, що король прислухається до порад пана Бабаха. Проте і сам король — людина чудова. А ви, паничу Ах-

ах, назавжди залишитесь моїм найкращим приятелем, ми...

Тут до них підбіг один із учителів фізкультури і сказав:

— Паничу Ах-ах, мерщій йдіть, швидше! Адже зараз починається ваш забіг.

Ах-ах кинув Вертихвосту «До побачення» і, підхоплений служниками, заквапився на бігову доріжку.

Оголосили про початок забігу на дистанцію п'ять метрів. Учасників цього змагання було лише троє: Ах-ах, Чорна черепаха та Равлик. Вони вийшли на старт.

— Раз, два, три! — пролунала команда. Ах-ах, Черепаха та Равлик рвонули вперед.

Пан Бабах пробрався до самої доріжки. Він голосно плескав у долоні і вигукував:

— Нумо, синку, наддай!

— Вперед, швидше.

— Швидше, ширше крок! — підбадьорював його Вертихвіст.— Паничу Ах-ах, швидше!

— Черепахо, вперед! — закричали з трибун.

Стадіон зашумів, звідусіль залунали вигуки.

— Пройдено один метр! Ширше крок! — оголосили по стадіону.

— Наддай! Уперед!

Чорна Черепаха витягла шию і наздогнала інших бігунів. Панцир у неї на спині виблискував на сонці і, здавалось, уже вкрився потом. Ах-ах напружив усі сили, намагаючись обігнати Черепаху. Він широко роззявляв рота, хапаючи повітря. Важке підборіддя одвисло і погойдувалося при кожному кроці. Равлик також рвався вперед, витягуючи свої вусики-щупальця.

Численні глядачі юрмилися довкола бігової доріжки, підбадьорюючи бігунів вигуками та оплесками. Через три з половиною години напруження зросло до краю.

— Залишився один метр! Залишився метр,— пролунало над стадіоном.

— Равлик вирвавсь уперед!

— Ах-ах, не здавайся, натисни!

— Черепахо не відставай. Зроби ще один ривок!

— Не шкодуй сил, виходь наперед!

Принцеса Ружа кричала тоненьким голоском:

— Ах-ах, швидше, швидше! Біжи, біжи, біжи!

Принцесі забракло повітря, і вона знепритомніла. Вертихвіст негайно викликав десяток лікарів, і ті, поморочившись, повернули її до тями. Дівчина розплющила очі і закричала знову:

— Ах-ах-ах-ах, швидше, швидше...

Бабах та Вертихвіст, підтримуючи Ах-аха, до знемоги плескали в долоні.

Король сміявся також, а потім сказав:

— Ах-ах, будь першим, будь першим!

Великий князь, що сидів поруч з королем, вимахував руками і випадково зачепив за королівську бороду, король знову заплакав.

— Ти змалечку був плаксієм! — дорікнув братові Великий князь.

— А ти і раденький, що принизив мою гідність. Думаєш, мені не прикро таке від тебе чути?

Та за хвилину король витер сльози і заволав знову:

— Ах-ах займе друге місце! Друге місце!

Минуло це дві години напруженої гонитви. Грім оплесків усе наростав. Бажаючих побачити фініш дедалі більшало, й за метушнею глядачі прогавили, хто ж прийшов першим.

Хвилювання тривало ще деякий час, аж ось нарешті на середину поля стадіону вийшла суддівська колегія з величезним плакатом, на якому було зафіксовано наслідки змагань:

Наслідки змагань з бігу на п'ять метрів:

1-е місце — Черепаха

2-е місце — Равлик

3-е місце — Ах-ах

Змагання тривало 5 годин 30 хвилин.

Встановлено новий рекорд королівства!!!

Над стадіоном знову вибухнули оплески. Залунали радісні вигуки:

— Ах-ах був третім,— сказав король.— Це чудовий результат! Справді чудовий!

Бабах був такий радий, що кинувся до сина і хотів обійняти його, притиснути до себе, але не зміг: заважали животи.

— Ах-ах, я після цього ще дужче полюбив тебе,— сказав розчулений до сліз Бабах.— Хоч ти завоював лише третє місце, але й це велике досягнення!

До Ах-аха нестримним потоком ринули глядачі. Вони вітали його з успіхом, бажали нових досягнень. Своє поздоровлення вирішила висловити Ах-аху особисто і принцеса Ружа. Вона підійшла до нього й пропищала:

— Ах-ах-ах-ах, ти біг, біг, біг, прибіг третім, але я, я, я покоха-покохала.

Йй забракло повітря, і вона знову знепритомніла. Лікарі, що прикипіли до неї очима, кинулись до принцеси

і заходилися відкачувати її. А дівчина, ледь розплющивши очі, закричала знову:

— По-ках-ках-ках-кохала тебе, Ах-ах!

У відповідь Ах-ах промовив:

— Ти така вродлива, така вродлива, що сестриці Крокодилиці не зрівнятися з тобою нізащо.

— То це ж пречудово, синку. Вітаю тебе. Швидше проси руки у принцеси Ружі! — вирішив поквапити сина Бабах, розуміючи, що треба кувати залізо, поки воно не охолело.

Ніби йому на підтримку з усіх боків залунало:

— Вітаємо! Вітаємо! Вітаємо Ах-аха та принцесу Ружу із заручинами.

Але з офіційним поздоровленням першим до них підійшов Вертихвіст, який тепер, безперечно, мав на це право:

— Дозвольте мені як Державному міністру щиро привітати вас, шановний паничу Ах-ах і люба принцесо Ружа, із заручинами і висловити свої найкращі побажання!

— Зятьок непоганий! — поплескав король Ах-аха по плечку. — І вродливий, і ставний, і вчиться добре, чудово бігає та й багатий до того ж. Гарний зятьок.

Принцеса Ружа аж сяяла від задоволення. Досі вона ходила завжди набундючена, чимось невдоволена, а тут раптом враз розквітла, мов пишна троянда.

— Я, я, я, ках-ках, така рада, така щаслива! — сказала вона.

Проте атмосферу загальної радості несподівано порушив голосний плач червононогого королевича.

— У кожного з вас чи дружина, чи кохана, а в мене нікого немає. Я такий самотній, — промовив він схлипуючи.

— Червононосий королевичу! Та я ж тебе кохаю! — раптом пролунав голос із натовпу.

Хто це? Чий голос в одну мить привернув загальну увагу? Люди заозиралися. Виявляється, то кричала сестриця Крокодилиця.

— Не треба! Не треба мені такої любові! — розпачливо закричав королевич і кинувся тікати.

Сестриця Крокодилиця — за ним. На ходу вона раз по раз зазірала в люстерко, пудрилась і кричала своєму коханому:

— Хоч тричі по сім і двадцять один, а я все одно кохаю тебе!

Не зупиняючись, королевич крізь сльози відповів їй:

— Якщо навіть сім разів по дев'ять дорівнює шістдесяті трьом, то хіба ти не можеш прожити без мене?

— Хоч вісім на дев'ять і сімдесят два, але жити без тебе я не можу!

— Як же мені спекатися тебе? — сумно мовив, змахуючи з обличчя сльози, королевич.

Він побіг ще прудкіше, але сестриця Крокодилиця також надала ходи. На стадіоні знову повіяло духом спортивного змагання, залунали вигуки:

— Швидше! Давай! Хто прийде першим?

— Червононосий королевичу, кохання моє! — кричала сестриця Крокодилиця. — Подумай гарненько. Від мене нікуди не втечеш, я й під землею тебе дістану. Тож зупинись і покохай мене.

— І що мені з тобою робити? — важко хекаючи, спитав королевич. І враз йому сяйнуло і він прокричав: — Давай домовимось. Якщо ти наздоженеш мене, тоді так йому й бути. Я стану твоїм.

Від таких слів у сестриці Крокодилиці сили ніби подвоїлись. На радісах вона побігла ще швидше. Тоді як королевич видихавсь, вона, здавалося, зовсім не відчувала втоми.

— Давай! Швидше! Доганяй! — лунало над стадіоном.

Відстань між ними швидко скорочувалась. Ось залишилося кілька метрів, потім два чи три кроки. Ще один ривок... Ще один, і ось вона схопила спадкоємця престолу за плече.

— Ну то як, моє коханнячко? — спитала вона, відсапуючись. — Визнаєш, що програв?

— О-хо-хо! Треба ж такому лихові статися. Така біда на мою голову.

— Сльозами горю не зарадиш, — спробував хоч трохи заспокоїти його Смух. — Сам винен. Не треба було умови ставити. А тепер доведеться заручитись із сестрицею Крокодилицею. Не слід забувати, що вона також знатного роду. І посаг у неї чималий.

Глядачі на трибунах схвально заплескали в долоні.

— Який сьогодні чудовий день! По-перше, нам випало щастя спостерігати такі прекрасні змагання, а по-друге, ми стали свідками того, як у щасливому шлюбі поєдналося четверо юних сердець.

Бабах був безмірно щасливий. Усю дорогу до самого дому він сміявся. Але як тільки дворецький відчинив йому та Ах-аху двері, до них підбіг схвильований Квіс і доповів:

— Пане Бабах, кепські наші справи! Вбито пана Квадрата! І пана Квадрата Другого також.

Бабах вмить почервонів.

— Охо-о! Як же це сталося? Злочинців упіймали? Чому не послали за ними Страховисько?

— Ми послали, але йому пощастило зловити лише кількох злочинців. Решта повтікали. Це, звичайно, велике нещастя, але у нас в запасі є ще Квадрат Третій. Зараз він там порядкує. Фірма «Стук-грюк» уже відновила роботу.

Через кілька днів ховали Квадрата Першого та Квадрата Другого. Крім Бабаха та його друзів, у панахиді брав участь і Ах-ах. Він навіть сказав прощальне слово. Звісно, промовляв замість нього служник, але від цього виступ не став гіршим. Після закінчення промови Ах-ах подав служникам знак рукою, що мало означати: «Я хочу поплакати».

Служники одразу ж відтягли йому кутики рота донизу. Ах-ах дістав змогу пролити гіркі сльози. Сплакнули й інші учасники сумного прощання. А через кілька хвилин Бабах сказав:

— Ну, годі!

Присутні повитирали очі й порозходились.

Весілля спадкоємця престолу та сестриці Крокодиліці справляли на Новий рік. Бабаха та його сина також запросили на цю урочисту подію. Сестрицю Крокодиліцю, після того як вона стала дружиною червононогого королевича, ніби підмінили. Вона стала привітною, веселою, зичливою, а королевич сидів сумний, насуплений, мов сич. І лише після того, як сестриця Крокодиліця, управителька фірми Смуха, оголосила, що вона передає половину належної їй частини основного капіталу фірми своєму чоловікові, він повеселів.

Після зимових канікул у Початковій школі королівської сім'ї знову почалися заняття. Ах-ах, як і досі, щодня ходив до школи, але висиджував там лише по одному уроку. Саме в ці дні Сяолінь писав йому того листа, якого Далінь так і не отримав.

Розділ 14

Насувається біда

Після трагічної смерті панів Квадратів сум та тривога запанували і в домі Бабаха. Доля небіжчиків примушувала замислитись і його. Боявся, коли б і його самого не спіткало подібне лихо. Від постійних турбот і неспокою він втратив і апетит, і сон.

— Страшно стає від самої думки про це,— скаржився він неодноразово синові.— Адже й я не застрахований від убивць. Жбурне хто-небудь металеву кульку, і капець мені!

— Та що ви городите, таточку? Кому це спаде на думку вчинити замах на ваше життя? Адже вас, таточку, я вже мав нагоду переконатись в цьому, всі тут так люблять!

— Воно-то так. Я, як і небіжчик, така ж порядна й благородна людина. Як і він, полюблюю їсти курячі яйця і дістаю їх тим же способом, що й він. Тих, хто мені не підкоряється і не слухає мене, я завжди тримаю в острасі. Посилаю на розправу з ними або блощиць, або Страховисько. Мушу робити так і далі. Я не вбачаю нічого ганебного в тому, що деяких неслухів доводиться перетворювати на курячі яйця, щоб потім закусити ними. Так здавна повелося у нас, і досі ніхто проти цього не виступав. А тепер маєш: пана Квадрата вбито...— після таких слів пан Бабах навіть схлипнув.

— Чого нам, тату, боятись? — спробував заспокоїти свого, колись такого самовпевненого батечка Ах-ах.

Бабах, ніби схаменувшись від такого прояву слабості, звелів покликати до нього Страховиська.

— Призначаю тебе моїм особистим охоронцем. Переселяйся сюди, в мій дім.

— Слухаюсь!

Після цього Страховисько стало жити у будинку Бабаха.

Але ввечері того ж дня сталася прикра подія.

Та хвора блощиця, якій знаменитий лікар робив укол за уколом, ніяк не видужувала. А після того, як Страховисько перебрався до Бабаха, блощиці погіршало. Бабах скликав на консилиум до хворої усіх найвідоміших лікарів світу. Знамениті професори та доктори наук оглянули та вислухали хвору, похитали головами і сказали:

— Ми безсилі. Вона скоро помре.

І справді, десь об одинадцятій годині ночі блощиця наказала довго жити.

— Таке лихо! Така втрата! — застогнав Бабах.— Це ж була моя улюблениця. Як мені витримати це горе? Призначаю на завтра пишну панахиду.

Бабах почувався зовсім знесиленим. Він покликав Квіса і попередив:

— Я призначив на завтра панахиду. Зроби все необхідне. А я трохи посплю.

Квіс негайно підняв усіх на ноги. Звістка про смерть улюбленої блощиці їхнього хазяїна миттю поширилась по всіх службах величезного дому Бабаха. Навіть кухарі про це дізналися.

Молоденький кухарчук прибіг на кухню і закричав:

— Завтра у нас панахида! Якусь блощицю ховатимуть.

Старий кухар втомлено глянув на юнака і сумним голосом мовив:

— Блощиць наш господар дуже любить. Їм тут велика шана. Щойно здохла — і одразу ж велика панахида. А ми? Як до нас ставляться? Чи живеш ти, чи помер — усім байдуже. А Бабаху тим паче.

Продовжуючи щось бурмотіти собі під носа, старий кухар узяв миску з курячими яйцями і рушив до казана. Раптом він на щось наступив, посковзнувся і мало не впав. Глянув під ноги — на підлозі валялась металева кулька.

— Порозкидали тут всякі кульки! Знайшли місце, де гратись! — буркнув він і копнув кульку ногою, та відкотилася до стіни.

— Блощицям тут не життя, а рай,— підтримав розгніваного кухаря грубник, що сидів осторонь.— Хотів би я так жити.

Старий кухар, ніби не чуючи його, вів своєї:

— Тьху! Що робиться? Якась смердюча блощиця, а їй пишну панахиду! — він з такою силою кинув миску з яйцями на стіл, що одне яйце викотилося з неї і упало на підлогу.

— От лихо! Розбив!

Проте яйце не розбилося. Воно покотилося до стіни, туди, де лежала металева кулька. Цокнувшись об неї, яйце тріснуло, і з нього на очах сторонілих кухарів вийшла людина. Вона миттю підхопила кульку, підбігла до столу і заходилася розбивати яйця. Кожне з них зразу перетворювалося на людину. То були прості тру-

дівники, чоловіки й жінки. Їх набралось аж дванадцять чоловік: стільки яєць було в мисці.

Наполохані кухарі кинулися тікати, але ті дванадцяттеро зупинили їх:

— Кажіть мерщій, де зараз Бабах?

У кухарів від страху тільки зуби цокотіли. Вони не могли вимовити й слова.

— Та кажіть-бо! Де Бабах? — допитувалися дванадцяттеро.

Затиноючись, старий кухар пробелькотів:

— Бабах м-м-м... мабуть... спить.

— Веди нас до нього!

— А хто ви такі? — оговтавшись, спитав кухарчук. — Ви його друзі чи вороги?

— Та ми ті, хто все життя гнув на нього спину. А тепер, коли ми ослухалися його, він хоче нас поїсти. Тож самі гадайте, друзі ми йому чи вороги?

Збагнувши нарешті, хто перед ними, кухарі закричали:

— Гараз! Ходімо з нами. Ми вас відведемо.

Один із робітників узяв металеву кульку, і всі гуртом попрямували до спальні Бабаха. Найперше, що вони побачили, увійшовши туди, був велетенський, мов гора, живіт Бабаха, вкритий пухкою ковдрою з кредиток та векселів. Почувши гомін, Бабах одразу прокинувся. Розплющивши очі, він сторопів від страху: перед ним стояв гурт робітників, і в одного з них у руці зблискувала металева кулька.

— Рятуйте! Рятуйте мене! — загорлав він.

— Упізнав нас? От і добре. Ми стільки років так тяжко працювали на тебе, а ти ще й з'їсти нас захотів. От ми й прийшли, щоб порішити тебе, звірюко!

— Це незаконно! — заверещав Бабах. — Не маєте права!

— Нас було дуже багато, але ти кудись позамикав наших братів. Де вони? Зізнавайся!

— Ні, ні! Я їх нікуди не замикав. Усі вони живі й здорові і далі працюють на заводах та фабриках. Лише з вами дванадцятьма вийшло негаразд. Я каюся і дуже шкодую, що перетворив вас на...

— Брехня! Відповідай, де вони? Кажіть правду!

— Гвалт! Рятуйте! Страховисько до мене! — знову зарепетував Бабах.

Нараз підлога задвигтіла і до спальні вбігло Страховисько: людина — не людина, звір — не звір.

Ще здалеку почувши важке тупотіння, робітники ви-

рішили не гаяти часу — металева кулька стрімко полетіла в пана Бабаха. Потім: раз, два, три! — і робітники кинулися врозтіч. З дванадцятьох Страховисько схопило п'ять чоловік, які не могли швидко бігати. Решта повтікали. Загинули й обидва кухарі. Вони не встигли сховатись і потрапили до лап Страховиська.

В домі зчинився переполох. Налякані страшним гуланням та метушнею всі домочадці та охорона позбіглися до спальні Бабаха. Ах-ах також хотів було прибігти, щоб на власні очі побачити, що ж там сталося. Але ноги в нього стали мов ватяні, і він не зміг навіть підвестись. На щастя, прибігло Страховисько, звалило його собі на плечі і притарганило до батькової опочивальні.

Бабах ще був живий, але дістав велику рану.

П'ять тисяч знаменитих лікарів зібралися біля його ліжка, щоб оглянути хворого і призначити лікування.

— Рана дуже небезпечна! — говорили вони всі в один голос. — Становище критичне.

Потім один з них узяв коробочку з пудрою, посипав нею рану і заклеїв її папірцем, на якому було написано:

Кровотеча може зупинитись.

Як не зупиниться, Бабах помре.

Як не помре, то житиме.

— Тата можнавилікувати? — спитав лікарів Ах-ах.

Перший лікар королівства, якому вже виповнилося сто двадцять п'ять років, подивився на хлопця і відповів:

— Ти хочеш спитати про кровотечу? Вона зупиниться, ми певні, що так і буде. Залишиться твій батько жити чи помре, не можу сказати, а кровотеча рано чи пізно зупиниться. Тож заспокойся.

Через деякий час провідати Бабаха прийшов король у супроводі свого спадкоємця, червононосого королевича, сестриці Крокодилиці та принцеси Ружі. А невдовзі слідом за ними прибули Державний міністр Вертихвіст та Великий князь. Останнім прийшов Смух.

— Синку, — раптом простогнав Бабах. — Я, певно, помру. А ти після моєї смерті мусиш негайно одружитися з прищесою Ружею. На узбережжі у мене є Кришталевий палац. Колись я сам справляв своє весілля в тому палаці, тож хочу, щоб і твоє весілля було там. Така традиція в нашій родині. Одразу ж після похорону вирушайте з прищесою на узбережжя. Там і відгуляєте своє весілля. Все моє майно, моє багатство я залишаю тобі. Ти, мій син, мусиш замінити мене на цьому світі.

Наш король — мій щирий приятель, він довірятиме тобі у всьому, як досі довіряв мені. Страховисько також слухатиметься тебе. А Вертихвіст давно вже став твоїм добрим другом. І хоч він зараз Державний міністр, але у всьому слухатиме тебе. Запам'ятай, Ах-ах, ти мій син, тож обов'язково будь таким, як я був!

По цих словах Бабах сконав.

Ах-ах махнув рукою служникам, даючи їм зрозуміти, що він хоче плакати. Ті підбігли до свого пана, розтягли йому губи, і Ах-ах захникав.

Раптом перший лікар королівства, якому, як ми вже казали, виповнилося сто двадцять п'ять років, сплеснув у долоні і бадьорим голосом мовив:

— Чудово, прекрасно! Кровотеча у пана Бабаха припинилась. Я недаремно запевняв вас, що ми з нею впо раємось. Так і вийшло!

— Ках, ках, ках, тах, так,— схвильовано закахкала принцеса,— я, я, хо, хо хочу за-а-між! Заміж! Заміж!

Проте, видно, від надмірного хвилювання за хвилину знепритомніла.

— Усе буде гаразд,— заспокоїв Ах-аха Вертихвіст.— Ви хочете одружитись, тож дозвольте мені першому привітати вас, шановний Ах-ах! Ви тепер найбагатіша людина в світі!

Розділ 15

Машиніст

Квіс потурбувався про те, щоб належним чином поховати Бабаха, а потім і віддати йому останню шану, влаштувавши урочисті поминки. А невдовзі приспів ще один клопіт: треба було готуватись до весілля. Турботи, пов'язані з від'їздом молодят до моря, розтяглися на півроку. Увесь цей час король та Державний міністр неодноразово приїжджали до нареченого підтримати його своїми порадами і водночас, користаючись нагодою, позичити грошей.

І ось настав день від'їзду. Ах-ах з принцесою Ружею вирушили на вокзал, де на них чекав спеціально обладнаний поїзд, який мав відвезти їх на морське узбережжя, до Кришталевого палацу. Разом з молодятами в тому ж поїзді повинні були їхати король та його спадкоємець, червононосий королевич із сестрицею Крокодилицею. Супроводжувати весільний ешелон і охороня-

ти всіх високих осіб доручили Страховиську. Крім того, у почті було ще дві тисячі служників та вісімсот кухарів. Лише Квіс не зміг поїхати разом з усіма, бо у нього накопичилося безліч невіршених господарських справ і йому було не до гульні. Не поїхали також Великий князь і Вертихвіст, оскільки на їхні плечі лягли всі державні справи.

Проте обидва вони, як і кількасот урядовців, приїхали на вокзал, щоб провести Ах-аха та його наречену у весільну подорож. На завжди тихому вокзалі панувало незвичайне пожвавлення.

— В дорозі будьте обережні,— напучував молодят Державний міністр,— бо в країні стало стільки невдоволених. А взагалі бажаю молодим щастя, веселої подорожі.

— Не лякайте, нічого з нами не трапиться, адже з нами Страховисько. Певен, що доїдемо без пригод,— безтурботно всміхнувся король у відповідь.

Вертихвіст підійшов до Ах-аха, поплескав його по плечу і сказав на прощання:

— Дозвольте мені ще раз поздоровити вас! Я завжди був і буду вашим найвідданішим другом.

— І я ніколи не забуду вас,— приязно подивився на нього Ах-ах.

До наречених підійшов і Великий князь:

— Я скільки міг допомагав вам, любий Ах-ах. Прагнув, щоб ви не відчували себе самотнім. Тож прошу вас, не забувайте Великого князя БУВ СОБІ КОЛИСЬ КОРОЛЬ І МАВ ТРИ СИНІ ПОТІМ КОРОЛЬ ПОЧАВ СТАРИТИ І ЗВЕЛІВ УСІМ ТРЬОМ КОРОЛЕВИЧАМ НА СВІЙ СТРАХ І РИСК ВИРУШИТИ НА ПОШУКИ ПРИГОД ПОДОЛАВШИ ВСІ ТРУДНОЩІ ТРИ КОРОЛЕВИЧІ ТРИ ХОРОБРИХ ЛИЦАРІ ПОВЕРНУЛИСЯ ДОДОМУ КОРОЛЬ БУВ БЕЗМЕЖНО РАДИЙ НА ЦЬОМУ Й КАЗЦІ КІНЕЦЬ. Ще раз прошу вас, дорогий Ах-ах!

— Хочу вас запевнити, любий князю, що я вас не забуду,— відповів йому Ах-ах, сідаючи в вагон.

Ми вже казали вам, шановні читачі, що це був поїзд особливого призначення. В ньому, крім Ах-аха та осіб, які його супроводжували, інших пасажирів не було. Але до святкового прикрашених пасажирських вагонів причепили ще двадцять багажних з речами Ах-аха та його нареченої.

Проте потяга у призначений час чомусь не подали. Він повільно їздив по сусідніх коліях, певно, в очіку-

ванні якихось вказівок. Молоденький машиніст, висунувши з кабіни голову, когось визирив, але враз побачив на пероні якогось літнього робітника і помахав йому рукою:

— А, це ти, Сяолінь? — усміхнувся той. — Добрий день.

— Добрий день, дядечку. Як ваше здоров'я?

— Дякую! Ти знаєш, Сяолінь, який вантаж доведеться тобі везти сьогодні? Такого товстуна у вагон посадили, що просто жах.

— Та чув. Мені вже казали, хоч сам і не бачив, — відповів Сяолінь і звернувся до кочегара:

— Цяоця, а ти не бачила?

— Та ніколи було, — відповіла гарненька дівчина. — Мені казали, що той товстун важить мало не півтонни...

Паровоз саме проїздив повз вагон, де сидів Ах-ах. Той почув, як хтось голосно вигукнув: «Сяолінь» і замислився:

«Сяолінь... Сяолінь... Хе, де я чув це ім'я? Щось знайоме...»

Але хто такий цей Сяолінь і де вони зустрічалися з ним, Ах-ах так і не пригадав.

Відтоді, як став паничем у домі Бабаха, він взагалі ні про що не згадував. В цьому не було потреби, адже всі питання за нього вирішували інші. Тож не міг і зараз примусити свою голову пригадати хоча б що-небудь.

«Сяолінь...»

Ім'я не давало спокою. Треба б поритися в пам'яті. Цей Сяолінь, здається, має якесь відношення до нього. Але яке?

Ах-ах довго сушив голову, але так нічого й не згадав.

А невдовзі він уже хропів, невиразно бурмочучи крізь сон: «Сяолінь... Сяолінь...»

Пан Смух, що сидів у тому ж купе навпроти Ах-аха, з цікавістю прислухався до дивного бурмотіння.

— Що з тобою? Весь час звеш якогось Сяоліня, — розбудив він свого приятеля.

— А тобі що, знайоме це ім'я? — спитав Ах-ах.

— Аякже! — кивнув головою Смух. — Не лише ім'я, а й самого Сяоліня я знаю. Це такий негідник! Ще змалку відзначався лиходійством. Якось украв зі складу фірми «Стук-грюк» велику партію товару і став продавати крадене просто посеред вулиці. Тоді його судив пан Вертихвіст. Кажуть, що і вбивство Квадрата Першого та Другого також справа рук Сяоліня та його друж-

ків. Шкода, що доказів у нас поки що бракує. Я певен, що й до смерті твого тата він також причетний.

Лише від однієї згадки про вбивство двох Квадратів та його батька мороз прокотився у Ах-аха поза шкірою.

— Брр! Треба з ним покінчити якнайшвидше, раз і назавжди! Схопити такого злісного ворога!

Тим часом на пероні назрівав скандал.

— Ні в якому разі! Ні в якому разі! — голосніше за всіх інших викрикував червононосий королевич.

Люди, що сиділи у вагонах, не звертали на вигук жодної уваги. Вони були певні, що королевич знову скористався нагодою і поцупив щось. Таке вже не раз із ним траплялось, і всі до цього звикли. Але шум за вікном посилювався. Незабаром у суперечку втрутився і начальник станції.

— Годі вам! Годі! — загорланив він, вимахуючи руками, намагаючись заспокоїти натовп. — Якщо його високість сказав, що «ні в якому разі!», то так і буде.

— Спитай у короля! Спитай у короля! — залунали в юрбі вигуки.

Все ще вимахуючи руками, начальник станції побіг шукати короля.

— Ваша величність, зробіть ласку, розсудіть ви! — заблагав він. — Розумієте, на узбережжі зараз голод. А тут люди зібрали харчів для голодуючих і завантажили ним чотири вагони, а тепер вимагають негайно відправити вантаж до моря. Зібрався цілий натовп і хочуть, щоб ці вагони причепили до вашого спеціального поїзда. А ваш поїзд і так перевантажений, чіпляти нікуди. Я спробував їх переконати, але машиніст своє торочить: «Тоді відправляй першим товарняк, а цей, пасажирський, піде потім. Адже в першу чергу, — каже він, — слід відправити продовольство!» На це його високість спадкоємець престолу резонно відповів: «Ні в якому разі! Ні в якому разі!» Отоді все й почалося. Прошу вас, ваша величність, розсудіть нас.

Та король не побажав встрявати у суперечку з натовпом.

— Що я їм скажу? — відмахнувся він. — Залізниця належить Ах-аху, поїзд також його. То чому я маю втручатися? Я тут не господар.

Довелося начальникові станції бігти вздовж вагонів, шукаючи Ах-аха, щоб той дозволив відчепити останніх чотири вагони з багажем і відправити їх потім.

Машиніст паровоза чув розмову начальника станції

з королем і зараз, виткнувши голову у віконце кабіни, кричав начальникові вокзалу:

— Селяни узбережжя, навіть кору з дерев уже пооб'їдали, чи відомо це вам? Продовольство для них треба відправити негайно.

Голос машиніста видався Ах-аху дуже знайомим.

«Хто це? — думав він.— Кого нагадує мені цей голос?»

Машиністом паровоза, як ви вже здогадались, був Лінь Малий. Але й цього разу Ах-ах не впізнав рідного брата.

До розмови втрутився королевич:

— Подумаєш, велике діло! Що станеться з тим продовольством, якщо його привезуть трохи згодом? Головне — щоб наш багаж не відстав від нас. Ви тільки уявіть собі, які саме вагони хочуть відчепити. Там же всі речі туалету принцеси Ружі: рум'яна, парфуми, пудра. Міркуйте самі, що станеться, коли всі ці речі затримуються в дорозі. Я вже сказав: «Ні в якому разі!»

Цього разу принцеса Ружа всупереч своїй звичці уважно вислухала всі розмови, що точилися довкола її особистих речей, і лише потім заскиглила:

— Ох-ох! Ках-ках-ках-ках! Мої, мої прикра-кра-краси, мої пар-пар-фуми. Моя, моя пудра-а-а!

І зомліла.

Який жах! Її непритомність завжди викликала загальне сум'яття. Так було й тепер. Люди забігали, почали кликати лікарів. А ті ніби тільки й чекали цього. Двадцять чоловік одразу кинулися до неї і, докладаючи неймовірних зусиль, стали приводити її до тями.

Наполоханий страшною небезпекою, що загрожувала принцесі, Ах-ах раптом почав давати розпорядження:

— Категорично забороняю відчіплювати вагони з пудрою та іншими речами туалету принцеси!

Після цього, вже не боячись відповідальності, король передав цей наказ начальникові станції:

— Категорично забороняю відчіплювати вагони з пудрою та іншими речами туалету принцеси!

Начальникові станції довелося передати цей наказ Ліню Малому:

— Категорично забороняю відчіплювати вагони з пудрою та іншими речами туалету принцеси! Зрозумів?

Лінь Малий та Цяоця підійшли до начальника станції:

— Це твій особистий наказ?

— Так, мій. А в чім річ?

— Отже, вагони з продовольством не підуть?

— А вас це не стосується! — гримнув на них начальник і пішов.

— Постривай! — кинулася за ним Цяоцяо. — Я хочу спитати у тебе, що важливіше: пудра з парфумами чи продовольство?

Начальник станції відмахнувся від неї, але дівчина не відставала від нього ні на крок і продовжувала допитуватись. Нарешті начальника увірвався терпець, і він закричав на Цяоцяо:

— А вам що до того? Отримали наказ, от і виконуйте! А то розводите тут теревені.

— Що ж, — спокійно мовив Лінь Малий, — коли так, то ми відмовляємося вести поїзд. Ти вимагаєш, щоб ми везли всілякі пудри-шудри та інший непотріб, а продовольство залишили тут. В такому разі вези сам.

— Так, правильно! — підтримала Сяоліня Цяоцяо. — Вези сам. А ми згодні везти харчі для голодних!

Сяолінь та Цяоцяо круто повернулись і пішли до паровоза. Вони відігнали його в далекий закуток станції і випустили з нього пару, оскільки повертатись знову до цього по-святковому прибраного ешелону вони більш не хотіли.

Начальник станції провів їх лютим поглядом і крикнув навздогін:

— Бачили таке? По голівці я вас за це не погладжу, тож доведеться вам добре поплакати. Що ж до поїзда, то й без вас обійдемося, інші поведуть.

Він звелів знайти такого машиніста, який би згодився повести состав. Проте машиністи, як і Лінь Малий, категорично відмовилися вести весільного поїзда, як їх не вмовляли.

— Ота-ак! Як же бути? Що робити? — захвилювався начальник станції, безпорадно дивлячись на Смуха.

— Подумаєш, велике лихо! — сказав Смух. — Чогочого, а грешей у нашого молодого господаря кури не клюють. Я певен, що знайдуться охочі добре заробити.

На дверях вокзалу вивісили великий аркуш паперу з об'явою, в якій було сказано, що той машиніст, який зголоситься повести весільний поїзд, отримає надбавку до платні, а також премію — п'ятдесят золотих.

Чекати довелося дуже довго, але машиніста, який би зазіхнув на щедру платню, не знайшлося.

— Ах ви негідники! — обурився Ах-ах. — Покличте Страховисько, нехай ковтає всіх підряд!

Королевич першим схвалив геніальну думку Ах-аха:

— Давно б так! Нічого з ними панькатись! Я зараз піду і розбуджу Страховисько. Воно, здається, хропе на даху останнього багажного вагона.

Проте королевичу не довелося розшукувати Страховисько. Сестриця Крокодилиця перехопила його на півдорозі:

— Ти що, здурів? Якщо воно пожере всіх робітників, то хто ж тоді працюватиме на вас?

— А як же бути?

Принцеса Ружа, яку зовсім недавно привели до тям, знову знепритомніла. Зчипився справжній рейвах. Одні бігали в пошуках лікарів, другі — шукали машиністів. Довкола — гамір, шум.

Від цього гамору Страховисько прокинулось, потяглося і перевернувся на другий бік. Так, що поїзд заходив ходором. І тут Смуху сяйнуло:

— Годі тобі валятися без діла, вставай! — загукав він до Страховиська. — Підн та полякай робітників, скажи їм, що всіх поїси, якщо вони не візьмуться до роботи. А тим, хто послухається, обіцяй всілякі премії, нагороди.

Позіхнувши, Страховисько злізло з даху і пішло виконувати доручення. А всі пасажири нетерпляче ждали, що з того вийде.

Минуло ще, мабуть, годин зо три. Нарешті Страховисько з'явилось на пероні. Воно йшло, низько похиливши голову, і, ніби прагнучи виправдатись, бурчало собі під ніс:

-- Справи кепські. Вони не захотіли розмовляти зі мною. Навіть не вийшли до мене назустріч. Хотів було сам заговорити до них, та нікого не знайшов.

У начальника станції від цих слів на чолі виступив холодний піт. Він кинувся до Ах-аха:

— Пане Ах-ах, як нам тепер бути? Адже поки не відчепимо вагони з пудрою та іншими речами туалету і не замінімо їх тими, що завантажені продовольством, ніхто з них і носа не покаже на пероні. То, може, ви з принцесою поговорите?

Принцеса Ружа, яка тепер пильно прислухалась до кожного слова, почувши їхню розмову, відповіла на це страшним криком:

— Ви ках-ках-ках-ках... Не... Не пова... не поважаєте мене! Не поважа-а-аєте!..

Ах-ах наполохано замахав служникам рукою, щоб ті негайно попадали перед нею на коліна і почали її заспокоювати:

— Та хто посміє не поважати нас? Ваш багаж для нас недоторканий. Ніхто до нього й пальцем не доторкнеться. Тож заспокойтесь, найвельмишановніша принцесо, і більше не непритомнійте.

Принцеса Ружа трохи подумала і погодилась:

— Гаразд, я згодна. І ках-ках-ках більше не... більше не непритомнітиму.

— Щиро вдячні вам, вельмишановна принцесо!

У Ах-аха polegшало на душі. Проте головний клопіт залишався поки що не розв'язаний. Тому всі погляди тепер були спрямовані на Смуха.

— Я ж вам уже казав, що Сяолінь та всі його приятелі — негідники. Так, я попереджав.

— Але ж, мабуть, не всі довкола — негідники! — вигукнув Ах-ах і замовк. Він раптом забув, що хотів сказати. Думав довго, поки нарешті повів далі: — Страховисько! Ось хто наша опора!

Потішене такою високою оцінкою Страховисько низько вклонилося Ах-аху:

— Дякую. Довіку буду вашим відданим рабом.

Ах-ах замахав рукою своїм служникам, що мало означати:

«Нехай Страховисько подумає, як відправити поїзд».

— Слухаюсь! Буде зроблено! — відповіло Страховисько.

Проте самої обіцянки замало. Адже Страховисько, як вам відомо, паровоза не знало, не вміло ним керувати. Тут потрібні спеціальні знання, а до того ще й паровоз відчепили. Але Страховисько мало справді незвичайну силу. Саме на неї воно й покладалось. Засукавши рукава, воно запросило всіх пасажирів до вагонів, а само подалося у хвіст поїзда. Уперлося у буфер останнього вагона і легенько штовхнуло його, ніби пробуючи свої сили. Поїзд рушив з місця. Тоді Страховисько штовхнуло дужче. Вагони загриміли буферами, загуркотіли колесами і побігли вперед.

— Ха-ха! Чудово! — зрадів червононосий королевич. — Оце так Страховисько! Навіть поїзди вміє водити.

Страховисько почуло, як його вихваляє спадкоємець престолу, і натисло дужче. Поїзд весело побіг, з кожною хвилиною набираючи швидкості. Страховисько, граючись, гнало перед себе ешелон аж сто двадцять кілометрів, поки не виштовхало його на гірський перевал, за яким починалося морське узбережжя.

Коли поїзд викотився на вершечок перевалу, Страхо-

висько що було сили штовхнуло його востанне. І поїзд вихором помчав під гору, вже не зупиняючись.

— Ой! Що буде? — стривожилася першою сестриця Крокодилиця. — Мерщій гальмуйте, бо так не довго й до катастрофи.

Але у поїзді провідників не було, а вельмишановні пасажери, цілком зрозуміло, навіть гадки не мали про те, як це робиться. Не подумало про це й Страховисько. Воно стояло на перевалі і раділо тому, як ешелон набирає дедалі більшої й більшої швидкості, і весело реготало.

Тепер уже було важко сказати, чи поїзд мчав по рейках, чи летів у повітрі, з такою швидкістю він рухався.

А попереду синіло море!

Численні гості, що зібралися на пероні вокзалу для зустрічі Ах-аха та короля, місцеве панство, чиновництво, офіційні особи, поліцейські — всі ошелешено дивилися на те, як повз них пролітали вагони. Вони зчинили лемент, забігали, але куди, до кого бігти, що робити?.. Та й пізно!

Поїзд, мов на крилах, з грюкотом і свистом летів уперед. Ось він підстрибнув і, не збавляючи швидкості, шубовснув у воду разом з Ах-ахом і принцесою Ружою, і королем, і його червононосим спадкоємцем, і сестрицею Крокодилицею, і багатьма-багатьма іншими.

Розгублене чиновництво та поліцейські стояли на пероні, боячись навіть поворухнутись, і тільки глипали очима.

Тим часом на поверхню бухти повискакували бульки. Кількість їх швидко наростала. Проти сонця вони скидалися на перламутрові намистини, розсіпані щедрою рукою по затоці.

Розділ 16

Море

Бухта, в якій потонув поїзд, була досить глибока, і чиновники та офіційні особи, що юрмилися на березі, стали радитись, що робити.

Мером приморського міста королівським указом нещодавно було призначено старшого брата Державного міністра Вертихвоста пана Байдужого. Як ви вже знає-

те, це був дуже вчений лис. Тож він першим порушив мовчанку.

— Мабуть, усім ясно, що їх величність упав у море разом із паном Ах-ахом і було б неприпустимою помилкою з нашого боку, якби ми не вжили всіх заходів для врятування їх. Чому? По-перше, король — це все-таки їхня величність король, а молодий пан Ах-ах — це молодий пан Ах-ах. Як ви гадаєте, чи приємно їм зараз там, тобто на дні моря? Запевняю вас, панове, що там не дуже приємно. По-друге, перебування на морському дні, як мені це відомо, не зовсім корисне і з погляду збереження здоров'я. Досить видатні авторитетні особи вважають, шановні панове, що там шкідлива атмосфера. Тим паче що, як з'ясувалося під час останніх наукових досліджень, там взагалі ніякого повітря немає.

— Та-ак, так, безперечно,— закивали головами чиновники.

— Тому я вважаю, що найголовніше для нас зараз, панове,— це взятися за детальне вивчення цього, здавалося б, простого, а насправді дуже складного питання. Які ж проблеми слід дослідити? Насамперед нам необхідно з'ясувати найсуттєвіше питання: що краще — просити їхню величність короля та молодого пана Ах-аха залишити морське дно у зручний для них час чи, може, порадити їм влаштуватися там.

Проблема, яку порушив пан Байдужий, справді була дуже важливою, але водночас і надто складною. Багато чиновників, які уважно слухали виступ пана Байдужого, так і не зрозуміли, що саме пропонував мер, тож йому довелося ще раз повторити свій виступ.

Після цього чиновники знову одностайно закивали головами:

— Так, так, звичайно.

Переконавшись, що все чиновництво підтримує його, Байдужий заплескав у долоні й проголосив:

— В такому разі, панове, перейдемо до безпосереднього вивчення питання.

Справжній велетень, з густою чорною бородою, що закривала майже все обличчя, голова міської торговельної палати попросив дозволу висловити свою точку зору:

— Ти ось що мені скажи, Байдужий, як ми будемо витягувати короля?

— Хіба я сказав — витягувати? Мова йде про те, чи повинні ми просити їхню величність...

Але голова торговельної палати урвав Байдужого:

— Чи тягнути, чи просити — яка різниця? Зрештою

і в тому і в тому випадку доведеться когось наймати, щоб спустився на дно і розшукав там потерпілих. Чи не так, панове? А це вимагатиме певних витрат!

— Так. Правильно,— підхопив цю думку мер, але вже без попередньої самовпевненості.— В цьому якраз і полягає вся трудність питання, яке ми обговорюємо. Передбачаються певні витрати, панове. Хто-небудь виявить згоду взяти їх на себе?

— Так, так. Хто саме візьме ці витрати на себе? — загомоніли з усебіч чиновники, перезираючись один з одним.

Кілька начальників вищих рангів стали про щось шептатись із Байдужим, після чого той знову взяв слово:

— Приємна новина, панове. Щойно із столиці привезли чотири вагони продовольства. Їх ще не встигли розподілити поміж повітами. І якщо ми розпродамо людям це продовольство, то у нас будуть гроші.

— Прошу вас, глибокошановні панове, всі чотири вагони продати мені! — враз озвався голова міської торговельної палати, ударивши себе кулаком у груди.— Єдине прохання до вас — збавте оптову ціну.

— Яку ж ти пропонуєш?

— Дозвольте, пане мер! — пропхався наперед президент благодійного товариства і підійшов до Байдужого.— Ці чотири вагони продовольства зібрали для районів, уражених голодом. Селяни багатьох сіл давно чекають цієї допомоги, адже у них зовсім нічого їсти.

Не дослухавши до кінця, Байдужий замахав на нього рукою:

— Ну то й що? Мені здається неважливим, чи в кого є на цей момент їжа, чи її немає. Ось переді мною зараз теж ніякої їжі немає, але я ж не апелюю ні до кого. Мовчу і мовчатиму аж до самого обіду. Нехай поки мій шлунок та інші органи ретельно перетравлюють усе з'їдене раніше. Те саме стосується і селян. Для них також має стати правилом те, що ми з вами вже давно за своїли. Як державні закони, так і закони травлення повинні бути єдиними для всіх мешканців країни. Не слід хапатися за їжу при першій згадці про неї. Так не заведено в цивілізованому світі. І ваш обов'язок, пане президенте, переконати населення в тому, що доцільніше передати ці чотири вагони продовольства нам, щоб ми могли скористатися цією жертвою і врятувати їхню величність. Опинившись у наших руках, це продовольство

послужить для загального добра всього народу. Саме в цьому, як мені здається, має полягати діяльність вашого добродійного товариства, пане президенте!

— Ви маєте рацію, пане мер, і разом з тим ви не врахуєте одну надто важливу обставину! — підвищив голос президент добродійного товариства. — Якщо ми пустимо означені чотири вагони продовольства в продаж, а не роздамо його населенню, то біднота вчинить заколот! Ви про це не подумали, а я особисто боюсь масових виступів селянства.

Запала мертва тиша. Всі прикипіли очима до моря, а у мера від страху раптом зацокотіли зуби. Він довго відмовчувався, потім невизрадно пробурмотів:

— Як — заколот? Невже вони зважаться?

І тоді президент добродійного товариства висловив уже давно детально обмірковану пропозицію:

— Я вважаю, панове, що нам слід оголосити збір добровільних пожертвувань. Кожен дасть стільки, скільки зможе. Зібрані гроші передасте мені, а я вже потурбуюсь про те, щоб уладнати всі суперечки.

— Гм! У вас завжди на думці одні лише пожертвування! — дорікнув йому голова торговельної палати.

— Невже ви не бачите ніякої вигоди від цього добродійного починання? — заперечив президент.

— Яка ж нам вигода, коли воно добродійне?

— Ха-а! Ви так і не втямили. Всім нам ясно, що пожертвування підуть на те, щоб витягнути їхню величність. Але не думайте, що ми кидаємо гроші на вітер. Я глибоко переконаний, що їхня величність, як тільки ми витягнемо його з води, обдарує нас своєю ласкою залежно від того, скільки зусиль ми до цього докладемо.

— Абсолютно правильно, — закивав головою Байдушкий. — Панове, складайте пожертвування на врятування їхньої величності!

Проте голова торговельної палати і далі сумнівався:

— Стривайте, насамперед необхідно все це добре обміркувати. Чи не програємо ми від того, що витратимо зібрану суму на врятування короля?

— Так, так, — знову втрутився Байдушкий. — Питання доречне. І справді, чи не ризикуємо ми?

У цей час на поверхню випірнула чиясь голова. Виплюнувши з рота воду, вона вигукнула: «Не ризикуєте!» і знову зникла під водою.

Вся громада, що стояла на березі, сторопіла. А голова за кілька хвилин знову з'явилась на поверхні.

— О-о! Королевич, спадкоємець престолу! — вигукнув хтось.

І справді, це був червононосий королевич. А неподалік від нього поміж хвиль борсалася сестриця Крокодилиця. Вибиваючись із сил, вони обоє дісталися до берега.

Ударив барабан, заgrimів оркестр, чиновники та вельмишановне панство кинулися зустрічати королевича та сестрицю Крокодилицю з належною пошаною та повагою.

Звідусіль посипалися запитання:

— Ваша високість, нарешті ви з нами! Як ваше здоров'я?

— Як вам сподобалося там, ваша високість? Не сумували?

— Ви часом не скажете, ваша високість, як там пан король? Чи не хоче він вибратись на наш непривітний берег і прогулятись?

— Облиште ці дурниці! — накинувся на них червононосий королевич.— Ви хоч що-небудь зробили, аби врятувати їхню величність?

Сестриця Крокодилиця, яка теж щойно вибралася із води і, витираючи обличчя, весь час позирала в люстерко, вирішила також висловити свою думку:

— Якщо король і не виявить бажання вийти до вас на берег, то це не таке вже й лихо. Завжди знайдеться хто-небудь, щоб обійняти його місце. Без короля не буде. А от коли багатих людей поменшає — тоді нам усім буде біда. Тож негайно рятуйте молодого пана Ах-аха.

— А яку винагороду дасть молодий пан Ах-ах за свій порятунок? — спитав, виступаючи наперед, голова торговельної палати.

— Винагорода, безперечно, буде неабияка. Адже у пана Ах-аха грошей без ліку. Він найбагатіша людина в світі.

— Від вашої відповіді мало втіхи! — відповів на це голова палати.— Деякі деталі хотілося б з'ясувати з самого початку. По-перше, ми маємо заздалегідь знати, чи заплатить нам молодий пан ту винагороду, про яку ви тут казали, якщо ми його врятуємо? По-друге, на яку за розміром винагороду ми можемо сподіватись? І потретьє, хотілося б знати, чи виплатять винагороду зразу? Коли ми отримаємо чітку відповідь на всі ці питання, тоді можна буде вести ділову розмову.

— То, може, пошлемо кого-небудь на дно, щоб там переговорив з ним?

— Боюсь, що з цього нічого не вийде,— зауважив Байдужий.— На мою думку, краще всього розмовляти тут, оскільки на дні бухти, як усім нам відомо, бракує повітря, тож переговори можуть закінчитись безрезультатно.

— Тоді як же нам бути? Може, слід запросити молодого пана сюди, до нас, і вже тут спитати його? — запропонував голова торговельної палати.— Але ж про яку винагороду тоді може йти мова, якщо нам доведеться спочатку витягти його з води? Після цього чи захоче він заплатити нам?

— Ваша правда. Який же тоді вихід?

— А знаєте що? — звернулась до ділків сестриця Крокодилиця.— Давайте замість нього запросимо сюди Квіса. Це його головний рахівник, і він повністю може замінити на час переговорів свого господаря.

— Гаразд. Треба негайно послати йому телеграму.

Мер міста пан Байдужий перший відгукнувся на цю пропозицію і послав Квісу телеграму такого змісту:

ВЕЛИК ЛИХ АХ МОР НЕГАЙН ВИТЯГ

Скажете: нісенітниця якась. Ні, не нісенітниця. Первісний текст був цілком зрозумілий:

Сталося велике лихо знак окл поїзд ком у якому їхав молодий пан ах тир ах ком зазнав аварії і упав у море крапк необхідно вжити негайних заходів ком щоб витягти потерпілих крапк необхідна ваша присутність крапк мер Байдужий крапк

Але справа в тому, що така довга телеграма дорого коштувала, а на телеграфі категорично відмовились хоч трішки збавити ціну. Тоді вирішили не ризикувати великою сумою, а підкоротити текст.

Отримавши телеграму, Квіс одразу ж склав відповідь:

Надіслана вами телеграма надто лаконічна ком в ній нічого не зрозуміло крапк прошу повідомити докладно ком що маєте на увазі крапк чекаю повторної телеграми та ясних вказівок крапк Квіс крапк

Проте Квіс теж був людиною ошадливою. Він завжди тримав на обліку кожен мідяк, тому також скоротив текст телеграми, залишивши в ній тільки найсуттєвіше:

ТЕЛЕГР НАДТ НЕ ПРОШ ПОВТ КВС

Отримавши відповідь на свою телеграму, Байдужий довго сушив собі голову, потім почухав потилицю. Після нього її вивчали найсвітліші, найосвіченіші голови в

міській управі. Вони звіряли кожен ієрогліф із словником, намагаючись все-таки докопатись до суті — нарешті після тривалого всебічного обговорення прийшли до висновку:

— Не зовсім ясно, чи приїде Квіс, чи ні.

— А нам що від того, чи приїде він, чи не приїде? — сказав голова торговельної палати.— Нехай молодий пан почекає на дні, нічого з ним не станеться. А от поїзд від того, що довго мокнутиме, може зіпсуватись. Тож його й слід витягти у першу чергу.

— Знову витрати, та ще й неабиякі,— зітхнув мер.

— На це я дам гроші,— охоче відгукнувся голова торговельної палати.— Від продажу залізничного ешелону першого класу можна мати чималий зиск.

— Прощу й мене зарахувати до числа акціонерів,— вмить зорієнтувалася сестриця Крокодилиця.

Окрім них, ще кілька офіційних осіб та впливових чиновників захотіли стати акціонерами новоствореної компанії. Невдовзі основний капітал було зібрано.

Поки зацікавлені особи ділили між собою акції, над широким плесом бухти почали випливати багато з тих, кого уже вважали утоплениками. Моряки та рибалки, які мешкали понад берегом, кинулись спускати на воду човни та рятувати потерпілих. А хто вмів добре плавати, той і так поплив.

Першим помітив це голова торговельної палати. Він сквапав акціонерів, щоб швидше кінчали розподіл і негайно бралися до діла, а морякам та рибалкам загукав:

— Не чіпайте людей! Не чіпайте людей! Витягуйте спочатку речі! Геї, люди! Пливить сюди! Усіх наймаємо на роботу! Я беру на себе керівництво рятувальними заходами!

Але ті, хто вже був у морі, не звертали уваги на його вигуки. Вони вже повитягували на берег багатьох служників Ах-аха і його кухарів.

Але багато людей справді потонуло — король, принцеса Ружа...

Як тільки сестриця Крокодилиця довідалася про смерть принцеси Ружі, вона заплакала справжніми крокодилячими сльозами:

— О-хо-хо! Таке лихо. Не стало першої красуні світу! Віднині залишилася тільки друга красуня!

— Це ж хто друга красуня? — стурбовано спитав мер міста пан Байдужий.

Сестриця Крокодилиця одразу перестала ридати.

Вона зміряла пана Вайдужого сповненим презирства поглядом і посміхнулась:

— Ай-я-яй! Який з вас мер після цього? Дивитесь людині в вічі і ставите їй такі непристойні запитання. Просто дивно, які бувають нетактовні люди.— Раптом вона замовкла, а потім закричала пронизливим голосом: — Куди ти побіг?! Стій!

Виявляється, червононосий наслідник престолу раптом зірвався з місця і помчав щодуху. Сестриця Крокодилиця кинулася за ним:

— Куди ти? Стривай! Та скажи хоч слово!

Проте королевич на бігу кинув їй:

— Поспішаю до столиці. На престолі нікого немає. А цього не можна допускати.

І тоді всі чиновники та шановні особи міста похилилися в низькому поклоні. І стояли так увесь час, поки королівський наслідник та сестриця Крокодилиця не загубилися вдалечині.

А голова торговельної палати мотався понад берегом з криками, вимагаючи, щоб люди припинили рятувальні роботи. Проте на нього ніхто не зважав. Кожен робив те, що вважав за потрібне.

— А чому це пан Ах-ах ще й досі не вибрався на берег? — непокоївся мер міста.— Якщо комусь із вас пощастить пірнути аж на дно і побачити там пана Ах-аха, то прошу вас, привітайте його від мого імені і скажіть, що на березі сухо й тепло.

Проте жодному із плавців не пощастило зустріти пана Ах-аха. Найтовстіший багатій ніби крізь землю провалився. Після двох діб наполегливих пошуків рятувальні роботи припинили. Пощастило врятувати багатьох, лише Ах-ах невідомо куди подівся.

Опісля витягли з води і розцяцькованого поїзда особливого призначення. Проте Ах-аха й там не було. І ні чутки про нього ніякої, ні звістки.

А червононосий королевич тим часом уже встиг сісти на трон і, як новий король, послав на пошуки Ах-аха своїх найвірніших, найвідданіших людей. Крім того, по всіх людних місцях було порозклеювано об'яви, особисто написані королем.

Розділ 17

«Як мені хочеться їсти!»

Коли поїзд з розгону шубовснув у море, Ах-ах на деякий час знепритомнів і не пам'ятав, як доповз до дверей і вибрався з вагона.

Потім його тіло поволеньки-поволеньки стало спливати до поверхні. Але біля самої поверхні його накрила височенна хвиля. За хвилину він спробував висунути голову на поверхню, але знову невдало. А тим часом його відносило далі й далі від берега.

Ах-ах вирішив покликати до себе служників і висунув з води руку, щоб подати їм знак. Та тіло враз ніби поважчало, і він занурився в воду.

Проте Ах-ах не боявся.

«Чого мені боятись? — думав він. — Адже в мене гбель грошей!»

Цю впевненість йому колись вселив ще сам Бабах. Він тоді повчав сина:

«Основне — були б гроші. А з грошима можна все зробити, тож нічого боятись!»

Таке саме почуття прищеплювали йому і вчителі Початкової школи королівського дому. Викладачі історії та рідної мови на всіх уроках розповідали історії, з яких завжди виходило, що добре бути багатим. Ах-ах навіть пам'ятав один епізод з історії якоїсь стародавньої держави. Назви її він, звичайно, не зберіг у пам'яті, але не в цьому річ. Головне він з'явився — за гроші можна купити все, навіть сміливість, як купив один багатій з тої держави. Подумати страшно, яку силу мають гроші, коли за них сміливість можна купити.

Що ж це за історія? Може, попросимо Ах-аха розповісти її й нам? Даремно! Подібні історії йому доводилося чути не раз, та от біда: жодної з них він не запам'ятав. Не тому, що в нього пам'ять була нікудишня. Просто потреби в цьому не було, адже за нього все це могли розповісти, коли виникне необхідність, його служники. І якщо хто-небудь просив Ах-аха розповісти щось цікаве, він ледь-ледь кивав головою: «Хочу розповісти історію!» — і черговий служник одразу ж починав розповідати. До того ж не одну, а кілька історій. І розповідав не просто так, а весело, цікаво, і самому було приємно прослухати. А наступного дня газети повідомляли своїх читачів, що Ах-ах вмів майстерно розповідати цікаві історії. А ще за кілька днів деякі науковці та впли-

вові особи просили його прочитати лекцію «Як розповідати цікаві історії».

Проте зараз Ах-ах загубивсь у безкрайньому морі. До такого він не звик.

Хоч він ніколи не прагнув заучувати які-небудь історії і вже призабув, про що в них ішлося, але вони мали на нього великий вплив: Ах-ах прийшов до висновку, що гроші треба любити і мати їх якомога більше.

Хвилі кружляли Ах-аха і відносили далі від рідної землі. Його голова то занурювалась у воду, то високо піднімалась над нею. А тіло безвольно гоїдалося на хвилях.

«Куди це мене несе?» — раптом промайнула в нього думка. А втім, і від цієї думки в його душі не сколихнулася тривога. На ньому, на щастя, був міцний одяг, а численні кишені вщерть напхані золотими монетами, діамантами та перлами. Куди б його не занесло, за ці гроші та коштовності можна купити вдосталь і харчів, і одягу, і не мати ніяких турбот.

«Хай несе, мені байдуже», — вирішив Ах-ах.

Поки він отак міркував, поблизу щось зашуміло, якимось дивно задзюрчала вода. Ах-ах підняв голову над водою, на нього сунуло щось величезне, сіре, схоже на велетенську хвилю.

«Певно, якийсь чарівник до мене пливе, — занурюючись у воду, подумав Ах-ах. — Як би мені в нього щось виторгувати?»

Коли Ах-аха знову винесло на поверхню, він побачив, що темне громаддя нависло над його головою, застилаючи собою майже весь обрій.

Звісно, то був кашалот, про що Ах-ах, як ви розумієте, міг і не знати.

— Що це таке? Чого йому треба?

І тут він раптом пригадав, що ще в школі він, здається, чув про якусь істоту велетенських розмірів, яка живе в океані. Про це навіть на екзамені питали, і Ах-ах за свою відповідь отримав найвищу оцінку — сто балів. Правда, відповідали за нього, як завжди, служники, тож зараз Ах-ах ніяк не міг згадати, як цю істоту називають.

А кашалот був голодний, чого тим паче не міг знати Ах-ах. Сердитий велетень з самого ранку гасав морем, шукаючи, чим би поживитись. І уявіть собі, як зрадив кашалот, побачивши Ах-аха!

«Сама доля про мене потурбувалась! — подумав він. — Яка пампушечка плаває. Зараз поласую».

Він підплив до Ах-аха, широко роззявив пащу і втягнув у себе величезну кількість морської води, а разом з нею і Ах-аха. Потім він з шумом випустив воду фонтаном назад у море, а Ах-аха проковтнув.

Задоволений своєю здобиччю морський звір після цього неквапно поплив далі.

Ви вже, мабуть, зрозуміли, що кашалот був непебірливий. Він їв усе, що йому траплялося. Рибу, креветок, крабів, морських зірок, медуз тощо — ковтав без розбору. Він був такий жадібний, що навіть нічого не жував. Тож і довелося киту потерпати від цієї своєї поганої звички.

Немало всякої всячини перепробував він протягом свого життя, проте ще жодного разу не натрапив на щось подібне до Ах-аха. Він з самого початку відчув, що в пампушечки якийсь дивний присмак. Чи не отруйна, бува? Але тоді йому дуже хотілося їсти, тож і відкинув всілякі сумніви.

Кашалот плив далі, але думки про дивну істоту, яку він з'їв на сніданок, не полишали його.

— Що то було? Звідки воно тут взялося? В яких морях та океанах не доводилося плавати, але ніде не зустрічав нічого схожого. Де воно жило досі і чим харчувалося, що має такий неприємний присмак?

Хоч кашалот плив далі по морю, але він відчував, що в животі у нього не все гаразд.

А як почував себе Ах-ах у цей час?

— Де це я опинився? — насамперед спитав він самого себе.

Пригадав, як на нього накотилась велетенська сіра хвиля, а потім настримним потоком води його затягло у цю непроглядну темінь. Треба якось вибиратися звідси, а як? Довкола слизькі стінки.

Після кількох спроб знайти вихід Ах-ах заспокоївся. Смерділо рибою, але доведеться миритись, якщо нічого не вдієш. Та й не один він тут, мабуть. Поруч ворухнуться ще якісь істоти. Нараз він почув, що поруч хтось прошепотів:

— Тікаймо звідси, бо від нього так неприємно тхне!
«Це вони про кого?» — замислився Ах-ах.

Раптом довкола зашуміло, заревло, заклекотало, підхопило Ах-аха, завертіло, мов у лійці. Він тепер не те що всидіти, а і влжати не міг.

Згадав своїх служників, які завжди за помахом руки робили все, що йому було потрібно, але, на превеликий жаль, служників поруч не було. А бурхливий потік

тим часом виніс його із мороку і вихлюпнув на піщану відмілину.

Відригнувши Ах-аха, кашалот відчув неабияку полегкість. Він круто розвернувся і рушив у відкрите море. Кашалоту знову хотілося їсти, але апетит відразу пропадав, як тільки він згадував про недавнє снідання. Сам винен. І треба було ковтати цю дивну істоту? Так, бач, поласувати захотів. Думав, може, вітаміни якісь чи щось аж надто смачне... Добре, що хоч додумався випльнути це створіння на суходіл, щоб не засмічувати море по-дідьками.

Отак Ах-ах несподівано для самого себе опинився на піщаному березі.

«Де це я? Куди потрапив?» — подумав Ах-ах, отямившись після потрясіння.

Його засліплювало яскраве сонце, а повітря тут було свіже, чисте і сповнене п'яним ароматом польових квітів.

Він напружив пам'ять, намагаючись пригадати події дня. «Що сталося зі мною, куди поділися мої служники?»

Проте, як не силкувався, але пригадати нічого не зміг. Лише в усьому тілі відчував незвичайну кволість. Руки й ноги стали наче ватяні, а обличчя вкрилося рясним потом. Та й живіт щось розбурчався.

Ах-ах заплющив очі, і йому раптом здалося, що він стоїть перед столом, на якому вишикувалися великі тарелі зі смаженими курчатами, копченою рибою, рум'яними млинцями, всілякими тістечками, тортами, фруктами та іншими наїдками...

Він затремтів усім тілом. Ах-ах зі страхом подумав, що почуття, яке зараз охопило його, зветься голодом.

— Здається, я вже колись голодував. Коли ж це було? — бубонів він, відчуваючи себе зовсім знесиленим.

Раптом йому почулося якесь дзижчання. Спочатку він подумав, що це у нього у вухах шумить від голоду, але, розплющивши очі, він побачив кілька чорних цятток, що кружляли в повітрі. «Це що? У мене в очах мерехтять чи й справді якісь дрібні комахи літають?»

Так воно і є. Але що він про них знає? Учитель у школі щось розповідав, а потім ще іспит доводилося скаладати. Але за нього, як завжди, відповідали служники. Сам він не надавав значення усім тим дрібницям.

— Гей! Як вас називають? — загукав Ах-ах.

Але комахи зовсім не зважали на нього. Вони кружляли собі над квітами, час від часу сідаючи на них.

— Що ти робиш? — здивовано вигукнув він, коли одна із бджіл, а це були саме вони, залізла всередину квітки.— Що тобі там треба?

За хвилину комаха вибралася із квітки і, пролітаючи у нього над головою, струснула йому на обличчя крихту пилку. Запах пилку був таких приємний, що Ах-ах аж очі заплющив від задоволення.

— А, згадав! — раптом вигукнув він.— Це бджоли. Вони роблять щось смачне та духмяне. Як же воно зветься? І чи справді вони його виробляють?

Може, він щось наплутав? Забув навіть, чи на уроці чув, чи хтось розповідав йому? А може, він нічого не чув взагалі, а йому просто приснилося?..

— Ой, як я їсти хочу!

Він знесилено зронив голову на траву і тут також побачив безліч дрібних комах, які діловито повзали по землі. Десь уже він їх бачив — прудких, з тоненькими таліями, на шести лапках. Але коли і де? Як вони зветься?

Комахи були дуже заклопотані: тягали якісь вантажі, певно, щось їстівне.

— Гей, звідки ви взялися? Чиї ви? — спитав Ах-ах, ковтаючи слину.

— Ми з країни Великого Ясена¹,— відповіли мурахи, не припиняючи роботи.

— Із країни Великого Ясена? — перепитав Ах-ах.

Він, здається, колись чув історію про якусь країну Великого Ясена.

— Гей! Стривайте! — крикнув він.— Зупиніться!

— Навіщо? — спитав один мураха.

— Хочу спитати, чи не продасте мені трохи їжі?

— Що-о? — певно, не зрозумівши, перепитав мураха.

Довелося Ах-аху пояснити, що він мав на увазі:

— Я зголоднів. Хотілося б знайти щось таке, що б можна було з'їсти.

— То й шукай, якщо тобі треба,— спокійно відповів мураха і побіг собі далі.

— Як? Ти кажеш, щоб я сам шукав? — не сподівався на таку відповідь Ах-ах.— Що це означає?

¹ Країна Великого Ясена — казкове царство мурахів, куди потрапляє в стані с'яніння герой фантастичної новели середньовічного письменника Лі Гуицзо «Притча про Намісника Наньке», невдаха Чунь Юйфень. Написана понад тисячу років тому, новела її досі користується в Китаї великою популярністю.

— А те, що працювати треба,— сказав інший мураха.

— Та ти знаєш, з ким розмовляєш? — обурився Ах-ах.

— Ну то й що? — мовив третій мураха, зиркнувши на нього одним оком.

— Мені працювати не обов'язково,— зневажливо буркнув Ах-ах і одвернувся.

— А як же ти живеш? — поцікавився інший мураха, найбільший з усіх.

— Мене інші годують.

Маленьке мурашеня, що досі стояло осторонь і уважно прислухалося до їхньої розмови, також підбігло до Ах-аха:

— Виходить, ти нічого не робиш. Тільки сидиш і чекаєш, коли для тебе щось зроблять?

— Звичайно.

— І довго можна так байдикувати?

— Моїх грошей на все життя вистачить.

Мурашеня не зрозуміло Ах-аха:

— Гроші? А що це таке?

Великий мураха у свою чергу спитав:

— Звідки ти береш їх, ті гроші?

— Це мої прибутки.

— Дивно! — мовив великий мураха і поглянув на своїх товаришів, що вже великою юрбою оточили їх з усіх боків.— Які прибутки?

— Гаразд, досить розпатякувати! Ви б краще знайшли для мене чого-небудь попоїсти. А то я заплачу.

Але в цей час над головою у Ах-аха почулося вже знайоме йому дзижчання.

— Бджілко, бджілко! — пропищало мурашеня.— Ти чула новину?

— Я все чула,— відповіла бджола, підлітаючи ближче.— Не зв'язуйтеся із ним. А головне — ні за що не підпускайте його до свого мурашника, бо він страшніший за мурахоїда. Геть-чисто обдере вас.

Мурашеня всміхнулося бджолі і кинулося доганяти своїх. Та раптом воно зупинилось і закричало Ах-аху:

— Хоча б яка користь була від тебе. А так що? Дармоїд!

— А я не вмю працювати! — сумно зітхнув Ах-ах. Йому стало прикро, що його не розуміють.

Мурахи та бджоли повернулися до своїх справ. Їм було байдуже до нового пришельця.

Ах-ах деякий час губився в догадках, а потім, образившись, спалахнув від гніву:

— Гей ви, дрібнота нещасна! Прошу ж вас: прине- сить мені чого-небудь попоїсти, а ви ніби й не чуєте. Що, харчі — це дивина для вас? Злидні, коли не розумієте, що таке гроші!

Проте мурахи та бджоли ніяк не зважали на його викрики. А деякі навіть засміялись.

Та Ах-ах не вгамовувався.

— Гей, ви,— знову заволав він.— У вас тут є багаті люди? Я хочу зустрітися з ними. Багаті — люди чуйні. Вони, самі переконаєтесь, зустрінуть мене з шанобою, запропонують мені і копчену баранину, і смажені кури, і кумис... Тобто все, чого я захочу!

— Дзззз! — задзижчала одна із бджіл.— Бачите, чого йому захотілося! У нас тут не Острів Багатіїв!

— Що, що? — поквалливо перепитав Ах-ах.— Скажи ще раз! Хіба де-небудь є такий острів?

— Так, є,— знехотя відповів йому великий мураха, що саме чимчикував повз нього з черговою ношею.— Але на тому острові живуть самі багатії.

Ах-ах неймовірно зрадів:

— Де він? Де той острів?

— Далекувато звідси!

— Як туди дістатись? Там мені справді буде дуже добре.

— Добре буде чи погано, ніхто з нас не знає: ми ніколи там не бували.

— Проте декого ми вже випроварили туди. Особливо таких, хто не любив працювати.

— Саме так,— докинула бджола.— Пам'ятаю, як колись відправили туди одного гульця. Щоправда, давненько це було. Чи не писав він нам звідти? Чи не розповів, як йому там сподобалося?

— Ні,— мотнуло головою мурашеня.— Хоч і просили його, щоб неодмінно написав про все, що там побачить. Але скільки часу відтоді минуло, а листа досі немає.

— Може, і справді йому там так солодко живеться, що й обіцянку свою забув,— зауважив великий мураха.

— Шановні друзі! Дорогесенькі мої! — почав благодіти Ах-ах.— Відправте мене туди негайно!

Мурахи та бджоли зібралися в кружок і довго про щось шептались. Потім одна з бджіл підлетіла до Ах-аха:

— Ти справді хочеш, щоб тебе відправили на Острів Багатіїв?

— Авжеж.

— Тоді давай домовлятися. Ми можемо відправити тебе на той острів, але за однієї умови. Якщо ти згодишся...

— Я на все згоден! Тільки кажіть мерщій, що то за умови.

— Коли прибудеш на той острів, одразу ж з'ясуєш, що виробляють на тому острові, який там клімат, які рослини та квіти ростуть? Постарайся про все довідатись, усе запам'ятати.

— Усе виконаю, все!

— І коли про все, що ми просимо, довідаєшся, напиши нам листа про все, що там побачиш та почувеш.

— Згоден.

— Тільки не забудь своєї обіцянки! — пропищало мурашеня.— Бо ми вже послали одного, він теж і обіцяв, і запрягався, а написати так нічого й не написав.

— Я нізащо не забуду, неодмінно напишу! — запевняв, не задумуючись, Ах-ах.

Тоді бджола та великий мураха сказали, що їм ще треба порадитись із громадою.

— Якщо громада нас підтримає,— сказала бджола перед тим, як летіти до своєї пасіки,— ми почастиємо тебе медом, а потім уже відправимо.

Великий мураха також запевнив:

— І ми тебе смачненьким підгодуємо.

Бджола та великий мураха, порадившись із своїми громадами, повернулися до Ах-аха. За ними принесли і мед, і багато інших смачних речей.

— Бачимо, який у тебе апетит,— здивовано мовили вони, спостерігаючи, як Ах-ах жадібно ковтає шматок за шматком.— Але ти не соромся, їж досхочу, дарма що нам непросто тебе нагодувати. Ми раді тому, що ти погодився виконати наше прохання, тож не пошкодуємо для тебе нічого.

Ах-ах і не думав соромитись. За кілька хвилин він ум'яв третину того меду, що бджоли наносили за ціле літо, і спорожнив половину мурашиних запасів.

Нарешті він наївся донесхочу і враз відчув, що його сон розбирає. Він заплющив очі і вирішив, що спершу треба виспатись, а потім уже і в подорож вирушати.

Поки він дрімав, на піщану мілину назліталися хмари бджіл і насповзалася сила-силенна мурахів. Вишикувавшись у колони, бджоли літали в повітрі і наспівували:

Східний вітре, налітай щомиті,
Линьте ж бо, вітри з північних країв!

А мурахи повзали по землі і, пританцьовуючи, підтримували їх своєю пісенькою:

Гей збирайтесь вітри з усього світу,
Товстуну з собою мчіть на острів Багатіїв!

Вони повторили ці слова кілька разів, але щоразу трохи інакше.

Ах-ах міцно спав, а бджоли та мурахи продовжували своє чародійство. І тут повіяв вітер. Він поволі набирав сили і зрештою підхопив Ах-аха і поніс його над водою.

Важко сказати, скільки часу тривав той політ. Та нарешті вітер почав стихати. Товстун опустився на острів посеред океану.

Це й був Острів Багатіїв.

Розділ 18

Острів Багатіїв

Поки стрімкий вихор ніс сонного Ах-аха над морем, він устиг добряче виспатись. Навіть надхмарний холод не розбудив його. Прокинувся він лише тоді, коли вітер почав стихати. Під собою він побачив невеличкий острів, всипаний блискучими камінцями, які мінілися на сонці всіма кольорами райдуги.

— Яка краса! — захоплено вигукнув Ах-ах.

Тільки він промовив ці слова, як став ногами на землю. Неважко було здогадатись, куди його занесло.

— Таки справжній Острів Багатіїв!

Всюди, на скільки сягало око, купами лежали золоті та срібні монети, виблискували численні діаманти. А поміж ними червоніли розсипи яскравих рубінів. Те ж, що зеленіло поміж ними і що Ах-ах, дивлячись зверху, вважав за траву, насправді було ніжно-зеленими смарагдами. Майже на кожному кроці він натикався на напівпрозоре, жовто-золотаве каміння, в якому, придивившись пильніше, упізнав бурштин.

На березі, біля самої води, сиділо троє панів у джентрикуватих костюмах. Безперечно, такий ошатний одяг міг бути тільки у справжніх багатіїв. Один із них розважався тим, що кидав у воду золоті монети і спостерігав, як колами розходяться хвилі. Ще один згрібав перли і сипав пригорщами у море, прислухаючись до дзвінкого булькотання. А третій знайшов для себе со-

ліднішу забавку. Ах-ах звернув увагу на те, що він приволік до берега добрячу брилу малахіту і, штовхнувши її у воду, дивувався, як здорово плиснуло.

Пани не звертали ніякої уваги один на одного. Здається, вони навіть не помітили появи на їхньому острові такого товстуна, як Ах-ах, хоч не зауважити його було неможливо.

Ах-ах повернув у глиб острова і невдовзі натрапив на гурт відпочиваючих, що непорушно лежали на купах перлів. Деякі з них замість подушок поклали собі під голови великі зливки золота, деякі впиралися ногами у корали. Ах-ах підійшов до них, але жоден навіть не поворухнувся.

Ах-ах від радості був на сьомому небі.

— Яка тут краса! — раз по раз повторював він. — Справжній рай, не те що злиденне мурашине царство.

Згадуючи про нещодавнє перебування на піщаній відміліні, звідки йому пощастило перебраться сюди, Ах-ах, засміявшись, мовив:

— Нікчеми! Нахабно глузували з мене. Похваляли, що «вони з країни Великого Ясена», а їсти не мають чого, вже не кажучи про те, щоб пошанувати гостя. Ще й вимагали, щоб я острів для них обстежив і про все в листі розписав. Що тут є, що тут виробляють? Не на того напали! Ще, чого доброго, припруться сюди та заберуть собі всі коштовності. Ми вже бачили таку голоту. Хіба їхнє місце на Острові Багатіїв?

Стомившись від ходи, Ах-ах сів відпочити на здоровенному зливку чистого золота. А очі продовжували роззиратися на всі боки.

«Чие ж воно, усе це золото, срібло, перли та інші безцінні речі?» — подумав він і раптом побачив неподалік від себе брилу чорного нефриту, на якій із діамантів було викладено чотири ієрогліфи:

ВСЕ ЦЕ НАЛЕЖИТЬ ТОБИ!

— Та це ж чудово! Все це мені належить! Все моє! — радісно закричав Ах-ах, відчуваючи, що задихається від щастя. — Нікого сюди не пушу! Жодного камінця нікому не дам! Не дозволю ніяких обстежень, ніякого виробництва!

Він підвівся і гордовитим поглядом окинув усі свої володіння. Потім підійшов до одного із відпочиваючих, який лежав на купі коштовного каміння, і промовив суворим голосом:

— Гей, ти! Хто ти такий, що розлігся тут, та ще й зливок мого золота під голову поклав?

У відповідь — ані звуку. Навіть не поворухнувся.

— Ти що, не чуєш, коли до тебе звертаються?

Знову ніякої реакції.

«Щось не так», — промайнула думка.

Нахилився, помацав руку — холодна! Виходить, це вже не людина, а мрець.

Глянув на іншого, що лежав неподалік, — теж труп!

Ах-ах, не озираючись, кинувся тікати.

Поки біг, трохи заспокоївся, думки владналися. Побувшись страху, запрацювала й голова.

«Це добре, що вони повмирили. Тепер не зможуть відібрати у мене багатства!»

Проте залишалися живими ще троє тих, що сиділи на березі і...

— І жбурляють у воду мої скарби!

Ах-ах стрімголов помчав на берег.

— Гей, ви! — закричав він ще здаля, ладен вхопити кожного з них за горлянку. — Хто вам дозволив жбурляти в воду коштовності, які вам не належать?

Жоден з них навіть не озирнувся. Лише той, що кидав перлини, мовив байдужим голосом:

— Все одно робити нічого. Нудота така.

— Ви знаєте, чиє це добро? Знаєте?

— Скажи, коли знаєш, — так само байдуже мовив багатій.

— Усе моє!

— Ну то й що? — У воду полетіла ще одна пригорща перлів. — Хай буде твоє.

— І вас заздрість не бере? — остовпів Ах-ах. — Невже у вас немає бажання хоч крихту цього багатства взяти собі?

Меланхолійно настроєний багатій подивився на Ах-аха і, ліниво розтягуючи слова, почав пояснювати:

— Ти лише сьогодні тут з'явився, тож і не дивно, що так чіпляєшся до всього. Я теж, коли тут опинився, як і ти, кричав, що все це добро мені належить. Боявся, щоб хто-небудь чогось не присвоїв. А тепер мені до всього байдуже. Кажеш, твоє? Нехай буде твоє! Бери. Не шкода.

— Ой, які ви великодушні, вельмишановний пане!

— Я? — здивувався збайдужілий багатій. — Коли я опинився тут, то спочатку бився за кожен перлину з оцими двома. Кожен із нас вигукував, не прислухаючись до інших: «Усі скарби на цьому острові мої!» Ніхто з нас не хотів поступитись бодай копійчиною. Всі вимагали справедливості, всі кричали один на одного і все шука-

ли на острові суду. А його тут немає. Потім потроху вгамонились. Кожен брав що хотів і скільки хотів, а інші мовчки дивилися на це. І з тобою скоро не будемо сваритись.

— Це чому? — все допитувався Ах-ах.

Панок зміряв Ах-аха байдужим поглядом і спитав:

— Ти сьогодні вже обідав?

— Обідати ще не обідав, але зранку трохи підкріпився. Правда, без особливої радості — все було таке несмачне.

Панок злегка похитав головою:

— Невже й досі ти нічого не зрозумів? Тоді скажу тобі чесно. На цьому острові — казкові багатства. І грошей тут повно, і всіляке коштовне каміння, і товариство вишукане — самі дуки. Але одного тут не вистачає. Ти не помітив чого?

— Ні. А чого саме?

— На острові цьому немає тих, хто б працював на нас.

— Як!? — вигукнув Ах-ах.— Грошей же у нас вдосталь! Невже вам не відомо, що за гроші можна й дідька лисого купити?

— Але не на цьому острові. Тут, вельмишановний, окрім багатіїв, більш ніхто і ніщо не живе.

Деякий час помовчали. Стомливе мовчання першим порушив багатій-скептик:

— Ти взяв з собою харчів?

— Ні.

— О-хо-хо! Мені зараз нічого не треба. Тільки б погамувати хоч трохи страшний голод! Згодився б і на миску затірки.— Після цих слів він знову ліг на купу перлів і задрімав, напівзаплющивши очі.

Ах-ах більше не почув від нього і слова, хоч довго стояв поруч із ним і розмірковував:

«Який з нього багатій, коли на всі речі дивиться так скептично?»

Але потроху і в голові Ах-аха почали зароджуватись сумніви. Він і сам став подумувати, що острів не такий вже й зручний, щоб на ньому жити.

Коли вихор, який приніс його сюди, стих і він ступив на незнайомий Суходіл, тоді їсти йому не хотілося. Потім його стала непокоїти спрага. А де ту воду візьмеш? Пригадалося, що деякі люди вміють копати криниці, з яких можна тягати питну воду. Але ж на цьому острові таких людей не було.

На думку спало й інше: бувають фахівці, які не лише

вміють копати криниці, а й канали прокладати і навіть водогін спорудити. Подібних людей, здається, робітниками називають.

— Чому ж на цьому острові немає робітників? А хто ж буде обслуговувати його? Хто його вдягатиме, годуватиме, поїтиме?

Він знову подивився на берег, де сиділи ті пани, які ще недавно кидали у воду коштовності. Їм уже набридло й це, не скажеш, що дуже веселе, заняття, і вони непорушно лежали на купах золота, срібла і перлів.

— Ой-ой! — застогнав Ах-ах. — Де б його хоч склянку води купити? Лише одну склянку. За будь-які гроші.

А втім, через деякий час Ах-ах про воду вже забув. Почав дошкуляти голод. І це почуття пересилило навіть почуття спраги.

До того ж на острові зовсім не було житла. Навіть простенької печери, куди б можна було сховатися від пекучого сонця. Пустельний, безлюдний, зовсім не пристосований для життя острів, один як палець, стирчав посередині моря. Не захищений ні від немилосердного сонця, ні від вітрів, ні від дощу. Сісти і то немає на чому. Ні стільця тобі, хоча б поганенького, ні лави якої-небудь. Стомився, хочеш посидіти, сідай на купу коштовного каміння чи на зливок золота просто неба, з якого то сонце смалить, то дощ лє. Спробуй відпочинь на твердих камінцях або на холодному золоті.

Так минув перший день перебування Ах-аха на Острові Багатіїв. За ним потяглися й інші. Один за одним повмирали з голоду ті троє панків, що тоді сиділи на березі і розважалися тим, що жбурляли в воду гроші, камінці тощо. Ах-ах залишився один на весь острів.

— Тепер ці скарби, це золото та срібло мої...— невизначно бубонів він собі під носа, оглядаючи помутнілими очима все довкола, потім ницьма упав на купу золотих монет і більше не підвівся...

А незлічимі багатства, як і досі, вигравали на сонці всіма барвами веселки. Хвилі то тихо котилися від смагдавого берега, женучи кудись у море піняві баранці, то з клекотом і шумом накидалися на бурштинові скелі і розсипалися міріадами перлистих бризок.

З М І С Т

<i>Хун Сюньтао. Чарівний пензлик Ма Ляна</i>	6
<i>Фин По. Наречені річковика</i>	16
<i>Хуан Сяолін. Сто тисяч стріл</i>	22
<i>Лу Фин. Як Цзічан навчився стріляти</i>	26
<i>Цзян Юань. Неперевершений майстер шахової гри</i>	28
<i>Фань Чжицянь. Квіти Таньхуа</i>	30
<i>Є Шентао. Насіннина</i>	35
<i>Є Шентао. Пам'ятник стародавньому герою . . .</i>	40
<i>Є Шентао. Опудало</i>	45
<i>Чжен Чженьдо. Заячі плутні</i>	52
<i>Ба Цзінь. Дерево, що вміло говорити</i>	59
<i>Бін Бін. Дідусь Кам'яна Голова</i>	70
<i>Бін Бін. Трое Братів</i>	72
<i>Сяо Ганьню, Пань Пінюань. Три дерева</i>	75
<i>Пу Сунлін. Поки варився обід</i>	81
<i>Цзін Хе, Лінь Ді. Бабусні фініки</i>	90
<i>Цзін Цзян. Лисиця та мавпа</i>	92
<i>Дуань Вейцзюнь. Дівчина-молюск</i>	93
<i>Жу Цяохуа. Папуга</i>	97
<i>Сяо Ганьню, Пань Пінюань. Чарівний кошик . . .</i>	99
<i>Лу Фин. Як найменший брат викопав колодязь . .</i>	103
<i>Лу Фин. Золота сокира</i>	107
<i>Лу Фин. Саньлан, продавець сиру</i>	110
<i>Чжан Тянь І. Лінь Великий та Лінь Малий.</i>	
<i>Повість-казка</i>	116

**Чарівний пензлик Ма Ляна: Казки китайських
письменників / Пер. з кит. І. Чирка.— К.: Мо-
лодь, 1992. — 208 с.
ISBN 5-7720-0549-9**

До збірки ввійшли китайські народні казки в літературній об-
робці китайських письменників і повість-казка про пригоди двох бра-
тів у чарівній країні.

Ч 4703020100—026
М 228(04)—92 **БЗ.З.16.92**

ББК 84.5 Кит

Литературно-художественное издание

Волшебная кисточка Ма Ляна **Сказки китайских писателей**

Перевод с китайского
ЧИРКО ИВАНА КОРНЕЕВИЧА

Киев, издательство «Молодь»
На украинском языке

Художній редактор В. В. СОКИРКО
Технічний редактор В. Є. МАРИНЯК
Коректори В. В. ЄВДОКИМОВА, К. П. ПАСІЧНА

ІБ № 4607

Здано до набору 26.06.91. Підписано до друку 11.11.91. Формат
84×108¹/₃₂. Папір друкарськ. № 2. Гарнігура літературн. Друк висо-
кий. Умовн. друк. арк. 10,9. Умовн. фарбовідб. 11,2. Обл.-вид. арк.
10,86. Тираж 30 000 пр. Зам. 1—272.
Ордена «Знак Пошани» видавництво «Молодь». Поліграфкомбінат
«Молодь». Адреса видавництва та поліграфкомбінату: 254119, Київ-119,
Пархоменка, 38—41.

700

